

STUDIEKOSTEN IN HET BASISONDERWIJS

Nele Havermans, Jolien De Norre & Steven Groenez

STUDIEKOSTEN IN HET BASISONDERWIJS

Nele Havermans, Jolien De Norre & Steven Groenez

Promotor: Steven Groenez

Research paper SONO/2019/OL3.3/1

Gent, maart 2019

Het Steunpunt Onderwijsonderzoek is een samenwerkingsverband van UGent, KU Leuven, VUB, UA en ArteveldeHogeschool.

Gelieve naar deze publicatie te verwijzen als volgt:

Havermans, N., De Norre, J., & Groenez, S. (2019). *Studiekosten in het basisonderwijs*. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek

Voor meer informatie over deze publicatie steven.groenez@kuleuven.be

Deze publicatie kwam tot stand met de steun van de Vlaamse Gemeenschap, Ministerie voor Onderwijs en Vorming.

In deze publicatie wordt de mening van de auteur weergegeven en niet die van de Vlaamse overheid. De Vlaamse overheid is niet aansprakelijk voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de opgenomen gegevens.

© 2019 steunpunt onderwijsonderzoek

p.a. Coördinatie Steunpunt Onderwijsonderzoek
UGent - Vakgroep Onderwijskunde
Henri Dunantlaan 2, BE 9000 Gent

Deze publicatie is ook beschikbaar via www.steunpuntsono.be

Voorwoord

Dit rapport omvat de resultaten van een grootschalige studiekostenbevraging die in het schooljaar 2017-2018 afgenomen werd. De studiekosten worden in totaal en naar verschillende kostenrubrieken besproken, waarna de resultaten vergeleken worden met het vorige studiekostenonderzoek (2005-2006). Verschillen in studiekosten naar schoolkenmerken en leerjaar worden ook aangehaald. In een laatste hoofdstuk geven we een overzicht van de studiekosten binnen de indeling van het decreet kostenbeheersing.

Inhoud

Voorwoord	4
Inhoud	5
Lijst van tabellen	8
Lijst van figuren	12
Beleidsamenvatting	14
1 Inleiding	21
1.1 Situering van het onderzoek	21
1.2 Categorieën van studiekosten	22
1.3 Studiekosten en de maximumfactuur	24
2 Onderzoeksmethode en gegevensverzameling	28
2.1 Keuze van informatieverzameling en instrumenten	28
2.2 Steekproeftrekking	28
2.3 De eerste trap: een steekproef van scholen	29
2.3.1 Contactname en respons bij de scholen	29
2.3.2 Verdeling van de steekproef naar onderwijsnet, schoolgrootte en provincie	30
2.3.3 Verdeling van de steekproef naar socio-economische kenmerken	32
2.4 De tweede trap: een steekproef van ouders van leerlingen (binnen de geselecteerde scholen)	33
2.4.1 Selectie van de doelgroep binnen de scholen	33
2.4.2 Respons naar schoolkenmerken	34
2.4.3 Totale respons per school	35
2.4.4 Respons naar leerjaar en stroom	36
2.4.5 Responsratio's naar leerlingenkenmerken	36
2.5 Voorafgaande datamanipulaties	39
2.6 Weging	40
2.7 Extrapolatie naar schooljaar van de regelmatig terugkerende kosten	41
2.8 Kengetallen voor bepalen van waarde studiekosten	41
2.9 Rapportering van uitgaven per kostenrubriek en in totaal	43
2.9.1 Percentage gebruik van kostenrubrieken	43
2.9.2 Uitgaven voor specifieke kostenrubrieken	43
2.9.3 Niet-gebruik als nuluitgaven	43
2.9.4 Berekening van totaaluitgaven	44
2.10 Reflectie op steekproef en respons	44
2.10.1 Representativiteit van de steekproef van scholen	44
2.10.2 Selectieve respons van ouders op de eerste bevraging	45
2.10.3 Selectieve uitval van ouders bij de vervolgbefragung	45
2.10.4 Implicaties van representativiteit en respons	46
3 Resultaten	47
3.1 Studiekosten in het kleuteronderwijs	47
3.1.1 Niet-duurzame schoolartikelen	47
3.1.2 Kledij	48
3.1.3 Duurzame schooluitrusting	50
3.1.4 ICT-kosten	53
3.1.5 Vervoerskosten	54

3.1.6	Schoolactiviteiten	56
3.1.7	Eten en drinken	57
3.1.8	Reftergeld	57
3.1.9	Buitenschoolse kosten	57
3.1.10	Steunactiviteiten	58
3.1.11	Andere uitgaven	59
3.1.12	Uitgaven ten gevolge van een functiebeperking	59
3.1.13	Overzicht van kosten	60
3.2	Vergelijking met vorig studiekostenonderzoek (2005-2006)	62
3.3	Vergelijking naar leerjaar en schoolkenmerken	64
3.3.1	Vergelijking naar leerjaar in het kleuteronderwijs	64
3.3.2	Vergelijking naar onderwijsnet	67
3.3.3	Vergelijking naar schoolgrootte	69
3.3.4	Vergelijking naar verstedelijking	71
3.3.5	Overzicht van voornaamste resultaten naar leerjaar en schoolkenmerken	73
3.4	Studiekosten in het lager onderwijs	73
3.4.1	Niet-duurzame schoolartikelen	73
3.4.2	Kledij	74
3.4.3	Duurzame schooluitrusting	77
3.4.4	ICT-kosten	80
3.4.5	Vervoerskosten	81
3.4.6	Schoolactiviteiten	83
3.4.7	Eten en drinken	84
3.4.8	Reftergeld	85
3.4.9	Buitenschoolse kosten	85
3.4.10	Steunactiviteiten	86
3.4.11	Andere uitgaven	86
3.4.12	Uitgaven ten gevolge van een functiebeperking	87
3.4.13	Overzicht van kosten	88
3.5	Vergelijking met vorig studiekostenonderzoek (2005-2006)	90
3.6	Vergelijking naar graad en schoolkenmerken	92
3.6.1	Vergelijking naar graad in het lager onderwijs	92
3.6.2	Vergelijking naar net	94
3.6.3	Vergelijking naar grootte	96
3.6.4	Vergelijking naar verstedelijking	99
3.6.5	Overzicht van voornaamste resultaten naar graad en schoolkenmerken	101
4	Beleid van scholen rond studiekosten	102
4.1	Aantal betaalmomenten	102
4.2	Beleid rond onbetaalde rekeningen	102
4.3	Kostenbewustzijn op school	103
4.4	Opinievrage	104
5	De dubbele maximumfactuur en de bijdrageregeling: omvang van de gemiddelde studiekosten volgens vijf categorieën	106
5.1	Kosten verbonden aan de ontwikkelingsdoelen en eindtermen	108
5.2	Kosten verbonden aan de scherpe maximumfactuur	110
5.3	Kosten verbonden aan de minder scherpe maximumfactuur	112
5.4	Kosten verbonden aan de bijdrageregeling	113
5.5	Kosten verbonden aan de basisuitrusting	115
5.6	Samengevat	116
6	Conclusie	121
6.1	Overzicht van de belangrijkste resultaten	121
6.2	Aanbevelingen voor beleid	125

Bijlagen	127
Bijlage 1. Gewichten	127
Bijlage 2. Verschil in uitgaven in eerste bevraging tussen deelnemers eerste bevraging en beide bevragingen	128
Bijlage 3. Uitgaven aan studiekosten naar leerjaar in het kleuteronderwijs	130
Bijlage 4. Uitgaven aan studiekosten in kleuteronderwijs naar net	132
Bijlage 5. Uitgaven aan studiekosten in kleuteronderwijs naar grootte van basisschool	134
Bijlage 6. Uitgaven aan studiekosten naar graad in het lager onderwijs	135
Bijlage 7. Uitgaven aan studiekosten in lager onderwijs naar net	136
Bijlage 8. Uitgaven aan studiekosten in lager onderwijs naar grootte van basisschool	137
Bijlage 9. Uitgaven aan studiekosten naar leerjaar in het lager onderwijs	138
Bijlage 10. Gemiddelde omvang van uitgaven voor de beleidscategorieën in 2005-2006	140
Bibliografie	149

Lijst van tabellen

Tabel 1. Classificatie kostenrubrieken.....	23
Tabel 2. Beoogde respons in de steekproef.....	29
Tabel 3. Aantal scholen in de steekproef.....	30
Tabel 4. Verdeling van de scholen naar onderwijsnet: populatie en steekproef.....	31
Tabel 5. Verdeling van de scholen in het gewoon onderwijs naar schoolgrootte: populatie en initiële steekproef.....	31
Tabel 6. Geografische spreiding van de leerlingen in scholen over de Vlaamse provincies en Brussel: aantallen in de populatie en in de steekproef.....	35
Tabel 7. Verdeling van de respons per school.....	36
Tabel 8. Verdeling naar onderwijspositie leerling in de basisenquête en de vervolgenquête.....	36
Tabel 9. De arbeidsmarktpositie van de moeders in de steekproef: een vergelijking met de populatie vrouwen.....	37
Tabel 10. De arbeidsmarktpositie van de vaders in de steekproef: een vergelijking met de populatie mannen.....	37
Tabel 11. Het onderwijsniveau van de moeders in de steekproef: een vergelijking met de populatie vrouwen.....	38
Tabel 12. Het onderwijsniveau van de vaders in de steekproef: een vergelijking met de populatie mannen.....	38
Tabel 13. Het maandelijks netto besteedbaar gezinsinkomen.....	38
Tabel 14. Aantal leerlingen naar type functiebeperking en verslagen.....	39
Tabel 15. Fictief voorbeeld van berekening totaaluitgaven.....	44
Tabel 16. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan niet-duurzame schooluitrusting.....	48
Tabel 17. Gebruik, aankoop en bruikleen (%) voor specifieke kledij.....	49
Tabel 18. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan kledij.....	50
Tabel 19. Gebruik, aankoop en bruikleen (%) voor duurzame schooluitrusting.....	51
Tabel 20. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan duurzame schooluitrusting.....	52
Tabel 21. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) voor ICT-artikelen.....	54
Tabel 22. Gebruik (%) en afstand (km) van het woon-schoolvervoer.....	54
Tabel 23. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan het woon-schoolvervoer voor een schooljaar.....	55
Tabel 24. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan extra aankopen die dit schooljaar zijn gedaan voor het mogelijk maken van woon-schoolvervoer.....	56
Tabel 25. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan ééndaagse uitstappen voor een schooljaar.....	56
Tabel 26. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan eten en drinken voor een schooljaar.....	57
Tabel 27. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan reftergeld voor een schooljaar.....	57
Tabel 28. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan buitenschoolse kosten.....	58
Tabel 29. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan steunactiviteiten voor een schooljaar.....	58

Tabel 30. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan andere kostenrubrieken voor een schooljaar	59
Tabel 31. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan onderwijsuitgaven ten gevolge van een functiebeperking voor een schooljaar	60
Tabel 32. Samenvattende tabel studiekosten kleuteronderwijs (in euro, voor gezinnen met uitgaven).....	61
Tabel 33. Samenvattende tabel leefkosten, buitenschoolse kosten en reftergeld kleuteronderwijs (in euro, voor gezinnen met uitgaven).....	61
Tabel 34. Uitgaven aan kostenrubrieken van studiekosten in het kleuteronderwijs (in euro, voor alle gezinnen)	62
Tabel 35. Uitgaven aan kostenrubrieken van leefkosten en reftergeld in het kleuteronderwijs (in euro, voor alle gezinnen)	62
Tabel 36. Vergelijking van gemiddelde uitgaven((in euro, voor alle gezinnen) aan studiekosten met vorig studiekostenonderzoek	64
Tabel 37. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan niet-duurzame schooluitrusting in het lager onderwijs	74
Tabel 38. Gebruik, aankoop en bruikleen (%) voor specifieke kledij in het lager onderwijs	75
Tabel 39. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan kledij in het lager onderwijs	76
Tabel 40. Gebruik, aankoop en bruikleen (%) voor duurzame schooluitrusting in het lager onderwijs.	78
Tabel 41. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan duurzame schooluitrusting in het lager onderwijs.....	79
Tabel 42. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) voor ICT-artikelen in het lager onderwijs.....	81
Tabel 43. Gebruik (%) en afstand (km) van het woon-schoolvervoer in het lager onderwijs	82
Tabel 44. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan het woon-schoolvervoer in het lager onderwijs	83
Tabel 45. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan extra aankopen die dit schooljaar in het lager onderwijs zijn gedaan voor het mogelijk maken van woon-schoolvervoer.....	83
Tabel 46. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan ééndagse uitstappen voor een schooljaar in het lager onderwijs	84
Tabel 47. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan eten en drinken voor een schooljaar in het lager onderwijs	85
Tabel 48. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan reftergeld voor een schooljaar in het lager onderwijs	85
Tabel 49. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan buitenschoolse kosten in het lager onderwijs	86
Tabel 50. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan steunactiviteiten voor een schooljaar in het lager onderwijs	86
Tabel 51. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan andere kostenrubrieken voor een schooljaar in het lager onderwijs	87
Tabel 52. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan onderwijsuitgaven ten gevolge van een functiebeperking voor een schooljaar in het lager onderwijs	88
Tabel 53. Samenvattende tabel studiekosten (in euro, voor gezinnen met uitgaven) in het lager onderwijs.....	89
Tabel 54. Samenvattende tabel leefkosten, buitenschoolse kosten en reftergeld (in euro, voor gezinnen met uitgaven) in het lager onderwijs	89
Tabel 55. Uitgaven aan kostenrubrieken van studiekosten (in euro, voor alle gezinnen) in het lager onderwijs.....	90
Tabel 56. Uitgaven aan kostenrubrieken van leefkosten, buitenschoolse kosten en reftergeld (in euro, voor alle gezinnen) in het lager onderwijs	90

Tabel 57. Vergelijking van gemiddelde uitgaven (in euro, voor alle gezinnen) aan studiekosten met vorig studiekostenonderzoek	92
Tabel 58. Gebruikspatronen van sociale voordelen van het lokaal bestuur door de directies in de directiebevraging.....	104
Tabel 59. Opinie van directeurs over hypothetische beleidsmaatregelen	104
Tabel 60. Gemiddelde omvang van de studie-uitgaven (in euro) verbonden aan de ontwikkelingsdoelen in het kleuteronderwijs.	109
Tabel 61. Gemiddelde omvang van de studie-uitgaven (in euro) verbonden aan de eindtermen in het lager onderwijs.	109
Tabel 62. Gemiddelde omvang van de studie-uitgaven (in euro) verbonden aan de scherpe maximumfactuur in het kleuteronderwijs.....	111
Tabel 63. Gemiddelde omvang van de studie-uitgaven (in euro) verbonden aan de scherpe maximumfactuur in het lager onderwijs.	111
Tabel 64. Gemiddelde omvang van de studie-uitgaven (in euro) verbonden aan de minder scherpe maximumfactuur in het lager onderwijs.	113
Tabel 65. Gemiddelde omvang van de studie-uitgaven (in euro) verbonden aan de bijdrageregeling in het kleuteronderwijs.	114
Tabel 66. Gemiddelde omvang van de studie-uitgaven (in euro) verbonden aan de bijdrageregeling in het lager onderwijs.....	114
Tabel 67. Gemiddelde omvang van de studie-uitgaven (in euro) verbonden aan de basisuitrusting in het kleuteronderwijs.....	115
Tabel 68. Gemiddelde omvang van de studie-uitgaven (in euro) verbonden aan de basisuitrusting in het lager onderwijs.	116
Tabel 69. Gemiddelde uitgaven (in euro, voor alle gezinnen) in kleuter- en lager onderwijs, volgens 5 categorieën van het beleid.....	117
Tabel 70. Gewichten voor eerste bevraging	127
Tabel 71. Gewichten voor vervolgbbevraging	127
Tabel 72. Gewichten voor directiebevraging.....	127
Tabel 73. Wilcoxon two-sample test voor totaaluitgaven op basis van eerste bevraging voor kleuteronderwijs.....	128
Tabel 74. Wilcoxon two-sample test voor totaaluitgaven op basis van eerste bevraging voor lager onderwijs.....	129
Tabel 75. Uitgaven aan studiekosten in instapklas/eerste kleuterklas	130
Tabel 76. Uitgaven aan studiekosten in tweede kleuterklas	130
Tabel 77. Uitgaven aan studiekosten in derde kleuterklas	131
Tabel 78. Uitgaven aan studiekosten in kleuteronderwijs in GO	132
Tabel 79. Uitgaven aan studiekosten in kleuteronderwijs in OGO.....	132
Tabel 80. Uitgaven aan studiekosten in kleuteronderwijs in GO	133
Tabel 81. Uitgaven aan studiekosten in kleuteronderwijs in basisschool met minder dan 250 leerlingen	134
Tabel 82. Uitgaven aan studiekosten in kleuteronderwijs in basisschool met tussen 250 en 350 leerlingen	134
Tabel 83. Uitgaven aan studiekosten in kleuteronderwijs in basisschool met meer dan 350 leerlingen.....	134
Tabel 84. Uitgaven aan studiekosten in eerste graad van het lager onderwijs	135
Tabel 85. Uitgaven aan studiekosten in tweede graad van het lager onderwijs	135
Tabel 86. Uitgaven aan studiekosten in derde graad van het lager onderwijs	135
Tabel 87. Uitgaven aan studiekosten in lager onderwijs in GO	136
Tabel 88. Uitgaven aan studiekosten in lager onderwijs in OGO.....	136
Tabel 89. Uitgaven aan studiekosten in lager onderwijs in VOGO.....	136
Tabel 90. Uitgaven aan studiekosten in lager onderwijs in basisschool met minder dan 250 leerlingen	137

Tabel 91. Uitgaven aan studiekosten in lager onderwijs in basisschool met 250 tot 350 leerlingen.....	137
Tabel 92. Uitgaven aan studiekosten in lager onderwijs in basisschool met meer dan 350 leerlingen	137
Tabel 93. Uitgaven aan studiekosten naar leerjaar in het lager onderwijs.....	138
Tabel 94. Gemiddelde omvang van de uitgaven (in euro) voor de beleidscategorieën in 2005-2006.....	140

Lijst van figuren

Figuur 1. Relatief aandeel van de verschillende uitgavencategorieën in de totale uitgaven die ouders voor hun schoolgaand kind in het basisonderwijs maakten in 2005-2006.....	26
Figuur 2. Classificatie kostenrubrieken BAO naar categorieën in de regelgeving.....	27
Figuur 3. SES-percentages (percentage indicatorleerlingen) van de scholen in de populatie en in het onderzoek.....	32
Figuur 4. TNN-percentages (leerlingen met een thuistaal die niet Nederlands is) van de scholen in de populatie en in het onderzoek.....	33
Figuur 5. Verdeling van de leerlingen naar onderwijsnet: populatie en steekproef.....	34
Figuur 6. Verdeling van de leerlingen naar schoolgrootte: populatie en steekproef.....	35
Figuur 7. Formule voor berekening van gemiddelde en standaardafwijking.....	41
Figuur 8. Positie van gemiddelde en mediaan in een rechtsscheve verdeling.....	42
Figuur 9. Gebruik (%) van kostenrubrieken van studiekosten in kleuteronderwijs naar leerjaar.....	65
Figuur 10. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan kostenrubrieken van studiekosten in kleuteronderwijs naar leerjaar.....	66
Figuur 11. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan totale studiekosten in kleuteronderwijs naar leerjaar.....	66
Figuur 12. Gebruik (%) van kostenrubrieken van studiekosten in kleuteronderwijs naar onderwijsnet.....	67
Figuur 13. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan kostenrubrieken van studiekosten in kleuteronderwijs naar onderwijsnet.....	68
Figuur 14. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan totale studiekosten in kleuteronderwijs naar onderwijsnet.....	68
Figuur 15. Gebruik (%) van kostenrubrieken van studiekosten in kleuteronderwijs naar grootte van basisschool.....	69
Figuur 16. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan kostenrubrieken van studiekosten in kleuteronderwijs naar grootte van basisschool.....	70
Figuur 17. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan totale studiekosten in kleuteronderwijs naar grootte van basisschool.....	70
Figuur 18. Gebruik (%) van kostenrubrieken van studiekosten in kleuteronderwijs naar verstedelijking.....	71
Figuur 19. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan kostenrubrieken van studiekosten in kleuteronderwijs naar verstedelijking.....	72
Figuur 20. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan totale studiekosten in kleuteronderwijs naar verstedelijking.....	72
Figuur 21. Gebruik (%) van kostenrubrieken van studiekosten in lager onderwijs naar graad.....	93
Figuur 22. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan kostenrubrieken van studiekosten in lager onderwijs naar graad.....	94
Figuur 23. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan totale studiekosten in lager onderwijs naar graad.....	94
Figuur 24. Gebruik (%) van kostenrubrieken van studiekosten in lager onderwijs naar onderwijsnet.....	95
Figuur 25. Uitgaven (euro) aan kostenrubrieken van studiekosten in lager onderwijs naar onderwijsnet....	96
Figuur 26. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan totale studiekosten in lager onderwijs naar onderwijsnet.....	96
Figuur 27. Gebruik (%) van kostenrubrieken van studiekosten in lager onderwijs naar grootte van basisschool.....	97

Figuur 28. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan kostenrubrieken van studiekosten in lager onderwijs naar grootte van basisschool	98
Figuur 29. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan totale studiekosten in lager onderwijs naar grootte van basisschool.....	98
Figuur 30. Gebruik (%) van kostenrubrieken van studiekosten in lager onderwijs naar verstedelijking	99
Figuur 31. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan kostenrubrieken van studiekosten in lager onderwijs naar verstedelijking.....	100
Figuur 32. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan totale studiekosten in lager onderwijs naar verstedelijking	100
Figuur 33. Gemiddelde aandeel leerlingen met onbetaalde facturen, volgens de inschatting van de schooldirecteurs uit kleine (<200 leerlingen), middelgrote (200-350 leerlingen) en grote (> 350 leerlingen) scholen.	102
Figuur 34. Gemiddelde aandeel leerlingen met onbetaalde facturen, volgens de inschatting van de schooldirecteurs uit het VGO, het OGO en het GO.	103
Figuur 35. Opinie van schooldirecteurs over het systeem van de maximumfactuur.	105
Figuur 36. Classificatie kostenrubrieken basisonderwijs naar categorieën in de regelgeving.	107
Figuur 37. Aandeel leerlingen met uitgaven die de scherpe maximumfactuur overschrijden, naar onderwijsnet, schoolgrootte en graad.....	112
Figuur 38. Gezinnen met uitgaven voor de scherpe maximumfactuur, en gemiddelde uitgave (berekend op alle gezinnen), naar graad in het lager onderwijs.	113
Figuur 39. Relatief aandeel van de verschillende uitgavencategorieën in de totale uitgave die ouders hebben voor hun schoolgaand kind, in kleuter- en lager onderwijs.	119
Figuur 40. Relatief aandeel van de verschillende uitgavencategorieën (exclusief ICT) in de totale uitgaven die ouders hebben voor hun schoolgaand kind, in 2005-2006 en 2017-2018.	120

Beleidssamenvatting

Dit rapport geeft een overzicht van de studiekosten en leefkosten van leerlingen in het basisonderwijs in 2017-2018. In dit rapport focussen we ons op de studiekosten van leerlingen in het gewoon basisonderwijs in het schooljaar 2017-2018. De volgende onderzoeksvragen komen aan bod:

1. Wat zijn de private kosten die verbonden zijn aan onderwijsdeelname?
2. Hoe ziet de samenstelling van die kosten eruit? Wat is de omvang van de eigenlijke 'studiekosten' en van de 'andere' uitgaven in het basisonderwijs (bv. voeding op school)?
3. In welke mate verschillen de kosten in functie van
 - a. Leerjaar of onderwijsniveau (kleuterklassen t.o.v. lagere school)?
 - b. Specifieke instellingskenmerken zoals de instellingsgrootte en het onderwijsnet?
4. Wat is de evolutie van de studiekosten over de tijd heen?

De data voor het onderzoek werden verzameld in de studiekostenmonitor, een grootschalige bevraging in twee golven bij 1060 ouders van leerlingen in 73 basisscholen, en bij de directeurs van de deelnemende scholen. De bevraging bevatte een groot aantal vragen naar de uitgaven van ouders aan kostenrubrieken zoals schoolmateriaal, specifieke kledij, schoolactiviteiten en buitenschoolse activiteiten. De antwoorden van de ouders op deze bevraging vormen de basis van de analyses die in dit rapport gepresenteerd worden. In de bespreking van de resultaten en de beleidsmatige analyse van de resultaten hebben we ervoor gekozen om de resultaten voor kleuter- en lager onderwijs apart te bespreken.

We vatten hieronder eerst de voornaamste resultaten voor ieder onderwijsniveau samen, waarna we de verschillen naar graad/leerjaar en schoolkenmerken bespreken. In het laatste deel van de conclusie koppelen we de resultaten terug naar het beleid rond kostenbeheersing.

De resultaten in dit rapport tonen aan dat de mediaanuitgave aan studiekosten voor één schooljaar in het kleuteronderwijs 170 euro bedraagt zonder vervoerskosten. Wanneer we de mediaanuitgaven voor de verschillende kostenrubrieken apart bekijken, zien we dat de belangrijkste kostenrubrieken in het kleuteronderwijs zijn duurzame schooluitrusting (vooral rugzak/boekentas en brooddoos) met een mediaanuitgave van 30 euro voor gezinnen met uitgaven (en 25 euro voor alle gezinnen) en steunactiviteiten met een mediaanuitgave van 50 euro voor gezinnen met uitgaven (en 40 euro voor alle gezinnen). Ook hebben praktisch alle ouders nog uitgaven voor andere kosten, zoals schoolfoto's en traktaties bij de verjaardag. De mediaanuitgave voor deze categorie is 26 euro.

De vervoerskosten voor leerlingen in het kleuteronderwijs mogen niet over het hoofd gezien worden: zeventig procent van de ouders heeft uitgaven aan het woon-schoolvervoer, en zij geven hier tussen 21 en 3770 euro voor een schooljaar aan uit. Ongeveer drie ouders op tien brengen hun kind te voet of met de fiets naar school, en hebben dus geen directe uitgaven hieraan. De

mediaanuitgave aan woon-schoolvervoer voor alle leerlingen bedraagt 126 euro voor een schooljaar. Verder heeft 14% van de gezinnen nog beperkte bijkomende uitgaven voor de aankoop van een fiets en dergelijke.

Wanneer we de vervoerskosten mee opnemen in de berekening van de totaaluitgave, komen we tot een mediaantotaaluitgave van 287,80 euro voor een schooljaar in het kleuteronderwijs. De kosten kennen een sterke spreiding, er zijn met andere woorden grote verschillen tussen ouders in de uitgaven die ze voor de studies van hun kind maken.

Indien we de gemiddelde uitgaven aan de verschillende kostenrubrieken vergelijken met het vorige studiekostenonderzoek in 2005-2006, kunnen we vaststellen dat voor de meeste kostenrubrieken de uitgaven in het kleuteronderwijs zijn afgenomen of gelijk gebleven. Hier waren twee uitzonderingen op. Voor duurzame schooluitrusting zien we dat meer ouders hier kosten voor hebben, en er ook gemiddeld meer aan uitgeven. Het meest opvallende verschil zien we echter bij de vervoerskosten: de uitgaven hiervoor zijn meer dan verdubbeld ten opzichte van het vorige onderzoek. De belangrijkste verklaring hiervoor vinden we in de hogere prijs per kilometer die we in dit onderzoek gebruiken tegenover het vorige onderzoek.

De uitgaven aan studiekosten zijn hoger in het lager onderwijs dan in het kleuteronderwijs, en dit voor alle kostenrubrieken met uitzondering van niet-duurzaam materiaal. In het lager onderwijs hebben meer ouders uitgaven aan niet-duurzame uitrusting, maar is de mediaanuitgave (voor gezinnen met uitgaven) drie euro lager dan in het kleuteronderwijs. De mediaan van de totaaluitgave voor één jaar in het lager onderwijs is 448,55 euro zonder vervoerskosten, en 628,75 euro met vervoerskosten. De hoogste uitgaven noteren we voor ICT-materialen en vervoer. Hoewel in het vorige studiekostenonderzoek ICT-materialen niet bevroegd werden, hebben we in dit onderzoek besloten dit wel mee te laten tellen in de vaststelling van de studiekosten. Deze beslissing is gemotiveerd door het hoge gebruik van ICT-materialen door leerlingen (87% in totaal, en 100% voor derde graad) en de hoge uitgaven hieraan, namelijk een mediaanbedrag van 135,71 euro voor een schooljaar (voor gezinnen met uitgaven) in het lager onderwijs. Net als in het kleuteronderwijs zijn ook de vervoerskosten een belangrijke kostenrubriek: de mediaanuitgave aan woon-schoolvervoer is 126 euro voor een schooljaar. Ook hier zien we een zeer grote spreiding in de uitgaven: de uitgaven aan studiekosten (inclusief vervoer) van de helft van de ouders situeert zich tussen 384 en 952 euro.

In vergelijking met het vorige onderzoek zien we voor de meeste kostenrubrieken een lichte stijging van de kosten in het lager onderwijs ten opzichte van het geïndexeerde gemiddelde van 2005-2006. Ook hier is de grootste toename in de vervoerskosten, en wordt dit grotendeels verklaard door de hogere prijs per kilometer die we toekennen in dit onderzoek. Meer ouders hebben uitgaven aan kledij en aan niet-duurzame schooluitrusting dan 12 jaar geleden. De gemiddelde uitgave aan niet-duurzaam materiaal is afgenomen tegenover het vorige onderzoek, dit is de enige kostenrubriek waarvoor we een uitgesproken daling waarnemen. Verder willen we nogmaals opmerken dat het vorige studiekostenonderzoek de uitgaven aan ICT-materialen niet opgenomen heeft; gelet op het hoge gebruik en de hoge uitgaven is het cruciaal dat deze kostenrubriek meegenomen wordt in de berekening van totaaluitgaven.

De uitgaven aan studiekosten in kleuter- en lager onderwijs variëren naargelang het leerjaar waarin het kind zit, het onderwijsnet en de schoolgrootte. In het kleuteronderwijs ligt het zwaartepunt

van de uitgaven vooral in de instapklas/eerste kleuterklas, omdat ouders vooral in dit jaar uitgaven hebben aan duurzame materialen, zoals een boekentas en een brooddoos. In het lager onderwijs zien we een andere evolutie van de studiekosten: ondanks de hogere uitgaven aan niet-duurzame materialen in de eerste graad, nemen de studiekosten toe doorheen de schoolloopbaan van kinderen. De hoogste uitgaven zien we in de derde graad, en dit komt voornamelijk door de hoge kost van meerdaagse uitstappen die voor leerlingen in de derde graad georganiseerd worden en het hoger gebruik van de ICT-materialen in de derde graad.

In het kleuteronderwijs zijn de mediaantotaaluitgaven in GO-scholen en VGO-scholen ongeveer even hoog, en ligt de mediaanuitgave in OGO-scholen lager. In OGO-scholen hebben leerlingen minder uitgaven aan schoolactiviteiten, kledij en steunactiviteiten. In GO-scholen zijn de uitgaven aan materialen tamelijk laag, maar rapporteren ouders wel hoge uitgaven aan steunactiviteiten en schoolactiviteiten. In het lager onderwijs is de mediaantotaaluitgave in VGO-scholen 160 à 180 euro hoger dan in GO- en OGO-scholen. In VGO-scholen hebben leerlingen de hoogste uitgaven aan schoolactiviteiten, duurzaam schoolmateriaal en steunactiviteiten. Zowel in het lager als in het kleuteronderwijs hebben leerlingen in kleine scholen (i.e. scholen met minder dan 250 leerlingen) en scholen in een landelijke omgeving de hoogste mediaanuitgaven in totaal, en dit kan verklaard worden door de hogere uitgaven aan school- en steunactiviteiten in deze scholen. Deze verschillen naar schoolkenmerken moeten echter wel met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Bepaalde schoolkenmerken hangen sterk samen (bv. schoolgrootte en verstedelijking) en het was niet mogelijk om multivariate analyses uit te voeren.

Een deel van de studiekosten die ouders in het basisonderwijs maken, vallen onder het decreet kostenbeheersing van 6 juli 2007. Dit decreet was nog niet van kracht toen het vorige studiekostenonderzoek (2005-2006) werd uitgevoerd. Het is daarom interessant om na te gaan in welke mate de uitgavenpatronen van ouders gewijzigd zijn in het kader van de verschillende categorieën die in het decreet gepreciseerd worden. Deze categorieën zijn 1) de kosten verbonden aan ontwikkelingsdoelen en eindtermen; 2) de scherpe maximumfactuur; 3) de minder scherpe maximumfactuur; 4) de bijdrageregeling. Hier voegen we een vijfde categorie aan toe, namelijk de basisuitrusting.

Voor de eerste categorie mogen scholen geen bijdragen vragen aan ouders. Toch rapporteert 44% van de ouders van een leerling in het lager onderwijs uitgaven voor deze in principe kosteloze materialen. In het kleuteronderwijs is dit 8%. Zowel voor het kleuter- als het lager onderwijs zien we dat ouders gemiddeld lage uitgaven voor maken, en dat de uitgaven hiervoor gedaald zijn ten opzichte van 2005-2006. Ouders maken voornamelijk uitgaven voor knutsel- en tekengerief. Het is echter niet zeker dat deze uitgaven erop wijzen dat veel scholen toch bijdragen vragen voor deze kosteloze materialen; het is immers mogelijk dat ouders nog bijkomende artikelen aankopen voor hun kind (bv. knutselmateriaal) zonder dat dit door de school gevraagd wordt.

De tweede categorie, de scherpe maximumfactuur, bevat de kosten voor schoolartikelen en -activiteiten die niet onder de eerste categorie vallen, maar die de school organiseert binnen het pedagogisch project. Dit gaat bijvoorbeeld over ééndaagse uitstappen of materialen die via de school aangekocht worden. Hiervoor is er in het kleuteronderwijs een maximumbedrag vastgelegd op 45 euro, en in het lager onderwijs op 85 euro. 5% van de leerlingen in het kleuteronderwijs en 13% van de leerlingen in het lager onderwijs rapporteren uitgaven die hoger liggen dan de scherpe

maximumfactuur. Ten opzichte van het vorige studiekostenonderzoek zijn in het kleuteronderwijs de uitgaven voor de scherpe maximumfactuur gedaald. In het lager onderwijs worden gemiddeld hogere uitgaven gemaakt dan twaalf jaar geleden. Deze toename kan mogelijks verklaard worden doordat in het huidige studiekostenonderzoek meer categorieën van verplichte kledij opgenomen zijn (bv. turnkledij, fluohesje), met als gevolg een stijging in de gemiddelde uitgaven aan deze categorie. Deze toename in uitgaven lijkt met andere woorden eerder aan verschillen in het meet-instrument te liggen.

De minder scherpe maximumfactuur is de derde categorie, en dit omvat de meerdaagse buitenschoolse activiteiten die binnen en buiten de schooluren vallen. Deze minder scherpe maximumfactuur bestaat enkel in het lager onderwijs. Het percentage ouders die uitgaven hebben aan zulke meerdaagse uitstappen is toegenomen ten opzichte van 2005-2006, maar de gemiddelde kost is licht afgenomen. Net als eerder aangehaald, is het vooral voor leerlingen in de derde graad dat meerdaagse uitstappen georganiseerd worden en zien we dus vooral in deze groep hoge uitgaven aan meerdaagse uitstappen. In het kader van dit onderzoek is het niet mogelijk een schatting te maken van de uitgaven aan meerdaagse activiteiten over de hele schoolloopbaan van een leerling. Bijgevolg kunnen we niet evalueren in welk percentage van de scholen de minder scherpe maximumfactuur overschreden wordt. Wel kunnen we vaststellen dat de uitgaven voor sneeuwklassen tussen 400 en 510 euro liggen. Gelet dat het maximumbedrag voor de minder scherpe maximumfactuur 425 euro voor een volledige schoolloopbaan bedraagt, kunnen we ervan uitgaan dat dit bedrag overschreden wordt voor de meeste scholen die sneeuwklassen organiseren.

De kosten die door het systeem van de dubbele maximumfactuur worden gereguleerd, omvatten slechts een fractie van de studiekosten. De derde categorie, de bijdrageregeling, omvat het grootste deel van de werkelijke studiekosten van leerlingen: 84% van de studiekosten van leerlingen in het kleuteronderwijs, en 52% van de studiekosten van leerlingen in het lager onderwijs vallen hieronder. De kosten verbonden aan de bijdrageregeling zijn kosten voor artikelen en diensten die een school aanbiedt en niet onder de vorige categorieën vallen. Hiervoor is geen maximumbedrag vastgelegd, de uitgaven moeten in verhouding zijn tot de geleverde prestatie. De uitgaven hieraan zijn, in vergelijking met het vorige studiekostenonderzoek, in het kleuteronderwijs met ongeveer 80 euro gedaald en in het lager onderwijs met ongeveer 25 euro. Deze daling lijkt voornamelijk gelinkt te zijn met een lager gebruik van eten en drinken dat door de school aangeboden wordt.

Tot slot zijn er de kosten voor de basisuitrusting die kinderen nodig hebben om naar school te gaan. Verschillend met het vorige onderzoek is dat we hier ook de uitgaven aan ICT-materialen opgenomen hebben. De uitgaven aan basisuitrusting zijn vooral in het lager onderwijs toegenomen ten opzichte van het vorig onderzoek, vooral als we de ICT-kosten meenemen. In het kleuteronderwijs zijn de uitgaven ongeveer gelijk gebleven in vergelijking met het vorig onderzoek.

In het algemeen kunnen we stellen dat het (relatieve) uitgavenpatroon van ouders aan deze vijf categorieën nauwelijks gewijzigd is ten opzichte van 2005-2006. De bijdrageregeling blijft de voornaamste uitgavecategorie. De belangrijkste wijziging zien we in de toename van de kosten voor basisuitrusting in het lager onderwijs, en dit komt voornamelijk door het hoge gebruik en de relatief hoge kost voor ICT-materialen.

In het kader van dit onderzoek werd ook een bevraging uitgevoerd bij directieleden omtrent het beleid rond kostenbeheersing op school. Bijna alle directeurs in het onderzoek geven aan dat ze geconfronteerd worden met onbetaalde schoolfacturen. Drie op de vier schooldirecteurs voorziet wel speciale tegemoetkomingen voor ouders met betalingsmoeilijkheden, maar in de meeste gevallen gaat het hier om een spreiding en/of uitstel van betaling. Een vermindering of kwijtschelding is mogelijk in minder dan een derde van de scholen.

Net niet de helft (44%) van de directeurs geeft aan dat er in hun school beleid wordt gevoerd rond kostenbeheersing. Echter, deze directies verwezen daarbij vooral naar het bestaande beleid van de dubbele maximumfactuur. Dit lijkt te impliceren dat kosten via de bijdrageregeling niet onder het kostenbeleid van deze scholen valt.

Alle directieleden in de bevraging bezig met manieren om de kosten te drukken. Een veel voorkomend middel hiertoe is het gebruik van sociale en andere voordelen van het lokale bestuur. Zo maakt 68% van de directies gratis gebruik van gemeentelijke of stedelijke sportinfrastructuur. Opvallend is ook dat 43% van de schooldirecties zegt beroep te doen op fondsen van oudervereniging.

Twee beleidsaanbevelingen waar deze directies zich het meest achter schaaften, zijn het voorstel om meer te investeren in de bouw of renovatie van scholen, en om te voorzien in extra administratieve omkadering. Bij de directeurs is veel steun voor het systeem van de dubbele maximumfactuur, de helft van de directieleden (48%) zou het systeem behouden en de bedragen niet aanpassen. 40% zou de bedragen willen optrekken; 7% zou de bedragen willen verlagen en 2% zou het systeem afschaffen.

Tot slot willen we dieper ingaan op de uitgaven van leerlingen met een functiebeperking. Op basis van het beperkt aantal ouders van een leerling met een functiebeperking, konden we in dit rapport vaststellen dat bijna alle leerlingen met een functiebeperking bijkomende uitgaven maken voor gespecialiseerde ondersteuning, en dit vooral in het lager onderwijs. Eén op drie heeft ook uitgaven voor extra leermiddelen. De mediaan van de uitgaven ten gevolge van een functiebeperking is 1500 euro voor een schooljaar, maar de kosten zijn sterk gespreid en situeren zich tussen 100 euro en 6000 euro voor een schooljaar. Omwille van het zeer lage aantal observaties is het moeilijk deze resultaten te veralgemenen. We suggereren daarom dat het verder verkennen van de studie-uitgaven ten gevolge van een functiebeperking een uiterst interessante piste voor toekomstig onderzoek kan zijn.

Op basis van dit overzicht van de belangrijkste resultaten van het rapport, focussen we op enkele vaststellingen die relevant voor beleidsmakers kunnen zijn.

Ten eerste is het uiterst relevant om de uitgaven aan studiekosten te vergelijken met het bedrag van schooltoelagen in het kleuter- en lager onderwijs. In het kleuteronderwijs bedraagt de schooltoelage 96,69 euro voor een schooljaar. Gezien de mediaan van de totale studiekosten 170 euro zonder vervoerskosten en 287,80 euro met vervoerskosten voor een schooljaar in het kleuteronderwijs bedraagt, stellen we vast dat voor het kleuteronderwijs het bedrag van de schooltoelage onvoldoende is om de studiekosten te dekken. In het lager onderwijs komen we tot dezelfde vaststelling: de bedragen voor de schooltoelages (minimumtoelage van 108,78 euro en volledige toelage van 163,17 euro) liggen ruim onder de mediaanstudiekost in dit onderzoek,

namelijk 448,55 euro zonder en 628,75 euro met vervoerskosten. In vergelijking met het vorige onderzoek in 2005-2006 zien we voor de meeste kostenrubrieken in het lager onderwijs een lichte stijging van de gemiddelde kosten bovenop de index. In het kleuteronderwijs zien we, behalve voor de uitgaven aan duurzame schooluitrusting een stagnatie of een daling van de gemiddelde kosten na indexering. Vooral in het lager onderwijs, is het bijgevolg aangewezen om de bedragen voor schooltoelagen op te trekken.

Ten tweede stellen we in dit rapport vast dat de studiekosten aan de verschillende kostenrubrieken in zowel kleuter- als lager onderwijs beperkt zijn toegenomen of afgenomen met uitzondering van de vervoerskosten en ICT-materialen. De vervoerskosten hebben een belangrijk aandeel in de uitgaven van ouders, en er is een zeer grote spreiding van kosten. Dit komt vooral doordat iets minder dan één derde van de kinderen zich op een relatief kosteloze wijze naar school verplaatst (te voet of met de fiets), en dat de uitgaven voor andere vervoersvormen, en dan vooral autovervoer, tamelijk hoog liggen. Positief is dat de kosten voor openbaar vervoer gedaald zijn ten opzichte van het vorige onderzoek¹, maar gelet op het lage percentage leerlingen die hier gebruik van maken, heeft dit een zeer beperkte invloed op de mediaanvervoerskost.

Ten derde willen we wijzen op het hoge gebruik van ICT-materialen bij leerlingen in het lager onderwijs. In de derde graad van het lager onderwijs maakt bijna 100% van de leerlingen gebruik van deze materialen voor schoolwerk, en de jaarlijkse kosten hiervoor zijn hoog. Hoewel scholen gratis ICT moeten aanbieden in het kader van de lijst van kosteloze materialen (ODET), blijkt het een realiteit te zijn dat veel leerlingen hier ook thuis van gebruik maken in het kader van hun studies (zie ook: Heymans e.a., 2018). Het is daarom belangrijk dat beleidsmakers zich blijvend inzetten om de toegankelijkheid van leerlingen tot ICT-materialen te verhogen, niet enkel op school maar ook in de thuisomgeving.

Ten vierde willen we de aandacht vestigen op de hoge uitgaven aan meerdaagse activiteiten. In het vorige studiekostenonderzoek in 2005-2006 werd dit reeds als een aandachtspunt naar voor geschoven: de hoge uitgave aan meerdaagse activiteiten in de derde graad heeft een sterke impact op de totaalkost. In vergelijking met het vorige onderzoek stellen we vast dat de deelname aan meerdaagse uitstappen is toegenomen, en dat de gemiddelde kostprijs licht is afgenomen. Dit resultaat suggereert dat de minder scherpe maximumfactuur ervoor gezorgd heeft dat meer leerlingen deelnemen aan meerdaagse uitstappen voor een gemiddeld lagere prijs. We bevelen daarom aan dat de opvolging van de minder scherpe maximumfactuur een blijvend aandachtspunt voor beleidsmakers moet blijven.

Ten vijfde willen we erop wijzen dat de uitgaven die onder de bijdrageregeling vallen, nog steeds een hoog aandeel hebben in de totale studiekost van ouders en de belangrijkste uitgavecategorie vormen. Dit zien we zowel in het kleuter- als in het lager onderwijs. We zijn dan ook van mening dat het cruciaal is dat het beleid zorgt voor een consequente opvolging van de manier waarop scholen de bijdrageregeling opstellen en de mate waarin de kosten in verhouding zijn tot de geleverde prestaties. Op dit moment wordt de verantwoordelijkheid om toe te zien op de correcte toepassing van de bijdrageregeling bij de ouders gelegd (Commissie Zorgvuldig Bestuur, 2015,

¹ Vanaf 1 juli 2005 kostte een jaarabonnement bij De Lijn voor een kind tussen 6 en 11 jaar 149,90 euro voor een jaar. Vanaf 1 februari 2017 kost een jaarabonnement bij De Lijn voor een kind tussen 6 en 11 jaar 52 euro.

p. 78). Daarnaast vraagt het Rekenhof in een rapport van 2011 ook een actiever toezicht door de overheid, eventueel door de inspectie of de verificatiediensten van de administratie (Rekenhof, 2011).

1 Inleiding

1.1 Situering van het onderzoek

Jaarlijks worden er door de gemeenschap aanzienlijke bedragen aan het onderwijs besteed. Nochtans is het voor ouders geenszins gratis om hun kinderen te laten deelnemen aan onderwijs. Zo werd voor het schooljaar 2005-2006 geschat dat de gemiddelde studiekosten in het gewoon basisonderwijs in Vlaanderen circa 327 euro bedroegen (Bollens & Poesen-Vandeputte, 2007).

Wanneer men deze bedragen vergelijkt met de geschatte studiekosten in vroeger onderzoek (Van Hooreweghe & Van Regenmortel, 1989; Bollens & De Vos, 2000) blijkt bovendien dat gedurende de beschouwde periode de studiekosten sneller toenamen dan wat kon worden verwacht op basis van de stijging van het algemeen prijspeil. De evolutie van de studiekosten kende gedurende deze periodes met andere woorden een geheel eigen dynamiek (Coomans et al., 2007). Mogelijke verklaringen hiervoor zijn wijzigingen in technologische evoluties (ICT, telecommunicatie, ...), wijzigingen in de welvaart en veranderingen in didactische inzichten. Dit betekent dat een loutere indexering van de laatst beschikbare schatting van de studiekosten na verloop van een aantal jaren mogelijk leidt tot een aanzienlijke onderschatting van de werkelijke studiekosten.

Daarnaast hebben zich sindsdien ook belangrijke wijzigingen voorgedaan in het onderwijslandschap en de relevante regelgeving. Binnen het basisonderwijs werd met het decreet kostenbeheersing van 2007 een concrete invulling gegeven aan het principe van de kosteloosheid. Met het decreet kwam de invoering een lijst van kosteloze materialen, nodig voor het behalen van de ontwikkelingsdoelen (OD) en de eindtermen (ET), naast een scherpe en minder scherpe maximumfactuur voor materialen en activiteiten die respectievelijk binnen en buiten de schooluren vallen. Om scholen voldoende financiële ruimte te geven om goed onderwijs aan te bieden ging deze nieuwe invulling van kosteloosheid ook gepaard met een verhoging van de werkingsmiddelen. Daarnaast werd ook een nieuw financieringssysteem van de werkingsmiddelen ingevoerd waarbij een deel van het werkingsbudget berekend wordt op basis van leerlingenkenmerken. Als sluitstuk werd in het decreet op de studiefinanciering van 2007 gestipuleerd dat de Vlaamse Regering minstens om de vijf jaar onderzoekt of de werkelijke kosten voor het onderhoud van de leerling en de student in het door hem gevolgde onderwijs aansluiten bij de uitgekeerde bedragen van de toelagen.

In dit rapport focussen we ons op de studiekosten van leerlingen in het gewoon basisonderwijs in het schooljaar 2017-2018. De volgende onderzoeksvragen komen aan bod:

1. Wat zijn de private kosten die verbonden zijn aan onderwijsdeelname?
2. Hoe ziet de samenstelling van die kosten eruit? Wat is de omvang van de eigenlijke 'studiekosten' en van de 'andere' uitgaven in het basisonderwijs (bv. voeding op school)?
3. In welke mate verschillen de kosten in functie van
 - Leerjaar of onderwijsniveau (kleuterklassen t.o.v. lagere school)?
 - Specifieke instellingskenmerken zoals de instellingsgrootte en het onderwijsnet?
4. Wat is de evolutie van de studiekosten over de tijd heen?

Deze onderzoeksvragen worden beantwoord door middel van de resultaten van de studiekostenmonitor. De studiekostenmonitor is een grootschalige bevraging bij ouders van leerlingen van het buitengewoon en gewoon basis- en secundair onderwijs, en bij studenten in het hoger onderwijs.

De resultaten van het instrument kunnen dienen om na te gaan in welke mate de spreiding die op het niveau van individuele leerlingen in studiekosten bestaat, en of deze spreiding kan worden toegewezen aan elementen waar beleidsmatig in te grijpen valt, dan wel aan andere factoren zoals smaakverschillen, waar beleidsoptreden overbodig is. De verschillen in studiekosten die toegewezen kunnen worden aan instellingen leveren verder informatie op voor de kostenbeheersing en het principe van de redelijke kostprijs voor de bijdrageregeling. Een opsplitsing van de studiekosten naar rubrieken levert dan weer nuttige informatie op voor een actualisering van de OD/ET-lijst en voor de evaluatie van de omvang van de dubbele maximumfactuur, de bijdrageregeling en de basisuitrusting. De studiekostenmonitor moet in deze gezien worden als een startpunt dat de fundering kan leggen voor de verdere uitbouw van het toekomstig onderwijsbeleid

Dit rapport is als volgt opgebouwd. In een eerste deel bespreken we de manier waarop we studiekosten gedefinieerd hebben en welke types van studiekosten er bestaan. Vervolgens gaan we dieper in op het verloop van de gegevensverzameling, de steekproefkenmerken en de gebruikte analysetechnieken. Hierbij behandelen we de ontwikkeling van het bevragingsinstrument, de verschillende stappen in het veldwerk, de respons en de gebruikte datamanipulatie- en analysetechnieken. In een derde deel presenteren we de resultaten van de analyses, eerst voor het kleuteronderwijs en vervolgens voor het lager onderwijs. In dit deel geven we voor de verschillende kostenrubrieken een overzicht van de gemaakte studiekosten aan de hand van de verschillende kostenrubrieken. We vergelijken de resultaten ook met de vorige studiekostenonderzoeken om zo de evolutie over de tijd heen te kunnen bespreken. In hoofdstuk 4 bespreken we het schoolbeleid van de scholen in de steekproef, aan de hand van een directiebevraging. Hierna, in hoofdstuk 5, bespreken we de studiekosten volgens de verschillende beleidscategorieën. In het laatste deel geven we een overzicht van de voornaamste resultaten en trekken we enkele conclusies voor beleidsmakers.

1.2 Categorieën van studiekosten

We kaderen als eerste stap van dit onderzoek het begrip “studiekosten” en gaan dieper in op de verschillende categorieën van studiekosten die we in dit onderzoek beschouwen. Dit conceptueel kader werd ontwikkeld in vorig onderzoek (Bollens e.a. 2000, Coomans e.a. 2016).

Op conceptueel vlak beperken we de invulling van studiekosten tot private studiekosten. Hieronder verstaan we alle kosten die een onderwijsgebruiker zelf maakt in het kader van het volgen van het onderwijs. Private studiekosten kunnen voor het leerplichtonderwijs worden ingedeeld in drie verschillende categorieën, al naargelang de aard van de studiekost:

1. **Strikte studiekosten:** deze kosten betreffen goederen en zaken die niet uit de gewone werkmiddelen van het onderwijs worden gefinancierd en waarover er (nochtans) binnen de onderwijswereld een ruime consensus bestaat dat ze nodig zijn om op een correcte, volwaardige manier deel te nemen aan het onderwijs. Voorbeelden: duurzame en niet-duurzame schoolartikelen, kleding specifiek nodig voor de studie, ...

2. Ruime studiekosten: dit zijn kosten die men niet zou maken als men niet zou deelnemen aan het onderwijs maar die anderzijds toch niet nodig zijn om de studie te kunnen volgen en soms zelfs niets te maken hebben met de studie zelf. Deze studiekosten omvatten onder meer kosten met een facultatief karakter of kosten die het gevolg zijn van een sociale verplichting. Voorbeelden: facultatieve uitstappen, opvang, kranten, ...
3. Leefkosten: dit komt neer op kosten voor voeding, onderdak/huisvesting, ontspanning, medische kosten, en vervoerskosten. Dit type kosten wordt doorgaans ook gemaakt wanneer men niet deelneemt aan het onderwijs.

Deze drie categorieën worden concreet ingevuld door kostenrubrieken. De studiekostenrubricering is een meer verfijnde oplijsting van de verschillende typen studiekosten (strikte en ruime studiekosten) die een onderwijsgebruiker zou kunnen maken op een bepaald onderwijsniveau. Deze indeling werd ontwikkeld in vorig onderzoek (Coomans e.a. 2016). Aan de hand van de studiekostenrubrieken en voorbeelden, wordt binnen de studiekostenrubricering een zo exhaustief mogelijk overzicht gegeven van de korf van goederen en diensten waarvoor onderwijsgebruikers op een bepaald onderwijsniveau studiekosten zouden kunnen maken. De classificatie van studiekosten onder studiekostenrubrieken en categorieën, is van belang voor de studiekostenmonitor, gezien ze een zinvolle vergelijkingen van bepaalde typen kosten tussen verschillende onderwijsniveaus, studiegebieden en opleidingen mogelijk maakt. We geven deze kostenrubrieken per categorie weer in Tabel 1.

Tabel 1. Classificatie kostenrubrieken

	Strikte studiekosten	Ruime studiekosten	Leefkosten
1. Niet-duurzame schoolartikelen			
Kosten van schoolboeken, werkboeken en agenda	x		
Fotokopiekosten (bv. losse kopieën uitgedeeld in de les)	x		
Kosten voor tijdschriften, leesboekjes, (elektronische) abonnementen, kranten, ...		x	
Kosten voor verbruiksmateriaal nodig voor studies (notablokken, knutsel -en tekengerief (vb. inkt, verf, pastelkrijt), kaftpapier, tekenpapier, schrijfgerei, hout, stof, ingrediënten, ...)	x		
2. Kledij			
Kledingkosten specifiek voor school (uniform, schoeisel, sportkledij, werkkledij, ...)	x		
3. Duurzame schooluitrusting			
Kosten van duurzame uitrusting nodig voor studies (boekentas, woordenboeken, atlas, rekenmachine, muziekinstrumenten, ...)	x		
Kosten voor ICT en toebehoren (printer, USB-stick, laptop, software, internet, gebruik PC klassen, ...)	x	x	
4. Vervoerskosten van en naar school			
Vervoerskosten van en naar school (fiets, bromfiets, abonnement openbaar vervoer, helm, slot, ...)			
5. Schooluitstappen			
Kosten verbonden aan zwemlessen	x		
Kosten verbonden aan ééndaagse schooluitstappen of didactische activiteiten (theaterbezoek, museum, sportdag, schaatsen, ...) (inclusief vervoer)	x	x	
Kosten verbonden aan meerdaagse schooluitstappen (bv. Sneeuwklassen, bosklassen, ...) (inclusief vervoer)	x	x	
6. Eten en drinken op school			
Voedingskosten (warme maaltijd, broodmaaltijd, drank, koek, fruit, ...)			x
Kosten verbonden aan middagverblijf/gebruik van de refter		x	

	Strikte studiekosten	Ruime studiekosten	Leefkosten
7. Internaatkosten			
Internaatkosten (verblijfskost, kosten inbegrepen maaltijden, ...)			x
8. Buitenschoolse kosten			
Kosten verbonden aan specifieke schoolgebonden evenementen buiten de schooluren (dactylo, vrijwillige deelname aan scholenkampioenschappen, olympiades, ...)		x	
Kosten verbonden aan studie en opvang (studie buiten schooltijd, ...)		x	
Studiebegeleidingskosten/buitenschoolse hulp (bijlessen, dactylo, taallessen ...)		x	
9. Steunactiviteiten en andere uitgaven			
Kosten verbonden aan steunacties voor de school, oudervereniging of liefdadigheidsdoelen: wafelbak, tombola, sponsorloop, financiële steun voor goede doelen, toneel, ...		x	
Andere uitgaven (huur locker/opbergkastje, bijdrage leerplatform, klasfoto, jaarboek, cadeautjes, kost betaalkaart, specifieke thema-of projectdagen zoals 100 dagen, milieudag, ...)		x	
10. Onderwijsuitgaven als gevolg van een functiebeperking			
Uitgaven voor dagdagelijkse of gespecialiseerde ondersteuning (vrijwilligers, persoonlijke assistent, therapie, tolkuren, meerkost tijdens schoolactiviteiten...)	x	x	
Uitgaven voor extra (leer)middelen en materiële hulpmiddelen (brailleteksten, voorleessoftware, aangepaste werktafel, aangepast vervoer, ...)	x	x	

Bron: uit Coomans e.a., 2016, p. 81

1.3 Studiekosten en de maximumfactuur

Binnen het basisonderwijs werd met het decreet kostenbeheersing van 2007 een concrete invulling gegeven aan het principe van de kostenloosheid. Met betrekking tot kostenloosheid betekende de hervorming dat basisscholen vanaf 1 september 2007 absoluut kosteloos moeten zijn voor wat nodig is om de eindtermen (ET) te bereiken en de ontwikkelingsdoelen (OD) na te streven. Alhoewel dit principe reeds in 2001 decretaal werd vastgelegd via onderwijsdecreet XIII, werd dit door veel scholen nog niet toegepast. Met de hervorming werd een lijst van kosteloze materialen ingevoerd (ODET-lijst) en werd een dubbele maximumfactuur ingevoerd.

De *lijst van kosteloze materialen* is een limitatieve opsomming van materialen die nodig worden geacht voor het behalen van de ontwikkelingsdoelen (in het kleuteronderwijs) of de eindtermen (in het lager onderwijs). Voor deze materialen mogen aan de ouders geen bijdragen gevraagd worden. Zwemlessen zijn gratis tijdens één schooljaar.

De *scherpe maximumfactuur* is een plafond voor verplichte kosten die niet strikt noodzakelijk zijn voor het bereiken van de eindtermen en ontwikkelingsdoelen. Scholen leggen immers vanuit hun eigen pedagogisch project ook eigen klemtonen die de rijkdom en de kwaliteit van het Vlaams onderwijs mee bepaalt. Het kan hierbij gaan om activiteiten tijdens de schooltijd (daguitstappen, zwemlessen, toneelbezoek, ...) en specifieke materialen (bv. een tijdschrift, een specifieke map, ...). In het schooljaar 2017-2018 bedroeg de scherpe maximumfactuur 45 euro per schooljaar voor kleuters, en 85 euro per schooljaar in het lager onderwijs.

De *minder scherpe maximumfactuur* beperkt het bedrag dat aan ouders kan gevraagd worden voor de deelname aan meerdaagse uitstappen die gedeeltelijk binnen en buiten de schooluren vallen

(bv. zeeklassen, bosklassen, ...). De minder scherpe maximumfactuur bedroeg 425 euro in 2017-2018 voor de volledige duur van het lager onderwijs. In het kleuteronderwijs mag de school geen bijdrage vragen voor meerdaagse uitstappen.

Kosten die buiten de kosteloosheid en de dubbele maximumfactuur vallen, kunnen door de school aan ouders doorgerekend worden, mits opname in de *bijdrageregeling* en mits de kostprijs voor de ouder in verhouding is tot de geleverde prestatie door de school. Deze bijdrageregeling moet besproken worden in de schoolraad en bekend gemaakt worden aan de ouders via het schoolreglement. De school moet bovendien minstens 3 betaalmomenten per schooljaar voorzien².

Tot slot kunnen ouders, met de invoering van het nieuwe decreet studiefinanciering, ook een beroep doen op studietoelagen in het basisonderwijs.

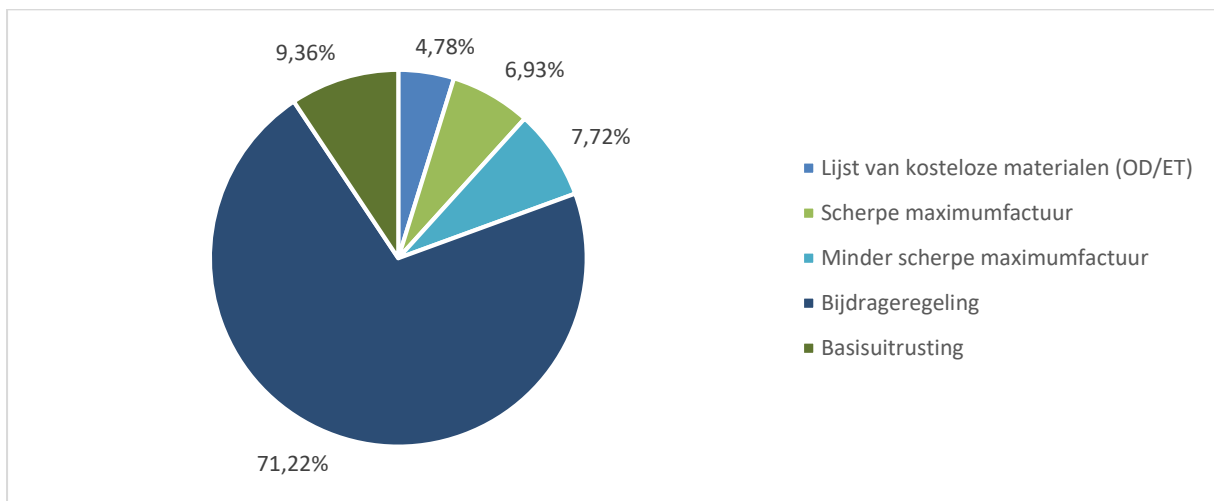
Uit de focusgroepen met ouders in het vooronderzoek van Coomans e.a. (2016) kwam echter naar voren dat er nog praktijken bestaan die in strijd zijn met het decreet kostenloosheid, zoals cash meebrengen voor de aankoop van knutselmateriaal of activiteiten. Ouders bleken vaak ook niet op de hoogte te zijn van wat kan in het kader van het decreet.

Wat betreft de invloed van de maximumfactuur op het aanbod van activiteiten en uitstappen is het beeld nog niet volledig duidelijk. Onderzoek van het steunpunt SSL (Studie- en schoolloopbanen van leerlingen en studenten) volgde de evolutie van activiteiten en uitstappen die binnen de definitie van de scherpe en de minder scherpe maximumfactuur vallen op voor de schooljaren 2005-2006 tot en met 2008-2009 (Van Landeghem, Vandenberghe & Van Damme, 2010). In deze periode daalde het geheel van activiteiten in deze steekproef van scholen. Tussen de verschillende scholen in de steekproef waren er echter grote verschillen, zowel qua omvang van het aanbod, de mix van activiteiten en de mate van verandering in de onderzochte periode. Zo gingen in een vijfde (19,75%) van de 81 SSL-steekproefscholen de kleuters geen enkele keer zwemmen in de drie kleuterjaren. In één op zeven scholen gingen de kleuters dan weer minstens 18 keer zwemmen in drie jaar (ibid., p.15). Schooldirecteuren in de focusgroepen van Coomans e.a. (2016) ondervonden zelf geen daling in het aantal activiteiten, maar waren er wel over eens dat binnen het beleidskader het steeds moeilijker wordt om de 'financiële puzzel' te leggen. De directeuren gaven bovendien aan dat scholen in stedelijke context een voordeel hebben aangezien vervoerskosten bij activiteiten daar lager zijn dan bij landelijke scholen.

In het vorig studiekostenonderzoek (Bollens & Poesen-Vandeputte, 2007) maakten de onderzoekers ook een onderverdeling van de studie-uitgaven volgens de vijf categorieën van ODET-lijst, dubbele maximumfactuur, bijdrageregeling en basisuitrusting. De voornaamste uitgaven vielen hierbij onder de bijdrageregeling en kwamen neer op 71% van de totaaluitgaven (gemiddeld 323 euro). De gemiddelde uitgaven voor de andere categorieën kwamen neer op 31 euro voor de scherpe maximumfactuur, op 35 euro (per schooljaar) voor de minder scherpe maximumfactuur, 22 euro voor kosten verbonden aan de OD/ET, en 42 euro voor uitgaven aan basisuitrusting. De kosten die onder de dubbele maximumfactuur vallen, bedroegen dus amper 15% van de totale omvang van de studiekosten in het basisonderwijs.

² <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/schoolkosten-maximumfactuur-en-bijdrageregeling-in-het-kleuter-en-lager-onderwijs>

Figuur 1. Relatief aandeel van de verschillende uitgavencategorieën in de totale uitgaven die ouders voor hun schoolgaand kind in het basisonderwijs maakten in 2005-2006.

Bron: Bollens & Poesen-Vandeputte (2007), p. 118

In onderstaande Figuur 2 geven we een overzicht van welke kostenposten in de studiekostenrubricering behoren tot de lijst van kosteloze materialen, de dubbele maximumfactuur, de bijdrageregeling, of andere aankopen. Andere aankopen gebeuren op de vrije markt (bv. boekentas, vervoerskosten, ...) en/of zijn niet noodzakelijk (bv. steunacties, bijscholing, klasfoto's, ...). Door deze indeling komen sommige artikelen schijnbaar voor in twee categorieën. Bijvoorbeeld de aankoop van tijdschriften behoort tot de scherpe maximumfactuur of tot de bijdrageregeling, afhankelijk of de aankoop al dan niet verplicht is.

Figuur 2. Classificatie kostenrubrieken BAO naar categorieën in de regelgeving

		OD/ET	Scherpe maximum-factuur	Minder scherpe maximum-factuur	Bijdragere geling	Basis-uitrusting	Andere
1	Kosten van schoolboeken, werkboeken en agenda	x					x
2	Print- en kopiekosten (bv. losse kopieën uitgedeeld in de les)	x					
3	Kosten voor tijdschriften, (elektronische) abonnementen, kranten, ...		x		x		x
4	Kosten voor ICT en toebehoren (printer, USB-stick, software, ...)	x				x	
5	Internetkosten	x				x	
6	Kledingkosten specifiek voor school (uniform, sportkledij, ...)		x		x	x	
7	Kosten van duurzame uitrusting nodig voor studies (boekentas, schaar, teken- en geodriehoek, brooddoos, ...)					x	
8	Kosten van verbruiksmateriaal nodig voor studies (schriften, kaftpapier, schrijfgerei, knutsel- en tekengerief, ...)	x				x	
9	Kosten verbonden aan ééndaagse schooluitstappen tijdens de schooluren (schoolreizen, studiebezoek, sportdag, ...) (incl. vervoer)		x				
10	Kosten verbonden aan meerdaagse schooluitstappen (incl. vervoer)			x			
11	Kosten verbonden aan schoolzwemmen (incl. vervoer)	x	x				
12	Kosten verbonden aan toezicht (ochtend-, middag- en avondtoezicht) op schooldagen				x		
13	Kosten verbonden aan buitenschoolse opvang (opvang gedurende schoolvrije dagen en vakanties, ...)				x		
14	Kosten voor activiteiten georganiseerd door de school maar ná de schooluren (muziek, dactylo, sport, ...)				x		
15	Vervoerskosten van en naar school (schoolbus, auto, ...)				x		x
16	Voedingskosten (warme maaltijd, broodmaaltijd, drank, fruit, koek, ...)						x
17	Internaatskosten (verblijfskost, kosten inbegrepen maaltijden, ...)				x		
18	Studiebegeleidingskosten/buitenschoolse hulp (bijlessen, logopedie, ...)						x
19	Uitgaven voor extra leermiddelen (methoden, werkboeken, medicijnen, duurzaam materiaal, ...)					x	x
20	Kosten verbonden aan steunacties voor de school, oudervereniging of liefdadigheidsdoelen: wafelbak, restaurantdag, tombola, sponsorloop, schoolfeest, financiële steun voor goede doelen, ...						x
21	Andere eenmalige uitgaven (schooluitstappen buiten de schooluren, klasfoto's, cadeautjes, verjaardag/kerstmis, nieuwjaarsbrief, carnavalskledij, ...)				x		x

2 Onderzoeksmethode en gegevensverzameling

2.1 Keuze van informatieverzameling en instrumenten

De informatieverzameling voor dit studiekostenonderzoek gebeurt door middel van twee verschillende enquêtes: de ene met als doelgroep ouders met kinderen in het basisonderwijs, de tweede met als doelgroep directies van de instellingen. Voor de volledige informatie over de variatie in de private studiekosten zijn de beide niveaus belangrijk. Beide bevragingen verlopen via een online bevraging door middel van een gestandaardiseerde vragenlijst.

De informatie die we van de ouders nodig hebben, omvat:

- de omvang en de samenstelling van de studiekosten voor de ouders;
- een aantal gezinskenmerken die relevant kunnen zijn voor de omvang van de studiekosten.

De informatie die we van de instellingen nodig hebben, omvat:

- de omvang en de samenstelling van de studiekosten voor de ouders;
- een aantal schoolkenmerken en elementen van het schoolbeleid die relevant kunnen zijn voor de omvang van de studiekosten voor ouders. Het betreft informatie over:
 - o de samenstelling van het globale schoolaanbod (o.a. het aanbod van buitenschoolse activiteiten, het aanbod van extra-murosactiviteiten tijdens de lesuren);
 - o de schoolstructuur (schoolgrootte volgens aantal leerlingen, aantal vestigingsplaatsen);
 - o elementen van het schoolbeleid (maatregelen ten gunste van minderbegoede gezinnen, fondsenwerving, profiel van de school naar 'doelgroepleerlingen' zoals migranten, kansarmen, ...);
 - o elementen van de schoolomgeving (sociale voordelen).

De vragenlijsten voor de ouders werden opgesteld in een voorafgaande verkenningsonderzoek "Ontwikkeling van een studiekostenmonitor" waarbij ook focusgroepen geraadpleegd werden (zie Coomans, Groenez, & Kuppens 2016).

2.2 Steekproeftrekking

In de bevraging hebben we informatie nodig op twee niveaus: op het niveau van de scholen (voor informatie over de schoolkenmerken en het schoolbeleid) en op het niveau van de ouders (voor gezinskenmerken en de schooluitgaven). Daarom werd geopteerd voor een tweetrapssteekproef. In een eerste trap worden een aantal scholen geselecteerd. De tweede trap betreft een selectie van klassen uit de steekproefscholen uit de eerste trap. We bespreken hieronder in detail de steekproeftrekking en respons in deze twee fases.

2.3 De eerste trap: een steekproef van scholen

2.3.1 Contactname en respons bij de scholen

Aangezien eerder onderzoek aantoonde dat het onderwijsnet en de schoolgrootte een invloed hadden op de studiekost, wordt bij de selectie van scholen in de eerste trap gestratificeerd volgens deze schoolkenmerken.

De volgende tabel biedt een overzicht van de respons die beoogd werd bij aanvang van het onderzoek. Om voldoende diversiteit in bovenstaande schoolkenmerken te behouden werd beoogd om een steekproef samen te stellen van 60 scholen. Om ook een diverse steekproef van klasgroepen te verkrijgen (rekening houdend met de verschillende leerjaren) werden ook doelstellingen opgezet met betrekking tot de beoogde aantal klasgroepen en het netto aantal ouders per klasgroep.

Tabel 2. Beoogde respons in de steekproef

Luik 1: bevraging van directies	Beoogde netto respons (# scholen)	60 scholen
	Beoogde netto respons (# klasgroepen)	540 klasgroepen
Luik 2: ouderbevraging	Beoogde netto respons	1500 ouders van leerlingen
	Beoogde rekrutering voor luik 3	750 ouders van leerlingen
Luik 3: follow up ouderbevraging	Beoogde netto respons	375 ouders van leerlingen

Tussen april en juni werden 210 scholen in het basisonderwijs telefonisch gecontacteerd met de vraag om deel te nemen aan het onderzoek (zie Tabel 3). Om deze vraag te ondersteunen werd het onderzoek tegelijk aangekondigd door de drie onderwijsnetten (OGO, VGO en GO!) via de elektronische nieuwsbrieven. Scholen die nog twijfelden of meer informatie wensten kregen bovendien een informatiemail toegestuurd met in bijlage een ondersteunende brief van het departement Onderwijs en Vorming. Scholen die toezegden dienden een centrale contactpersoon door te geven en kregen vervolgens een mail toegestuurd met een document waar de tijdsplanning en een stappenplan van de verloop van het onderzoek in werd toegelicht. Binnen elke school werd aan de directie gevraagd een uitnodigingsbrief voor het onderzoek te sturen naar één klas per leerjaar of kleuterklas. Deze brief bevatte een invulstrookje waarmee ouders zich konden inschrijven voor het onderzoek, door middel van het meegeven van hun emailadres.

In het gewoon basisonderwijs waren in eerste instantie 112 van de 210 gecontacteerde scholen bereid om aan het onderzoek deel te nemen (zie Tabel 3), oftewel 53,3% van de gevraagde scholen. Tussen dit eerste akkoord en het uitsturen van de enquêtes naar de ouders hebben 26 scholen zich echter teruggetrokken uit het onderzoek. 12 scholen wilden deelnemen maar hadden geen respons van ouders op de vragenlijst. In twee gevallen leidde een directiewissel tussen het schooljaar 2016-2017 en 2017-2018 tot uitval van de school. Toch werd ons streefdoel van 60 scholen nog steeds ruimschoots overtroffen.

Tabel 3. Aantal scholen in de steekproef

	Aantal scholen
Populatie 2016-2017	2.410
Initiële steekproef ³	210
Weigeringen	
Bij eerste contactname	98
Na eerste contactname	26
Uitval, geen respondenten binnen school	12
Finale steekproef	74

2.3.2 Verdeling van de steekproef naar onderwijsnet, schoolgrootte en provincie

Uit vorige onderzoeken blijkt dat het schoolnet en de schoolgrootte een significante invloed hebben op de hoogte van de schoolkosten. Daarom werd er bij het trekken van de steekproef bijzondere aandacht besteed aan deze kenmerken. We trekken hier een disproportioneel gestratificeerde steekproef, waarbij, indien mogelijk, per cel, evenveel scholen worden opgenomen. Dit maximaliseert de kans dat er in de uiteindelijke steekproef van scholen, voldoende scholen opgenomen zijn in elk stratum. We trokken een disproportioneel gestratificeerde steekproef, waarbij, indien mogelijk, per cel, evenveel scholen worden opgenomen. Dit maximaliseert de kans dat er in de uiteindelijke steekproef van scholen, voldoende scholen opgenomen zijn in elk stratum. Bij uitspraken over de volledige populatie, worden dan gewichten gehanteerd om de verhoudingen binnen de populatie te herstellen (zie sectie 2.5.). Merk op dat de afwijkingen tussen de steekproef en de populatie een dubbele oorzaak kennen: enerzijds door stratificatie (initiële steekproef wijkt af van de populatie) en anderzijds door poststratificatie of selectieve deelname (finale steekproef wijkt af van de initiële steekproef).

In Tabel 4 worden de verhoudingen weergegeven van de schoolpopulatie enerzijds en van de steekproef over de drie schoolnetten heen: het gemeenschapsonderwijs (GO), het gesubsidieerd vrij onderwijs (VGO), en het gesubsidieerd officieel onderwijs (OGO). De cijfers in Tabel 4 geven aan dat in elke cel voldoende scholen aanwezig zijn om uitspraken te doen over de studiekosten naar net. Vergelijken we de steekproef met de populatie dan zien we dat de verdeling zoals verwacht disproportioneel is: Het OGO en het GO worden oververtegenwoordigd ten koste van het VGO. In Tabel 5 wordt de verhouding naar schoolgrootte weergegeven. Ook hier zien we een disproportionele verdeling optreden: scholen met meer 350 leerlingen worden oververtegenwoordigd ten koste van scholen met meer dan 200 en minder dan 350 leerlingen. Deze verhoudingen worden rechtgetrokken met wegen, waarover meer uitleg verschaft zal worden in sectie 2.5.

De uitval naar school tussen de twee ouderbevragingen (wave 1 en wave 2) blijft relatief beperkt; voor drie scholen heeft geen enkele ouder de vervolgbevraging ingevuld. Wat betreft de respons op de directiebevraging, zien we een erg grote uitval van schooldirecteuren. Vooral directies uit het

³ Ter verduidelijking: we spreken in dit rapport over de initiële steekproef van scholen als de steekproef van scholen die allen gecontacteerd werden met de vraag tot deelname, en over de finale steekproef van scholen als de steekproef van scholen waarbinnen uiteindelijk ouders bevestigd worden.

GO en het VGO en directeurs van kleine scholen, haakten af op de directiebevraging. De drie scholen die niet vertegenwoordigd zijn in de steekproef van de vervolgebvraging, zijn alle drie kleine scholen uit het OGO.

Tabel 4. Verdeling van de scholen naar onderwijsnet: populatie en steekproef

	Populatie	Steekproef wave 1	Steekproef wave 2	Directievragenlijst
GO	375 16,2%	17 23,0%	17 23,9%	4 17,4%
VGO	1405 60,7%	35 47,3%	35 49,3%	9 39,1%
OGO	533 23,0%	22 29,7%	19 26,8%	10 43,5%
Totaal	2313	74	71	23

Tabel 5. Verdeling van de scholen in het gewoon onderwijs naar schoolgrootte: populatie en initiële steekproef

	Populatie	Steekproef wave 1	Steekproef wave 2	Directie-bevraging
<200 leerlingen	667 28,8%	22 29,7%	19 26,8%	5 21,7%
200-350 leerlingen	1029 44,5%	22 29,7%	22 31,0%	9 39,1%
>350 leerlingen	617 26,7%	30 40,5%	30 42,2%	9 39,1%
Totaal	2313	74	71	23

Tabel 6 geeft een overzicht van de geografische spreiding van de scholen in de populatie en in de steekproef. Opvallend is een sterke oververtegenwoordiging van scholen uit de provincie Vlaams-Brabant. Uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest neemt geen enkele school deel aan het onderzoek.

Tabel 6: Geografische spreiding van de scholen in de populatie en in de steekproef

	Populatie		Steekproef wave 1		Steekproef wave 2		Directie-bevraging	
Antwerpen	605	26,2%	22	29,7%	22	30,9%	7	30,4%
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	125	5,4%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Limburg	303	13,1%	12	16,2%	12	16,9%	5	21,7%
Oost-Vlaanderen	506	21,9%	14	18,9%	13	18,3%	3	13,0%
Vlaams-Brabant	356	15,4%	20	27,0%	18	25,4%	6	26,1%
West-Vlaanderen	418 ⁴	18,1%	6	8,1%	6	8,5%	2	8,7%
Totaal	2313		74		71		23	

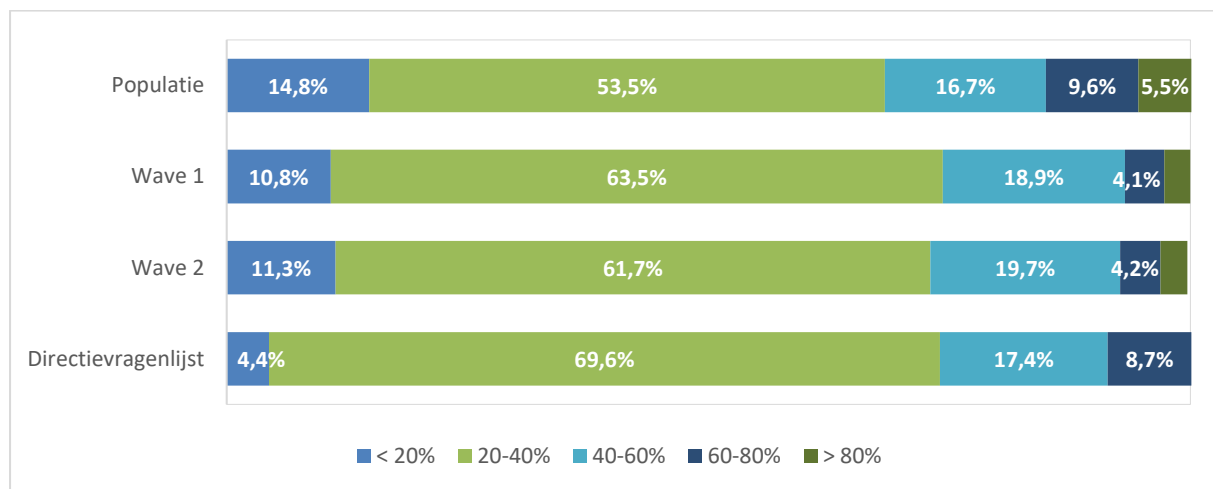
⁴ Eén school uit Henegouwen werd meegeteld bij de provincie West-Vlaanderen.

2.3.3 Verdeling van de steekproef naar socio-economische kenmerken

In dit deel geven we een overzicht van een aantal socio-economische kenmerken van de scholen in de steekproef. We gebruiken bij deze analyse twee criteria: enerzijds het aandeel leerlingen per school waar de thuistaal niet Nederlands is (TNN), en anderzijds het aandeel SES-leerlingen per school⁵.

Figuur 3 geeft een overzicht van de verdeling van scholen in populatie en steekproef naargelang het aandeel SES-leerlingen in de school. Scholen aan de extremen, met minder dan 20% of meer dan 80% SES-leerlingen zijn ondervertegenwoordigd in de steekproef. 8 op 10 scholen in de steekproef van wave 1 hebben een SES-percentag tussen 20% en 60%.

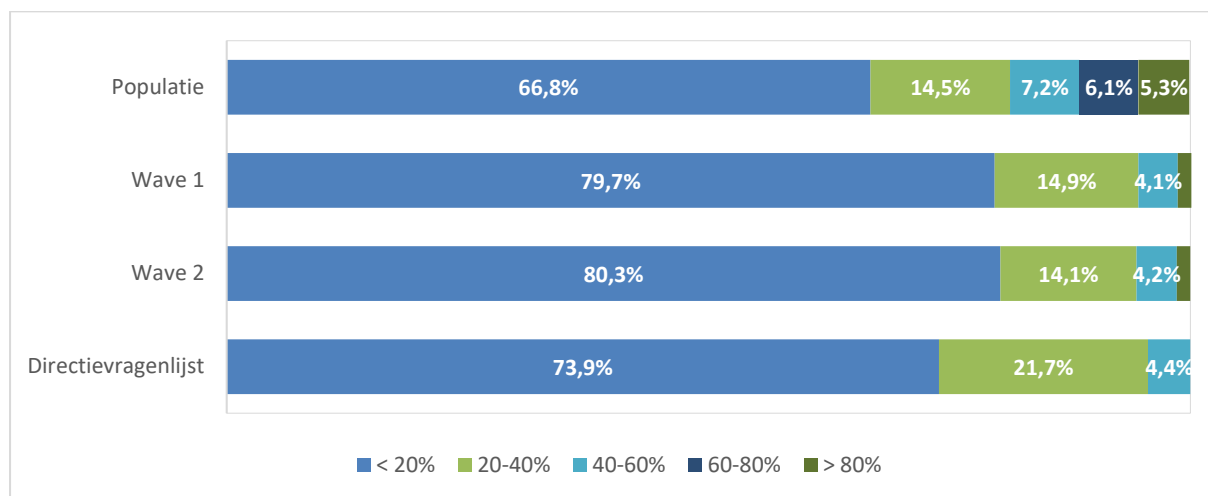
Figuur 3. SES-percentages (percentage indicatorleerlingen) van de scholen in de populatie en in het onderzoek

Figuur 4 geeft dezelfde verhoudingen weer, maar dan naargelang het percentage leerlingen waar de thuistaal niet het Nederlands is (TNN). Hier is het beeld nog meer uitgesproken. Waar in de populatie 11% van de scholen een leerlingenbestand heeft met meer dan 60% anderstaligen, valt slechts 1% van de scholen in onze steekproef in deze groep. Enkele directies haalden de hoge concentratie van anderstalige ouders binnen hun school aan als reden om niet deel te nemen aan het onderzoek, en in die zin is dit verschil dus niet erg verwonderlijk.

⁵ Het gaat hier om de SES-criteria van het inschrijvingsdecreet: namelijk of de leerling een schooltoelage ontvangt, ofwel of de leerling een moeder zonder diploma hoger secundair onderwijs (of daarmee gelijkgesteld) heeft.

Figuur 4. TNN-percentages (leerlingen met een thuistaal die niet Nederlands is) van de scholen in de populatie en in het onderzoek

2.4 De tweede trap: een steekproef van ouders van leerlingen (binnen de geselecteerde scholen)

2.4.1 Selectie van de doelgroep binnen de scholen

In een eerste instantie werd een doelgroep vastgelegd waaraan de scholen de uitnodigingen tot deelname aan het onderzoek konden verdelen. Voor het gewoon basisonderwijs werd gevraagd om de uitnodiging te verspreiden binnen één klas per leerjaar.

Alle deelnemende scholen kregen midden augustus een e-mail toegestuurd met meer informatie over de selectie van leerlingen binnen hun school. Bij deze e-mail werd een informatiebrief met een invulstrookje toegevoegd voor de ouders. De scholen konden deze brief aan de ouders van de geselecteerde leerlingengroepen meegeven, of via het gebruikelijke online communicatieplatform onder de ouders verspreiden. Ouders konden hun deelname aan het studiekostenonderzoek bevestigen door ofwel het invulstrookje ingevuld terug mee te geven, ofwel door zich rechtstreeks te registreren via een online registratietool. Midden oktober werd een tweede oproep gedaan bij de ouders die al uitgenodigd waren. Doordat er nog niet voldoende deelnemers waren gevonden, werd ook besloten om de doelgroep uit te breiden van één naar maximaal drie klassen per leerjaar (indien mogelijk). Als gevolg werd het uitsturen van de enquête uitgesteld naar eind november in plaats van eind oktober.

In mei werd vervolgens een uitnodiging gestuurd naar alle ouders die hadden deelgenomen aan de eerste bevraging, om een korte vervolgbefraging in te vullen. Hieraan gekoppeld konden ouders ook hun antwoorden op de eerste bevraging terug inkijken, om te vermijden dat kosten dubbel werden genoteerd.

Er schreven zich ouders van 2787 leerlingen in via de online registratietool. Uiteindelijk werd minstens partiële informatie over de studiekosten ingevuld door 38% van de aangeschreven ouders (1060 ouders van leerlingen). Slechts 653 ouders (62%) vulden alle vragen in. Alle ouders die de

eerste vragenlijst hadden ingevuld kregen aan het einde van het schooljaar een vervolg-bevraging opgestuurd. Deze werd ingevuld door 283 ouders⁶, of 27% van de aangeschreven ouders.

Tabel 8. Populatie-aantallen, beoogde netto respons, en finale steekproef van ouders

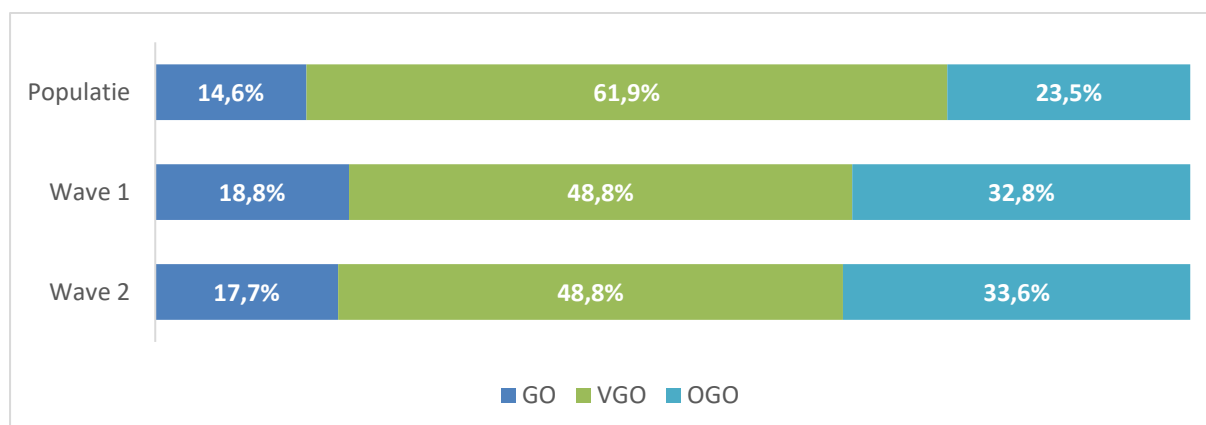
Populatie 2016-2017 ⁷ (aantal leerlingen)	698.670
Beoogde netto respons	1500
Geregistreeerde ouders	2787
Respons wave 2 november	1060
Respons wave 2 mei	283

2.4.2 Respons naar schoolkenmerken

2.4.2.1 Schoolnet

In Figuur 5 wordt de verdeling van de leerlingen in de steekproef en de populatie⁸ besproken, opgesplitst naar onderwijsnet. Door de disproportionele steekproefselectie zijn er relatief minder leerlingen uit het VGO, dit wordt echter door de wegingen rechtgetrokken. Ondanks de uitval van twee derde van de ouders tussen wave 1 en wave 2, blijven de verhoudingen naar onderwijsnet ongeveer gelijk.

Figuur 5. Verdeling van de leerlingen naar onderwijsnet: populatie en steekproef

2.4.2.2 Schoolgrootte

Figuur 6 geeft de respons weer opgesplitst naar schoolgrootte. De helft van de leerlingen in de steekproef (53% in wave 1 en 50% in wave 2) gaat naar een grote school met meer dan 350 leerlingen. In de populatie is dit slechts 43%. Een verklaring hiervoor is dat de vraag van de onderzoekers om de uitnodiging uit te breiden naar meer dan één klas per leerjaar enkel kon opgevolgd worden grotere scholen.

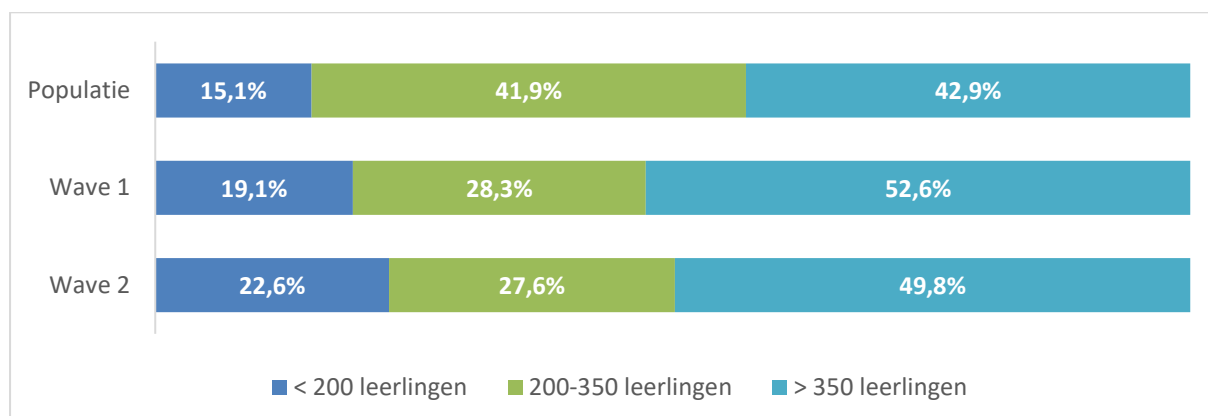
⁶ 126 ouders openden de bevraging, maar vulden geen enkele vraag in.

⁷ Departement Onderwijs & Vorming (2017), Vlaams onderwijs in cijfers.

⁸ Op basis van cijfers uit het schooljaar 2014-2015.

Ook hier zien we dat de verhouding tussen de twee bevragingmomenten grotendeels gelijk blijft. Ondanks dat van drie kleine scholen (i.e. met minder dan 200 leerlingen) geen enkele ouder meer deelnam, lijkt globaal genomen de uitval vooral in grote scholen te hebben plaatsgevonden.

Figuur 6. Verdeling van de leerlingen naar schoolgrootte: populatie en steekproef

2.4.2.3 Geografische spreiding

36% van de leerlingen in de steekproef gaat naar school in de provincie Antwerpen, wat relatief gezien een lichte oververtegenwoordiging betekent ten opzichte van de populatie van leerlingen. In de steekproef zijn ietwat minder leerlingen van West-Vlaanderen dan in de populatie vertegenwoordigd. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is een blinde vlek in de steekproef. Wat betreft de verdeling tussen de eerste bevraging (wave 1) en de tweede bevraging (wave 2) zien we iets meer leerlingen die schoolgaan in Antwerpen, en minder leerlingen van Vlaams-Brabant.

Tabel 6. Geografische spreiding van de leerlingen in scholen over de Vlaamse provincies en Brussel: aantallen in de populatie en in de steekproef

Provincie	Populatie	Wave 1	Wave 2
Antwerpen	28,0%	36,2%	41,0%
Brussel	4,2%	0,0%	0,0%
Limburg	12,4%	19,9%	18,4%
Oost-Vlaanderen	22,7%	14,6%	15,2%
Vlaams-Brabant	16,2%	23,3%	19,8%
West-Vlaanderen	16,4%	5,9%	5,7%

2.4.3 Totale respons per school

In Tabel 7 wordt weergegeven hoe hoog de respons per school was in beide bevragingen. In 62% van de scholen nam in de eerste bevraging ouders van ten minste 11 leerlingen deel aan de bevraging. Voor de vervolgbefraving vulde slechts in 4% van de scholen minstens 11 ouders van leerlingen de vragenlijst in.

Tabel 7. Verdeling van de respons per school

Respons per school	Wave 1	Wave 2
1-5	12	52
6-10	16	16
11-15	18	3
16-20	9	0
21-25	11	0
26-30	5	0
> 30	3	0
Totaal	74	71

2.4.4 Respons naar leerjaar en stroom

In Tabel 8 zien we dat ouders van leerlingen van alle leerjaren de bevestigingen invulden. In de laatste jaren van zowel de kleuterschool en de lagere school is er iets meer respons dan in de andere jaren.

Tabel 8. Verdeling naar onderwijspositie leerling in de basisenquête en de vervolgenquête

	Respons wave 1	Respons wave 2
1 ^{ste} kleuterklas	87	26
2 ^{de} kleuterklas	89	27
3 ^{de} kleuterklas	114	30
Totaal kleuters	290	83
1 ^{ste} leerjaar	122	26
2 ^{de} leerjaar	105	30
3 ^{de} leerjaar	110	30
4 ^{de} leerjaar	112	32
5 ^{de} leerjaar	139	42
6 ^{de} leerjaar	182	40
Totaal lagere school	770	200

2.4.5 Responsratio's naar leerlingenkenmerken

Hierna volgt een korte profielschets van de respondenten van de bevestiging in november 2017 (n=1060) en van de deelsteekproef van ouders die op het eind van het schooljaar de vervolgenquête heeft ingevuld (n=283). We hebben informatie over de leeftijd en nationaliteit van de ouders, hun gezinssituatie met het totaal aantal kinderen, hun werksituatie, hun scholingsniveau, en hun inkomenspositie. In 86,8% van de gevallen werd de vragenlijst ingevuld door de moeder.

Door de respons naar niet-gecontroleerde kenmerken zoals werksituatie of scholingsniveau van de ouders na te gaan, willen we onder meer weten of de ouders in het onderzoek representatief zijn voor de populatie, alsook of de respons in de vervolgenquête sterk verschilt met de basisenquête.

2.4.5.1 Gezinsituatie

90,7% van de respondenten zijn gehuwd of wonen samen. Hiervan leeft 7,6% van de respondenten in een nieuw samengesteld gezin (6,9% van alle respondenten). 8,9% zijn alleenwonend (zonder partner, met kind(eren)). Bij de ouders die aan de vervolgenquête deelnemen, is 92,7% gehuwd of samenwonend en 7,3% alleenstaand. Van de gehuwde of samenwonende respondenten, leeft 6,7% in een nieuw samengesteld gezin.

Het gemiddeld aantal kinderen in een steekproefgezin bedraagt 2,1. Iets meer dan de helft van de gezinnen heeft twee kinderen (55%). 20,2% heeft één kind, en 18,9% heeft drie kinderen. De overige 5,8% heeft vier kinderen of meer.

2.4.5.2 Werksituatie

Vergeleken met de populatie vrouwen tussen 30 en 54 jaar, zijn de moeders in de enquête vaker werkend (88,8% in de steekproef t.o.v. 80,3% in de populatie). In de vervolgenquête zijn er verhoudingsgewijs iets minder deeltijds werkende vrouwen en meer inactieve moeders dan in de basisenquête.

Tabel 9. De arbeidsmarktpositie van de moeders in de steekproef: een vergelijking met de populatie vrouwen

	Moeders (wave 1)		Moeders (wave 2)		Populatie vrouwen 30-54 jaar ⁹	
Werkt voltijds	283	43,8%	111	44,4%	860.468	80,3%
Werkt deeltijds	290	45,0%	106	42,4%		
Werkloos	15	2,3%	7	2,8%	30.610	2,8%
Niet actief	57	8,8%	26	10,4%	180.751	16,9%
Totaal	645	100,0%	250	100,0%	1 071 829	100,0%

De vaders in de steekproef zijn overwegend voltijds werkend (Tabel 10) en zijn vaker werkend dan mannen in de populatie. Tussen de basisbevraging en de vervolgbbevraging zien we ook een grote gelijkens, met verhoudingsgewijs iets meer deeltijds werkende vaders in de vervolgbbevraging.

Tabel 10. De arbeidsmarktpositie van de vaders in de steekproef: een vergelijking met de populatie mannen

	Vaders (wave 1)		Vaders (wave 2)		Populatie mannen 30-54 jaar ¹⁰	
Werkt voltijds	475	89,3%	187	86,6%	982.860	90,5%
Werkt deeltijds	32	6,0%	16	7,4%		
Werkloos	6	1,1%	4	1,9%	28.574	2,6%
Niet actief	19	3,6%	9	4,2%	74.534	6,9%
Totaal	532	100,0%	216	100,0%	1 085 968	100,0%

2.4.5.3 Opleidingsniveau

In de Tabellen 11 en 12 wordt het scholingsniveau van de moeders en de vaders in het onderzoek weergegeven ten opzichte van de populatie mannen en vrouwen tussen 25 en 54 jaar. Een ouder die geen diploma hoger secundair onderwijs behaalde, heeft een laag scholingsniveau. Een ouder die enkel een diploma hoger secundair onderwijs behaalde, is middengeschoold. Een ouder met een diploma hoger onderwijs is hooggeschoold.

⁹ Actieve (werkende en werkloze) en inactieve bevolking tussen 30 en 54 jaar in het Vlaams Gewest, op basis van de Enquête naar de ArbeidsKrachten, 2017. Statbel (Algemene directie Statistiek).

¹⁰ Actieve (werkende en werkloze) en inactieve bevolking tussen 30 en 54 jaar in het Vlaams Gewest, op basis van de Enquête naar de ArbeidsKrachten, 2017. Statbel (Algemene directie Statistiek).

Tabel 11. Het onderwijsniveau van de moeders in de steekproef: een vergelijking met de populatie vrouwen

	Moeders (wave 1)		Moeders (wave 2)		Populatie vrouwen 30-54 jaar ¹¹	
Laaggeschoold	70	10,8%	26	10,2%	161.494	15,1%
Middengeschoold	154	23,7%	65	25,6%	389.529	36,3%
Hooggeschoold	425	65,5%	163	64,2%	520.804	48,6%
Totaal	649	100,0%	254	100,0%	1 071 829	100,0%

Tabel 12. Het onderwijsniveau van de vaders in de steekproef: een vergelijking met de populatie mannen

	Vaders (wave 1)		Vaders (wave 2)		Populatie mannen 30-54 jaar ¹²	
Laaggeschoold	91	16,6%	39	17,6%	194.058	17,9%
Middengeschoold	190	34,6%	75	33,8%	463.709	42,7%
Hooggeschoold	268	48,8%	108	48,7%	428.201	39,4%
Totaal	549	100,0%	222	100,0%	1 085 968	100,0%

Het opleidingsniveau van de vaders uit de basisenquête is vergelijkbaar met dat van de vaders uit de vervolgenquête. Ook voor de moeders is het opleidingsniveau in de basisenquête vergelijkbaar met dat van de vervolgenquête. Ten opzichte van de bevolking zijn er in de steekproef meer hooggeschoolde ouders ten opzichte van de mannen en vrouwen in de populatie. 66% van de moeders in de steekproef is hooggeschoold, tegenover 49% van de Vlaamse vrouwen tussen 30 en 54 jaar. Van de vaders is 49% in de steekproef hooggeschoold, tegenover 39% van de mannen in de bevolking.

2.4.5.4 Inkomensniveau

Onder netto besteedbaar gezinsinkomen verstaan we het geheel van lonen en/of andere beroepsinkomsten, evenals andere inkomsten zoals kinderbijslag, alimentatie en uitkeringen voor werkloosheid, ziekte, invaliditeit en pensioen. Ook hier zijn de respondenten van de basisenquête vergelijkbaar met die van de vervolgenquête. Eén op drie respondenten gaf aan een netto gezinsinkomen boven 4 000 euro per maand te hebben (zie Tabel 13).

Tabel 13. Het maandelijks netto besteedbaar gezinsinkomen

Euro/maand	Wave 1	Wave 2
< 1000	1,4%	1,5%
1000-1499	4,4%	4,6%
1500-1999	6,9%	5,4%
2000-2499	10,7%	9,6%
2500-2999	12,5%	14,6%
3000-3499	14,9%	18,1%
3500-3999	16,8%	14,6%
> 4000	32,5%	31,5%
Totaal	100,0%	100,0%

¹¹ Actieve (werkende en werkloze) en inactieve bevolking tussen 30 en 54 jaar in het Vlaams Gewest, op basis van de Enquête naar de ArbeidsKrachten, 2017. Statbel (Algemene directie Statistiek).

¹² Actieve (werkende en werkloze) en inactieve bevolking tussen 30 en 54 jaar in het Vlaams Gewest, op basis van de Enquête naar de ArbeidsKrachten, 2017. Statbel (Algemene directie Statistiek).

2.4.5.5 Nationaliteit

De samenstelling van de steekproef naar nationaliteit bestaat voor 94,7% uit Belgen in de basis-enquête en voor 94,3% uit Belgen in de vervolgenquête. Bij 7% van de respondenten is minstens één ouder van niet-Belgische nationaliteit. Voor 10,9% van de leerlingen in de steekproef is minstens één ouder niet in België geboren. In de vervolgenquête is voor 9,5% van de leerlingen minstens één ouder van niet-Belgische nationaliteit, en is voor 14,8% minstens één ouder niet in België geboren.

2.4.5.6 Leerlingen met een functiebeperking

Voor kinderen met een functiebeperking, chronische ziekte of ontwikkelingsstoornis willen we ook de meerkosten voor het schoolgaan in kaart brengen.

In de steekproef hebben 83 leerlingen een of meerdere functiebeperkingen (7,8%). Hiervan hebben 33 leerlingen een of meerdere gemotiveerd verslagen voor GON-begeleiding. Dit is een verslag opgemaakt door het CLB, dat leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften recht geeft op GON-begeleiding in het gewoon onderwijs. 6 leerlingen hebben een attest dat toegang geeft tot het buitengewoon onderwijs.

De helft van deze leerlingen met een functiebeperking, heeft een ontwikkelingsstoornis zoals een autismespectrumstoornis, ADHD of een verstandelijke beperking. Een derde (36%) heeft een leerstoornis zoals dyslexie of dyscalculie. Bij één op acht (13%) gaat het om een motorische functiebeperking. De functiebeperkingen waarvoor leerlingen recht hebben op GON-begeleiding zijn vooral uitgereikt voor de ontwikkelingsstoornissen en de leerlingen met een motorische functiebeperking.

Tabel 14. Aantal leerlingen naar type functiebeperking en verslagen

	Functiebeperking aanwezig	Gemotiveerd verslag voor GON-begeleiding	Verslag/attest dat toegang geeft tot het buitengewoon onderwijs
Motorische functiebeperking	11	6	1
Visuele functiebeperking	8	3	1
Auditieve functiebeperking	2	0	0
Chronische ziekte	8	2	0
Leerstoornis	30	4	1
Ontwikkelingsstoornis	42	24	5
Psychiatrische functiebeperking	5	0	1
Andere functiebeperking*	2	1	0
Totaal	83	33	6

* indien niet gespecificeerd door de ouder

2.5 Voorafgaande datamanipulaties

We hebben enkele datamanipulaties doorgevoerd om 1) de antwoorden van ouders op “open items” te controleren; en 2) ontbrekende antwoorden te imputeren op basis van de directie- en ouderbevraging. Hieronder gaan we dieper in op deze datamanipulaties.

In een eerste stap hebben we antwoorden van ouders op de “open items” van schalen gecontroleerd. Dit zijn items die op het einde van de schaal volgen, en waarbij ouders kosten kunnen toevoegen die niet onder de andere items in de schaal vallen. We hebben de “open items” op de volgende manier gecontroleerd:

- indien het antwoord valt onder een item van de schaal, hebben we het antwoord naar dit item verplaatst en het opgegeven bedrag erbij opgeteld;
- indien het antwoord valt onder een item van een andere schaal, hebben we het antwoord naar deze schaal verplaatst. Hierbij hebben we enkele checks ingevoegd om dubbel-tellingen te voorkomen. Eerst vergeleken we of de opgegeven prijzen overeenkomen of meer dan 10% van elkaar verschillen. Als de prijzen overeenkomen, dan gaan we uit van een dubbeltelling en behouden we het ingevulde bedrag. Bij een groot verschil van de prijzen, is het geen dubbeltelling, en hebben we de bedragen opgeteld. In bijna alle gevallen waren het dubbeltellingen en konden we het opgegeven bedrag behouden;
- indien het antwoord valt onder een “open item” van een andere schaal, hebben we het antwoord hiernaar verplaatst.

In een tweede stap hebben we ontbrekende informatie in de ouderbevraging aangevuld op basis van de antwoorden in de directiebevraging. We hebben dit gedaan voor de vragen naar de prijs van middagtoezicht, tijdschriften en het gebruik van de schoolbus.

In een derde en laatste stap hebben we ontbrekende antwoorden op vragen naar de hoogte van studiekosten van ouders waar mogelijk, geïmputeerd. Deze imputatie werd enkel doorgevoerd wanneer ouders aangeduid hebben gebruik te maken van een bepaalde kostenrubriek (bv. schoolboeken, rekenmachine), maar hier geen uitgave voor ingevuld hebben. We hebben deze uitgave geïmputeerd op basis van de antwoorden van andere ouders in de bevraging. We hebben de imputatie in verschillende stappen doorgevoerd:

1. we hebben de mediaanwaarde ingevuld van de antwoorden van ouders met een kind in hetzelfde leerjaar en school;
2. we hebben de mediaanwaarde ingevuld van de antwoorden van ouders met een kind in dezelfde school;
3. we hebben de mediaanwaarde ingevuld van de antwoorden van de ouders met een kind in het basisonderwijs.

2.6 Weging

De steekproef voor het basisonderwijs werd disproportioneel gestratificeerd naar onderwijsnet en schoolgrootte (voor meer informatie over de steekproeftrekking, zie sectie 2.2 Om voor deze disproportionaliteit te corrigeren in de drie bevragingen (eerste, vervolg- en directiebevraging), hebben we voor iedere bevraging een apart gewicht berekend op niveau van de scholen. Deze berekening gebeurde in twee stappen.

In een eerste stap werd de verdeling naar onderwijsnet en schoolgrootte in de scholenpopulatie vergeleken met de verdeling van deze schoolkenmerken in de scholen in de steekproef van de drie bevragingen. Op basis van deze vergelijking werd voor iedere combinatie van net en schoolgrootte een ongeschaald gewicht berekend. Dit ongeschaald gewicht komt overeen met de deling van het percentage scholen binnen deze combinatie in de populatie door het percentage scholen binnen deze combinatie in de steekproef.

In een tweede stap hebben we deze percentages herschaald door de drie gewichten met een factor te vermenigvuldigen die de gewogen steekproefgrootte gelijkmaakt aan de oorspronkelijke steekproefgrootte. In Bijlage 1 voegen we een overzicht toe van de gewichten.

2.7 Extrapolatie naar schooljaar van de regelmatig terugkerende kosten

Voor een aantal kostenrubrieken of –posten waar een terugkerende kost werd ingevuld (een bedrag per week, maand of trimester) hebben we geëxtrapoleerd naar de kostprijs per schooljaar. Rekening houdend met vakantieperiodes rekenen we met 176 effectieve schooldagen, 37 weken of 8.5 maanden.

- Kosten per maand:
 - o voor kosten onder de vorm van een abonnement (bv. openbaar vervoer) rekenen we met **10 maanden**. Hoewel er door de Kerstvakantie en de Paasvakantie in principe al zeker 2 halve maanden zijn in een schooljaar, rekenen we voor de kosten die een abonnement inhouden (zoals openbaar vervoer) toch met 10 maanden. Het is immers aannemelijk dat een gezin toch een volledig abonnement neemt voor die maanden met een schoolvakantie;
 - o voor verbruikskosten waar een schatting van de maandelijkse kost werd gegeven (bv. voeding, fotokopieën) gaan we uit van **8,5 maanden**. Dit berekenen we op basis van het reële aantal weken (37) en 4,333 weken per maand.
- Kosten per week: we rekenen met **37 weken** in een schooljaar:
 - o 52 weken per jaar - 9 weken zomervakantie - 6 weken schoolvakantie (1 week Herfstvakantie, 2 weken Kerstvakantie, 1 week carnavalsvakantie, en 2 weken Paasvakantie).
- Kosten per dag: We rekenen met **176 schooldagen** in een jaar:
 - o 37*5 - 5 feestdagen die buiten de schoolvakanties vallen - 4 dagen te kiezen door de school.

2.8 Kengetallen voor bepalen van waarde studiekosten

Om een raming van de studiekosten te maken, is het nodig een kengetal te gebruiken deze waarde zo correct mogelijk kan uitdrukken. Er is immers een grote variatie tussen ouders in de door hen opgegeven kosten. Deze variatie kan veroorzaakt worden door verschillen tussen scholen, opleidingen of verschillen in smaak en financiële draagkracht tussen gezinnen. In deze sectie gaan we dieper in op mogelijke kengetallen die de variatie aan studiekosten kunnen vatten, en verantwoorden we onze keuze voor bepaalde kengetallen. Hierna bespreken we de manier waarop we deze berekend hebben in dit rapport.

Het meest populaire synthetische kengetal is het (rekenkundig) gemiddelde: dit is de som van de waarden gedeeld door het aantal waarnemingen. Vaak wordt hierbij ook de standaardafwijking besproken, dit geeft de spreiding van de observaties rond het gemiddelde weer.

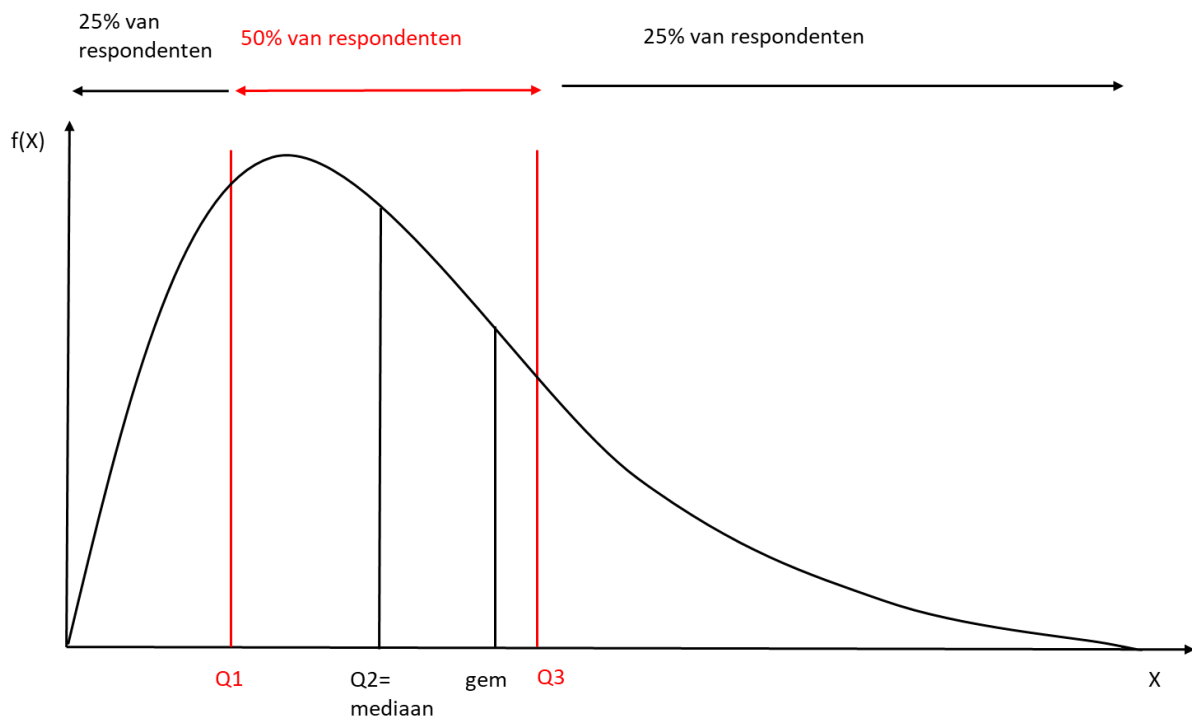
Figuur 7. Formule voor berekening van gemiddelde en standaardafwijking

$$\overline{SK} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (SK_i)$$

$$S(SK) = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (SK - \overline{SK})^2}{n - 1}}$$

Het gemiddelde en de standaardafwijking werden opgenomen in het vorige studiekostenrapport (Vandeputte-Poesen & Bollens, 2008), naast mediaan, minimum en maximum. We hebben er in dit rapport de voorkeur aan gegeven om gemiddelde en standaardafwijking niet te rapporteren, omwille van de niet-normaalverdeling van data over uitgaven. Typisch voor de verdeling van uitgaven (net zoals inkomens) is immers de aanwezigheid van uitlopers naar rechts (een aantal hoge uitgaven). Omdat het gemiddelde de waarde van de uitlopers gebruikt, is dit kengetal zeer gevoelig voor uitschieters in de data. Ook de standaardafwijking is bij een niet-normale verdeling niet het correcte kengetal om een inzicht te geven in de spreiding van de data.

Figuur 8. Positie van gemiddelde en mediaan in een rechtsscheve verdeling

Voor uitgaven is het daarom beter om de mediaan en kwartielen te gebruiken als samenvattende kengetallen. De **mediaan** is het midden van een geordende verdeling van laag naar hoog. Als de populatie van studiekosten gekenmerkt wordt door de verdelingsfunctie F dan is de mediaan het punt (of een van de punten) waarvoor geldt:

$$F(SK) = \frac{1}{2}$$

De spreiding van de data rond de mediaan kan gevat worden door het **minimum** en **maximum**, en de **kwartielen** of percentielen. In dit rapport kiezen we ervoor om minimum, maximum en eerste en derde kwartiel te presenteren. Het minimum is de eerste geobserveerde waarde bij een rangschikking van de waarden van laag naar hoog; het maximum is de laatste observatie. Het eerste en derde kwartiel zijn de waarden waar respectievelijk 25% en 75% van de observaties zich onder bevinden bij een rangschikking van laag naar hoog. Ze geven weer tussen welke waarden de uitgaven van 50% van de respondenten liggen.

2.9 Rapportering van uitgaven per kostenrubriek en in totaal

2.9.1 Percentage gebruik van kostenrubrieken

In de resultatentabellen in het rapport nemen we in de eerste plaats het percentage gebruik op. Dit doen we voor de aparte items in iedere kostenrubriek, en voor de kostenrubrieken zelf. Het gebruik geeft het percentage ouders weer die:

- van een bepaalde kostenrubriek gebruik gemaakt hebben (ICT, steunacties, reftergeld, eten en drinken, uitgaven ten gevolge van functiebeperking);
- hier uitgaven aan hebben gehad (niet-duurzaam materiaal, andere uitgaven);
- hieraan deelgenomen hebben (schoolactiviteiten, buitenschoolse kosten);
- deze materialen aangekocht hebben in 2017-2018 of gratis in bruikleen hebben (duurzame materialen en kledij).

Het percentage gebruik is gelijk aan de verhouding van het aantal ouders die aangeduid hebben deze rubriek te gebruiken op het totale aantal ouders die de rubriek ingevuld hebben (en dus niet het totale aantal ouders die initieel aan de bevraging deelgenomen hebben).

2.9.2 Uitgaven voor specifieke kostenrubrieken

In de tabellen van de aparte kostenrubrieken geven we de kengetallen (mediaan, minimum, maximum en kwartielen) enkel weer voor ouders die aangegeven hebben de rubriek te gebruiken. We maken voor de volledige rubriek een som van de uitgaven van iedere ouder op de verschillende items die onder de rubriek vallen, en vervolgens berekenen we voor deze som de kengetallen.

Voor duurzame artikelen (i.e. artikelen die meerdere schooljaren gebruikt worden) werd aan de ouders gevraagd in welk schooljaar ze dit artikel aangekocht hebben, naast of ze kosten gemaakt hebben en de uitgave. In de berekening van de kosten nemen we enkel aankopen op die in het schooljaar in kwestie gemaakt zijn of gratis in bruikleen zijn (met een uitgave van 0 euro). We berekenen geen bedragen van afschrijving voor deze artikels, omdat we bij de bespreking zo dicht mogelijk bij de werkelijke kosten willen blijven. De enige uitzondering hierop zijn de bijkomende vervoerskosten (fiets, helm, ...). We bespreken de manier van afschrijven van deze artikelen uitgebreid in de bijhorende kostenrubriek in het volgende hoofdstuk.

2.9.3 Niet-gebruik als nuluitgaven

Ouders die geen gebruik maken van een materiaal, worden niet opgenomen in de tabellen met uitgaven voor de aparte kostenrubrieken. Deze ouders hebben in principe een uitgave van 0 euro voor de materialen die ze niet gebruiken. Het kan echter voor het lager onderwijs wel interessant zijn om deze nuluitgaven ten gevolge van niet-gebruik mee te rapporteren, omdat binnen het kader van het decreet kostenbeheersing scholen zich ertoe verbinden om materialen kosteloos aan ouders aan te bieden.

Bij de bespreking van de totaaluitgaven aan studiekosten bespreken we eerst de uitgaven voor enkel ouders die van deze rubrieken gebruik gemaakt hebben. Vervolgens rapporteren we de uitgaven waarbij we voor ouders die de rubriek niet gebruiken, een uitgaven van nul euro toekennen.

Het gevolg hiervan is dat de kengetallen voor iedere kostenrubriek zullen afnemen, en dan vooral bij rubrieken met een laag percentage gebruik. Op de totaaluitgave heeft dit geen impact (zie sectie 2.9.4).

Ook bij de vergelijking van de resultaat met het vorig onderzoek kennen we aan niet-gebruik een nuluitgave toe, dit is om de vergelijkbaarheid met het vorig onderzoek te vergroten (zie sectie 3.2 en 4.2). Tot slot rapporteren we ook in hoofdstuk 5 nuluitgaven voor niet-gebruik, omdat dit relevant is in het kader van het decreet kostenbeheersing.

2.9.4 Berekening van totaaluitgaven

We willen tot slot nog dieper ingaan op de manier waarop we de totale studiekosten hebben berekend. We berekenen dit als de mediaan (en minimum, maximum, ...) van de som van de uitgaven van de verschillende kostenrubrieken, en niet als de som van de medianen (en minimum, maximum, ...) van de aparte kostenrubrieken. We verduidelijken de werkwijze aan de hand van een fictief voorbeeld in Tabel 15. In deze tabel geven we fictieve uitgaven van vijf leerlingen aan zeven kostenrubrieken weer, en in de laatste kolom hun totaaluitgave. Indien er geen uitgave bij een rubriek staat, betekent dit dat de leerling van deze rubriek geen gebruik maakt. Een uitgave van 0 euro geeft aan dat de rubriek kosteloos gebruik wordt. In de laatste rij tonen we voor iedere rubriek en het totaal de mediaan.

Deze tabel verduidelijkt de manier waarop we de totaaluitgaven berekenen, namelijk als de som van de uitgaven voor iedere rubriek. De mediaan van het totaal is niet gelijk aan de som van de medianen van de aparte kostenrubrieken. Deze tabel verduidelijkt ook waarom het niet opnemen van niet-gebruik als een nuluitgave geen impact heeft op de totaaluitgaven (bv. verschil tussen leerling 3 en 4), omdat voor studiekosten alle ouders minstens één uitgave gerapporteerd hebben.

Tabel 15. Fictief voorbeeld van berekening totaaluitgaven

	Niet-duurzaam	Duurzaam	Kledij	Activiteiten	Steun	Andere	Vervoer	Totaal
Leerling 1	5	5	0		25	10	0	45
Leerling 2	10	0	0	0		2	0	12
Leerling 3	0	0		0		0	10	10
Leerling 4							10	10
Leerling 5							0	0
Mediaan	5	0	0	0	25	2	0	10

2.10 Reflectie op steekproef en respons

In de vorige secties hebben we een overzicht gegeven van de keuze van informatieverzameling, de steekproeftrekking, weging en analysetechnieken in dit rapport. In dit laatste deel van het hoofdstuk over onderzoeksmethode en gegevensverzameling reflecteren we op de representativiteit van de steekproef van scholen en ouders en de selectieve uitval tussen de eerste en de vervolgebvraging.

2.10.1 Representativiteit van de steekproef van scholen

Zoals aangehaald in sectie 2.3 werd de steekproef van scholen op een disproportionele gestratificeerde wijze getrokken, waarbij er werd nagestreefd om voor iedere combinatie van onderwijsnet

en drie categorieën van schoolgrootte voldoende observaties te hebben. Deze disproportionaliteit wordt gecorrigeerd door de wegingen bij de analyses (sectie 2.6). In de finale, gewogen steekproef van scholen komt de gezamenlijke verdeling naar net en schoolgrootte overeen met die in de populatie van scholen.

De disproportionele gestratificeerde steekproeftrekking heeft ook een impact op de verdeling van andere schoolkenmerken in de steekproef van scholen. In de bespreking van de verdeling naar socio-economische kenmerken en thuistaal geven we de ongewogen verdeling. In de finale gewogen steekproef van scholen stellen we vast dat de verdeling naar percentage indicatorleerlingen op school beter overeenstemt met de verdeling in de populatie. Voor de verdeling naar percentage leerlingen met een andere thuistaal, wijkt dit na weging verder af van de finale populatie. De reden voor de ongelijke verdeling wordt eerder al aangehaald, namelijk verschillende directieleden van scholen met relatief veel anderstalige leerlingen weigerden deelname aan het onderzoek, omdat ze een lage respons op de Nederlandstalige enquête verwachtten.

De lagere representativiteit van de gewogen steekproef van scholen naar percentage indicator- en anderstalige leerlingen is voornamelijk problematisch indien we verwachten dat ouders in deze scholen een ander uitgavepatroon hebben dan ouders in scholen met minder anderstalige leerlingen. Omwille van het lage aantal observaties konden we dit niet testen op de huidige data. In het vorige studiekostenonderzoek werd echter gerapporteerd dat het percentage anderstalige leerlingen van scholen geen invloed heeft op de hoogte van de totale studiekost (Bollens & Poesen-Vandeputte, 2007). We nemen dus aan dat dit gebrek aan representativiteit van de steekproef geen (of een zeer beperkte) impact heeft op de gerapporteerde resultaten.

2.10.2 Selectieve respons van ouders op de eerste bevraging

Nadat de scholen met een disproportioneel gestratificeerde steekproef getrokken werden, werden ouders door de scholen gerekruteerd om deel te nemen aan de bevraging. Uit sectie 2.4.5 kunnen we afleiden dat het percentage laagopgeleide ouders en ouders met een niet-Belgische nationaliteit in de steekproef van de ouders niet overeenkomt met die in de populatie. Dit kan tenminste deels verklaard worden door de lagere aanwezigheid van scholen met veel indicatorleerlingen en anderstalige leerlingen in de steekproef van scholen. Verder zijn laagopgeleiden en personen met een vreemde herkomst vaak moeilijker te bereiken bij surveyonderzoek. In het vorige studiekostenonderzoek werd nagegaan of de gerapporteerde studiekosten verschillen naargelang het opleidingsniveau en de nationaliteit van ouders (Bollens & Poesen-Vandeputte, 2007). De resultaten gaven aan dat, na controle voor schoolkenmerken en de onderwijsvorm, opleidingsniveau niet significant samenhangt met de studiekosten.¹³ Op basis van deze resultaten verwachten we dat de selectieve respons van ouders op de eerste bevraging de resultaten niet (of slechts beperkt) vertekent.

2.10.3 Selectieve uitval van ouders bij de vervolgbefragung

De selectieve uitval van ouders bij de vervolgbefragung onderzoeken we op twee manieren. In de eerste plaats kunnen we op basis van sectie 2.4.5 besluiten dat de verdeling naar verschillende niet-

¹³ Omwille van het lage aantal observaties kunnen we deze analyse niet repliceren op de huidige data.

gecontroleerde kenmerken in de steekproef van de eerste en de vervolgevraging zeer gelijklopend is.

In de tweede plaats onderzoeken we of er verschillen zijn in de gerapporteerde kosten in de eerste bevraging tussen ouders die enkel aan de eerste bevraging deelgenomen hebben, en ouders die aan beide bevragingen deelgenomen hebben. We berekenen de finale totaaluitgaven voor kostenrubrieken die in beide bevragingen opgenomen zijn enkel voor deze laatste groep. Daarom is het relevant om te evalueren of deze groep gelijk op de groep van ouders die aan slechts één bevraging deelgenomen hebben, en zo representatief zou kunnen zijn voor de volledige steekproef. We hebben hiervoor in SAS 9.4 een Wilcoxon two-sample test uitgevoerd. Deze test vergelijkt de gemiddelden over twee steekproeven en houdt hierbij ook rekening met de ordening van de observaties (wat een impact heeft op kwartielen en medianen). De resultaten van deze test worden gepresenteerd in Bijlage 2. Op basis van deze analyse kunnen we concluderen dat de steekproef van ouders die aan beide bevragingen deelneemt grotendeels representatief is voor de volledige steekproef van de eerste bevraging, maar dat er een risico is op een lichte onderschatting van de totaaluitgaven in het lager onderwijs, omwille van de lager gerapporteerde uitgaven aan niet-duurzaam materiaal, duurzame artikelen en andere uitgaven.

2.10.4 Implicaties van representativiteit en respons

In totaal namen 1060 ouders van leerlingen van 74 scholen aan de eerste bevraging. De vervolgevraging werd ingevuld door de ouders van 283 leerlingen van 71 scholen. Op basis van de reflecties hierboven kunnen we concluderen dat 1) de steekproef van scholen voldoende representatief is voor de populatie van scholen; 2) de respons op de eerste bevraging bij ouders in beperkte mate selectief is, maar dat we niet verwachten dat dit de totale studiekost sterk beïnvloedt; en 3) dat de uitval tussen de eerste en tweede bevraging slechts beperkt selectief is. We concluderen dus dat de steekproef voldoende betrouwbaar is om conclusies over de volledige populatie te kunnen trekken. De respons op de bevraging was echter onvoldoende hoog om bijkomende multivariate analyses te doen naar school- en achtergrondkenmerken van ouders. In het vorige studiekostenonderzoek is dit wel gebeurd aan de hand van multilevelanalyses. Het aantal observaties per school was in deze studie te klein om zulke analyses te kunnen repliceren.

3 Resultaten

3.1 Studiekosten in het kleuteronderwijs

3.1.1 Niet-duurzame schoolartikelen

Iets minder dan één ouder op drie heeft uitgaven aan niet-duurzame schoolartikelen in het eerste semester. Voor ouders met uitgaven aan niet-duurzame schoolartikelen bedraagt de mediaanuitgave in het eerste semester 30 euro, en de helft van de ouders gaf tussen 12 en 37 euro uit. Vooral voor tijdschriften zijn er uitgaven: 22% van de ouders heeft minstens één tijdschrift aangekocht met een mediaanuitgave van 35 euro. Voor de andere kostenposten ligt het percentage gebruik opvallend lager. De mediaanuitgaven voor de andere kostenrubrieken zijn eerder laag met uitzondering van schoolboeken, werkboeken en schoolagenda. Slechts een zeer beperkt percentage ouders heeft hiervoor uitgaven gerapporteerd, maar de mediaanuitgave hiervoor is 100 euro. Eén ouder gaf zelfs 300 euro hieraan uit.

In het tweede semester rapporteert één ouder op tien bijkomende uitgaven aan niet-duurzame schoolartikelen. Deze uitgaven betreffen schoolboeken, werkboeken en schoolagenda; en de rubriek van knutsel- en tekengerief en grondstoffen. De totale mediaanuitgave in het tweede semester is 10 euro, en 50% van de ouders gaf tussen 7,65 en 15 euro uit. De maximumuitgave in het tweede semester is 20 euro.

Voor de groep ouders die aan de eerste en de vervolgbefraging deelnamen, kunnen we de totaaluitgave aan niet-duurzame schoolartikelen berekenen. 32% van de ouders heeft uitgaven gemaakt aan niet-duurzame schoolartikelen. Dit percentage ligt ietwat lager dan het percentage met aankopen in het eerste semester, dit komt omdat we het percentage voor het totale gebruik berekenen op de groep van ouders die aan beide bevestigingen deelnamen. De totale mediaanuitgave is 35 euro, met een minimum van 2 euro en een maximum van 70 euro. Merk op dat de maximumuitgave hier ook lager is dan de maximumuitgave in de eerste bevestiging; dit komt omdat de ouder met de hoogste uitgave in het eerste semester niet heeft deelgenomen aan de vervolgbefraging, en dus ook niet meegenomen wordt in de berekening van de totaaluitgaven.

Tabel 16. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan niet-duurzame schooluitrusting

	Aangekocht			Uitgaven		
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal eerste semester	32,9	30,00	0,00	12,00	37,00	466,00
Schoolboeken, werkboeken, schoolagenda	1,0	100,00	2,00	20,00	100,00	300,00
Fotokopieën	3,7	15,00	3,00	15,00	25,00	30,00
Schrijfgerief	2,4	10,00	5,00	10,00	20,00	50,00
Schrijfpapier, mappen, kaftpapier en toebehoren	3,9	5,00	0,00	2,00	20,00	30,00
Knutsel- en tekengerief, grondstoffen	9,3	15,00	0,00	1,00	25,00	45,00
Tijdschriften ¹⁴	22,4	35,00	0,00	20,00	37,00	70,00
Totaal tweede semester	9,5	10,00	5,50	7,65	15,00	20,00
Schoolboeken, werkboeken, schoolagenda	3,2	7,65	7,65	7,65	7,65	7,65
Fotokopieën	0,0
Schrijfgerief (vulpen, potlood, ...)	0,0
Schrijfpapier (schriften, schrijfblok, ...), mappen, kaftpapier en toebehoren	0,0
Knutsel- en tekengerief, grondstoffen	6,3	12,50	5,50	10,00	15,00	20,00
Totaal	31,6	35,00	2,00	15,00	41,00	70,00

3.1.2 Kledij

Bij de bespreking van de kosten voor kledij en duurzame schoolmaterialen (zie sectie 3.1.3) bespreken we eerst het percentage gebruik, en de percentages aankoop en bruikleen voor de verschillende kostenrubrieken. Omdat zowel kledij als duurzame uitrusting meerdere schooljaren gebruikt kunnen worden, is het immers belangrijk om na te gaan in welk schooljaar de verschillende materialen aangekocht zijn, en hoeveel procent van de ouders gratis gebruik kan maken van de materialen. Dit onderscheid werd gemaakt in de eerste bevraging.

62% maakt gebruik van specifieke kledij voor school. 14% gebruikt werkkledij (voornamelijk knutsel-schorten), maar slechts weinig ouders hebben hier geld aan uitgegeven. Bijna de helft van de ouders maakt gebruik van turnkledij voor het kind, deze kledij is meestal in het schooljaar zelf aangekocht. Eén vierde gebruikt een turnzak op school. Zwemkledij en zwemzak worden aangegeven door 14% en 15% van de leerlingen; deze zijn meestal ook in het schooljaar zelf aangekocht. In het tweede semester maakt bijna één ouder op vijf nog extra uitgaven, dit gebeurt vooral voor turn- of sportkledij. In totaal heeft 58% van de ouders uitgaven dit schooljaar, of hebben ze specifieke kledij gratis in bruikleen.

¹⁴ De kostenrubriek van tijdschriften omvat de verplichte en niet-verplichte tijdschriften.

Tabel 17. Gebruik, aankoop en bruikleen (%) voor specifieke kledij

	Gebruik 1 ^{ste} semester		Indien gebruik 1 ^{ste} semester:		Bijkomende uitgaven gemaakt in tweede semester?
			Aankoop dit schooljaar	Bruikleen	
	%	%	Aankoop vorig school- jaar %	%	
Totaal per semester	61,9	.	.	.	18,5
Uniform	0,0	.	.	.	0,0
Uniformschort	0,5	.	.	.	0,0
Werkkledij	13,6	0,0	4,3	95,7	2,2
Turn-of sportkledij	45,0	90,6	8,1	1,3	12,4
Zwemkledij	15,3	70,5	22,5	7,0	6,4
Turnzak	23,3	36,6	47,3	16,1	6,8
Zwemzak	13,7	66,0	26,1	7,9	1,9
Andere	7,6	85,3	14,7	0,0	3,4
Totaal: % ouders met uitgaven dit schooljaar of bruikleen					58,2

In Tabel 18 bespreken we de uitgaven voor specifieke kledij. Voor het eerste semester geven we links in de tabel de uitgaven weer voor enkel de aankopen die in het schooljaar 2017-2018 gemaakt zijn. Rechts in de tabel tonen we de uitgaven voor de aankopen in 2017-2018 en materialen die gratis in bruikleen zijn.

Wanneer we enkel naar de aankopen in het schooljaar zelf kijken, is de mediaanuitgave 13 euro in het eerste semester. Minimaal wordt er 2 euro uitgeven (voor enkel één stuk sportkledij) en de maximumuitgave is 60 euro. De helft van de ouders geeft tussen 7,50 euro en 25 euro uit in het eerste semester. Als we de kledij mee opnemen waarvan ouders gratis gebruik maken, dan is de mediaanuitgave in het eerste semester 10 euro. De helft van de ouders geeft tussen 5 en 20 euro uit. 16% van de ouders heeft geen uitgaven.

In het tweede semester is de mediaanprijs van bijkomende uitgaven aan kledij 20 euro. De laagste uitgave is 3 euro, de hoogste uitgave is 62,50 euro. 50% van de ouders heeft uitgaven tussen 8 en 25 euro in het tweede semester.

Ook de totaaluitgaven kunnen opgesplitst worden naargelang de kledingstukken die gratis in bruikleen zijn, mee opgenomen worden in de berekening. Als we enkel de aankopen dit schooljaar opnemen, is de mediaanuitgave aan specifieke kledij 15 euro. De hoogste uitgave is 97,50 euro, de laagste uitgave is 3 euro. De helft van de ouders gaf tussen 7 en 30 euro uit. Als we de gratis kledingstukken opnemen, dalen deze uitgaven. De mediaanprijs is dan 12 euro, en de uitgaven van de helft van de ouders bevindt zich tussen 6 en 29 euro. 16% van de ouders hebben enkel kledingstukken gratis in bruikleen, en voor deze groep zijn er dus geen uitgaven voor de specifieke kledij die hun kind voor school gebruikt.

Tabel 18. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan kledij

	Uitgaven (aankoop dit schooljaar)					Uitgaven (aankoop dit schooljaar en bruikleen)				
	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal eerste semester	13,00	2,00	7,50	25,00	87,00	10,00	0,00	5,00	20,00	87,00
Uniform
Uniformschort
Werkkledij	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Turn-of sportkledij	12,00	2,00	7,00	15,00	60,00	10,00	0,00	7,00	15,00	60,00
Zwemkledij	12,50	6,00	10,00	22,00	40,00	12,50	0,00	10,00	20,00	40,00
Turnzak	10,00	4,00	5,00	14,00	30,00	5,00	0,00	0,00	12,00	30,00
Zwemzak	10,00	3,00	8,00	10,00	15,00	9,00	0,00	5,00	10,00	15,00
Andere	7,00	3,50	5,00	15,00	40,00	7,00	3,50	5,00	15,00	40,00
Bijkomende uitgaven 2 ^{de} semester										
	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max					
Totaal tweede semester	20,00	3,00	8,00	25,00	62,50					
Uniform					
Uniformschort					
Werkkledij	5,99	5,99	5,99	5,99	5,99					
Turn-of sportkledij	15,00	5,00	10,00	27,50	35,00					
Zwemkledij	15,00	7,00	15,00	15,00	15,00					
Turnzak	10,00	5,00	5,00	10,00	10,00					
Zwemzak	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00					
Andere	29,00	3,00	3,00	29,00	29,00					
Uitgaven (aankoop dit schooljaar)										
	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max	Uitgaven (aankoop dit schooljaar en bruikleen)				
	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal schooljaar	15,00	2,00	7,00	30,00	97,50	12,00	0,00	6,00	29,00	97,50

3.1.3 Duurzame schooluitrusting

Ook voor duurzame schooluitrusting is het mogelijk dat ouders de gebruikte materialen in een vorig schooljaar aangekocht hebben, of gratis in bruikleen hebben (Tabel 19). 98% van de leerlingen maakt gebruik van duurzame schooluitrusting in het kleuteronderwijs, het gaat hier voornamelijk om een rugzak of boekentas (98%) en een brooddoos (92%). Beide materialen zijn vooral aangekocht, slechts 2% heeft een rugzak/boekentas of brooddoos gratis in bruikleen. 61% van de leerlingen heeft in het eerste semester een nieuwe boekentas gekocht, en iets meer dan de helft van de leerlingen heeft in het eerste semester een nieuwe brooddoos gekocht. Vier op tien ouders hebben bijkomende uitgaven voor duurzame schooluitrusting gemaakt in het tweede semester. Eén ouder op drie heeft een nieuwe rugzak of boekentas gekocht, en één ouder op drie heeft ook een nieuwe brooddoos gekocht. In totaal heeft 82% van de ouders nieuwe aankopen gemaakt voor duurzame schooluitrusting of materiaal gratis in bruikleen.

In Tabel 20 bespreken we de uitgaven aan duurzame schooluitrusting. De mediaanuitgave in het eerste semester bedraagt 27,99 euro wanneer we enkel de aankopen opnemen. De minimumuitgave is drie euro, de maximumuitgave is 109 euro. 50% van de ouders gaf tussen 17,50 en 46 euro uit. Als we de materialen mee opnemen die ouders gratis in bruikleen hebben, is de mediaanuitgave 25 euro. Het eerste en derde kwartiel van de uitgaven bedragen respectievelijk 15 en 45 euro. De meeste ouders hadden uitgaven aan een rugzak/boekentas (mediaan van 10 euro) en een brooddoos (mediaan van 10 euro).

De bijkomende uitgaven in het tweede semester van 42% van de ouders hebben een mediaan van 25 euro, met een minimum van 4 en een maximum van 61 euro. 50% van de ouders met bijkomende

uitgaven gaf tussen 15 en 42 euro uit. De mediaanuitgave aan een boekentas of rugzak is eveneens 25 euro, voor een brooddoos is de mediaanuitgave met 7 euro wat lager dan in het eerste semester.

De totale mediaanuitgave voor enkel aankopen bedraagt 38 euro voor een schooljaar, met een minimumuitgave van 7 euro en een maximum van 105 euro. Wanneer we de gratis materialen mee opnemen, is de totale mediaanuitgave 30 euro. 8% van de ouders heeft alle gebruikte duurzame materialen gratis in bruikleen.

Tabel 19. Gebruik, aankoop en bruikleen (%) voor duurzame schooluitrusting

	Gebruik 1 ^{ste} semester		Indien gebruik 1 ^{ste} semester		Bijkomende uitgaven gemaakt in tweede semester?
	Aankoop dit schooljaar	Bruikleen	Aankoop vorig schooljaar	Bruikleen	
	%	%	%	%	%
Totaal per semester	98,4	.	.	.	41,8
Rugzak/boekentas	97,5	61,2	36,9	1,9	34,3
Pennenzak	1,3	64,1	12,8	23,1	0,0
Rekenmachine	0,7	0,0	100,0	0,0	0,0
USB stick	0,2	0,0	100,0	0,0	0,0
Kantoorartikelen (schaar, geodriehoek, nietjesmachine, ...)	9,3	4,9	0,0	95,1	0,0
Brooddoos	92,2	53,6	44,8	1,6	32,6
Muziekinstrumenten	0,6	27,3	72,7	0,0	0,0
Woordenboeken, atlas	0,2	100,0	0,0	0,0	0,0
Andere	0,0	.	.	.	5,1
Totaal: % ouders met uitgaven dit schooljaar of bruikleen					81,8

Tabel 20. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan duurzame schooluitrusting

	Uitgaven (aankoop dit schooljaar)					Uitgaven (aankoop dit schooljaar en bruikleen)				
	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal eerste semester	27,99	3,00	17,50	46,00	109,00	25,00	0,00	15,00	45,00	109,00
Rugzak/boekentas	25,00	8,00	15,00	35,00	89,00	25,00	0,00	15,00	35,00	89,00
Pennenzak	7,50	3,00	3,00	7,50	15,00	3,00	0,00	0,00	7,50	15,00
Rekenmachine
USB stick
Kantoorartikelen (schaar, geodriehoek, nietjesmachine, ...)	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2,00
Brooddoos	10,00	2,00	10,00	15,00	50,00	10,00	0,00	10,00	15,00	50,00
Muziekinstrumenten	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00
Woordenboeken, atlas	39,00	39,00	39,00	39,00	39,00	39,00	39,00	39,00	39,00	39,00
	Bijkomende uitgaven 2 ^{de} semester									
	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max					
Totaal tweede semester	25,00	4,00	15,00	42,00	61,00					
Rugzak/boekentas	25,00	7,00	20,00	35,00	59,00					
Pennenzak	.									
Rekenmachine	.									
USB stick	.									
Kantoorartikelen (schaar, geodriehoek, nietjesmachine, ...)	.									
Brooddoos	7,00	4,00	5,00	11,00	60,00					
Muziekinstrumenten	.									
Woordenboeken, atlas	.									
Andere	10,00	8,00	8,00	10,00	10,00					
	Uitgaven (aankoop dit schooljaar)					Uitgaven (aankoop dit schooljaar en bruikleen)				
	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal schooljaar	38,00	7,00	20,00	61,00	105,00	30,00	0,00	20,00	60,00	105,00

3.1.4 ICT-kosten

Het gebruik van ICT-artikelen is zeer beperkt voor leerlingen in het kleuteronderwijs. 7% en 8% van de leerlingen maakt gebruik van respectievelijk internet en printer voor hun studies; het gebruik van laptop/PC en tablet ligt de helft lager. In totaal gebruikt één leerling op tien minstens één ICT-artikel voor zijn of haar studies.

We maken een onderscheid tussen de kosten die door de school werden aangerekend voor PC, laptop, tablet of internetverbinding (bv. indien de school verplicht een bepaalde tablet of laptop aan te kopen om tijdens de lessen te gebruiken) en de kosten verbonden aan het gebruik van deze artikelen thuis voor schooldoeleinden. De uitgaven voor dit thuisgebruik hebben we niet gevraagd, maar we wijzen hier zelf een forfait toe.

Voor de toewijzing van een forfaitaire kost voor laptops, tablets, internetaansluiting en printers hanteren we een berekening op basis van een redelijke kostprijs voor een nieuw artikel, en van een redelijke afschrijftermijn. Dit bedrag wordt enkel toegepast bij de ouders die aangeven dat hun zoon of dochter er gebruik van maakt voor de studies. We gaan hier uit van een gedeeld gebruik door de leerling zelf in het geval van laptop en tablet (privégebruik en schoolgebruik elk 50%). Indien de ouder aangeeft dat ze het artikel enkel in huis gehaald hebben omdat het noodzakelijk was voor de studies, rekenen we de kost voor 100% aan (in tegenstelling tot het gedeeld privé-gebruik in andere gevallen).¹⁵

In het geval van de kosten voor internetverbinding en een printer, delen we het gebruik door het aantal inwonende gezinsleden. We gaan er dus wel van uit dat een laptop of tablet énkél door de leerling in kwestie wordt gebruikt. Als de ICT-kosten aangerekend door de school hoger liggen dan 300 euro, rekenen we laptop/pc en tablet niet aan.

- pc/laptop:
 - o 750 euro nieuwe aankoop, gaat gemiddeld 4 jaar mee => 187,5 per jaar, maar gedeeld gebruik 50% => 93,75 euro per jaar.
- internetverbinding:
 - o 30 euro per maand, omgerekend 300 euro per schooljaar. Gedeeld gebruik 50% => 150 euro per schooljaar, gedeeld door het aantal inwonende gezinsleden.
- tablet:
 - o 300 euro nieuwe aankoop, gaat gemiddeld 3 jaar mee. Gedeeld gebruik 50% => 50 euro per schooljaar.
- printer:
 - o 70 euro nieuwe aankoop, gaat gemiddeld 5 jaar mee, => 14 euro per jaar, gedeeld door aantal inwonende gezinsleden.

De mediaanuitgave aan ICT-kosten bedraagt 85 euro voor een schooljaar. Deze kosten zijn sterk gespreid, de minimumuitgave is 3,50 euro, de maximum is 215,30 euro. De uitgaven van de helft van de ouders bevindt zich tussen 27,80 euro en 128,50 euro.

¹⁵ De toerekening gebeurt op dezelfde wijze in het kleuter- als in het lager onderwijs. Merk op dat een eventueel lagere toerekening van gedeeld gebruik in het kleuteronderwijs (bv. 25% schoolgebruik en 75% privégebruik) amper impact heeft op de studiekosten gezien het hier gaat over minder dan 3% van de leerlingen van het kleuteronderwijs die een laptop/pc aanschaf (cfr. Tabel 20).

Tabel 21. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) voor ICT-artikelen

	Heeft dit thuis en gebruikt dit voor de studies	Zou dit niet hebben als het niet nodig was voor de studies	Uitgaven				
	%	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Laptop/PC	2,8	0,2	93,75	93,75	93,75	93,75	187,50
Tablet	3,9	0,0	50,00	50,00	50,00	50,00	50,00
Internet	7,0	0,0	31,25	25,00	31,25	41,67	62,50
Printer	7,8	0,4	2,80	3,50	3,50	3,50	3,50
ICT-kosten via de school	0,0
Totaal	9,8	0,5	84,75	3,50	27,80	128,50	215,30

3.1.5 Vervoerskosten

31% van de leerlingen in het kleuteronderwijs gaat te voet of met de fiets naar school, en ze leggen hier dagelijks een afstand tussen 0,10 en 7 kilometer af. 57% van de leerlingen wordt met de auto gebracht voor een mediaanafstand van 3 kilometer. Geen enkele ouder gebruikt enkel het openbaar vervoer voor het vervoer van hun kind naar de kleuterschool. 3% van de leerlingen neemt de schoolbus, meestal voor een beperkte afstand. 1% van de ouders zegt het openbaar vervoer te combineren met wandelen of fietsen, en dit voor een afstand van ongeveer 7 kilometer. De combinatie te voet/met de fiets en auto wordt door 7% van de leerlingen gebruikt voor een mediaanafstand van 4,5 kilometer.

Tabel 22. Gebruik (%) en afstand (km) van het woon-schoolvervoer

	Gebruik	Afstand (km)				
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Te voet en/of fiets	30,6	1,00	0,10	0,50	2,00	7,00
Auto	57,2	3,00	0,40	1,50	6,00	33,00
Openbaar vervoer	0,0
Schoolbus	2,6	2,00	1,00	1,00	7,00	7,00
Te voet/fiets + auto	6,5	4,50	0,70	2,00	8,00	24,00
Te voet/fiets + openbaar vervoer	0,9	7,10	7,00	7,00	7,20	7,20
Andere combinaties	2,2	5,00	0,20	3,00	5,00	7,40
Totaal	100,0	2,00	0,10	1,00	5,00	33,00

Voor de berekening van de vervoerskosten berekenen we de kosten voor leerlingen die met de auto gebracht worden aan een prijs van 0,357 euro per kilometer.¹⁶ Indien er meerdere kinderen meerijden, wordt dit bedrag gedeeld door het aantal kinderen in de auto.

¹⁶ In het vorige studiekostenonderzoek werd een prijs van 0,15 euro per kilometer toegekend voor vervoer met de auto. Deze prijs was gebaseerd op het wettelijk forfait dat de FOD Financiën gebruikt om de persoonlijke verplaatsingskost voor woon-werkverkeer met de auto vrij te stellen. Ouders werden in het vorige studiekostenonderzoek in het secundair onderwijs bevestigd welke prijs ze zelf inschatten dat één kilometer vervoer met de auto zou kosten. De gemiddelde prijs per kilometer op basis van deze vraag bedroeg toen 0,33 euro per kilometer. In dit onderzoek hebben we ervoor gekozen een hogere prijs per kilometer toe te kennen die dicht bij dit laatste bedrag ligt, en waarin ook de kosten voor de aankoop van de wagen, autoverzekering, brandstof en onderhoudskosten. Dit bedrag is gebaseerd op het forfait dat de RSZ hanteert om onkosten gemaakt voor woon-werkverplaatsingen en beroepsverplaatsingen, door de

- voor leerlingen die op internaat zitten gaan we uit van 2 ritten per week (zondag/maandag en vrijdag), en dus 74 ritten per jaar;
- voor de andere leerlingen rekenen we met 2 ritten per dag, en dus 352 ritten per jaar.

De fiets wordt in de berekening van de kosten voor woon-schoolvervoer beschouwd als een kosteloos vervoersmiddel. We rapporteren echter ook de uitgaven voor de aankoop en onderhoud van de fiets als een aparte uitgavenpost van vervoer. In de vergelijking met vorig onderzoek worden de aankoopsom en onderhoudskosten van de fiets apart opgenomen, omdat dit in het vorig onderzoek nog niet opgenomen was.

In Tabel 23 bespreken we de uitgaven aan woon-schoolvervoer. Leerlingen die te voet of met de fiets gaan, hebben geen uitgaven voor het woon-schoolvervoer. Leerlingen die met de auto gebracht worden, hebben een mediaanuitgave van 376,99 euro per schooljaar. De minimumuitgave voor dit type vervoer is 20,94 euro voor een schooljaar, de maximumuitgave is 3 769,92 euro. Deze hoge uitgave is voor een ouder die dagelijks 33 kilometer aflegt met de auto voor het woon-schoolverkeer. De uitgaven voor de schoolbus bevinden zich tussen 75 en 564,96 euro met een mediaanuitgave van 250 euro. Dit is redelijk hoog, gelet op de beperkte afstand die met de schoolbus afgelegd wordt. Kinderen die de auto combineren met wandelen en/of fietsen, hebben een mediaanuitgave van 257,75 euro voor vervoer. De mediaanuitgave voor de combinatie te voet/fiets en openbaar vervoer is 50 euro.

In totaal bedraagt de mediaanuitgave voor woon-schoolvervoer 125,66 euro. Ongeveer één derde van de kinderen heeft geen uitgave voor vervoer. 75% van de leerlingen geeft minder dan 477,52 uit voor een schooljaar. Voor één vierde van de leerlingen bevinden de uitgaven zich tussen 477,52 en 3769,92 euro.

Tabel 23. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan het woon-schoolvervoer voor een schooljaar

	Gebruik			Uitgaven		
	%	Mediaan	Min.	Q1	Q3	Max.
Te voet en/of fiets	30,6	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Auto	57,2	376,99	20,94	125,66	628,32	3769,92
Openbaar vervoer	0,0
Schoolbus	2,6	250,00	75,00	200,00	255,00	564,96
Te voet/fiets + auto	6,5	257,75	31,42	100,53	628,32	1005,31
Te voet/fiets + openbaar vervoer	0,9	50,00	0,00	0,00	100,00	100,00
Andere combinaties	2,2	314,16	0,00	281,42	314,16	564,96
Totaal	100,0	125,66	0,00	0,00	477,52	3769,92

13,6% van de leerlingen heeft nog bijkomende uitgaven voor vervoer. Dit omvat de aankoop van fiets en -toebehoren, onderhouds- en reparatiekosten, veiligheidskledij (bv. fluo-hesjes, fietshelm, ...) en eventueel andere kosten. De kost voor de aankoop rekenen we af op 4 jaar gebruik voor fiets en fietsslot, en op 3 jaar voor een fietshelm, aan een veronderstelling van 50% privé-gebruik. Onderhoud en andere kosten rekenen we aan de volledig opgegeven prijs aan.

werkgever te laten terugbetalen (<https://www.socialsecurity.be/employer/instructions/dmfa/nl/latest/instructions/salary/particularcases/expensesreimbursement.html>).

8% van de leerlingen heeft een fiets aangekocht met een afgeschreven mediaanprijs van 11,25 euro voor een schooljaar. 6% heeft uitgaven voor fietshelm met een mediaanuitgave van 5,67 euro. 4% heeft uitgaven voor een slot, de mediaankost hiervan is 1,25 euro. 3% van de leerlingen had een uitgave van 50 euro voor het onderhoud. De totale mediaanuitgave bedraagt 15 euro voor een schooljaar.

Tabel 24. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan extra aankopen die dit schooljaar zijn gedaan voor het mogelijk maken van woon-schoolvervoer

	Aangekocht	Uitgaven				
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Fiets	8,0	11,25	2,50	6,25	15,63	200,00
Fietshelm	5,6	5,67	3,33	4,17	5,83	8,33
Slot	3,8	1,25	0,25	1,25	2,50	3,75
Onderhoud	3,3	50,00	9,00	25,00	200,00	200,00
Andere	0,9	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00
Totaal	13,6	15,00	1,25	8,33	34,38	200,00

3.1.6 Schoolactiviteiten

De besproken kosten voor schoolactiviteiten hebben enkel betrekking op die activiteiten die door de school tijdens de schooluren georganiseerd worden.

Ongeveer één leerling op acht van het kleuteronderwijs gaat zwemmen tijdens de schooluren. De mediaanuitgave voor een schooljaar hiervoor bevindt zich tussen 0 en 34 euro met een mediaanuitgave van 17 euro.

90% van de leerlingen in het kleuteronderwijs heeft minstens één ééndaagse uitstap met de school gemaakt. De mediaankost voor ééndaagse uitstappen bedraagt 6 euro voor een schooljaar. Voor de helft van de leerlingen ligt de kost tussen 4,50 en 12,50 euro. De maximumuitgave is 40 euro voor een schooljaar. Meerdaagse uitstappen worden niet georganiseerd voor de leerlingen in het kleuteronderwijs.

In totaal heeft 91% van de ouders uitgaven gerapporteerd voor schoolactiviteiten. De mediaanuitgave is 10 euro. Voor drie vierde van de ouders was de uitgave hieraan lager dan 16 euro voor een schooljaar. De maximumuitgave is 40 euro voor een schooljaar. 17% van de ouders had geen uitgaven voor de deelname van hun kind aan schoolactiviteiten.

Tabel 25. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan ééndaagse uitstappen voor een schooljaar

	Gebruik	Uitgaven				
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Zwemmen	12,3	17,00	0,00	8,50	25,50	34,00
Totaal ééndaagse uitstappen	89,8	6,00	0,00	4,50	12,50	40,00
Culturele activiteiten	83,2	5,00	0,00	2,00	6,00	35,00
Sportdag	76,0	0,00	0,00	0,00	6,00	20,00
Andere	28,4	14,00	0,00	10,00	16,00	30,00
Zakgeld ééndaagse uitstappen	89,8	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Totaal meerdaagse uitstappen	0,0%
Totaal schoolactiviteiten	90,6	10,00	0,00	4,50	16,00	40,00

3.1.7 Eten en drinken

31,5% van de leerlingen maakt gebruik van eten en drinken dat door de school aangeboden wordt. Het meest wordt gebruik gemaakt van warme maaltijden op school (15%) en drank op school (12%). De mediaanuitgave is het hoogst voor de kostenrubriek van warme maaltijden, namelijk 212,50 euro voor een schooljaar. De maximumuitgave hier is 1193,40 euro voor een schooljaar. De mediaanuitgave voor drank op school is 47,60 euro voor een schooljaar. 10% van de leerlingen maakt gebruik van tussendoortjes op school, en de mediaanuitgave hiervoor is 34 euro voor een schooljaar.

In totaal is de mediaanuitgave 85 euro voor een schooljaar. De minimumuitgave is 0 euro, omdat enkele zaken gratis aangeboden worden (bv. broodmaaltijd, tussendoortjes). 4% van de ouders heeft geen uitgaven voor het gebruikte eten en drinken. De helft van de ouders geeft tussen 25,50 en 226,53 euro uit. De maximumuitgave is 1193,40 euro, en dit bedrag wordt besteed aan warme maaltijden voor een schooljaar.

Tabel 26. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan eten en drinken voor een schooljaar

	Gebruik			Uitgaven		
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Warme maaltijd	14,8	212,50	22,10	102,00	357,00	1193,40
Broodmaaltijd	1,7	170,00	0,00	0,00	170,00	425,00
Fruit, koek, snoep	10,4	34,00	0,00	8,50	102,00	255,00
Drank op school (o.a. water, melk, soep)	11,6	47,60	4,25	34,00	85,00	136,00
Totaal eten en drinken	31,5	85,00	0,00	25,50	226,53	1193,40

3.1.8 Reftergeld

Bijna zes ouders op tien heeft uitgaven voor reftergeld. De mediaanuitgave voor een schooljaar bedraagt 51,80 euro. De minimumuitgave is 1,70 euro, de maximumuitgave is 400 euro. De helft van de ouders geeft tussen 29,60 euro en 72,50 euro uit aan reftergeld.

Tabel 27. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan reftergeld voor een schooljaar

	Gebruik			Uitgaven		
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal reftergeld	59,6	51,80	1,70	29,60	72,50	400,00

3.1.9 Buitenschoolse kosten

Buitenschoolse kosten zijn de kosten die wel verbonden zijn aan de school maar die facultatief zijn. Het gaat hier om kosten verbonden aan studie en opvang buiten de schooluren, aan buitenschoolse hulp (bijles, dactylo, logopedie). Ook kosten verbonden aan school gebonden evenementen buiten de schooluren worden hier opgenomen, bv. deelname aan een wiskunde-olympiade of andere scholenkampioenschappen.

In de eerste bevraging maakt 56% van de ouders hiervan gebruik. Vooral buitenschoolse kinderopvang en de middag- of avondstudie worden gebruikt. De mediaanuitgave voor buitenschoolse kinderopvang is 250 euro, en de helft van de ouders geeft tussen 145 en 375 euro uit voor een schooljaar. De mediaankost voor de middag- of avondstudie is 150 euro voor een schooljaar. De buitenschoolse kosten die in de eerste bevraging opgenomen zijn, hebben een mediaan van 250 euro. De maximumuitgave is 2000 euro voor een schooljaar.

In de vervolgbepvraging werd dieper ingegaan op kosten voor bijscholing, logopedie en dactylolessen. Hier worden enkel kosten gerapporteerd voor logopedie door 5% van de ouders, en voor andere vormen van therapie door 2,2% van de ouders. De mediaanuitgave voor de 5% van de ouders met kosten, bedraagt 260 euro voor een schooljaar.

Hoewel 3% van de ouders zegt dat hun kind deelneemt aan wedstrijden tussen kleuterscholen, heeft geen van de ouders hiervoor kosten ingevuld.

In totaal heeft 57% van de ouders buitenschoolse kosten gerapporteerd in beide bevestigingen. De mediaanuitgave is 250 euro voor een schooljaar. De helft van de ouders geeft tussen 144 en 495 euro uit. De maximumuitgave is 2180 euro, dit is voor een ouder die hoge kosten rapporteert voor logopedie en andere vormen van therapie.

Tabel 28. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan buitenschoolse kosten

	Gebruik		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal wave 1	56,3	250,00	11,47	120,00	375,00	2000,00
Buitenschoolse kinderopvang	45,7	250,00	11,47	145,00	375,00	1480,00
Middag- of avondstudie	11,2	150,00	12,00	50,00	222,00	800,00
Sport op school na schooluren	6,4	60,00	45,00	54,00	110,00	1850,00
Bijkomende taallessen Frans	0,0
Lessen dactylo	0,0
Andere	0,2	85,00	85,00	85,00	85,00	85,00
Totaal wave 2	5,2	260,00	7,00	260,00	600,00	2180,00
Bijscholing	0,0
Logopedie	5,2	500,00	7,00	80,00	600,00	1300,00
Dactylolessen	0,0
Andere	2,2	180,00	180,00	180,00	180,00	880,00
Totaal deelname aan wedstrijden tussen scholen	3,1
Totaal buitenschoolse kosten	56,9	250,00	7,00	144,00	495,00	2180,00

3.1.10 Steunactiviteiten

Steunactiviteiten zijn activiteiten die door de school (of ouderraad, ...) worden georganiseerd om geld in te zamelen voor de school of een goed doel. 82,6% van de ouders heeft hier tijdens het schooljaar geld aan uitgegeven. De uitgaven situeren zich tussen 1 euro en 175 euro met een mediaanuitgave van 50 euro. De maximumuitgave is 175 euro voor een schooljaar.

Tabel 29. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan steunactiviteiten voor een schooljaar

	Gebruik		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Steunactiviteiten (wave 1)	74,7	30,00	1,00	12,00	65,00	125,00
Steunactiviteiten (wave 2)	60,3	25,00	1,00	18,00	55,00	120,00
Totaal steunactiviteiten	82,6	50,00	1,00	20,00	90,00	175,00

3.1.11 Andere uitgaven

Tot slot bespreken we nog uitgaven die niet onder de andere rubrieken vallen. Bijna alle ouders hebben nog bijkomende uitgaven voor zulke zaken. De meest voorkomende zijn klasfoto's (92%) en traktaties bij verjaardagen (79%). Ongeveer één ouder op acht maakt ook een bijdrage voor het oudercomité met een mediaanbedrag van 10 euro. De totale mediaanuitgave voor deze andere uitgaven is 26 euro voor een schooljaar. De helft van de ouders geeft tussen 20 en 47 euro hieraan uit.

Tabel 30. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan andere kostenrubrieken voor een schooljaar

	%	Gebruik			Uitgaven		
		Mediaan	Min	Q1	Q3	Max	
Schoolfoto's of klasfoto's	92,3	15,00	2,00	8,00	20,00	225,00	
Traktatie verjaardag	79,3	15,00	4,00	10,00	24,99	78,00	
Schoolkrantje	3,4	36,00	6,00	6,00	36,00	36,00	
Bijdragen voor oudercomité	12,9	10,00	3,00	5,00	15,00	40,00	
Vergoeding gebruik bepaalde materialen (wave 1)	2,4	20,00	20,00	20,00	20,00	20,00	
Bijdrage leerplatform	0,0	
Andere	3,7	16,00	16,00	16,00	30,00	30,00	
Totaal andere uitgaven ¹⁷	96,5	26,00	4,00	20,00	47,00	265,00	

3.1.12 Uitgaven ten gevolge van een functiebeperking

Tot slot bespreken we de uitgaven ten gevolge van een functiebeperking in het kleuteronderwijs. Deze uitgaven zijn op een zeer beperkte steekproef (ongewogen aantal van 3 leerlingen) berekend. Ouders met een kind met een functiebeperking rapporteren geen uitgaven aan dagdagelijkse ondersteuning of extra leermiddelen. Ze hebben allemaal uitgaven aan gespecialiseerde ondersteuning, de mediaanuitgave bedraagt hier 70 euro voor een schooljaar. De minimumuitgave is 0 euro, de maximumuitgave (zonder terugbetaling) is 3500 euro voor een schooljaar.

¹⁷ In de eerste en vervolgbepvraging werden de uitgaven voor dezelfde categorieën bevroegd. Om dubbelstellingen te vermijden, hebben we de antwoorden van de vervolgbepvraging genomen en aangevuld met informatie uit de eerste bepvraging.

Tabel 31. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan onderwijsuitgaven ten gevolge van een functiebeperking voor een schooljaar

	Gebruik		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal dagdagelijkse ondersteuning	0,0
Stagiairs/vrijwilligers in de school
Stagiairs/vrijwilligers in buitenschoolse omgeving
Persoonlijke assistent
Andere
Totaal gespecialiseerde ondersteuning	100,0	70,00	0,00	0,00	3500,00	3500,00
Therapie (logopedie, kinesithherapie) tijdens de schooluren	29,6	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Therapie (logopedie, kinesithherapie) buiten de schooluren	64,6	2500,00	70,00	2500,00	2500,00	2500,00
Verzorgende en medische ondersteuning	49,6	1000,00	1000,00	1000,00	1000,00	1000,00
Revalidatiecentrum	70,4	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Tolkuren	0,0
Andere	0,0
Totaal kosten voor extra leermiddelen	0,0
Totaal uitgaven ten gevolge van een functiebeperking	100,0	70,00	0,00	0,00	3500,00	3500,00

3.1.13 Overzicht van kosten

3.1.13.1 Overzicht van kosten voor gezinnen met uitgaven voor kostenrubrieken

We geven eerst een overzicht van de studiekosten voor de kostenrubrieken en in totaal voor gezinnen die van de aparte kostenrubrieken gebruikt maakten. Indien ouders geen gebruik rapporteerden, worden ze niet opgenomen in de kengetallen voor de uitgaven. De uitgaven in Tabel 32 komen overeen met die in de hierboven besproken tabellen van de aparte kostenrubrieken.

Het percentage gebruik voor niet-duurzame schooluitrusting, kledij en ICT is in het kleuteronderwijs tamelijk laag in vergelijking met het lager onderwijs (zie sectie 3.4) of de eerste graad van het secundair onderwijs (De Norre, Havermans & Groenez, 2019). De mediaanuitgave is het hoogst voor vervoerskosten, voor de andere kostenrubrieken met een hoog gebruik (i.e. hoger dan 80%) is de mediaanuitgave lager dan 50 euro.

We presenteren vier totaaluitgaven aan studiekosten. Omdat in het vorige studiekostenonderzoek van het basisonderwijs (Bollens & Poesen-Vandeputte, 2007) de kosten voor ICT-materialen niet opgenomen waren, geven we eerst een totaaluitgave zonder ICT en zonder vervoerskosten. De mediaan voor dit totaal bedraagt 150 euro voor een schooljaar, met een minimum van 45 euro en een maximum van 437 euro. De helft van de ouders heeft uitgaven tussen 106 en 199 euro. De tweede totaaluitgave neemt de ICT-kosten op, maar nog niet de uitgaven aan woon-schoolverkeer en bijkomende aankopen voor vervoer. Het verschil met het eerste totaal is redelijk klein. De mediaantotaaluitgave is gelijk gebleven, namelijk 170 euro. Het derde kwartiel is toegenomen: 75% van de ouders heeft uitgaven lager dan 219 euro aan het kleuteronderwijs van hun kind. Het derde totaal in de tabel neemt de kosten voor woon-schoolverkeer mee, maar nog niet de bijkomende vervoerskosten (bv. aankoop fiets, helm, ...). Indien we woon-schoolverkeer mee opnemen, neemt de mediaanuitgave sterk toe. Deze bedraagt nu 287,80 euro. De helft van de ouders geeft

tussen 182,50 en 532,99 euro uit. De maximumuitgave bedraagt 1371,64 euro. De spreiding van uitgaven stijgt met andere woorden fors wanneer de uitgaven voor woon-schoolverkeer mee in rekening worden gebracht. Het laatste totaal bevat de studiekosten met inclusie van ICT en alle uitgaven voor woon-schoolvervoer, dus ook de aankoop en onderhoud van fiets, en de aankoop van helm, slot en andere fietsaccessoires. De resultaten voor de totaaluitgaven blijven quasi onveranderd ten opzichte van de totaaluitgaven zonder bijkomende aankopen voor vervoer.

Tabel 32. Samenvattende tabel studiekosten kleuteronderwijs (in euro, voor gezinnen met uitgaven)

	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	31,6	35,00	2,00	15,00	41,00	70,00
Kledij	58,2	12,00	0,00	6,00	29,00	97,50
Duurzame schooluitrusting	81,8	30,00	0,00	20,00	60,00	105,00
ICT	9,8	84,75	3,50	27,80	128,50	215,30
Vervoerskosten (transport)	100,0	125,66	0,00	0,00	477,52	3769,92
Vervoerskosten (extra)	13,6	15,00	1,25	8,33	34,38	625,00
Schoolactiviteiten	90,6	10,00	0,00	4,50	16,00	40,00
Steunactiviteiten	82,6	50,00	1,00	20,00	90,00	175,00
Andere uitgaven	96,5	26,00	4,00	20,00	47,00	265,00
Totaal (zonder ICT en vervoerskosten)	100,0%	150,00	45,00	106,00	199,00	437,00
Totaal (met ICT en zonder vervoerskosten)	100,0%	170,00	45,00	107,00	219,00	440,50
Totaal (met ICT en met woon-schoolverkeer)	100,0%	287,80	45,00	182,50	532,99	1371,64
Totaal (met ICT en alle vervoerskosten)	100,0%	287,80	45,00	188,50	532,99	1371,64

In Tabel 33 bespreken we de leefkosten, buitenschoolse kosten en uitgaven aan reftergeld apart. Bijna negen op tien ouders hebben hier uitgaven voor gerapporteerd. De mediaanuitgave hieraan bedraagt 242,60 euro met een minimum van 30,50 euro en een maximum van 2254,00 euro. De helft van de ouders heeft uitgaven tussen 93,75 en 467,50 euro.

Tabel 33. Samenvattende tabel leefkosten, buitenschoolse kosten en reftergeld kleuteronderwijs (in euro, voor gezinnen met uitgaven)

	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Eten en drinken	31,5	85,00	0,00	25,50	226,53	1193,40
Reftergeld	59,6	51,80	1,70	29,60	72,50	400,00
Buitenschoolse kosten	56,9	250,00	7,00	144,00	495,00	2180,00
Totaal	87,2	242,60	30,50	93,75	467,50	2254,00

3.1.13.2 Overzicht van kosten voor alle gezinnen

In Tabel 34 en 35 geven we de uitgaven voor iedere kostenrubriek weer voor alle gezinnen. Indien gezinnen van een bepaalde kostenrubriek geen gebruik maken, kennen we een uitgave van 0 euro toe. De kengetallen in deze tabellen wijken dus af van die in Tabel 32 en 33 waarin de uitgaven enkel gepresenteerd werden voor ouders die gebruik maken van een kostenrubriek.

Voor de kostenrubrieken met een tamelijk laag percentage gebruik is de mediaan gelijk aan nul euro, dit zien we voor niet-duurzame schooluitrusting, kledij, ICT en de extra vervoerskosten. Voor de andere kostenrubrieken is de mediaan iets lager dan in de eerdere tabellen. De totaaluitgaven veranderen niet wanneer we deze voor alle gezinnen berekenen, zoals eerder uitgelegd in secties 2.9.3 en 2.9.4.

Tabel 34. Uitgaven aan kostenrubrieken van studiekosten in het kleuteronderwijs (in euro, voor alle gezinnen)

	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	0,00	0,00	0,00	6,00	70,00
Kledij	0,00	0,00	0,00	15,00	97,50
Duurzame schooluitrusting	25,00	0,00	0,00	50,00	105,00
ICT	0,00	0,00	0,00	0,00	215,30
Vervoerskosten (transport)	125,66	0,00	0,00	477,52	3769,92
Vervoerskosten (extra)	0,00	0,00	0,00	0,00	200,00
Schoolactiviteiten	6,00	0,00	0,00	15,00	40,00
Steunactiviteiten	40,00	0,00	6,00	75,00	175,00
Andere uitgaven	26,00	0,00	20,00	47,00	265,00
Totaal (zonder ICT en vervoerskosten)	150,00	45,00	106,00	199,00	437,00
Totaal (met ICT en zonder vervoerskosten)	170,00	45,00	107,00	219,00	440,50
Totaal (met ICT en met woon-schoolverkeer)	287,80	45,00	182,50	532,99	1371,64
Totaal (met ICT en alle vervoerskosten)	287,80	45,00	188,50	532,99	1371,64

In Tabel 35 geven we de uitgaven aan leefkosten, buitenschoolse kosten en reftergeld weer voor alle gezinnen. De mediaan voor eten en drinken en reftergeld bedraagt 0 euro. De mediaan voor buitenschoolse kosten is ongeveer 200 euro lager wanneer we alle gezinnen opnemen, en niet enkel de gezinnen met uitgaven. De mediaan van het totaal bedraagt 80 euro voor een schooljaar.

Tabel 35. Uitgaven aan kostenrubrieken van leefkosten en reftergeld in het kleuteronderwijs (in euro, voor alle gezinnen)

	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Eten en drinken	0,00	0,00	0,00	25,50	1193,40
Reftergeld	0,00	0,00	0,00	25,50	350,00
Buitenschoolse kosten	55,50	0,00	0,00	288,00	2180,00
Totaal	80,00	0,00	1,00	330,00	2254,00

3.2 Vergelijking met vorig studiekostenonderzoek (2005-2006)

We vergelijken de uitgaven aan studiekosten in het lager onderwijs met de resultaten van het vorige onderzoek. Alvorens we de verschillen bespreken, willen we op enkele aandachtspunten wijzen.

Vooreerst bespreken we in deze sectie de gemiddelde uitgaven, en dus niet de medianen. Dit is omdat in het vorige onderzoek enkel gemiddelden werden gerapporteerd voor kleuter- en lager onderwijs apart, en we dus geen informatie over de mediaanuitgaven hebben.

Ten tweede werden in het vorige rapport de resultaten voor kleuter- en lager onderwijs apart enkel gerapporteerd voor alle gezinnen, en niet voor de gezinnen met uitgaven. Om de vergelijking zo optimaal mogelijk te maken, zullen we de gemiddelde uitgaven ook berekenen op alle gezinnen waarbij we voor niet-gebruikte materialen een kost van 0 euro aanrekenen. Hierdoor zullen de resultaten in deze sectie afwijken van die in de andere hoofdstukken van het rapport.

Ten derde werd in het vorige studiekostenrapport geen analyse gemaakt van gebruik en uitgaven aan ICT-materialen. In het kleuteronderwijs is er een tamelijk laag gebruik van deze materialen en verwachten we een beperkte impact op het totaal. Ook bijkomende vervoerskosten waren niet opgenomen. We zullen in Tabel 36 wel deze kosten opnemen. We raden toekomstig onderzoek aan om ICT-materialen en bijkomende vervoerskosten op te nemen bij de berekening van de studiekosten, gelet op het hoge gebruik en de hoge uitgaven hieraan.

Ten vierde kunnen we de totalen uit het vorige studiekostenrapport niet vergelijken met de totalen uit dit rapport. In het vorige studiekostenonderzoek werd het totaal berekend als de som van de gemiddelden. Het aantal observaties voor iedere kostenrubriek was in het vorige onderzoek gelijk, omdat er bij item non-response een nuluitgave werd toegekend aan de observatie en er een imputatie gebeurde van ontbrekende antwoorden in de vervolgbepvraging op basis van de eerste bevraging. We hebben in dit rapport gekozen om deze twee praktijken niet toe te passen. Het gevolg hiervan is dat het aantal observaties waarop de gemiddelden van de kostenrubriek berekend worden, sterk van elkaar verschillen. Het totaal komt dan ook niet overeen met de som van de gemiddelden. We presenteren hier dan ook niet de vergelijking van de totaalluitgaven.

In Tabel 36 presenteren we de vergelijking van het gebruik en de gemiddelde uitgaven (met voor niet-gebruik een uitgave van 0 euro) met het vorige studiekostenonderzoek. We hebben het gemiddelde van het vorige onderzoek geïndexeerd met de gezondheidsindex. Het percentage gebruik betreft voor duurzame uitrusting en kledij enkel het percentage leerlingen met aankopen in 2017-2018, en dus niet de leerlingen met het materiaal gratis in bruikleen. Voor vervoer gaat het ook enkel over de leerlingen met uitgaven aan vervoer, dus niet de leerlingen die te voet of met de fiets naar school komen. We bespreken hieronder de verschillende kostenrubrieken apart.

De gemiddelde uitgave aan niet-duurzame schooluitrusting is sterk gedaald ten opzichte van het vorige studiekostenonderzoek. De gemiddelde uitgave aan niet-duurzame schoolartikelen is 15 euro lager dan het geïndexeerde gemiddelde van het vorige onderzoek. Het percentage gebruik is ongeveer hetzelfde als het vorige onderzoek. De gemiddelde uitgave aan kledij is ongeveer gelijk gebleven ten opzichte van 12 jaar geleden, het percentage gebruik is wel toegenomen met 4,2%.

De gemiddelde uitgave aan duurzame schooluitrusting is toegenomen ten opzichte van het vorige onderzoek: in het schooljaar 2017-2018 wordt er gemiddeld 13,70 euro meer uitgegeven aan duurzame materialen in het kleuteronderwijs (voornamelijk brooddoos en rugzak/boekentas) dan 12 jaar geleden. Dit hangt waarschijnlijk deels samen met het hoger percentage ouders met uitgaven voor deze rubriek, namelijk 75% tegenover 58% in het vorige onderzoek.

De ICT-kosten waren niet opgenomen in het vorige onderzoek. De gemiddelde uitgave hieraan is zeer laag, namelijk 7,35 euro voor een schooljaar. Dit komt door het lage gebruik van ICT-materialen in het kleuteronderwijs.

De vervoerskosten zijn sterk toegenomen ten opzichte van het vorig onderzoek, namelijk met 210,20 euro. Dit is meer dan een verdubbeling van de uitgaven aan woon-schoolverkeer. We hebben in dit onderzoek een prijs per kilometer toegekend die hoger ligt dan de geïndexeerde prijs per kilometer in het vorige onderzoek (zie sectie 3.1.5).¹⁸ Dit biedt een verklaring voor deze sterke toename. Het percentage leerlingen dat te voet of met de fiets naar school komt, is ongeveer gelijk gebleven. In het vorige onderzoek werden geen kosten opgenomen voor de aankoop van een fiets, fietsaccessoires en onderhoud van de fiets. De gemiddelde uitgave hiervoor bedraagt 4,66 euro.

¹⁸ Indien we de prijs per kilometer van het vorige studiekostenonderzoek zouden indexereren (0,188 euro per kilometer), zou de gemiddelde vervoerskost in 2017-2018 177,74 euro bedragen.

De uitgaven aan schoolactiviteiten zijn afgenomen met bijna 20 euro ten opzichte van het vorige onderzoek. Ook zien we een afname van de deelname van leerlingen in het kleuteronderwijs met ongeveer 10% ten opzichte van het vorige onderzoek, dit verklaart gedeeltelijk, maar niet volledig, de daling in de gemiddelde uitgave. Tot slot zijn de eenmalige buitenschoolse kosten (steunactiviteiten en andere activiteiten) sterk afgenomen met bijna 40 euro ten opzichte van het vorig onderzoek.

In het algemeen kunnen we stellen dat voor de meeste categorieën de uitgave is afgenomen of gelijk gebleven, met uitzondering van de forse toename van vervoerskosten en de meer beperkte toename van de gemiddelde uitgave aan duurzame schooluitrusting.

Tabel 36. Vergelijking van gemiddelde uitgaven (in euro, voor alle gezinnen) aan studiekosten met vorig studiekostenonderzoek

	Studiekostenonderzoek (2005-2006)			Studiekostenonderzoek (2017-2018)	
	% gebruik	Gemiddelde	Geindex. gemiddelde	% gebruik	Gemiddelde
Niet-duurzame schooluitrusting	31,4	20,76	26,03	31,6	9,46
Kledij	44,9	7,7	9,65	49,1	10,22
Duurzame schooluitrusting	58,2	15,38	19,28	74,9	32,98
ICT	.	.	.	9,8	7,35
Vervoerskosten (transport)	71,9	94,36	118,32	69,1	328,52
Vervoerskosten (extra)	.	.	.	13,6	4,66
Schoolactiviteiten	100,0	23,61	29,60	90,6	10,43
Eenmalige buitenschoolse kosten (=steunactiviteiten + andere uitgaven)	100,0	97,58	122,35	100,0	83,35

Bron: Bollens, Poesen-Vandeputte, 2007, p. 39-41

3.3 Vergelijking naar leerjaar en schoolkenmerken

We vergelijken de studiekosten tussen de drie leerjaren¹⁹ in het kleuteronderwijs, en naar onderwijsnet, schoolgrootte en of de school in een stedelijke of plattelandsomgeving ligt. Bij iedere vergelijking bespreken we eerst het gebruik van de verschillende kostenrubrieken. Vervolgens geven we de uitgaven aan de kostenrubrieken weer in een figuur. Hierbij nemen we de kosten van ICT niet op, omwille van het lage gebruik. Tot slot bespreken we naar leerjaar de totale studiekost. In die vergelijking focussen we ons enkel op de totale studiekosten zijn de totale studiekosten (inclusief ICT) zonder vervoerskosten. Dit komt overeen met het tweede totaal dat we in Tabel 32 gepresenteerd hebben. De resultaten worden in figuren gepresenteerd, de tabellen met percentages gebruik en de beschrijvende statistieken staan in Bijlage 3 (leerjaar), Bijlage 4 (net) en Bijlage 5 (schoolgrootte).

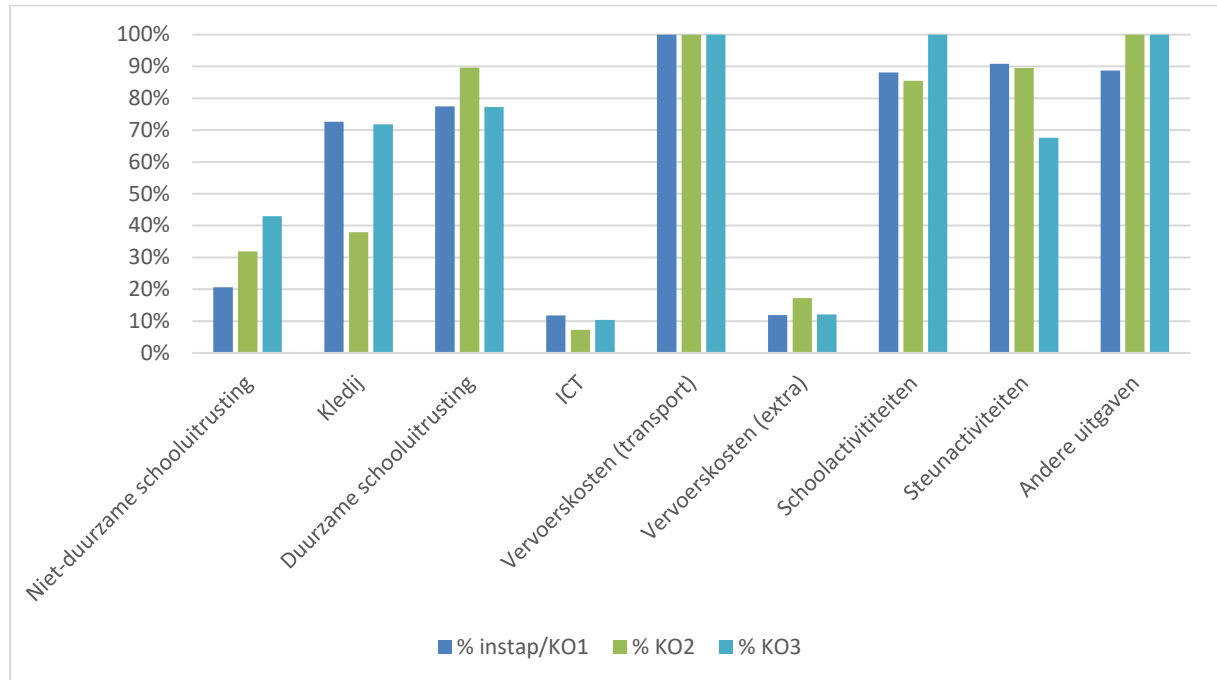
3.3.1 Vergelijking naar leerjaar in het kleuteronderwijs

Het gebruik van niet-duurzame schooluitrusting en de deelname aan schoolactiviteiten zijn het hoogst in het laatste jaar van het kleuteronderwijs (Figuur 9). Duurzame schooluitrusting wordt het meest aangekocht in het tweede jaar van het kleuteronderwijs, terwijl de aankoop van kledij

¹⁹ De leerlingen in de instapklas worden samengenomen met het eerste jaar van het kleuteronderwijs.

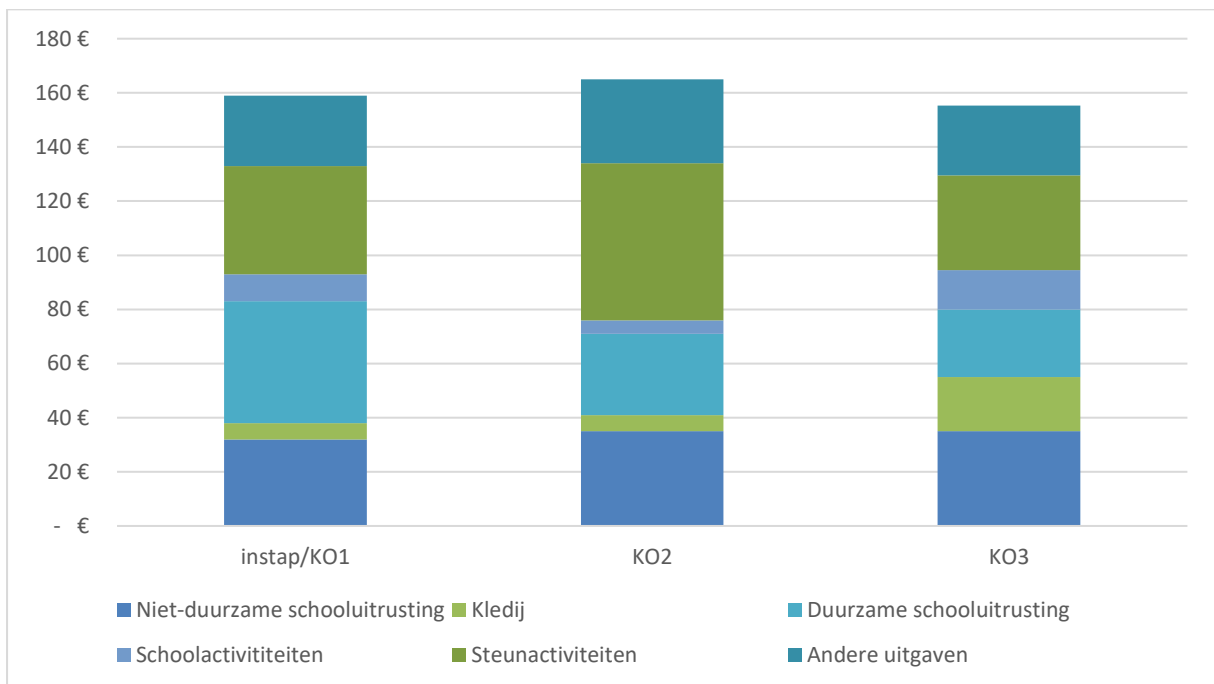
in het tweede jaar net lager is dan in het eerste en derde jaar. In het eerste jaar van het kleuteronderwijs, hebben minder ouders “andere” uitgaven dan in het tweede en derde jaar. Tot slot zien we dat de deelname aan steunactiviteiten het laagst is in het laatste jaar van het kleuteronderwijs.

Figuur 9. Gebruik (%) van kostenrubrieken van studiekosten in kleuteronderwijs naar leerjaar

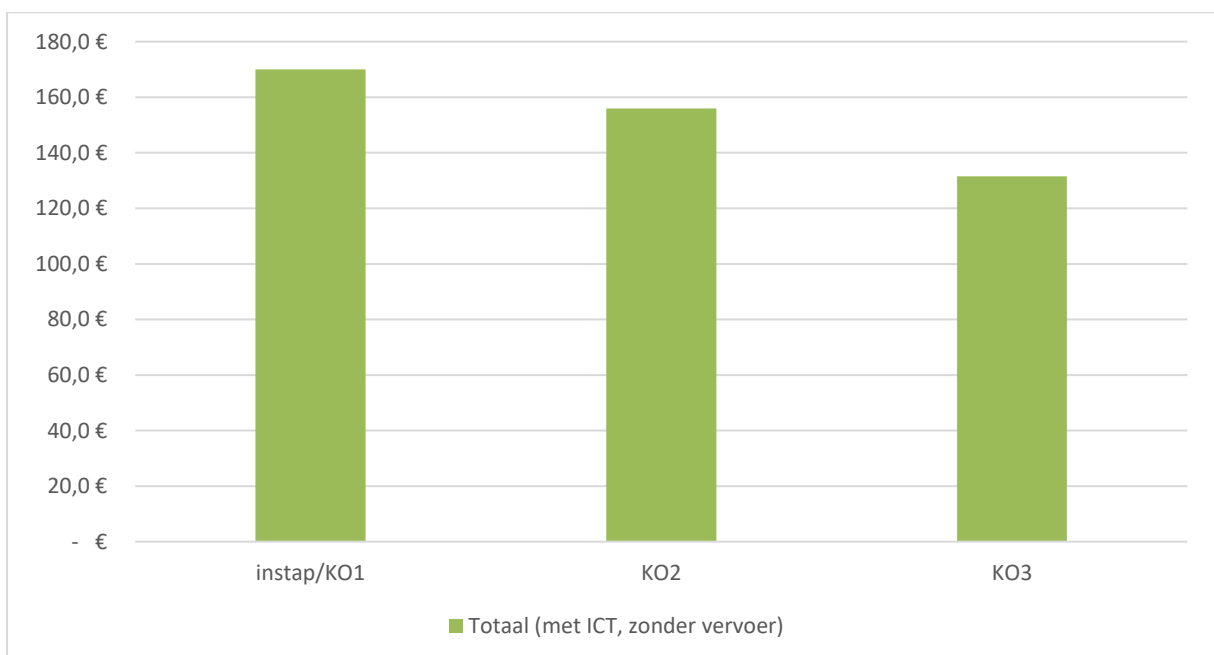
De mediaanuitgaven aan niet-duurzame schooluitrusting en de andere uitgaven zijn ongeveer even hoog in de verschillende jaren van het kleuteronderwijs (Figuur 10), namelijk tussen 32 en 35 euro voor niet-duurzame schooluitrusting en tussen 26 en 31 euro voor andere uitgaven. De mediaanuitgaven aan kledij (20 euro) en schoolactiviteiten (15 euro) zijn het hoogst in de derde kleuterklas. In de eerste kleuterklas is de mediaanuitgave aan duurzaam schoolmateriaal (voornamelijk rugzak/boekentas en brooddoos) 15 à 20 euro hoger dan in de andere jaren. Tot slot zien we dat de uitgave aan steunactiviteiten het hoogst is in het tweede jaar van het kleuteronderwijs, namelijk 58 euro tegenover 40 euro in het eerste jaar en 35 euro in het derde jaar.

Figuur 10. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan kostenrubrieken van studiekosten in kleuteronderwijs naar leerjaar

We presenteren de totaaluitgaven in Figuur 11. De totaaluitgave is het hoogst in het eerste jaar van het kleuteronderwijs, namelijk 170 euro voor een schooljaar. Dit kan vooral verklaard worden door de hogere uitgave aan duurzame schooluitrusting in dit jaar. Het totaal in het tweede jaar is lager dan in het eerste jaar, het verschil in mediaan bedraagt 14 euro. In het derde jaar zijn de totale kosten het laagst, namelijk 131,50 euro voor een schooljaar.

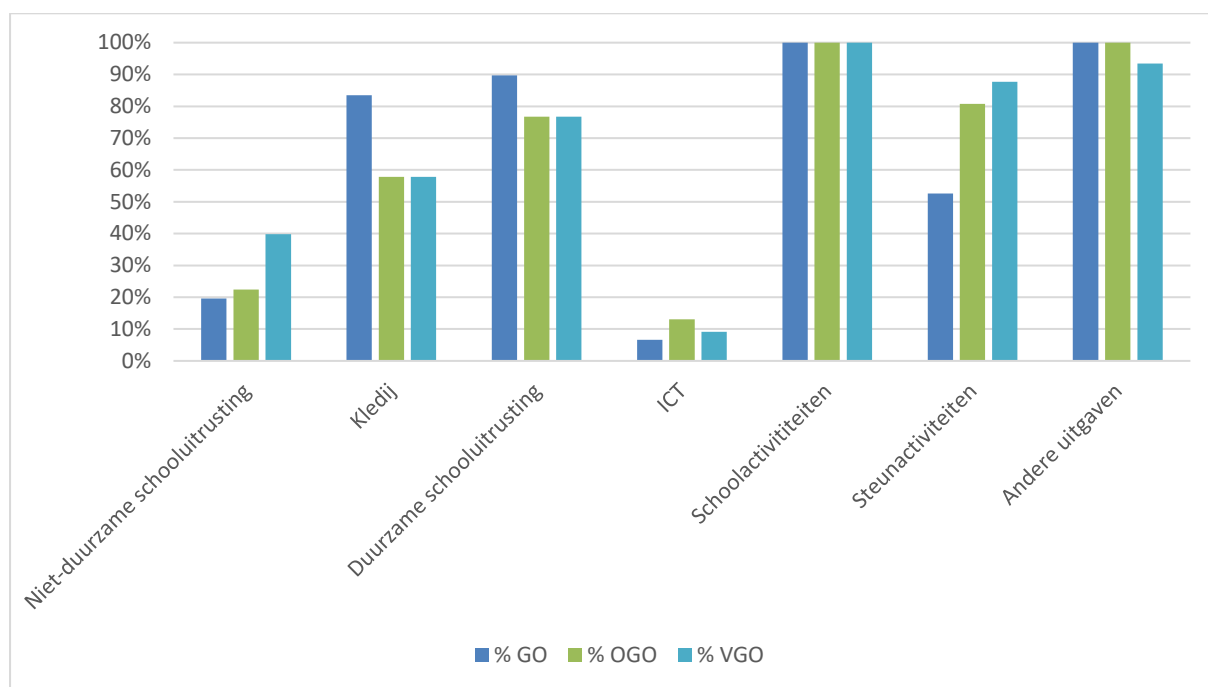
Figuur 11. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan totale studiekosten in kleuteronderwijs naar leerjaar

3.3.2 Vergelijking naar onderwijsnet

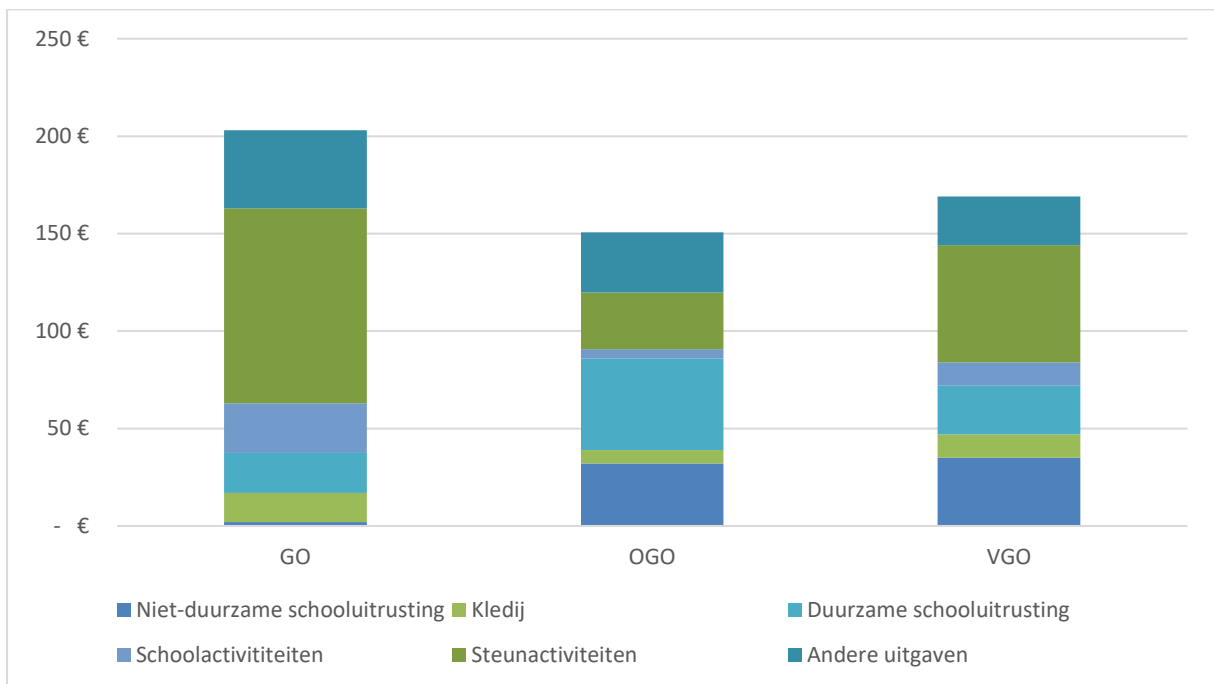
Het percentage gebruik verschilt naargelang het onderwijsnet van de school (Figuur 12). Kledij en duurzame schooluitrusting worden het vaakst gebruikt in GO-scholen. Leerlingen van het VGO gebruiken vaker niet-duurzame schooluitrusting. Steunactiviteiten worden minder gerapporteerd door ouders van leerlingen in GO-scholen. Het gebruik van schoolactiviteiten en “andere uitgaven” verschilt weinig tussen de onderwijsnetten.

Figuur 12. Gebruik (%) van kostenrubrieken van studiekosten in kleuteronderwijs naar onderwijsnet

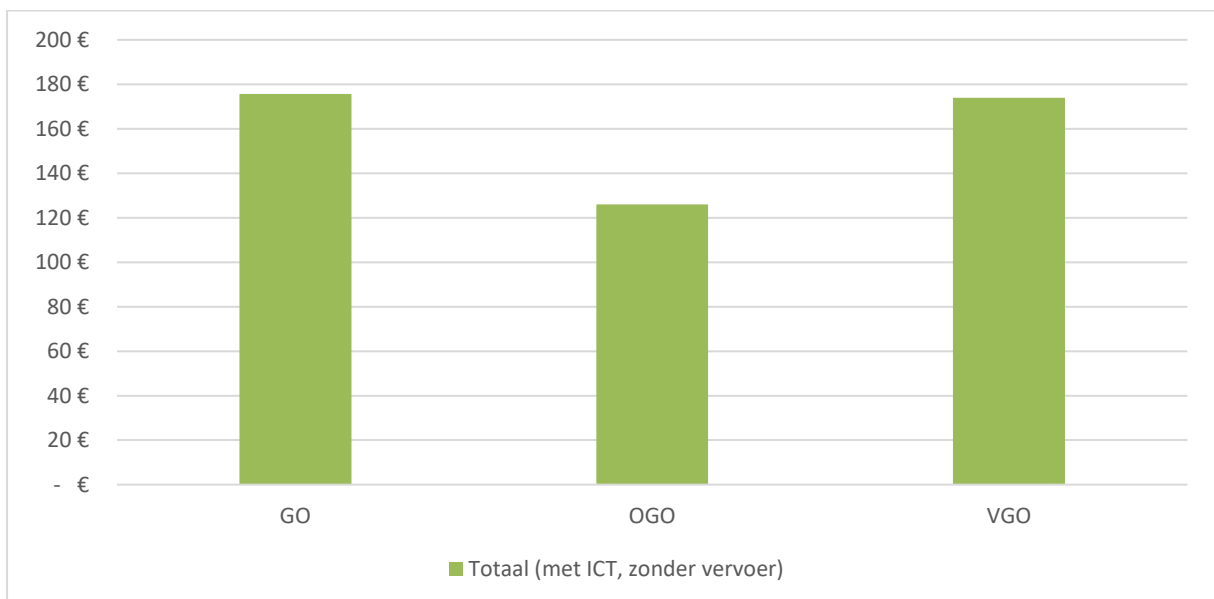
In Figuur 13 bespreken we de mediaanuitgaven aan de meest gebruikte kostenrubrieken. Leerlingen in GO-scholen rapporteren lage uitgaven aan niet-duurzame schooluitrusting vooral in vergelijking met leerlingen van OGO-scholen, namelijk een mediaan van 21 euro tegenover een mediaan van 47 euro. De uitgaven aan kledij zijn het laagst in OGO-scholen, maar de uitgaven aan duurzame schooluitrusting zijn het hoogst in deze scholen. Leerlingen van het GO hebben hogere uitgaven aan schoolactiviteiten. Opvallend is vooral de hoger mediaanuitgave van 100 euro aan steunactiviteiten in het GO-net: hoewel minder ouders rapporteren te doneren aan steunactiviteiten in deze scholen, wordt er wel meer uitgegeven. De “andere” uitgaven zijn ook het hoogst bij leerlingen in GO-scholen.

Figuur 13. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan kostenrubrieken van studiekosten in kleuteronderwijs naar onderwijsnet

De totaaluitgaven zijn het hoogst in GO-scholen (176 euro). Het verschil in mediaan met VGO-scholen bedraagt echter slechts 2 euro. De totaaluitgaven zijn het laagst in het OGO-net, namelijk een mediaanuitgave van 126 euro voor een schooljaar. De verklaring hiervoor vinden we terug in Figuur 13, namelijk de lagere uitgaven aan schoolactiviteiten, kledij en steunactiviteiten. Hoewel ouders in GO-scholen weinig uitgaven hebben aan niet-duurzame schooluitrusting, hebben ze een hoge bijdrage aan steunactiviteiten en schoolactiviteiten.

Figuur 14. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan totale studiekosten in kleuteronderwijs naar onderwijsnet

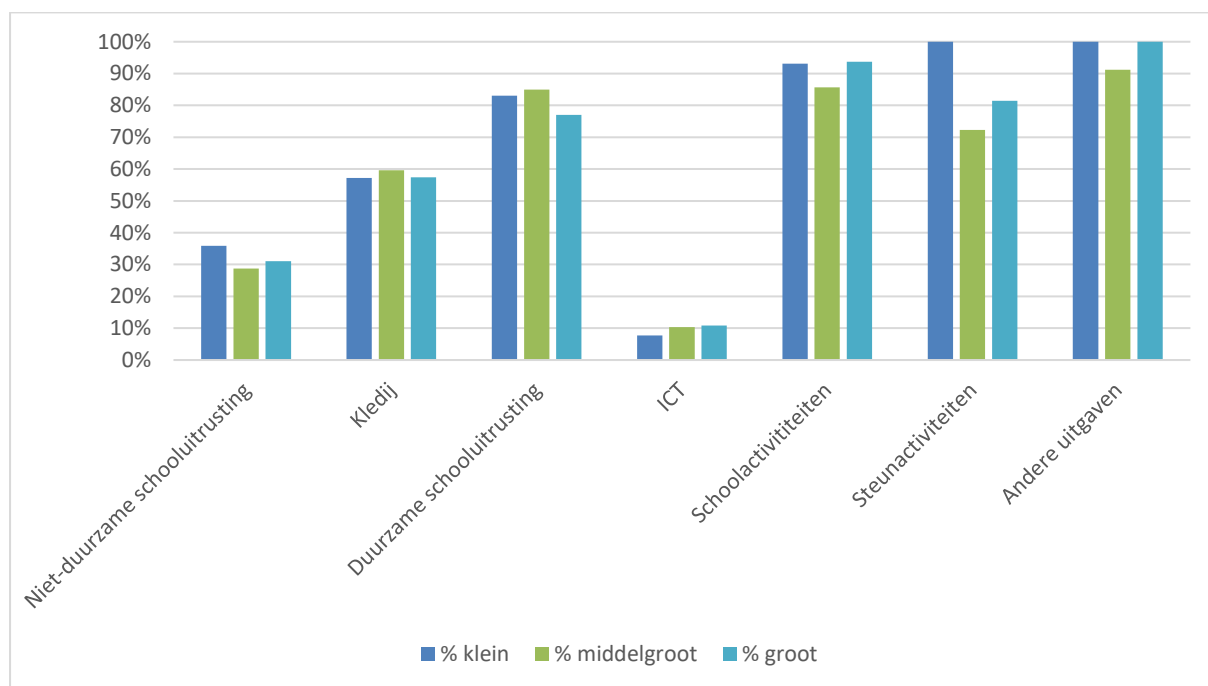
3.3.3 Vergelijking naar schoolgrootte

Tot slot vergelijken we het gebruik en uitgaven aan de verschillende kostenrubrieken en in totaal naargelang de schoolgrootte. We onderscheiden drie categorieën van schoolgrootte, namelijk klein (minder dan 250 leerlingen), middelgroot (tussen 250 en 350 leerlingen) en groot (meer dan 350 leerlingen). Het aantal leerlingen wordt bepaald op het niveau van de volledige school en niet voor de kleuterschool apart indien de school kleuter- en lager onderwijs aanbiedt.

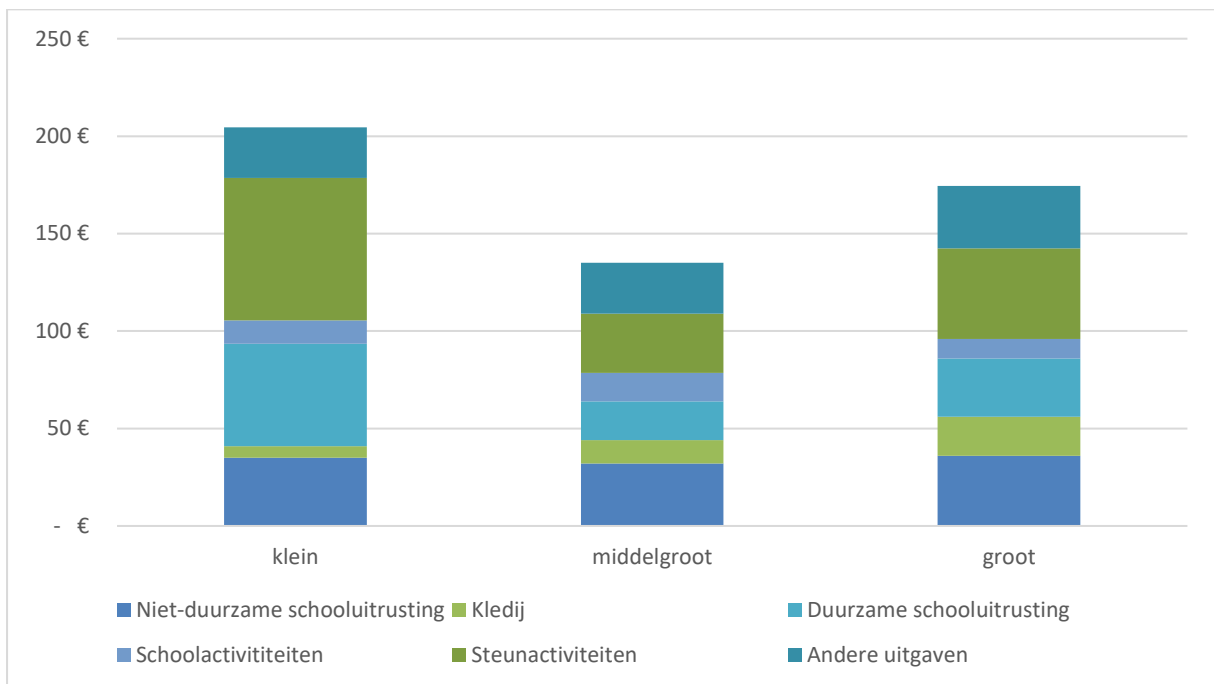
Wat de verschillen in gebruik betreft (Figuur 15), deze zijn voor de meeste kostenrubrieken tamelijk klein (<10%). Enkel voor steunactiviteiten zien we dat ouders van kinderen in een kleine school vaker geld uitgeven aan een steunactiviteit.

Inzake de uitgaven aan de verschillende kostenrubrieken apart (Figuur 16), zijn er duidelijke verschillen in de uitgaven aan duurzame schooluitrusting en steunactiviteiten. De uitgaven aan duurzame schooluitrusting zijn het hoogst in kleine scholen (mediaan van 53 euro) tegenover middelgrote (mediaan van 20 euro) en grote (mediaan van 30 euro) scholen. De mediaanuitgave aan steunactiviteiten bedraagt 73 euro in kleine scholen. In middelgrote is dit 31 euro, en in grote scholen 47 euro.

Figuur 15. Gebruik (%) van kostenrubrieken van studiekosten in kleuteronderwijs naar grootte van basisschool

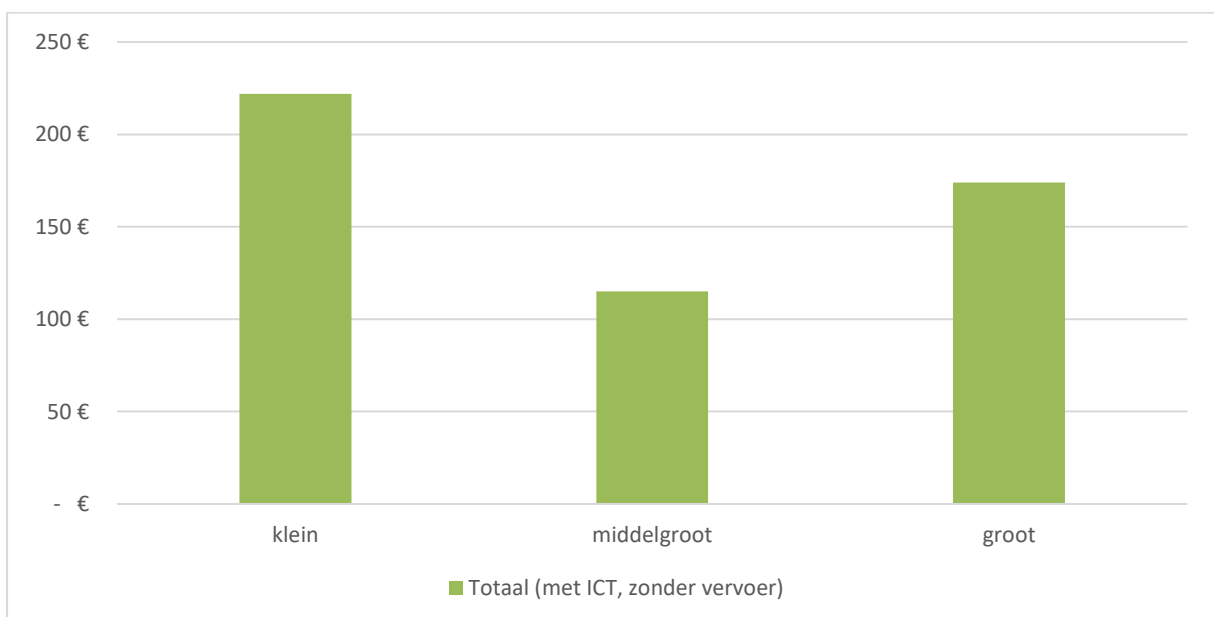

Figuur 16. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan kostenrubrieken van studiekosten in kleuteronderwijs naar grootte van basisschool

De mediaantotaaluitgave aan studiekosten is het hoogst in kleine scholen, namelijk 222 euro. Een verklaring hiervoor hebben we gegeven in de bespreking van de vorige figuur, namelijk de hogere uitgaven aan duurzame materialen en steunactiviteiten. De totaaluitgave is het laagst in middelgrote scholen, met een mediaan van 115 euro. In grote scholen is de mediaan van de totaaluitgave 174 euro voor een schooljaar.

Figuur 17. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan totale studiekosten in kleuteronderwijs naar grootte van basisschool

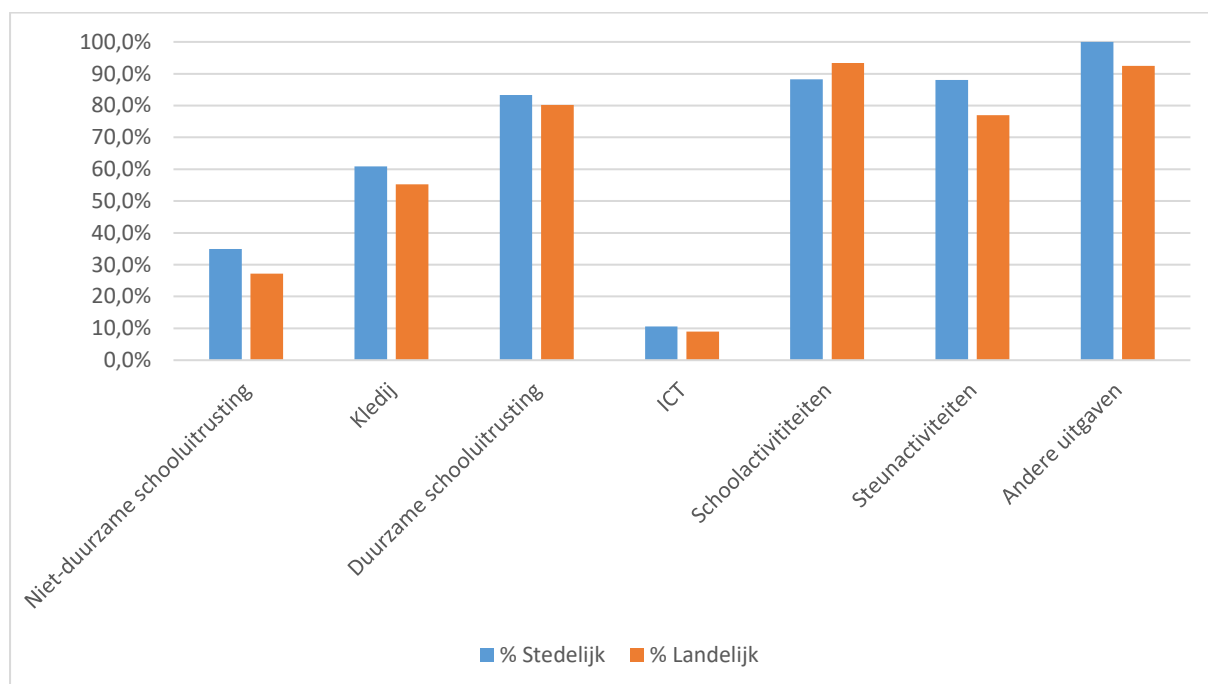

3.3.4 Vergelijking naar verstedelijking

We vergelijken tot slot de studiekosten naargelang de verstedelijkingsgraad van de omgeving van de school. We hebben hiervoor de VRIND-index gebruikt van de vestigingsplaats van de school, en we maken een onderscheid tussen een stedelijke omgeving en een landelijke omgeving.²⁰

We vergelijken eerst in Figuur 18 het gebruik van de verschillende kostenrubrieken tussen scholen in een stedelijke en een landelijke omgeving. De verschillen zijn voor de meeste kostenrubrieken eerder beperkt. De grootste verschillen in gebruik zien we voor niet-duurzame schooluitrusting, andere uitgaven en steunactiviteiten. Voor deze drie kostenrubrieken rapporteren ouders van leerlingen in stedelijke scholen vaker uitgaven.

Figuur 18. Gebruik (%) van kostenrubrieken van studiekosten in kleuteronderwijs naar verstedelijking

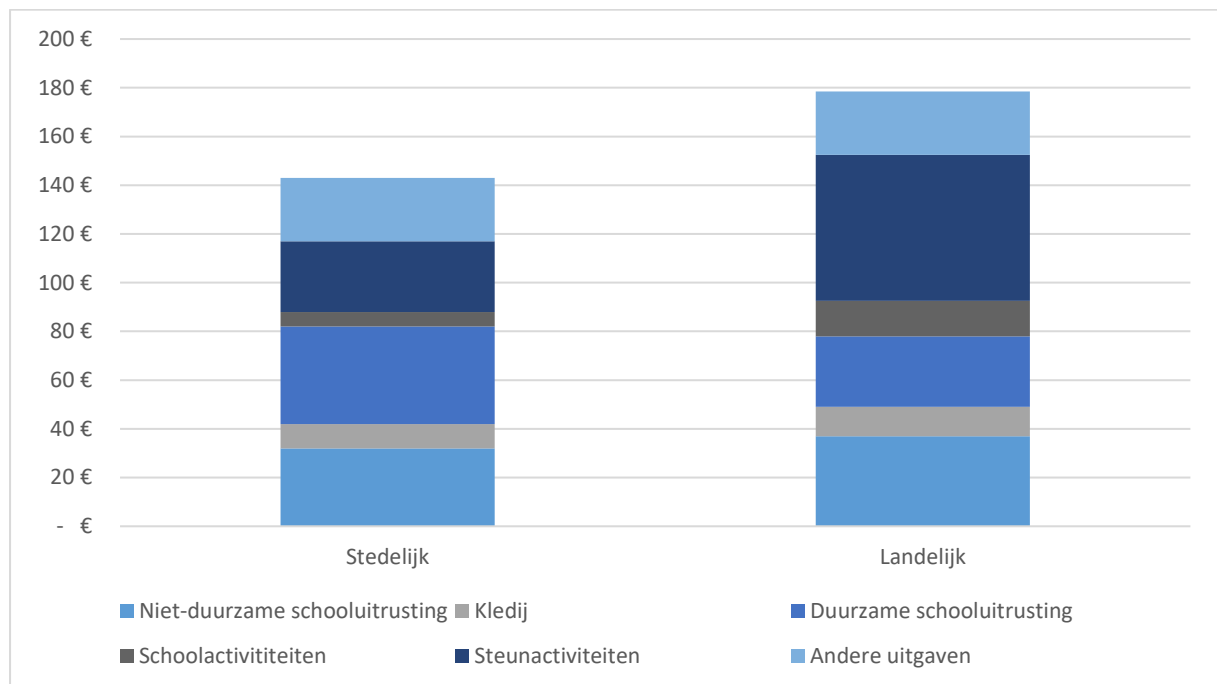
Vervolgens vergelijken we in Figuur 19 de gerapporteerde uitgaven voor de verschillende rubrieken voor ouders met gebruik. Het meest opvallende verschil zien we voor steunactiviteiten: hoewel minder ouders in landelijke scholen hier uitgaven voor rapporteren, geven ze wel meer geld aan steunactiviteiten dan ouders in scholen in een stedelijke omgeving. De mediaanuitgave voor landelijke scholen is bijna dubbel zo hoog dan in stedelijke scholen, namelijk 60 euro tegenover 29 euro. Voor schoolactiviteiten rapporteren ouders in landelijke scholen ook een mediaanuitgave die 9 euro hoger ligt dan in scholen in een stedelijke context. Ouders in scholen in een stedelijke

²⁰ Een “stedelijke omgeving” omvat de volgende VRIND-categorieën: Brussels Hoofdstedelijk Gewest, grootstad, grootstedelijke rand, stedelijk gebied rond Brussel, centrumsteden, structuurondersteunende steden en kleinstedelijk provinciaal. Een “landelijke omgeving” omvat de regionaal stedelijke rand, overgangsgebied en platteland.

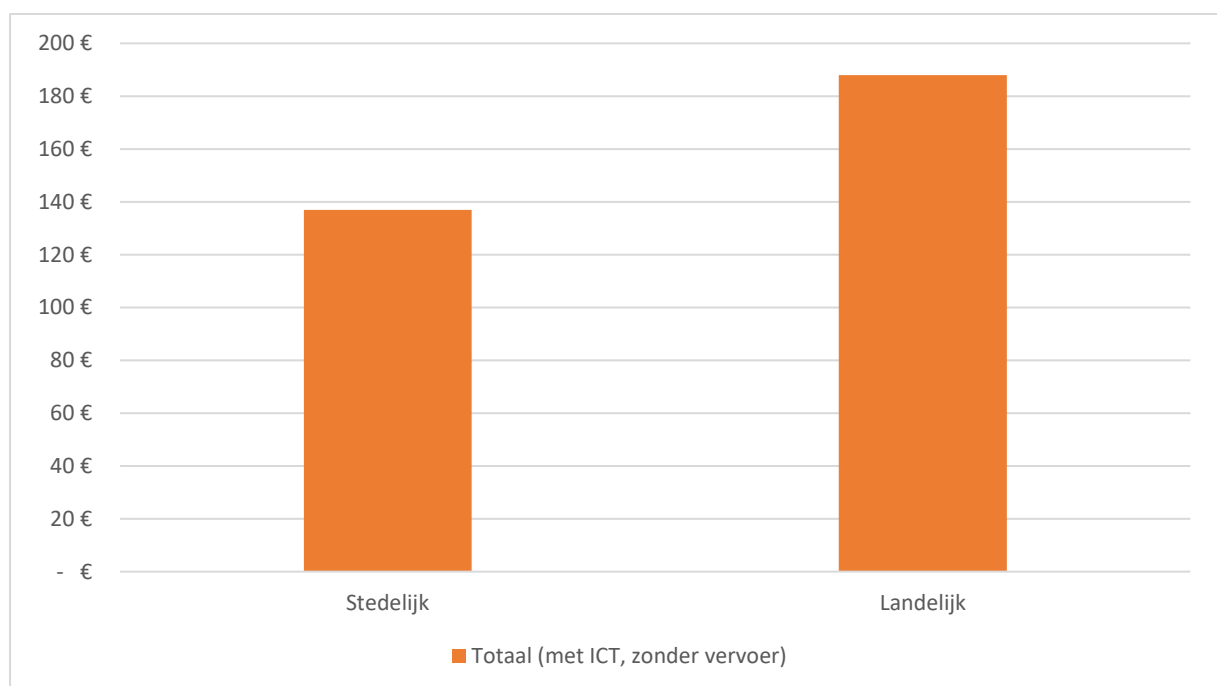
omgeving geven daarentegen meer uit aan duurzame schooluitrusting: de mediaanuitgave hier-voor bedraagt 40 euro, dit is 11 euro meer dan in landelijke scholen.

De mediaan totaaluitgave in scholen in een stedelijke omgeving bedraagt 137 euro, dit is 51 euro lager dan in landelijke scholen (Figuur 20). Deze hogere uitgaven worden voornamelijk verklaard door de hogere uitgaven aan steunactiviteiten, en in mindere mate aan andere schoolactiviteiten.

Figuur 19. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan kostenrubrieken van studiekosten in kleuteronderwijs naar verstedelijking

Figuur 20. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan totale studiekosten in kleuteronderwijs naar verstedelijking

3.3.5 Overzicht van voornaamste resultaten naar leerjaar en schoolkenmerken

Uit de voorgaande analyses kunnen we concluderen dat de mediaanstudiekosten in het kleuteronderwijs vooral in het eerste jaar hoog zijn, en dat dit komt doordat ouders in de eerste kleuterklas meer uitgaven hebben aan duurzame schooluitrusting (voornamelijk boekentas en brooddoos). Met betrekking tot de verschillen naar schoolkenmerken moeten we voorzichtig zijn met het trekken van conclusies, omdat de schoolkenmerken met elkaar samenhangen. Zo zijn scholen in een landelijke omgeving bijvoorbeeld vaker kleine scholen. Omwille van het beperkt aantal observaties (in totaal en per school) was het echter niet mogelijk om in de analyses meerdere schoolkenmerken tegelijk op te nemen. Uit de analyses blijkt dat de mediaanstudiekost het laagst is in OGO-scholen en middelgrote scholen; en het hoogst in kleine scholen en scholen op het platteland. De verklaring voor verschillen naar schoolkenmerken hangen vaak samen met verschillen in mediaanuitgaven aan schoolactiviteiten en steunactiviteiten.

3.4 Studiekosten in het lager onderwijs

3.4.1 Niet-duurzame schoolartikelen

De uitgaven aan niet-duurzame schoolartikelen werden bevestigd in de eerste bevestiging en de vervolgbestemming. In de eerste bevestiging antwoordde 8 ouders op 10 dat ze minstens één niet-duurzaam schoolartikel aangekocht hebben in het eerste semester. De meeste ouders hebben schrijfpapier, mappen, kaften en toebehoren gekocht (62%) met een mediaanuitgave van 12 euro, en schrijfgierief (57%) met een mediaanuitgave van 12 euro. Meer dan één derde had uitgaven voor knutsel- en tekengierief en andere grondstoffen in het eerste semester. Hier werd een mediaanbedrag van 15 euro aan uitgegeven. Uitgaven voor fotokopieën en boeken werden door ongeveer 10% van de ouders gerapporteerd. De totale mediaanuitgave in het eerste semester is 35 euro. De helft van de ouders gaf tussen 18 en 60 euro uit aan niet-duurzame schoolartikelen. De maximumuitgave is 869 euro.

Meer dan één derde van de ouders deed nog bijkomende uitgaven in het tweede semester. Deze bijkomende uitgaven werden vooral gemaakt voor schrijfgierief, schrijfpapier en dergelijke, en knutsel- en tekenmateriaal. De mediaan van de bijkomende uitgaven aan niet-duurzame schoolartikelen bedraagt 10,30 euro.

In totaal hebben 84% van de ouders kosten voor niet-duurzame schoolartikelen. De mediaanuitgave is 32 euro, de helft van de ouders gaf tussen 14 euro en 55,98 euro uit. Het is opvallend dat de totale mediaanuitgave lager is dan de mediaan in het eerste semester. Dit komt omdat de totaaluitgave enkel berekend kan worden voor de ouders die aan beide bevestigingen deelnemen. Ouders die aan de vervolgbestemming deelnamen, rapporteerden een iets lagere uitgave in het eerste semester (32 euro) dan ouders die enkel aan de eerste bevestiging deelnamen (35 euro).

Tabel 37. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan niet-duurzame schooluitrusting in het lager onderwijs

	Aangekocht			Uitgaven		
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal eerste semester	79,8	35,00	0,00	18,00	60,00	869,00
Schoolboeken, werkboeken, schoolagenda	11,2	50,00	0,00	25,00	80,00	560,00
Fotokopieën	9,4	15,00	3,00	7,00	25,00	150,00
Schrijfgerief	56,6	15,00	1,00	10,00	20,00	100,00
Schrijfpapier, mappen, kaftpapier en toebehoren	61,6	12,00	0,00	7,00	20,00	199,00
Knutsel- en tekengerief, grondstoffen	38,8	15,00	0,00	10,00	20,00	120,00
Andere	0,0
Tijdschriften ²¹	19,6	31,00	0,00	12,95	37,00	76,00
Totaal tweede semester	37,9	10,30	2,00	8,90	25,00	225,00
Schoolboeken, werkboeken, schoolagenda	2,5	10,30	5,00	5,00	10,30	10,30
Fotokopieën	4,7	25,00	2,00	25,00	25,00	39,00
Schrijfgerief (vulpen, potlood, ...)	25,6	10,00	0,99	8,90	15,00	60,00
Schrijfpapier (schriften, schrijfblok, ...), mappen, kaftpapier en toebehoren	12,4	10,00	5,00	10,00	15,00	50,00
Knutsel- en tekengerief, grondstoffen	15,8	10,00	3,00	10,00	15,00	100,00
Andere	0,0
Totaal	83,7	32,00	1,98	14,00	55,98	325,00

3.4.2 Kledij

Voor kledij en duurzame schoolartikelen bespreken we eerst het percentage gebruik, en percentage aankopen in dit schooljaar, een vorig schooljaar en gratis in bruikleen in Tabel 38 en vervolgens de mediaanuitgaven in Tabel 39.

Bijna alle kinderen in het lager onderwijs maken gebruik van specifieke kledij voor school. 98% maakt gebruik van turn- of sportkledij, 83% gebruikt zwemkledij. 80% en 77% van de leerlingen gebruikt respectievelijk een turnzak en een zwemzak. Met uitzondering van werkkledij en een turnzak, zijn er zeer weinig leerlingen die de specifieke kledij gratis in bruikleen hebben. Meer dan één derde van de leerlingen heeft in het tweede semester nog bijkomende uitgaven gemaakt voor specifieke kledij. Dit waren vooral uitgaven voor sport- of turnkledij (23%) en zwemkledij (25%). In totaal heeft 83% van de ouders gerapporteerd in het schooljaar 2017-2018 specifieke kledij aangekocht te hebben of gratis in bruikleen te hebben.

In Tabel 39 bespreken we de uitgaven aan specifieke kledij. Voor het eerste semester geven we links in de tabel de bedragen weer voor enkel de aankopen dat schooljaar, en rechts de bedragen voor de aankopen en gratis kledij. Wanneer we enkel de aankopen bekijken, is de mediaanuitgave aan specifieke kledij 29 euro, en gaf de helft van de ouders tussen 15 en 50 euro uit. De maximumuitgave is 350 euro, dit is van een ouder die onder andere 300 euro heeft uitgegeven aan kledij voor de sneeuwklassen van het kind. De mediaanuitgave met inclusie van de kledij in bruikleen, is

²¹ De kostenrubriek van tijdschriften omvat de verplichte en niet-verplichte tijdschriften.

25 euro. De hoogste mediaanuitgaven voor specifieke kledij zien we in de kostenrubriek van uniform, maar dit is slechts voor een kleine groep een uitgave. De mediaanuitgave aan turn- en zwemkledij, de twee meest gebruikte kostenrubrieken, is 15 euro en 16,50 euro.

Ouders die in het tweede semester nog bijkomende uitgaven maakte voor specifieke kledij, gaven een mediaanbedrag van 25 euro uit, waarbij de helft van de ouders tussen 15 en 45 euro spendeerde. Er werden het meest bijkomende uitgaven gemaakt voor turn- en zwemkledij, de mediaanuitgave voor deze twee kostenrubrieken is 15 euro.

De totale mediaanuitgave voor uitgaven aan specifieke kledij is 29 euro. Drie vierde van de ouders gaf minder dan 50,45 euro uit aan kledij. De maximumuitgave is 400 euro. De mediaanuitgave voor aankopen en kledij in bruikleen is 28 euro met een eerste en derde kwartiel van 13 en 50 euro. 16% van de ouders heeft de gebruikte kledij enkel gratis in bruikleen.

Tabel 38. Gebruik, aankoop en bruikleen (%) voor specifieke kledij in het lager onderwijs

	Gebruik 1 ^{ste} semester	Indien gebruik 1 ^{ste} semester:			Bijkomende uitgaven gemaakt in tweede semester?
		Aankoop dit schooljaar	Aankoop vorig schooljaar	Bruikleen	
	%	%	%	%	%
Totaal per semester	99,3	.	.	.	37,3
Uniform	4,9	75,8	24,2	0,0	1,0
Uniformschort	1,3	64,0	28,3	7,7	0,0
Werkkledij	8,8	33,9	24,4	41,7	0,0
Turn-of sportkledij	98,3	51,4	46,0	2,6	23,1
Zwemkledij	82,6	56,0	43,2	0,8	25,4
Turnzak	79,8	26,7	53,7	19,6	6,7
Zwemzak	77,1	.	.	.	10,5
Andere	3,3	75,8	24,2	0,0	4,8
Totaal: % ouders met uitgaven dit schooljaar of bruikleen					83,0

Tabel 39. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan kledij in het lager onderwijs

	Uitgaven (aankoop dit schooljaar)					Uitgaven (aankoop dit schooljaar en bruikleen)				
	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal eerste semester	29,00	0,00	15,00	50,00	350,00	25,00	0,00	10,00	45,90	350,00
Uniform	120,00	5,00	100,00	150,00	175,00	120,00	5,00	100,00	150,00	175,00
Uniformschort	25,00	25,00	25,00	58,00	58,00	25,00	0,00	25,00	25,00	58,00
Werkkledij	12,00	0,00	5,00	15,00	50,00	0,00	0,00	0,00	10,00	50,00
Turn-of sportkledij	15,00	0,00	10,00	20,00	150,00	15,00	0,00	10,00	20,00	150,00
Zwemkledij	17,00	0,00	10,00	25,00	225,00	16,50	0,00	10,00	25,00	225,00
Turnzak	10,00	0,00	5,00	15,00	50,00	2,50	0,00	0,00	10,00	50,00
Zwemzak	10,00	0,00	5,00	15,00	45,00	10,00	0,00	5,00	15,00	45,00
Andere	10,00	3,00	5,00	60,00	300,00	10,00	0,00	5,00	60,00	300,00
	Bijkomende uitgaven 2de semester									
	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max					
Totaal tweede semester	25,00	0,00	15,00	45,00	400,00					
Uniform	200,00	200,00	200,00	200,00	200,00					
Uniformschort					
Werkkledij	75,00	75,00	75,00	75,00	75,00					
Turn-of sportkledij	15,00	0,00	10,00	20,00	60,00					
Zwemkledij	15,00	1,60	15,00	20,00	50,00					
Turnzak	10,00	0,00	10,00	10,00	15,00					
Zwemzak	10,00	1,95	10,00	15,00	25,00					
Andere	15,00	9,00	15,00	48,97	200,00					
	Uitgaven (aankoop dit schooljaar)					Uitgaven (aankoop dit schooljaar en bruikleen)				
	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal schooljaar	29,00	0,00	15,00	50,45	400,00	28,00	0,00	13,00	50,00	400,00

3.4.3 Duurzame schooluitrusting

Alle leerlingen in het lager onderwijs maken gebruik van duurzame schooluitrusting. Vooral voor de kostenrubrieken van rugzak/boekentas, pennenzak en brooddoos zien we een hoog percentage van gebruik. In tegenstelling tot de specifieke kledij komt het bij de duurzame schooluitrusting vaker voor dat leerlingen deze gratis in bruikleen hebben. Meer dan de helft van de leerlingen die kantoorartikelen gebruiken, hebben deze gratis in bruikleen. Voor een rekenmachine heeft 59% van de leerlingen deze gratis in bruikleen. Het percentage bruikleen is het hoogst voor woordenboeken en atlassen, zeer weinig leerlingen hebben dit aangekocht. 43% van de ouders heeft bijkomende uitgaven gemaakt in het tweede semester: 22% van de ouders heeft een nieuwe brooddoos voor het kind gekocht, 15% een nieuwe boekentas, 13% een pennenzak en 12% een USB-stick. In totaal heeft 89% van de ouders dit schooljaar nieuwe duurzame schooluitrusting aangekocht of gratis in bruikleen.

De mediaanuitgave in het eerste semester bedraagt 57 euro, en de helft van de ouders gaf tussen 20 en 100 euro aan duurzame schooluitrusting uit. Vooral een rugzak/boekentas is een belangrijke kostenpost: de mediaanuitgave hiervoor bedraagt 70 euro. Bij de andere rubrieken is de mediaanuitgave lager, en bevindt deze zich tussen 5 en 20 euro. Wanneer we voor het eerste semester ook de uitrusting in bruikleen meenemen, is de mediaanuitgave 35 euro, en gaf 50% van de ouders tussen 8 en 89,25 euro uit.

In het tweede semester is de mediaanuitgave voor bijkomende aankopen 22 euro, en begeven de uitgaven van 50% van de ouders zich tussen 10 en 60 euro. Ook hier is de aankoop van een rugzak/boekentas de kostenrubriek met de hoogste uitgave; de mediaanuitgave hiervoor is 50 euro.

De totale uitgave aan duurzame schooluitrusting verschilt sterk naargelang we de uitrusting die leerlingen gratis in bruikleen hebben, al dan niet opnemen. Bij enkel de aankopen is de mediaanuitgave 65 euro met 38,49 als eerste kwartiel en 120 euro als derde kwartiel. Bij opname van de gratis uitrusting is de mediaanuitgave 46,95 euro en heeft drie vierde van de ouders uitgaven lager dan 103 euro. 8% heeft de gebruikte duurzame materialen enkel gratis in bruikleen.

Tabel 40. Gebruik, aankoop en bruikleen (%) voor duurzame schooluitrusting in het lager onderwijs

	Gebruik 1 ^{ste} semester	Indien gebruik 1 ^{ste} semester			Bijkomende uitgaven gemaakt in tweede semester?
		Aankoop dit schooljaar	Aankoop vorig schooljaar	Bruikleen	
	%	%	%	%	%
Totaal per semester	99,8	.	.	.	43,0
Rugzak/boekentas	99,2	46,0	53,3	0,7	14,8
Pennenzak	82,4	35,3	43,4	21,3	13,0
Rekenmachine	31,8	22,2	18,6	59,2	3,6
USB stick	51,9				12,2
Kantoorartikelen (schaar, geodriehoek, nietjesmachine, ...)	64,5	14,9	29,2	55,9	4,1
Brooddoos	92,4	45,7	50,9	3,4	22,3
Muziekinstrumenten	16,3	30,3	42,8	26,9	5,7
Woordenboeken, atlas	28,0	6,8	4,9	88,3	2,1
Andere	0,0	.	.	.	4,1
Totaal: % ouders met uitgaven dit schooljaar of bruikleen					89,0

Tabel 41. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan duurzame schooluitrusting in het lager onderwijs

	Uitgaven (aankoop dit schooljaar)					Uitgaven (aankoop dit schooljaar en bruikleen)				
	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal eerste semester	57,00	0,00	20,00	100,00	262,00	35,00	0,00	8,00	89,25	262,00
Rugzak/boekentas	70,00	5,00	45,00	100,00	210,00	70,00	0,00	45,00	100,00	210,00
Pennenzak	15,00	0,00	10,00	25,00	80,00	8,00	0,00	0,00	15,00	80,00
Rekenmachine	15,00	2,00	8,00	20,00	139,00	0,00	0,00	0,00	2,00	139,00
USB stick	10,00	1,00	5,00	15,00	45,00	0,00	0,00	0,00	6,00	45,00
Kantoorartikelen (schaar, geodriehoek, nietjesmachine, ...)	5,00	1,00	4,00	6,00	25,00	0,00	0,00	0,00	0,00	25,00
Brooddoos	10,00	0,00	7,00	15,00	94,90	10,00	0,00	5,00	15,00	94,90
Muziekinstrumenten	13,00	0,00	9,00	16,00	25,00	70,00	0,00	45,00	100,00	210,00
Woordenboeken, atlas	20,00	0,00	18,00	40,00	50,00	8,00	0,00	0,00	15,00	80,00
	Bijkomende uitgaven 2de semester									
	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max					
Totaal tweede semester	22,00	1,00	10,00	60,00	155,00					
Rugzak/boekentas	50,00	10,00	35,00	78,95	120,00					
Pennenzak	15,00	2,95	5,00	20,00	35,00					
Rekenmachine	16,50	5,00	5,00	18,00	20,00					
USB stick	10,00	1,00	5,00	15,00	40,00					
Kantoorartikelen (schaar, geodriehoek, nietjesmachine, ...)	3,00	3,00	3,00	3,00	8,00					
Brooddoos	6,99	2,00	5,00	8,00	30,00					
Muziekinstrumenten	12,00	8,00	8,00	12,00	12,50					
Woordenboeken, atlas	12,00	12,00	12,00	19,95	19,95					
Andere	14,50	8,99	8,99	20,00	20,00					
	Uitgaven (aankoop dit schooljaar)					Uitgaven (aankoop dit schooljaar en bruikleen)				
	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal schooljaar	65,00	5,00	38,49	120,00	239,00	46,95	0,00	8,00	103,00	239,00

3.4.4 ICT-kosten

We maken een onderscheid tussen de kosten die door de school werden aangerekend voor PC, laptop, tablet of internetverbinding (bv. indien de school verplicht een bepaalde tablet of laptop aan te kopen om tijdens de lessen te gebruiken) en de kosten verbonden aan het gebruik van deze artikelen thuis voor schooldoeleinden. De uitgaven voor dit thuisgebruik hebben we niet gevraagd, maar we wijzen hier zelf een forfait toe.

Voor de toewijzing van een forfaitaire kost voor laptops, tablets, internetaansluiting en printers hanteren we een berekening op basis van een redelijke kostprijs voor een nieuw artikel, en van een redelijke afschrijftermijn. Dit bedrag wordt enkel toegepast bij de ouders die aangeven dat hun zoon of dochter er gebruik van maakt voor de studies. We gaan hier uit van een gedeeld gebruik door de leerling zelf in het geval van laptop en tablet (privégebruik en schoolgebruik elk 50%). Indien de ouder aangeeft dat ze het artikel enkel in huis gehaald hebben omdat het noodzakelijk was voor de studies, rekenen we de kost voor 100% aan (in tegenstelling tot het gedeeld privé-gebruik in andere gevallen).

In het geval van de kosten voor internetverbinding en een printer, delen we het gebruik door het aantal inwonende gezinsleden. We gaan er dus wel van uit dat een laptop of tablet enkel door de leerling in kwestie wordt gebruikt. Als de ICT-kosten aangerekend door de school hoger liggen dan 300 euro, rekenen we laptop/pc en tablet niet aan.

- pc/laptop:
 - o 750 euro nieuwe aankoop, gaat gemiddeld 4 jaar mee => 187,5 per jaar, maar gedeeld gebruik 50% => 93,75 euro per jaar.
- internetverbinding:
 - o 30 euro per maand, omgerekend 300 euro per schooljaar;
 - o gedeeld gebruik 50%;
 - o gedeeld door het aantal inwonende gezinsleden. Bijvoorbeeld, in geval van een gezin met 2 volwassenen en 2 kinderen komt de kost neer op 2,5 euro per maand of 37,5 euro per schooljaar.
- tablet:
 - o 300 euro nieuwe aankoop, gaat gemiddeld 3 jaar mee. Gedeeld gebruik 50% => 50 euro per schooljaar.
- printer:
 - o 70 euro nieuwe aankoop, gaat gemiddeld 5 jaar mee, => 14 euro per jaar, gedeeld door aantal inwonende gezinsleden.

Het gebruik van ICT-artikelen is hoger voor leerlingen in het lager onderwijs dan voor leerlingen in het kleuteronderwijs. 80% van de leerlingen gebruikt een PC of laptop voor de studies en 84% gebruikt het internet. Iets meer dan de helft van de leerlingen gebruikt een printer en 40,5% gebruikt een tablet. In totaal gebruikt 87% van de leerlingen minstens één ICT-artikel voor de studies.

De totale mediaanuitgave aan ICT bedraagt 135,71 euro voor een schooljaar. De minimumuitgave is 3,50 euro, dit is enkel een uitgave voor het gebruik van de printer. De helft van de ouders geeft tussen 121,55 en 178,50 euro per schooljaar uit aan ICT. De maximumuitgave is 315,30 euro, dit bedrag is lager dan de maximumuitgave aan de ICT-kosten die door de school aangerekend worden. De ouder die de uitgave van 500 euro aan ICT-kosten van de school heeft opgegeven,

heeft de andere vragen naar gebruik van ICT-artikelen niet ingevuld, en wordt bijgevolg niet meegenomen voor de berekening van de totaaluitgave aan ICT.

Tabel 42. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) voor ICT-artikelen in het lager onderwijs

	Heeft dit thuis en gebruikt dit voor de studies	Zou dit niet hebben als het niet nodig was voor de studies	Uitgaven				
	%	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Laptop/PC	79,9	7,1	93,75	93,75	93,75	93,75	187,50
Tablet	40,5	6,9	50,00	50,00	50,00	50,00	50,00
Internet	83,9	2,2	31,25	7,81	25,00	31,25	83,33
Printer	54,2	4,6	3,50	1,75	2,80	3,50	7,00
ICT-kosten via de school	0,2	.	50,00	50,00	50,00	500,00	500,00
Totaal	87,4	21,7	135,71	3,50	121,55	178,50	315,30

3.4.5 Vervoerskosten

Eén derde van de leerlingen in het lager onderwijs wandelt of fietst naar school en meestal voor een afstand kleiner dan 2 kilometer. De helft van de leerlingen neemt de auto, voor een mediaan-afstand van 4 kilometer. 2% van de leerlingen neemt het openbaar vervoer en 1% neemt de schoolbus. 7% van de leerlingen combineert de wagen met wandelen en/of fietsen voor een mediaan-afstand van 3 kilometer.

Tabel 43. Gebruik (%) en afstand (km) van het woon-schoolvervoer in het lager onderwijs

	Gebruik		Afstand (km)			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Te voet en/of fiets	33,9	1,00	0,20	1,00	2,00	17,00
Auto	49,9	4,00	0,50	2,00	6,00	30,00
Openbaar vervoer	2,1	8,00	2,00	4,00	11,00	24,00
Schoolbus	1,2	2,00	1,50	1,50	6,00	17,00
Te voet/fiets + auto	7,3	3,00	1,00	2,00	8,00	42,00
Te voet/fiets + openbaar vervoer	1,0	18,00	2,00	5,00	19,00	20,00
Andere combinaties	4,6	5,60	0,20	0,50	9,00	27,00
Totaal	100,0	3,00	0,2	1,00	5,00	42,00

Voor de berekening van de vervoerskosten berekenen we de kosten voor leerlingen die met de auto gebracht worden aan een prijs van 0,357 euro per kilometer.²² Indien er meerdere kinderen meerijsden, wordt dit bedrag gedeeld door het aantal kinderen in de auto.

- voor leerlingen die op internaat zitten gaan we uit van 2 ritten per week (zondag/maandag en vrijdag), en dus 74 ritten per jaar;
- voor de andere leerlingen rekenen we met 2 ritten per dag, en dus 352 ritten per jaar.

De fiets wordt in de berekening van de kosten voor woon-schoolvervoer beschouwd als een kosteloos vervoersmiddel. We rapporteren echter ook de uitgaven voor de aankoop en onderhoud van de fiets als een aparte uitgavenpost van vervoer. In de vergelijking met vorig onderzoek worden de aankoopsom en onderhoudskosten van de fiets apart opgenomen, omdat dit in het vorig onderzoek nog niet opgenomen was.

De uitgaven voor woon-schoolvervoer bedragen 0 euro voor de leerlingen die te voet of met de fiets naar school komen. De uitgaven zijn het hoogst voor leerlingen die met de auto komen: een mediaanuitgave van 251,33 euro. Ook de combinatie van wandelen en fietsen met de auto hangt samen met een redelijk hoge uitgave aan woon-schoolvervoer, namelijk een mediaan van 125,66 euro voor een schooljaar. De schoolbus is ook een tamelijk duur vervoersmiddel voor de kleine groep leerlingen die hiervan gebruik maken met een mediaanuitgave van 200 euro voor een schooljaar.

²² In het vorige studiekostenonderzoek werd een prijs van 0,15 euro per kilometer toegekend voor vervoer met de auto. Deze prijs was gebaseerd op het wettelijk forfait dat de FOD Financiën gebruikt om de persoonlijke verplaatsingskost voor woon-werkverkeer met de auto vrij te stellen. Ouders werden in het vorige studiekostenonderzoek in het secundair onderwijs bevestigd welke prijs ze zelf inschatten dat één kilometer vervoer met de auto zou kosten. De gemiddelde prijs per kilometer op basis van deze vraag bedroeg toen 0,33 euro per kilometer. In dit onderzoek hebben we ervoor gekozen een hogere prijs per kilometer toe te kennen die dicht bij dit laatste bedrag ligt, en waarin ook de kosten voor de aankoop van de wagen, autoverzekering, brandstof en onderhoudskosten. Dit bedrag is gebaseerd op het forfait dat de RSZ hanteert om onkosten gemaakt voor woon-werkverplaatsingen en beroepsverplaatsingen, door de werkgever te laten terugbetalen (<https://www.socialsecurity.be/employer/instructions/dmfa/nl/latest/instructions/salary/particularcases/expensesreimbursement.html>).

De totale mediaanuitgave voor woon-schoolvervoer is 125,66 euro voor een schooljaar. Voor meer dan één derde van de leerlingen is vervoer kosteloos. 25% van de leerlingen geeft meer dan 305,59 euro voor een schooljaar uit.

13% van de leerlingen heeft nog bijkomende uitgaven voor de aankoop en onderhoud van een fiets, of de aankoop van fietsaccessoires. De mediaanuitgave hiervoor bedraagt 27,92 euro voor een schooljaar, de helft van de uitgaven bevindt zich tussen 7,50 euro en 44,58 euro.

Tabel 44. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan het woon-schoolvervoer in het lager onderwijs

	Gebruik			Uitgaven		
	%	Mediaan	Min.	Q1	Q3	Max.
Te voet en/of fiets	33,9	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Auto	49,9	251,33	20,94	125,66	502,66	3769,92
Openbaar vervoer	2,1	57,00	51,00	55,00	200,00	1056,00
Schoolbus	1,2	200,00	0,00	100,00	250,00	3391,60
Te voet/fiets + auto	7,3	125,66	0,00	89,25	293,22	5026,56
Te voet/fiets + openbaar vervoer	1,0	0,00	0,00	0,00	210,00	210,00
Andere combinaties	4,6	163,36	0,00	0,00	628,32	3391,60
Totaal	100,0	125,66	0,00	0,00	305,59	5026,56

Tabel 45. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan extra aankopen die dit schooljaar in het lager onderwijs zijn gedaan voor het mogelijk maken van woon-schoolvervoer

	Aangekocht			Uitgaven		
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Fiets	5,6	22,00	4,38	14,88	31,25	74,88
Fietshelm	4,8	5,00	1,67	3,33	6,67	13,33
Slot	6,3	1,50	0,25	1,25	2,50	5,25
Onderhoud	6,1	35,00	15,00	25,00	50,00	500,00
Andere	0,0
Totaal	13,2	27,92	0,63	7,50	46,42	560,00

3.4.6 Schoolactiviteiten

86,4% van de kinderen gaat zwemmen met de school tijdens de schooluren. De mediaanuitgave voor een jaar schoolzwemmen is 25,50 euro, en de helft van de ouders betaalt tussen 17 en 34 euro voor een schooljaar. De maximumuitgave is 187 euro.

Bijna alle kinderen maken ééndaagse uitstappen met school. Voor 12% van de kinderen zijn deze uitstappen kosteloos. Sportdagen zijn het goedkoopst met een mediaan van 4,75 euro. In totaal hebben ouders een mediaanuitgave van 18 euro voor een schooljaar aan ééndaagse uitstappen. 25% van de ouders geeft meer dan 33 euro uit aan ééndaagse uitstappen op een schooljaar. De hoogste uitgave is 150 euro. De meeste kinderen krijgen geen zakgeld mee op uitstap.

39% van de leerlingen in het lager onderwijs gaan op meerdaagse uitstappen. Dit zijn voornamelijk bosklassen en zeeklassen. De mediaanuitgave voor meerdaagse uitstappen is 165 euro voor een schooljaar, en de helft van de ouders betaalt tussen 90 en 200 euro. De hoogste uitgaven worden

gemaakt voor sneeuwklassen (tussen 400 en 510 euro) door een kleine groep leerlingen.²³ Het mediaanbedrag aan zakgeld dat leerlingen mee krijgen op een meerdaagse uitstap is 10 euro.

Bijna alle leerlingen nemen deel aan schoolactiviteiten (schoolzwemmen en schooluitstappen). De totale mediaanuitgave is 45 euro. 50% van de ouders geeft tussen 25,40 en 153,15 euro uit voor een schooljaar. De maximumuitgave is 574,75 euro. Voor 7% zijn deze activiteiten kosteloos.

Tabel 46. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan ééndaagse uitstappen voor een schooljaar in het lager onderwijs

	Gebruik			Uitgaven		
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Zwemmen	86,4	25,50	0,00	17,00	34,00	187,00
Totaal ééndaagse uitstappen	97,3	18,00	0,00	7,70	33,00	150,00
Culturele activiteiten	95,6	9,50	0,00	4,00	15,00	75,00
Sportdag	86,2	4,75	0,00	1,50	10,00	75,00
Andere	30,8	15,00	0,00	9,60	20,00	28,00
Zakgeld ééndaagse uitstappen	97,3	0,00	0,00	0,00	5,00	25,00
Totaal meerdaagse uitstappen	38,5	165,00	0,00	90,00	200,00	510,00
Bosklassen	15,6	110,00	0,00	90,00	190,00	360,00
Zeeklassen	16,0	185,00	0,00	150,00	200,00	250,00
Sneeuwklassen	6,1	420,00	400,00	400,00	510,00	510,00
Boerderijklassen	5,6	140,00	80,00	140,00	140,00	140,00
Bezinnings-/reflectiedagen	3,9
Andere	5,2	10,00	0,00	5,00	70,00	125,00
Zakgeld meerdaagse uitstappen	38,5	10,00	0,00	0,00	20,00	40,00
Totaal schoolactiviteiten	99,3	45,00	0,00	25,40	153,15	574,75

3.4.7 Eten en drinken

30% van de leerlingen in het lager onderwijs maakt gebruik van eten en drinken dat door de school aangeboden wordt. 14% gebruikt warme maaltijden op school, 12% drank op school, 6% tussendoortjes en 3% broodmaaltijden. De mediaanuitgave voor warme maaltijden is het hoogst, namelijk 212,50 euro voor een schooljaar. De maximumuitgave aan warme maaltijden is 801,55 euro. De mediaanuitgave aan tussendoortjes is het laagst, namelijk 34 euro voor een schooljaar. Broodmaaltijden en tussendoortjes worden in sommige scholen gratis aan leerlingen aangeboden, dit kunnen we zien aan de minimumuitgave van 0 euro voor deze kostenrubrieken. De totale mediaanuitgave aan eten en drinken voor een schooljaar is 85 euro. 50% van de ouders geeft tussen 32,30 euro en 297,50 euro uit. De maximumuitgave is 801,50 euro, en deze uitgave wordt besteed aan warme maaltijden op school.

²³ In bijkomende analyses zien we geen verschillen in deelname aan meerdaagse activiteiten naar het opleidingsniveau van de ouders. De uitgaven aan meerdaagse uitstappen van ouders met een diploma hoger onderwijs en ouders met enkel een diploma secundair onderwijs zijn ongeveer gelijk. Wel vinden we dat de gerapporteerde uitgaven van kinderen van ouders zonder diploma secundair onderwijs lager zijn dan die van kinderen met een hoger opgeleide ouder. Dit verschil is echter niet statistisch significant, voornamelijk omwille van het lage aantal observaties. We moeten dus voorzichtig zijn met het veralgemenen van dit laatste resultaat.

Tabel 47. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan eten en drinken voor een schooljaar in het lager onderwijs

	Gebruik			Uitgaven		
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Warme maaltijd	14,3	212,50	8,50	68,00	436,56	801,55
Broodmaaltijd	3,3	93,50	0,00	17,00	102,00	425,00
Fruit, koek, snoep	5,7	34,00	0,00	8,50	51,00	297,50
Drank op school (o.a. water, melk, soep)	11,5	57,38	2,55	14,45	95,20	680,00
Totaal eten en drinken	30,0	85,00	0,00	32,30	297,50	801,55

3.4.8 Reftergeld

62% van de ouders heeft uitgaven aan reftergeld, en er wordt een mediaanbedrag van 70 euro voor een schooljaar uitgegeven. De helft van de uitgaven situeert zich tussen 50 en 96 euro voor een schooljaar. De maximumuitgave aan reftergeld is 460 euro.

Tabel 48. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan reftergeld voor een schooljaar in het lager onderwijs

	Gebruik			Uitgaven		
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal reftergeld	61,9	70,00	2,98	50,00	96,00	460,00

3.4.9 Buitenschoolse kosten

Buitenschoolse kosten zijn uitgaven die ouders maken voor activiteiten die door de school buiten de schooluren georganiseerd worden. Deze kosten werden in de eerste en vervolgbepaving bevestigd.

In de eerste bevestiging rapporteert 57% van de ouders kosten voor de bevestigde rubrieken. 43% van de ouders gebruikt buitenschoolse kinderopvang met een mediaanuitgave van 250 euro voor een schooljaar. 16% maakt gebruik van de middag- of avondstudie met een mediaankost van 150 euro. 8% van de leerlingen doet aan sport na de schooluren, en hier wordt een mediaankost van 65,50 euro voor een schooljaar aan uitgegeven. In totaal rapporteren ouders in de eerste bevestiging een mediaanuitgave van 250 euro, en de helft van de ouders geeft kosten op tussen 140 en 400 euro.

In de vervolgbepaving werden ouders gevraagd naar gebruik en uitgaven voor bijscholing, logopedie en dactylolessen. Ongeveer één op vijf gaat naar de logopedist en hier wordt een mediaankost van 360 euro voor een schooljaar voor betaald. De spreiding van de kosten voor de logopedist is tamelijk groot, de helft de ouders geeft tussen 144 euro en 1000 euro voor een schooljaar uit. 8% van de leerlingen volgt dactylolessen, de mediaankost hiervoor is 180 euro voor een schooljaar. In de tweede bevestiging geeft 24% van de ouders kosten op voor de gevraagde rubrieken, en de mediaanuitgave hier is 238 euro voor een schooljaar.

Eén vierde van de kinderen neemt deel aan wedstrijden tussen scholen. Deelname aan deze wedstrijden is voor praktisch alle leerlingen kosteloos.

In totaal heeft ongeveer drie vierde van de ouders kosten gemaakt van buitenschoolse activiteiten voor hun kind. De mediaanuitgave hiervoor is 215,50 euro, en 50% van de ouders gaf kosten tussen

96 en 400 euro op. De maximumuitgave is 2 670 euro voor een schooljaar. 8% van de ouders heeft geen uitgaven voor de deelname van hun kind aan buitenschoolse activiteiten.

Tabel 49. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan buitenschoolse kosten in het lager onderwijs

	Gebruik			Uitgaven		
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Buitenschoolse kosten (wave 1)	57,2	250,00	3,00	140,00	400,00	2294,00
Buitenschoolse kinderopvang	43,4	250,00	14,00	148,00	375,00	1665,00
Middag- of avondstudie	15,7	150,00	7,50	100,00	242,00	1184,00
Sport op school na schooluren	8,4	65,50	3,00	60,00	75,50	320,00
Bijkomende taallessen Frans	1,7	145,00	40,00	145,00	145,00	250,00
Lessen dactylo	4,2	150,00	50,00	150,00	150,00	300,00
Andere	2,1	85,00	37,00	65,00	925,00	1700,00
Buitenschoolse kosten (wave 2)	23,7	238,00	55,00	100,00	990,00	2670,00
Bijscholing	0,0
Logopedie	19,3	360,00	55,00	144,00	1000,00	2670,00
Dactylolessen	7,6	180,00	89,95	180,00	200,00	250,00
Andere	5,2	350,00	80,00	205,00	424,00	1100,00
Totaal deelname aan wedstrijden tussen scholen	26,4	0,00	0,00	0,00	0,00	140,00
Totaal buitenschoolse kosten	74,0	215,50	0,00	96,00	400,00	2670,00

3.4.10 Steunactiviteiten

Steunactiviteiten zijn door de school georganiseerde activiteiten om een goed doel of de werking van de school te steunen. Meer dan 90% van de ouders heeft hier uitgaven voor. De mediaanuitgave bedraagt 55 euro. 75% van de ouders gaf 60 euro of minder hieraan uit. De maximumuitgave is 246 euro. Merk ook hier op dat de totale uitgaven aan steunactiviteiten enkel berekend kunnen worden voor ouders die deze vraag in beide bevragingen beantwoord hebben, en dat de ouder met de maximumuitgave in de eerste bevraging niet deelgenomen heeft aan de vervolgvraag. Hierdoor is de totale maximumuitgave lager dan de maximumuitgave in de eerste bevraging.

Tabel 50. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan steunactiviteiten voor een schooljaar in het lager onderwijs

	Gebruik			Uitgaven		
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Steunactiviteiten (wave 1)	74,0	35,00	2,00	15,00	72,00	447,00
Steunactiviteiten (wave 2)	70,1	34,00	3,00	15,00	60,00	246,00
Totaal steunactiviteiten	91,0	55,00	3,00	25,00	60,00	246,00

3.4.11 Andere uitgaven

Tot slot bespreken we de uitgaven van ouders aan kostenrubrieken die niet onder de vorige besproken rubrieken vallen. 91% van de ouders heeft nog andere uitgaven, en dan vooral voor klasfoto's (85%) en traktaties bij de verjaardag van hun kind (78%). De mediaanuitgave aan klasfoto's is 15 euro, en voor traktaties is 20 euro. De totaaluitgave hier is 27 euro, en de helft van de ouders geeft tussen 18 en 45 euro.

10 ouders hebben meer dan 200 euro uitgegeven: 8 van deze ouders hebben een kind in dezelfde school en rapporteren vrijwillige bijdrages van 150 euro of meer aan de school.

Tabel 51. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan andere kostenrubrieken voor een schooljaar in het lager onderwijs

	Gebruik			Uitgaven		
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Schoolfoto's of klasfoto's	85,4	15,00	2,00	8,00	25,00	75,00
Traktatie verjaardag	77,6	20,00	2,00	10,00	25,00	80,00
Schoolkrantje	2,9	21,00	3,00	3,00	111,00	111,00
Bijdragen voor oudercomité	11,6	7,00	5,00	5,00	60,00	185,00
Vergoeding gebruik bepaalde materialen (wave 1)	1,7	8,00	5,00	5,00	8,00	8,00
Bijdrage leerplatform	0,8	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00
Andere	12,7	30,00	0,80	6,00	333,00	450,00
Totaal andere uitgaven ²⁴	91,2	27,00	6,00	18,00	45,00	500,00

3.4.12 Uitgaven ten gevolge van een functiebeperving

We bespreken specifiek voor de leerlingen met een functiebeperving (ongewogen aantal van 30 leerlingen) de onderwijsuitgaven ten gevolge hiervan. 13% van de kinderen met een functiebeperving maakt gebruik van dagdagelijkse ondersteuning, en voor de meeste kinderen is dit gratis. Bijna alle kinderen met een functiebeperving gebruiken gespecialiseerde ondersteuning. Dit is in de meeste gevallen therapie tijdens of buiten de schooluren. 3% gebruikt verzorgende en medische ondersteuning, en 7% gaat naar een revalidatiecentrum. Voor gespecialiseerde ondersteuning is de mediaanuitgave 1600 euro voor een schooljaar. Bijna één derde van de ouders heeft nog uitgaven voor extra leermiddelen, de mediaanuitgave hiervoor is 30 euro.

In totaal rapporteren alle ouders van een kind met een functiebeperving kosten ten gevolge van de functiebeperving. De mediaanuitgave voor een schooljaar is 1500 euro, de helft geeft tussen 557 en 1900 euro uit. De maximumuitgave is 6000 euro, en deze uitgave wordt gespendeerd aan verzorgende en medische ondersteuning.

²⁴ In de eerste en vervolgbeperving werden de uitgaven voor dezelfde categorieën bevestigd. Om dubbeltellingen te vermijden, hebben we de antwoorden van de vervolgbeperving genomen en aangevuld met informatie uit de eerste bevestiging.

Tabel 52. Gebruik (%) en uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan onderwijsuitgaven ten gevolge van een functiebeperking voor een schooljaar in het lager onderwijs

	Gebruik		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal dagdagelijkse ondersteuning	12,6	0,00	0,00	0,00	57,00	57,00
Stagiairs/vrijwilligers in de school	1,5	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Stagiairs/vrijwilligers in buitenschoolse omgeving	1,5	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Persoonlijke assistent	0,0
Andere	10,8	57,00	0,00	0,00	57,00	57,00
Totaal gespecialiseerde ondersteuning	94,5	1600,00	100,00	500,00	1900,00	6000,00
Therapie (logopedie, kinesitherapie) tijdens de schooluren	19,8	1600,00	300,00	1000,00	1760,00	2400,00
Therapie (logopedie, kinesitherapie) buiten de schooluren	64,8	1400,00	120,00	500,00	1830,40	3800,00
Verzorgende en medische ondersteuning	3,3	6000,00	6000,00	6000,00	6000,00	6000,00
Revalidatiecentrum	7,3	100,00	100,00	100,00	500,00	500,00
Tolkuren	0,0
Andere	12,2	900,00	800,00	890,00	900,00	2750,00
Totaal kosten voor extra leermiddelen	31,9	30,00	0,00	0,00	40,00	260,00
Totaal uitgaven ten gevolge van een functiebeperking	100,0	1500,00	100,00	557,00	1900,00	6000,00

3.4.13 Overzicht van kosten

3.4.13.1 Overzicht van kosten voor gezinnen met uitgaven voor kostenrubrieken

We geven eerst een overzicht van de studiekosten voor gezinnen die van de aparte kostenrubrieken gebruikt maakten. Indien ouders geen gebruik rapporteerden, worden ze niet opgenomen. In Tabel 53 geven we een overzicht van het percentage gebruik (of percentage aangekocht in dat schooljaar of gratis in bruikleen) voor de verschillende kostenrubrieken. Het percentage gebruik voor schooluitrusting, kledij, ICT, vervoer, schoolactiviteiten, steunactiviteiten en andere is 80% of hoger. Het minst wordt gebruik gemaakt van bijkomende vervoerskosten. De hoogste mediaan-uitgaven zien we voor ICT-materialen en vervoer. De laagste uitgaven noteren we voor de bijkomende vervoerskosten, kledij en andere uitgaven.

We geven vier totaaluitgaven weer in Tabel 53. De eerste totaaluitgave neemt niet de vervoers- en ICT-kosten op. De mediaan van dit totaal is 319,40 euro voor een schooljaar. De minimumuitgave is 41 euro en het maximum is 806,25 euro. De uitgaven van de helft van de ouders bevindt zich tussen 210 en 469 euro. In het tweede totaal nemen we de uitgaven aan ICT-materialen ook mee op. De mediaan van dit tweede totaal neemt toe tot 448,55 euro. De minimumuitgave is 107 euro voor een schooljaar, de maximumuitgave is 927,80 euro. Drie vierde van de ouders geeft minder dan 621 euro uit. Het derde en vierde totaal nemen respectievelijk de kosten voor het woon-schoolverkeer en de bijkomende vervoerskosten (bv. voor fiets, helm, ...) mee op. De mediaan van het derde totaal is 520,50 euro, en de helft van de ouders geeft tussen 384,10 en 947,11 euro uit. De uitgaven situeren zich tussen 175,25 euro en 2 989,71 euro. Wanneer we alle vervoerskosten opnemen, is de mediaan van de totaaluitgave aan studiekosten 628,75 euro voor een schooljaar. De minimumuitgave bedraagt 175,25 euro, de maximumuitgave 2989,71 euro. De helft van de ouders geeft tussen 384,10 euro en 951,85 euro uit.

Tabel 53. Samenvattende tabel studiekosten (in euro, voor gezinnen met uitgaven) in het lager onderwijs

	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	83,7	32,00	1,98	14,00	55,98	325,00
Kledij	83,0	28,00	0,00	13,00	50,00	400,00
Duurzame schooluitrusting	89,0	46,95	0,00	8,00	103,00	239,00
ICT	87,4	135,71	3,50	121,55	178,50	315,30
Vervoerskosten (transport)	100,0	125,66	0,00	0,00	305,59	5026,56
Vervoerskosten (extra)	13,2	27,92	0,63	7,50	46,42	560,00
Schoolactiviteiten	99,3	45,00	0,00	25,40	153,15	574,75
Steunactiviteiten	91,0	55,00	3,00	25,00	60,00	246,00
Andere uitgaven	91,2	27,00	6,00	18,00	45,00	500,00
Totaal (zonder ICT en vervoerskosten)	100,0	319,40	41,00	210,00	469,00	806,25
Totaal (met ICT en zonder vervoerskosten)	100,0	448,55	107,00	358,50	621,00	927,80
Totaal (met ICT en met woon-schoolverkeer)	100,0	626,25	175,25	384,10	947,11	2989,71
Totaal (met ICT en alle vervoerskosten)	100,0	628,75	175,25	384,10	951,85	2989,71

In Tabel 54 geven we een overzicht van de leefkosten, buitenschoolse kosten en reftergeld bij leerlingen in het lager onderwijs. 30% maakt gebruik van eten en drinken op school met een mediaan-uitgave van 85 euro voor een schooljaar. 62% betaalt reftergeld aan de school met een mediaankost van 70 euro voor een schooljaar. Bijna drie vierde heeft buitenschoolse kosten, en geeft hier jaarlijks een mediaanbedrag van 215,50 euro aan uit. In totaal heeft 85% van de ouders leefkosten, buitenschoolse kosten en/of reftergeld gerapporteerd in de studiekostenbevraging. De mediaan-uitgave bedraagt 239,50 euro. Drie vierde van de ouders spendeert minder dan 445 euro. De maximumuitgave is 2921,20 euro.

Tabel 54. Samenvattende tabel leefkosten, buitenschoolse kosten en reftergeld (in euro, voor gezinnen met uitgaven) in het lager onderwijs

	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Eten en drinken	30,0	85,00	0,00	32,30	297,50	801,55
Reftergeld	61,9	70,00	2,98	50,00	96,00	460,00
Buitenschoolse kosten	74,0	215,50	0,00	96,00	400,00	2670,00
Totaal	84,8	239,50	0,00	117,72	445,00	2921,20

3.4.13.2 Overzicht van kosten voor alle gezinnen

In Tabel 55 en 56 geven we de uitgaven voor iedere kostenrubriek weer voor alle gezinnen. Indien gezinnen van een bepaalde kostenrubriek geen gebruik maken, kennen we een uitgave van 0 euro toe. De kengetallen in deze tabellen wijken dus af van die in Tabel 53 en 54 waarin de uitgaven enkel gepresenteerd werden voor ouders die gebruik maken van een kostenrubriek.

Omwille van het hoge percentage gebruik voor de meeste rubrieken zien we dat de mediaan iets lager of ongeveer hetzelfde is dan in de eerdere tabellen. Enkel voor extra vervoerskosten, reftergeld en eten en drinken is de mediaan 0 euro. De totaaluitgaven voor studiekosten veranderen niet wanneer we deze voor alle gezinnen berekenen, zoals eerder uitgelegd in secties 2.9.3 en 2.9.4.

Tabel 55. Uitgaven aan kostenrubrieken van studiekosten (in euro, voor alle gezinnen) in het lager onderwijs

	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	23,00	0,00	6,50	45,00	325,00
Kledij	20,00	0,00	1,00	45,00	400,00
Duurzame schooluitrusting	40,00	0,00	0,00	90,00	239,00
ICT	128,50	0,00	114,58	178,50	315,30
Vervoerskosten (transport)	125,66	0,00	0,00	305,59	5026,56
Vervoerskosten (extra)	0,00	0,00	0,00	0,00	560,00
Schoolactiviteiten	44,00	0,00	25,25	153,15	574,75
Steunactiviteiten	50,00	0,00	15,00	105,00	485,00
Andere uitgaven	27,00	0,00	16,60	45,00	500,00
Totaal (zonder ICT en vervoerskosten)	319,40	41,00	210,00	469,00	806,25
Totaal (met ICT en zonder vervoerskosten)	448,55	107,00	358,50	621,00	927,80
Totaal (met ICT en met woon-schoolverkeer)	626,25	175,25	384,10	947,11	2989,71
Totaal (met ICT en alle vervoerskosten)	628,75	175,25	384,10	951,85	2989,71

Tabel 56. Uitgaven aan kostenrubrieken van leefkosten, buitenschoolse kosten en reftergeld (in euro, voor alle gezinnen) in het lager onderwijs

	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Eten en drinken	0,00	0,00	0,00	17,00	801,55
Reftergeld	0,00	0,00	0,00	40,00	460,00
Buitenschoolse kosten	140,00	0,00	0,00	311,00	2670,00
Totaal leefkosten	142,50	0,00	12,60	360,00	2921,20

3.5 Vergelijking met vorig studiekostenonderzoek (2005-2006)

We vergelijken de uitgaven aan studiekosten in het lager onderwijs met de resultaten van het vorige onderzoek. Alvorens we de verschillen bespreken, willen we op enkele aandachtspunten wijzen.

Vooreerst bespreken we in deze sectie de gemiddelde uitgaven, en dus niet de medianen. Dit is omdat in het vorige onderzoek enkel gemiddelden werden gerapporteerd voor kleuter- en lager onderwijs apart, en we dus geen informatie over de mediaanuitgaven hebben.

Ten tweede werden in het vorige rapport de resultaten voor kleuter- en lager onderwijs apart enkel gerapporteerd voor alle gezinnen, en niet voor de gezinnen met uitgaven. Om de vergelijking zo optimaal mogelijk te maken, zullen we de gemiddelde uitgaven ook berekenen op alle gezinnen waarbij we voor niet-gebruikte materialen een kost van 0 euro aanrekenen. Hierdoor zullen de resultaten in deze sectie afwijken van die in de andere hoofdstukken van het rapport.

Ten derde werd in het vorige studiekostenrapport geen analyse gemaakt van gebruik en uitgaven aan ICT-materialen. In het lager onderwijs is er een hoog gebruik van deze materialen, en daarom vonden we het belangrijk om dit mee te nemen. Ook bijkomende vervoerskosten waren niet opgenomen in het totaal. We zullen in Tabel 57 wel deze kosten opnemen. We raden toekomstig onderzoek aan om ICT-materialen en bijkomende vervoerskosten op te nemen bij de berekening van de studiekosten, gelet op het hoge gebruik en de hoge uitgaven hieraan.

Ten vierde kunnen we de totalen uit het vorige studiekostenrapport niet vergelijken met de totalen uit dit rapport. In het vorige studiekostenonderzoek (Bollens & Poesen-Vandeputte, 2007) werd het totaal berekend als de som van de gemiddelden. Het aantal observaties voor iedere kostenrubriek was in het vorige onderzoek gelijk, omdat er bij item non-response een nuluitgave werd

toegekend aan de observatie en er een imputatie gebeurde van ontbrekende antwoorden in de vervolgvragen op basis van de eerste bevraging. We hebben in dit rapport gekozen om deze twee praktijken niet toe te passen. Het gevolg hiervan is dat het aantal observaties waarop de gemiddelden van de kostenrubriek berekend worden, sterk van elkaar verschillen. Het totaal komt dan ook niet overeen met de som van de gemiddelden. We presenteren hier dan ook niet de vergelijking van de totaaluitgaven.

In Tabel 57 presenteren we de vergelijking van de gemiddelde uitgaven (met niet-uitgaven opgenomen als 0 euro) met het vorige studiekostenonderzoek. We hebben het gemiddelde van het vorige onderzoek geïndexeerd met de gezondheidsindex. Het percentage gebruik betreft voor duurzame uitrusting en kledij enkel het percentage leerlingen met aankopen in 2017-2018, en dus niet de leerlingen met het materiaal gratis in bruikleen. Voor vervoer gaat het ook enkel over de leerlingen met uitgaven aan vervoer, dus niet de leerlingen die te voet of met de fiets naar school komen. We bespreken de verschillen in gemiddelde uitgaven voor de verschillende kostenrubrieken.

De uitgaven aan niet-duurzame schooluitrusting zijn, net als in het kleuteronderwijs, afgenomen ten opzichte van het vorige onderzoek. In 2017-2018 gaven ouders gemiddeld 26,49 euro minder uit aan deze materialen dan het geïndexeerd gemiddelde in 2005-2006. Het percentage ouders met uitgaven aan deze categorie is afgenomen, wat deels de lagere kost kan verklaren.

Er zijn daarentegen procentueel meer ouders die uitgaven aan kledij rapporteren dan in het vorige studiekostenonderzoek: 76% van de ouders heeft uitgaven in 2017-2018 aan kledij, tegenover 58% in 2005-2006. De uitgaven aan kledij zijn eveneens toegenomen: in 2005-2006 was de geïndexeerde gemiddelde uitgave 11,82 euro; in 2017-2018 geven ouders gemiddeld 30,80 euro uit per schooljaar aan specifieke kledij.

De uitgaven aan duurzame schooluitrusting zijn ook toegenomen: in 2017-2018 geven ouders gemiddeld 14,55 euro meer uit aan duurzame materialen dan in 2005-2006 (geïndexeerd). Het gebruik is ongeveer gelijk gebleven.

De ICT-kosten werden niet opgenomen in het vorige onderzoek. De gemiddelde uitgave hiervoor bedraagt 131,56 euro voor een schooljaar. Dit is de tweede hoogste uitgave aan een kostenrubriek in het huidige onderzoek, naast vervoer. 87% van de leerlingen maakt gebruik van ICT-materialen voor de studies. In de derde graad is het percentage gebruik zelfs bijna 100%.

Ook hier zien we een sterke toename in de uitgaven aan woon-schoolvervoer. De gemiddelde uitgave in dit rapport is 274,48 euro, in het vorige onderzoek was dit 108,81 euro in prijzen van 2017. Er zijn hier twee verklaringen voor. Ten eerste hebben we in dit onderzoek een prijs per kilometer toegekend die hoger ligt dan de geïndexeerde prijs per kilometer in het vorige onderzoek (zie sectie 3.4.5).²⁵ Dit biedt deels een verklaring voor deze sterke toename. Het percentage leerlingen dat te voet of met de fiets naar school komt, is met 4% gedaald. Omdat de andere vormen van vervoer niet kosteloos zijn, zorgt dit voor een toename in de gemiddelde uitgaven aan vervoer. In

²⁵ Indien we de prijs per kilometer van het vorige studiekostenonderzoek zouden indexeren (0,188 euro per kilometer), zou de gemiddelde vervoerskost in 2017-2018 150,74 euro bedragen.

het vorige onderzoek werden geen kosten opgenomen voor de aankoop van een fiets, fietsaccessoires en onderhoud van de fiets. De gemiddelde uitgave hiervoor bedraagt 5,81 euro.

De uitgaven aan schoolactiviteiten zijn ongeveer gelijk gebleven in vergelijking met het vorig onderzoek. Voor eenmalige buitenschoolse kosten noteren we een kleine toename van 6,69 euro. Het percentage gebruik voor beide kostenrubrieken bedraagt ook in dit onderzoek 100%.

In totaal zien we voor de meeste kostenrubrieken een (lichte) stijging in de kosten. De grootste toename noteren we, net als in het kleuteronderwijs, voor de vervoerskosten. Ook zijn de uitgaven aan ICT-materialen allesbehalve verwaarloosbaar. Enkel voor niet-duurzame schooluitrusting en voor schoolactiviteiten zien we een afname in de kosten, hoewel deze afname zeer beperkt is in het geval van schoolactiviteiten. Verder zien we voor kledij een sterke toename van het percentage ouders met uitgaven aan deze rubrieken, en voor niet-duurzame schooluitrusting een afname van dit percentage.

Tabel 57. Vergelijking van gemiddelde uitgaven (in euro, voor alle gezinnen) aan studiekosten met vorig studiekostenonderzoek

	Studiekosten (2005-2006)			Studiekostenonderzoek (2017-2018)	
	% gebruik	Gemiddelde	Geïndex. gemiddelde	% gebruik	Gemiddelde
Niet-duurzame schooluitrusting	94,2	53,12	66,61	83,7	40,12
Kledij	58,1	9,43	11,82	75,8	30,80
Duurzame schooluitrusting	70,2	33,08	41,48	70,9	56,03
ICT	.	.	.	87,4	131,56
Vervoerskosten (transport)	70,2	86,78	108,81	66,1	274,48
Vervoerskosten (extra)	.	.	.	13,2	5,81
Schoolactiviteiten	100,0	81,58	102,29	99,3	100,06
Eenmalige buitenschoolse kosten (=steunactiviteiten + andere uitgaven)	99,9	93,11	116,75	100,0	123,44

Bron: Bollens, Poesen-Vandeputte, 2007, p. 39-41

3.6 Vergelijking naar graad en schoolkenmerken

We vergelijken de studiekosten naar graad, onderwijsnet, schoolgrootte en verstedelijking. Bij iedere vergelijking bespreken we eerst het gebruik van de verschillende kostenrubrieken. Vervolgens geven we de uitgaven aan de kostenrubrieken weer in een figuur. Tot slot bespreken we de totale studiekost. In die vergelijking focussen we ons enkel op de totale studiekosten zijn de totale studiekosten (inclusief ICT) zonder vervoerskosten. Dit komt overeen met het tweede totaal dat we in Tabel 53 gepresenteerd hebben. De resultaten worden in figuren gepresenteerd, de tabellen met percentages gebruik en de beschrijvende statistieken staan in Bijlage 6 (naar graad), Bijlage 7 (net) en Bijlage 8 (schoolgrootte).

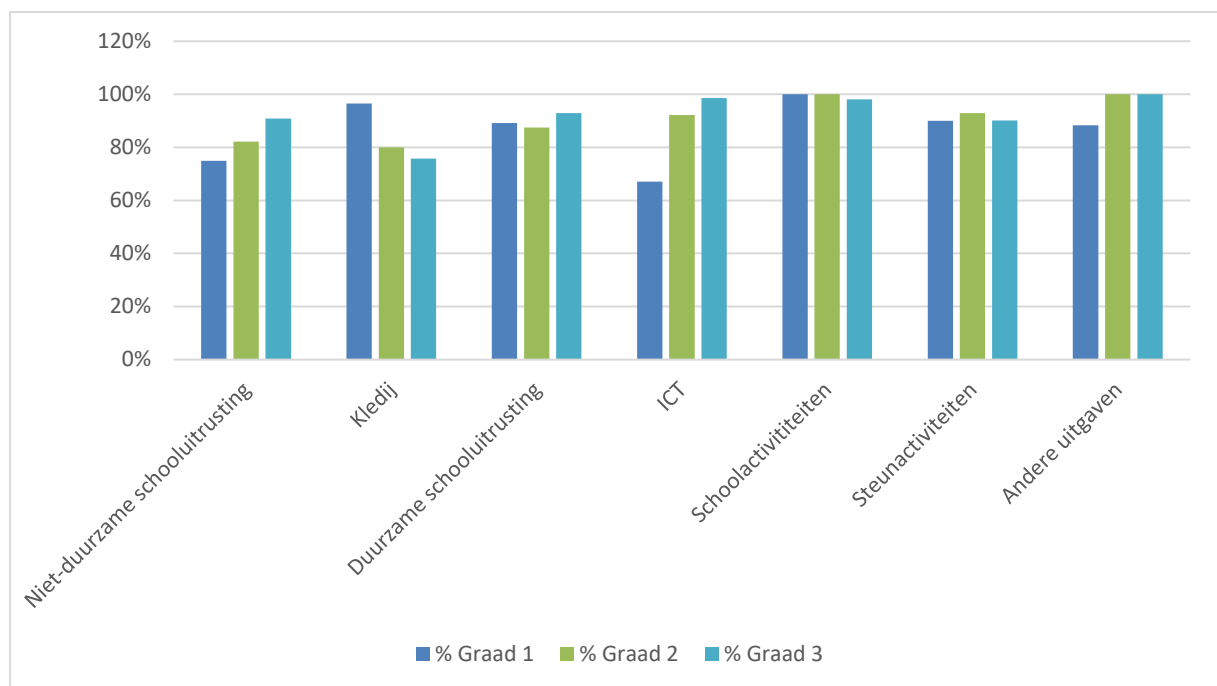
3.6.1 Vergelijking naar graad in het lager onderwijs

We bespreken eerst de resultaten voor de vergelijking naar graad. We hebben besloten om niet apart naar leerjaren te vergelijken om voldoende observaties in ieder leerjaar te behouden. De kost binnen een graad was ook zeer gelijklopend, met uitzondering van de hogere aankoop en uitgave

aan duurzame schooluitrusting in het eerste leerjaar en een piek in de uitgaven aan schoolactiviteiten (en dan vooral meerdaagse uitstappen) in het zesde leerjaar. De aparte resultaten naar leerjaar worden opgenomen in Bijlage 9.

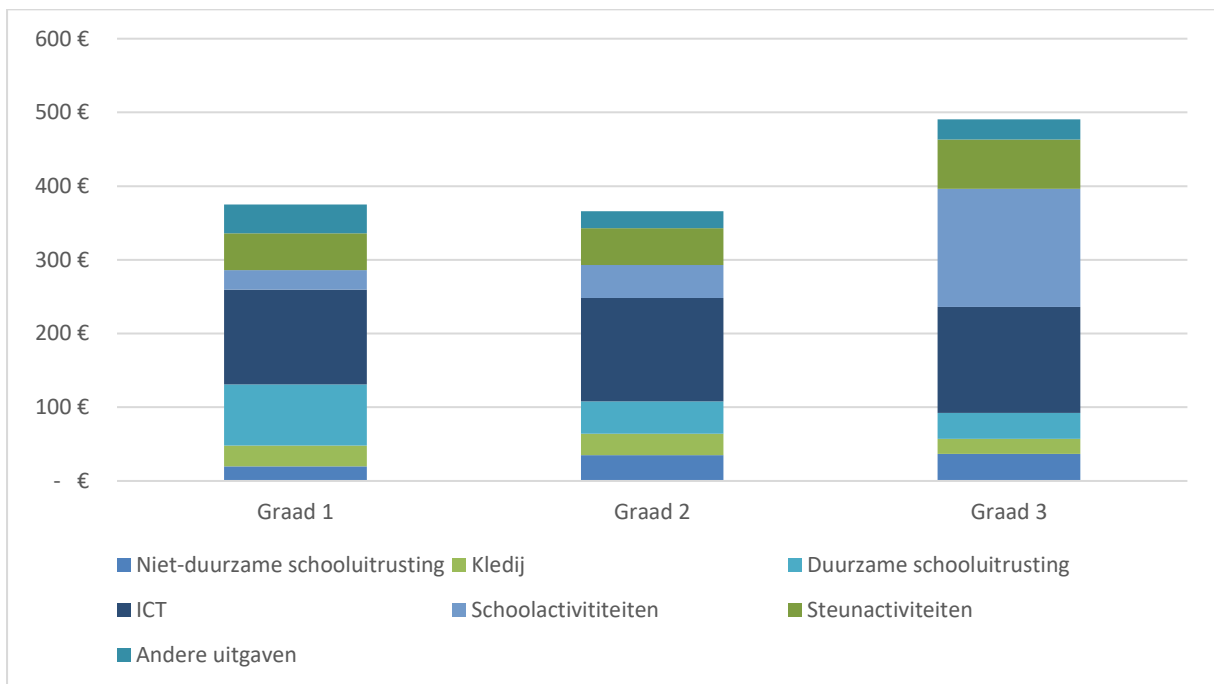
Het gebruik van niet-duurzame schooluitrusting en ICT-materialen neemt toe doorheen de leerjaren, terwijl het gebruik van kledij vooral een piek kent in de eerste graad (Figuur 21). De aankoop en gratis bruikleen van duurzaam schoolmateriaal is ongeveer gelijk in de drie graden. Ook de deelname aan school- en steunactiviteiten verschilt niet tussen de graden. Minder ouders van leerlingen in de eerste graad rapporteren andere uitgaven.

Figuur 21. Gebruik (%) van kostenrubrieken van studiekosten in lager onderwijs naar graad

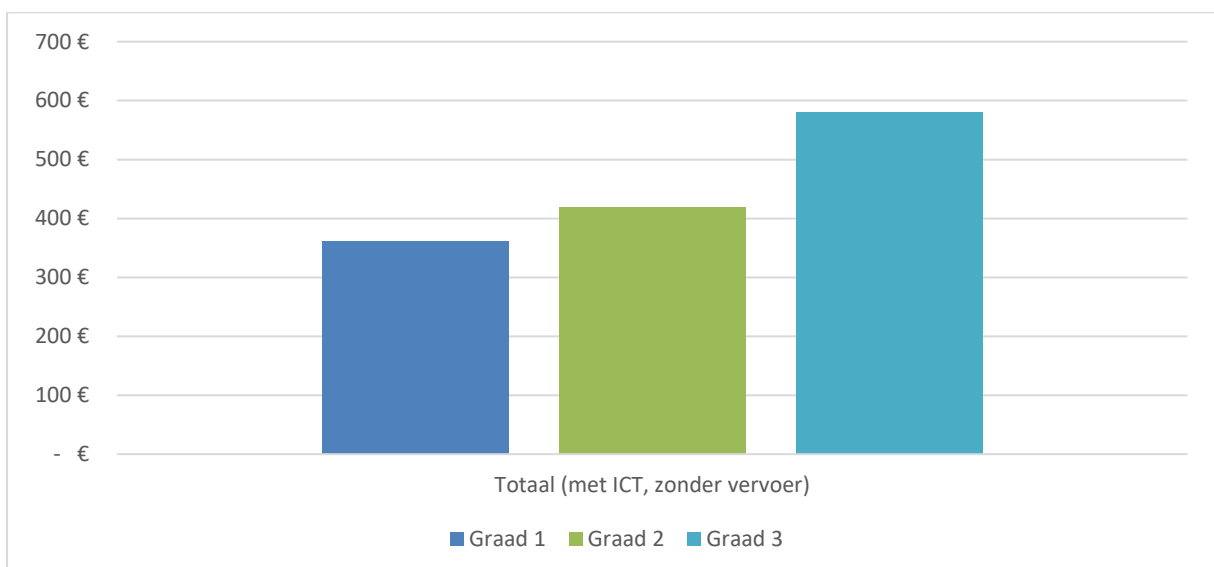
In Figuur 22 tonen we de mediaanuitgaven voor de meest gebruikte kostenrubrieken apart voor ieder leerjaar. De mediaanuitgave voor duurzame schooluitrusting is het hoogst in de eerste graad (en hierbinnen vooral in het eerste leerjaar). De mediaankosten aan ICT en kledij zijn ongeveer gelijk in de drie graden, hoewel de uitgave aan kledij in de derde graad (20 euro) ongeveer 10 euro lager is dan in de eerste (28 euro) en tweede graad (29 euro). Het meest opvallende verschil zijn is de hoge mediaanuitgave aan schoolactiviteiten in de derde graad: 161 euro tegenover 27 euro in de eerste graad en 45 euro in de tweede graad. De mediaanuitgaven aan deze kostenrubriek zijn voornamelijk hoog doordat in de derde graad vaker meerdaagse uitstappen georganiseerd worden en deze een hogere kostprijs hebben dan ééndaagse uitstappen. De kosten aan ICT-materialen en niet- duurzame schooluitrusting nemen tot slot beperkt toe doorheen de graden.

Figuur 22. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan kostenrubrieken van studiekosten in lager onderwijs naar graad

De mediaantotaaluitgaven in Figuur 23 tonen aan dat de studiekosten toenemen naarmate de leerling in een hogere graad zit. De hogere studiekosten in het vijfde en zesde leerjaar worden in sterke mate beïnvloed door een hogere kost van schoolactiviteiten, en in mindere mate door de hogere uitgave aan niet-duurzame schooluitrusting en ICT-materialen. De mediaan van de totaaluitgaven is in de eerste graad 361 euro, in de tweede graad 418 euro en in de derde graad 581 euro.

Figuur 23. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan totale studiekosten in lager onderwijs naar graad

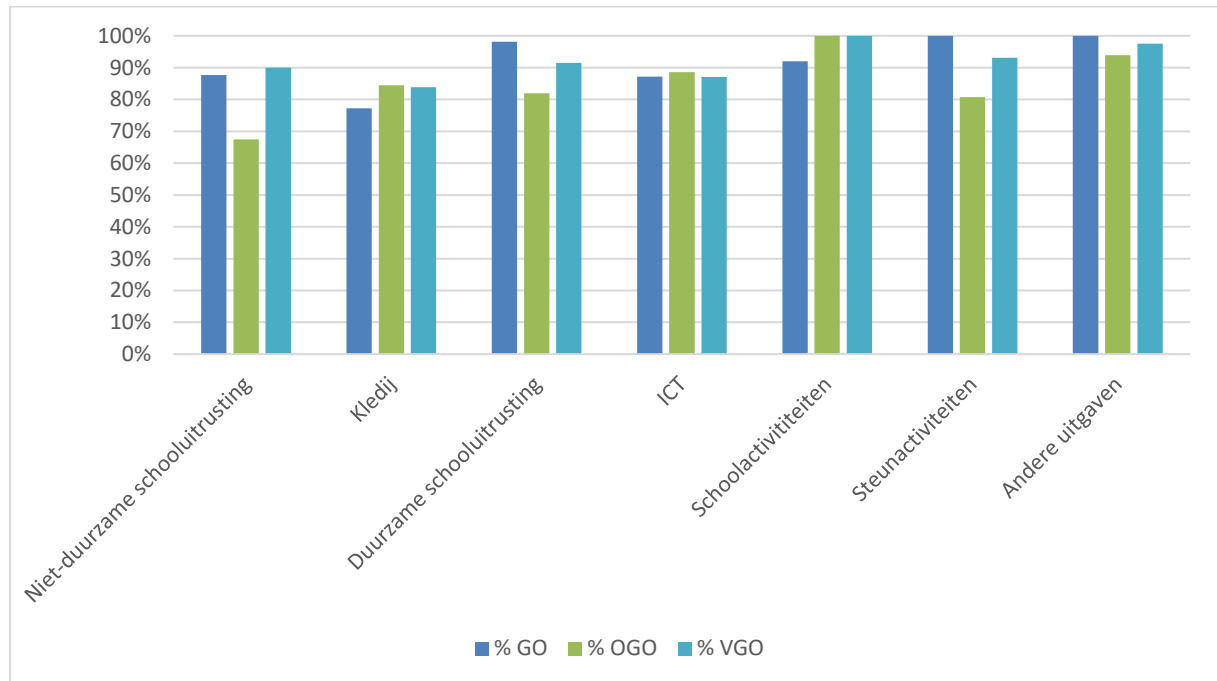

3.6.2 Vergelijking naar net

Vervolgens vergelijken we het gebruik en uitgaven aan studiekosten tussen de drie onderwijsnetten. In Figuur 24 zien we enkele verschillen tussen onderwijsnetten inzake het gebruik van de

verschillende kostenrubrieken. Het percentage gebruik van duurzame en niet-duurzame schooluitrusting is het laagst in OGO-scholen, ook is er in deze scholen de laagste deelname aan steunactiviteiten. Het gebruik van kledij is het laagst in GO-scholen. In GO-scholen is er ook het laagste percentage leerlingen die deelnemen aan schoolactiviteiten.

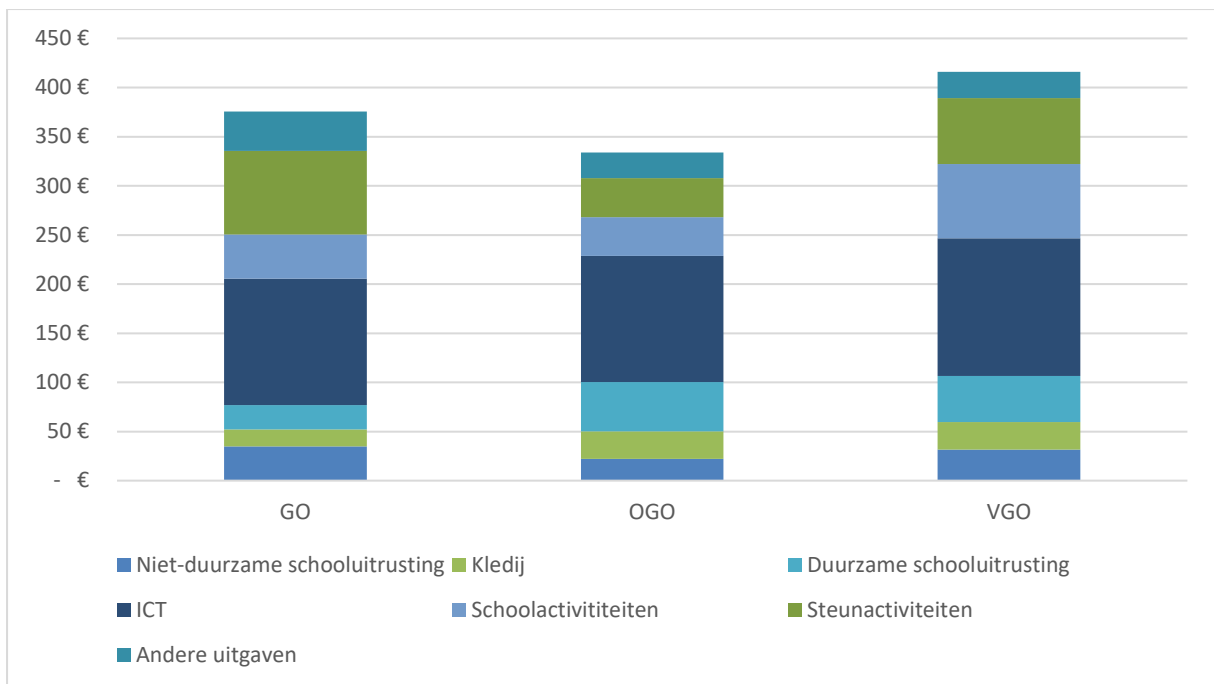
Figuur 24. Gebruik (%) van kostenrubrieken van studiekosten in lager onderwijs naar onderwijsnet

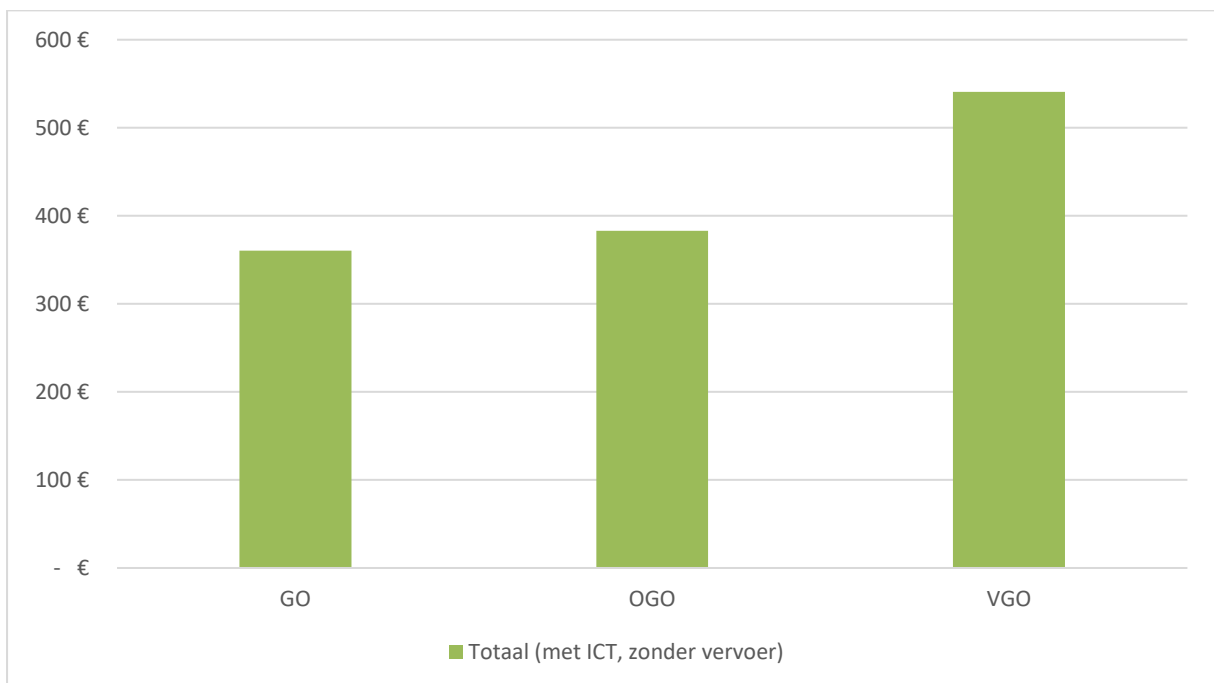
Leerlingen in GO-scholen hebben de laagste uitgaven voor kledij: de mediaan voor uitgaven aan kledij is met 17 euro 11 lager dan in OGO- en VGO-scholen. Ook is de mediaanuitgave aan duurzame schooluitrusting het laagst in GO-scholen, namelijk 25 euro tegenover 47 euro in OGO-scholen en 50 euro in VGO-scholen. In OGO-scholen hebben leerlingen een ietwat lagere uitgave voor niet-duurzaam materiaal, namelijk een mediaan van 28 euro tegenover een mediaan van 32 euro in VGO-scholen en 35 euro in GO-scholen. Ook is de mediaanuitgave aan schoolactiviteiten (39 euro) 6 euro lager dan in GO-scholen en 37 euro dan in VGO-scholen. De mediaan van de uitgaven aan steunactiviteiten en andere kosten is het laagst in GO-scholen. In VGO-scholen hebben leerlingen de hoogste uitgaven aan schoolactiviteiten, duurzaam schoolmateriaal en ICT-materialen.

Dit zien we ook terug in de totaaluitgaven (Figuur 26). De totale mediaanuitgave is het hoogst in het VGO, namelijk 541 euro voor een schooljaar. De mediaantotaaluitgave is het laagst in GO-scholen, namelijk 360 euro voor een schooljaar. Het verschil met OGO-scholen is tamelijk beperkt, namelijk 23 euro.

Figuur 25. Uitgaven (euro) aan kostenrubrieken van studiekosten in lager onderwijs naar onderwijsnet

Figuur 26. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan totale studiekosten in lager onderwijs naar onderwijsnet

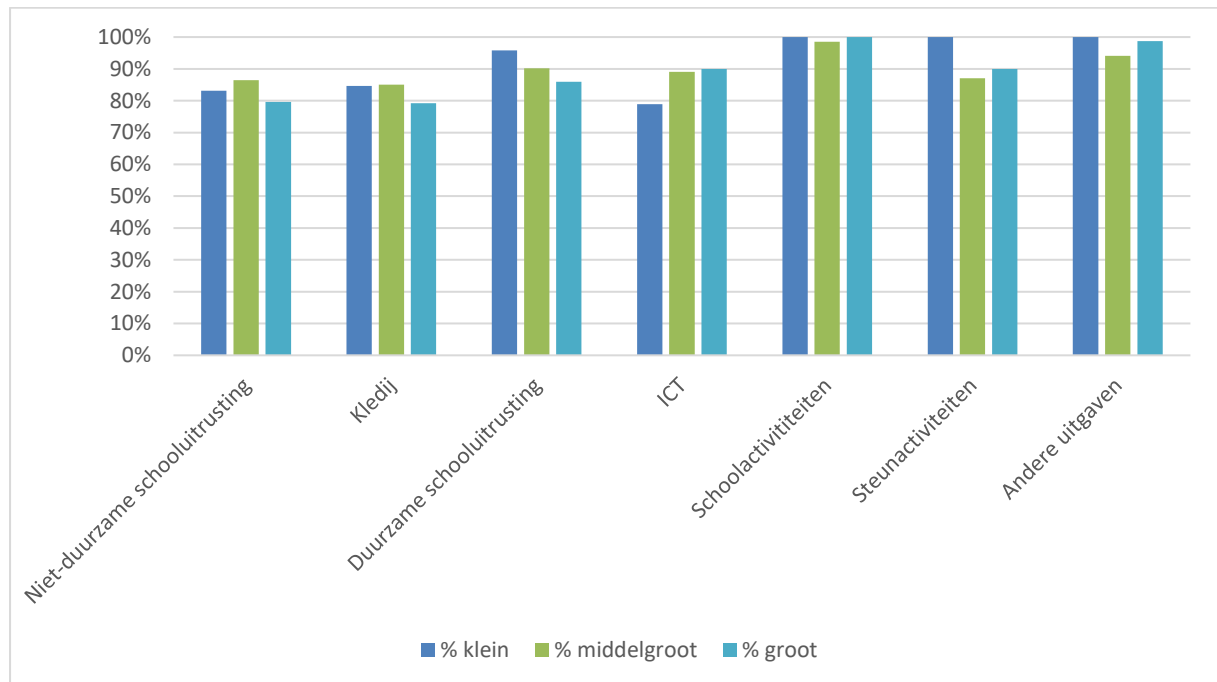

3.6.3 Vergelijking naar grootte

Tot slot vergelijken we het gebruik en uitgaven aan de verschillende kostenrubrieken en in totaal naargelang de schoolgrootte. We onderscheiden drie categorieën van schoolgrootte, namelijk klein (minder dan 250 leerlingen), middelgroot (tussen 250 en 350 leerlingen) en groot (meer dan 350 leerlingen). Het aantal leerlingen wordt bepaald op het niveau van de volledige school en niet voor de lagere school apart indien de school kleuter- en lager onderwijs aanbiedt.

Voor de meeste kostenrubrieken zijn de verschillen in gebruik naar schoolgrootte eerder klein (Figuur 27). Enkel voor duurzaam materiaal, ICT en steunactiviteiten zien we enkele verschillen. Leerlingen in kleine scholen hebben vaker uitgaven voor duurzaam materiaal en steunactiviteiten dan leerlingen in grotere scholen. Het gebruik van ICT voor de studies wordt minder gerapporteerd door leerlingen in kleine scholen.

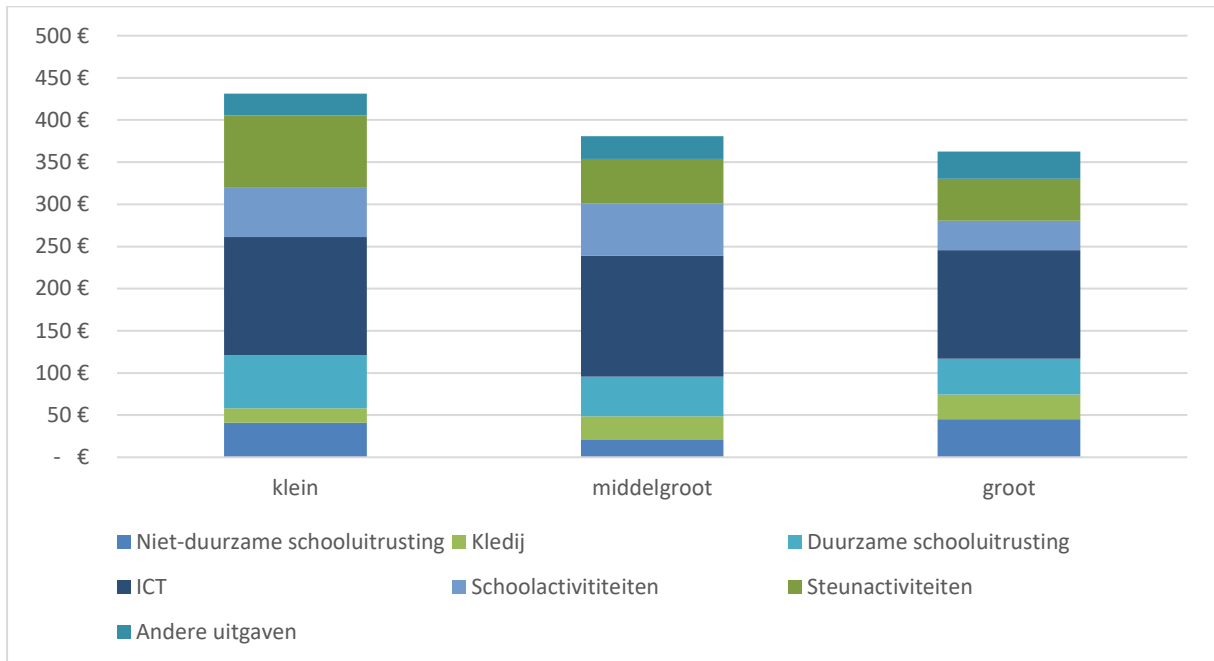
Figuur 27. Gebruik (%) van kostenrubrieken van studiekosten in lager onderwijs naar grootte van basisschool

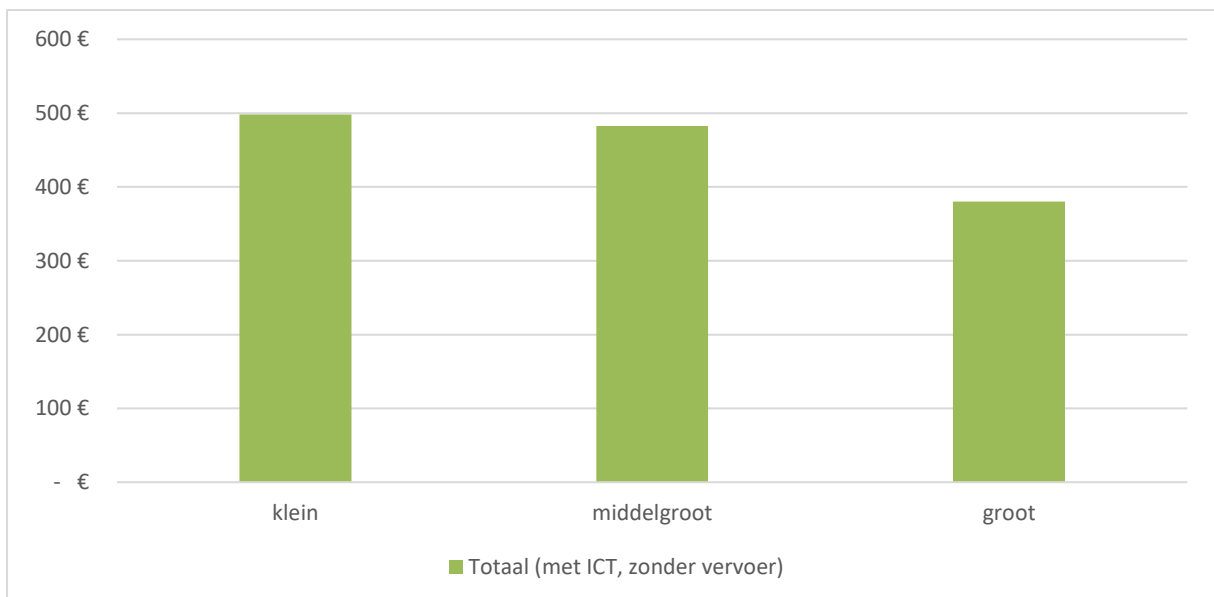
Leerlingen in kleine scholen hebben de hoogste mediaanuitgaven voor steunactiviteiten (85 euro tegenover 53 euro in middelgrote en 50 euro in grote scholen) en duurzame schooluitrusting (63 euro tegenover 47 euro in middelgrote en 43 euro in grote scholen). Leerlingen in kleine scholen hebben dan weer een mediaanuitgave aan kledij (17 euro) die ongeveer 10 euro lager ligt dan in middelgrote en grote scholen. Ook aan andere kosten is de mediaanuitgave in kleine scholen ietwat lager dan in grote scholen, namelijk een verschil van 6 euro. Het verschil met middelgrote scholen bedraagt slechts 1 euro. In middelgrote scholen zien we de laagste mediaanuitgave voor niet-duurzame schooluitrusting: 21 euro tegenover 41 euro in kleine scholen en 45 euro in grote scholen. De uitgave aan ICT-materialen (144 euro) en schoolactiviteiten (62 euro) is het hoogst in middelgrote scholen. In grote scholen hebben leerling de hoogste mediaanuitgave voor kledij (29 euro) en andere uitgaven (32 euro), maar de verschillen met de andere scholen zijn eerder beperkt voor deze kostenrubrieken. In grote scholen hebben leerlingen de laagste uitgaven voor schoolactiviteiten (35 euro tegenover 59 euro in kleine scholen en 62 euro in middelgrote scholen), duurzaam materiaal en steunactiviteiten.

De totaaluitgave is het laagst in grote scholen (Figuur 29), namelijk een mediaan van 380 euro voor een schooljaar. Leerlingen in kleine scholen hebben de hoogste uitgaven aan studiekosten, namelijk een mediaan 498 euro. Het verschil in mediaan van de totaaluitgave met middelgrote scholen bedraagt echter slechts 15 euro.

Figuur 28. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan kostenrubrieken van studiekosten in lager onderwijs naar grootte van basisschool

Figuur 29. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan totale studiekosten in lager onderwijs naar grootte van basisschool

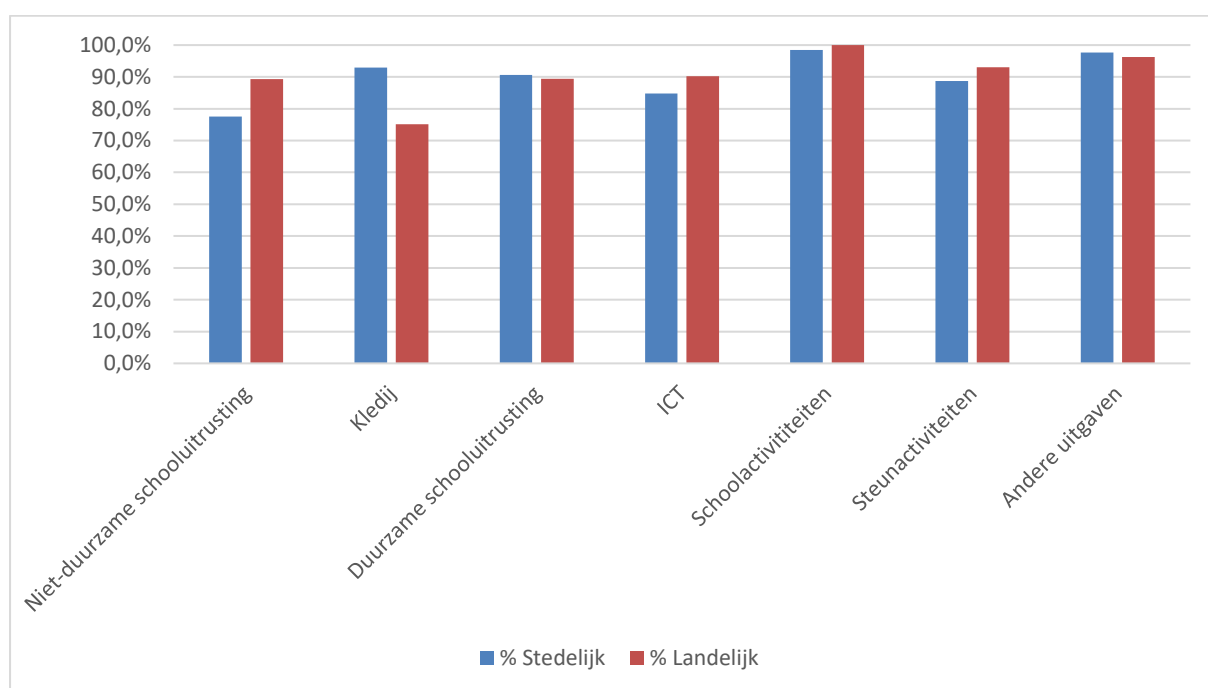

3.6.4 Vergelijking naar verstedelijking

We vergelijken tot slot de studiekosten naargelang de verstedelijkingsgraad van de omgeving van de school. We hebben hiervoor de VRIND-index gebruikt, en we maken een onderscheid tussen een stedelijke omgeving en een landelijke omgeving.²⁶

We vergelijken eerst het gebruik van de verschillende kostenrubrieken tussen scholen in een stedelijke en een landelijke omgeving (Figuur 30). Het gebruik van duurzame materialen, schoolactiviteiten en andere uitgaven verschilt nagenoeg niet naargelang de verstedelijking van de schoolomgeving. Voor niet-duurzame schooluitrusting, ICT en steunactiviteiten rapporteren ouders van leerlingen in landelijke scholen vaker uitgaven. Voor kledij zien we het omgekeerde: ouders van leerlingen in scholen in een stedelijke omgeving geven hier vaker uitgaven voor op.

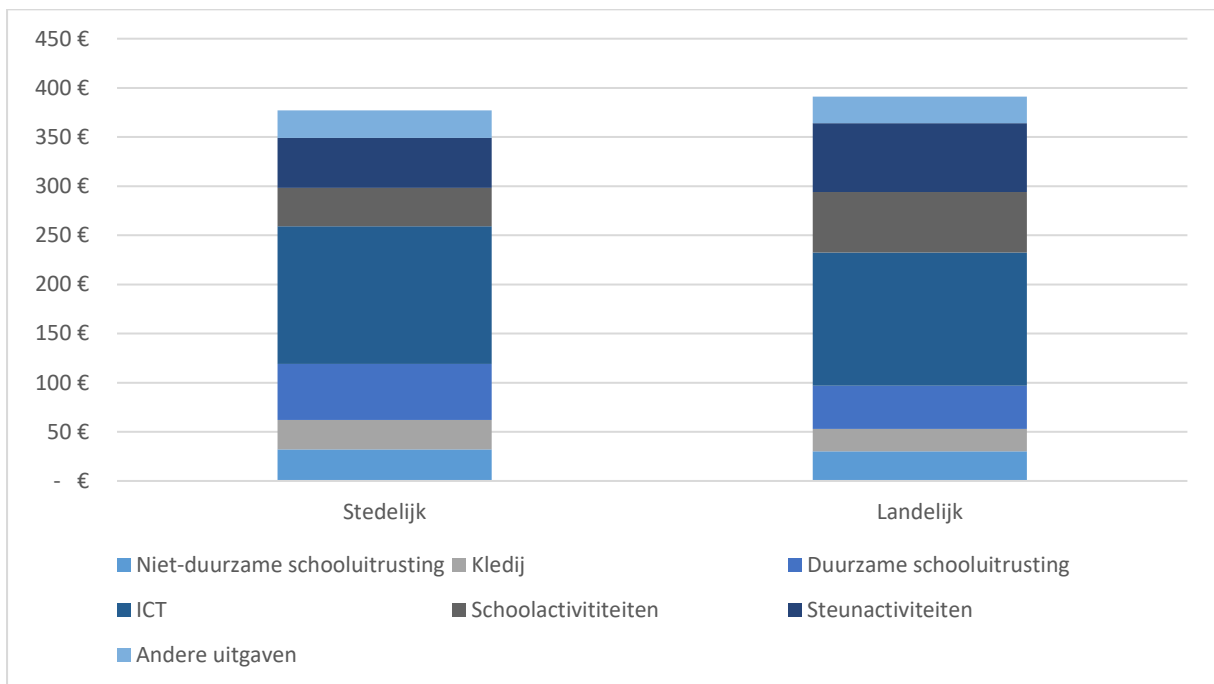
Figuur 30. Gebruik (%) van kostenrubrieken van studiekosten in lager onderwijs naar verstedelijking

Wanneer we de uitgaven voor de kostenrubrieken vergelijken in Figuur 31, zien we dat de mediaanuitgave voor kledij en duurzame artikelen hoger is in scholen in een stedelijke context dan in scholen op het platteland. Voor schoolactiviteiten ligt de mediaanuitgave in landelijke scholen 23 euro hoger, namelijk 62 euro tegenover 39 euro. Ook voor steunactiviteiten is de mediaanuitgave in landelijke scholen opvallend hoger (70 euro) dan in scholen in de stad (51 euro).

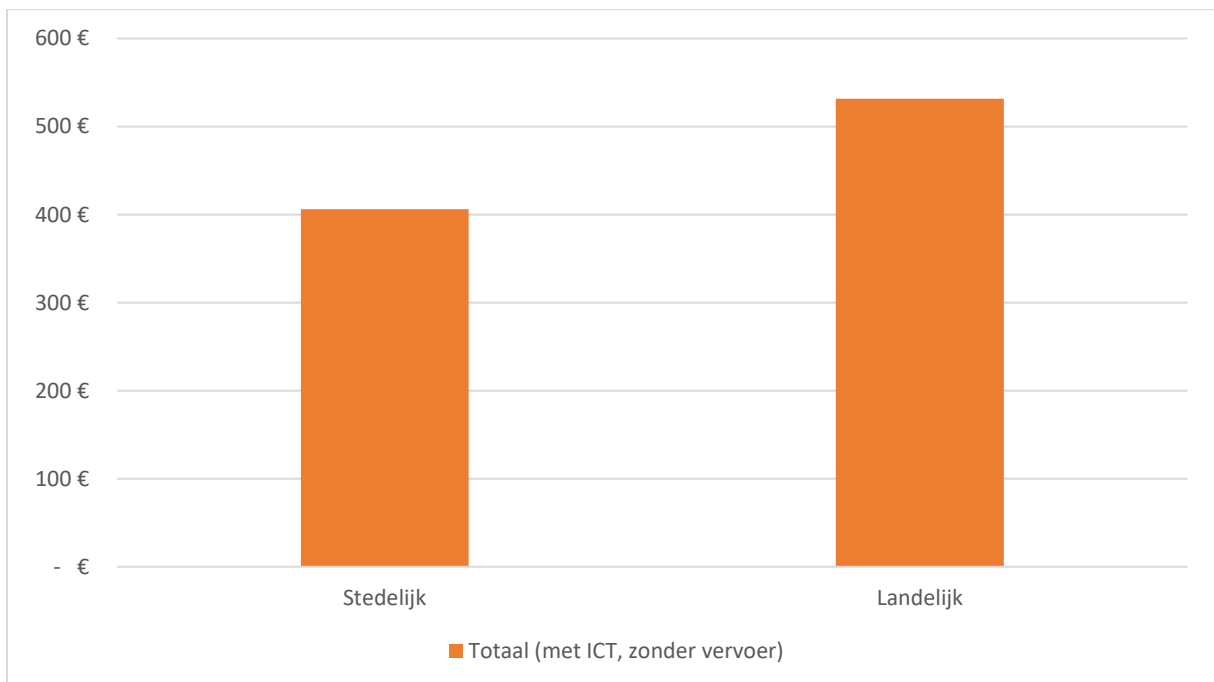
²⁶ Een “stedelijke omgeving” omvat de volgende VRIND-categorieën: Brussels Hoofdstedelijk Gewest, grootstad, grootstedelijke rand, stedelijk gebied rond Brussel, centrumsteden, structuurondersteunende steden en kleinstedelijk provinciaal. Een “landelijke omgeving” omvat de regionaal stedelijke rand, overgangsgebied en platteland.

Figuur 31. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan kostenrubrieken van studiekosten in lager onderwijs naar verstedelijking

Deze hogere uitgaven aan schoolactiviteiten en steunactiviteiten verklaren de hogere totale uitgave aan studiekosten in scholen in een landelijke omgeving (Figuur 32). De mediaanuitgave voor één schooljaar in een landelijke school bedraagt 532 euro, dit is 126 euro hoger dan de mediaanuitgave in scholen in een stedelijke omgeving.

Figuur 32. Uitgaven (in euro, voor gezinnen met uitgaven) aan totale studiekosten in lager onderwijs naar verstedelijking

3.6.5 Overzicht van voornaamste resultaten naar graad en schoolkenmerken

We vatten hier de voornaamste bevindingen van de voorgaande analyses samen. We vonden dat de mediaanuitgave aan studiekosten het hoogst is in de derde graad, en dit vooral door de hogere uitgaven aan schoolactiviteiten, en in mindere mate aan niet-duurzame schooluitrusting en ICT-materialen. Voor de verschillen naar net, schoolgrootte en verstedelijking moeten we voorzichtig zijn met het trekken van conclusies, omdat er een samenhang is tussen de verschillende schoolkenmerken. Zo zien we bijvoorbeeld dat grote scholen vaker in een stedelijke omgeving liggen. We vonden dat de mediaanuitgaven in VGO-scholen het hoogst zijn, en het laagst in grote scholen en scholen die in een stedelijke omgeving liggen. De verschillen naar grootte en verstedelijking hangen vooral samen met de uitgaven aan school- en steunactiviteiten. De hoge mediaanuitgave in VGO-scholen komt voornamelijk door de hogere uitgaven aan ICT, schoolactiviteiten en duurzaam materiaal.

4 Beleid van scholen rond studiekosten

We bespreken op basis van de directiebevraging nog enkele thema's die betrekking hebben op het beleid van scholen rond studiekosten. Gezien de lage respons van schooldirecteuren op deze bevraging, zullen we niet overal een opsplitsing naar net en/of schoolgrootte kunnen maken.

4.1 Aantal betaalmomenten

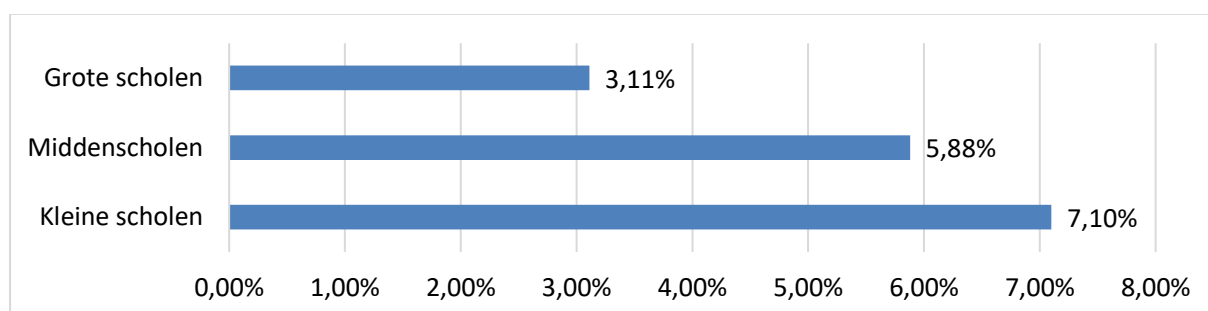
Alle directeuren antwoordden dat ze minstens 3 betaalmomenten per jaar organiseren. In één op vier scholen zijn er vier betaalmomenten.

4.2 Beleid rond onbetaalde rekeningen

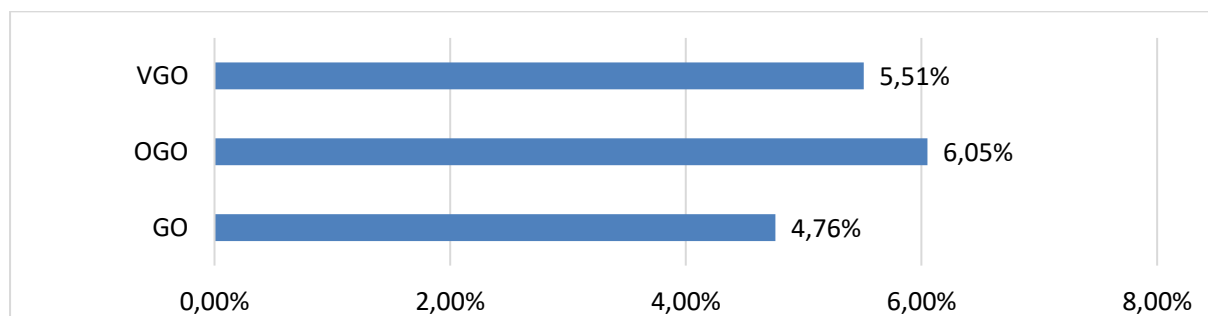
Bijna alle directeuren (99%) worden geconfronteerd met onbetaalde rekeningen in de school. Deze directeuren schatten in dat voor gemiddeld 5,5% van de leerlingen in de school, er een probleem van onbetaalde facturen is. Voor 25% van deze scholen blijft dit beperkt tot maximaal 3% van de leerlingen. In één op tien scholen is er voor 10% of meer van de leerlingen een probleem van onbetaalde facturen.

Directeuren van grote scholen (meer dan 350 leerlingen) rapporteren gemiddeld een lager percentage onbetaalde facturen dan middelgrote en kleine scholen; gemiddeld 3% van de leerlingen ten opzichte van respectievelijk 6% en 7%. Tussen de onderwijsnetten blijven de gemiddeldes gelijkwaardig.

Figuur 33. Gemiddelde aandeel leerlingen met onbetaalde facturen, volgens de inschatting van de schooldirecteuren uit kleine (<200 leerlingen), middelgrote (200-350 leerlingen) en grote (> 350 leerlingen) scholen

Figuur 34. Gemiddelde aandeel leerlingen met onbetaalde facturen, volgens de inschatting van de schooldirecteurs uit het VGO, het OGO en het GO

lets meer dan drie op vier scholen voorziet speciale tegemoetkomingen voor ouders met betalingsmoeilijkheden (77%). Het gemiddelde percentage leerlingen met betalingsproblemen verschilt amper naargelang er al dan niet een tegemoetkoming is. Van de scholen waar een tegemoetkoming voorzien is, biedt 96% een spreiding van de betaling, en 77% een uitstel van betaling aan. Minder vaak voorkomende regelingen zijn een vermindering of kwijtschelding van bijdragen; dit is slechts gebruikelijk in respectievelijk 26% en 30% van de scholen waar een vorm van speciale tegemoetkoming voorzien is. Bij 41% van deze scholen wordt de vorm van deze tegemoetkoming op individuele basis in een regeling met de directie bekeken. Een aantal scholen vulden verder aan dat het OCMW of een stedelijk fonds (een deel van) de bijdragen kunnen op zich nemen.

Verder zorgt 97% van de scholen voor speciale regelingen wanneer leerlingen niet aan activiteiten kunnen deelnemen omwille van financiële redenen. Indien er zulk een regeling is, wordt dit gefinancierd uit werkingsmiddelen (24%), via giften van het oudercomité (37%) en/of via andere kanalen, zoals de opbrengst van steunactiviteiten van leerlingen, via de gemeente of andere giften.

4.3 Kostenbewustzijn op school

In 44% van de scholen is er een code of beleidsverklaring rond de beheersing van de studiekosten. In de meeste gevallen verwezen de directies hierbij echter naar de toepassing van het wettelijk kader rond de dubbele maximumfactuur en de lijst van kosteloze materialen. In 34% van de scholen wordt er een beleid gevoerd rond de uitgaven die leerkrachten zelf betalen, bijvoorbeeld voor knutselmateriaal of kopieën. Samengevat komt dit neer op ofwel de toekenning van een budget dat de leerkracht vrij kan besteden voor de klas, of op de terugbetaling van gemaakte kosten.

Alle directieleden zijn bezig met manieren om de kosten te drukken. 63% zegt bij elke uitgave naar de goedkoopste oplossing te zoeken. 24% zoekt vaak naar manieren om kosten te besparen, en 13% zoekt af en toe naar goedkopere oplossingen.

Zes op tien directieleden (61%) denkt dat de studiekosten in hun school ongeveer gelijk zijn aan die van andere vergelijkbare scholen. 39% denkt dat de kosten lager zijn in hun school. Geen enkele directeur denkt dat de kosten in hun school hoger zijn dan in andere scholen. Bijna de helft van de directeurs (49%) denkt dat de kosten die door de school aan de ouders worden doorgerekend, gestegen zijn sinds 2008. Eén op tien directeurs (10%) schat in dat de kosten gedaald zijn in de voorbije tien jaar, en 29% denkt dat de kosten gelijk gebleven zijn.

Bijna de helft van de schooldirecties (48%) maakt gebruik van sociale voordelen van het lokale bestuur. Deze scholen maken vooral gebruik van de gemeentelijke of stedelijke sportinfrastructuur (68%), en van gratis vervoer naar een zwembad (58%).

Tabel 58. Gebruikspatronen van sociale voordelen van het lokaal bestuur door de directies in de directiebevraging

	Gebruik (%)
Gratis gebruik van gemeentelijke/stedelijke sportinfrastructuur	67,5%
Leerlingenvervoer (behalve voor zwembad)	22,5%
Vervoer naar zwembad	58,1%
Ochtend- en avondtoezicht buiten de periode van normale aanwezigheid van de leerlingen	25,0%
Middagtoezicht voor de tijdsduur van maximaal één uur	40,5%

Slechts 7% van de scholen ontvangt andere voordelen van het lokaal bestuur (in het kader van lokaal flankerend onderwijsbeleid). Scholen ontvangen naast van de gemeente vaak ook nog fondsen van andere partners, zoals van de oudervereniging (43%), steun van lokale handelaars (16%), van projectsubsidies (15%), of van een parochie (13%).

Scholen maken verder ook gebruik van raamcontracten (43%), leasing (27%) en éénmalige samenaankoopacties (9%) om de kosten voor energie (72%), kopieën (87%), telefonie/internet (78%) en ICT (53%) te drukken.

4.4 Opinievragen

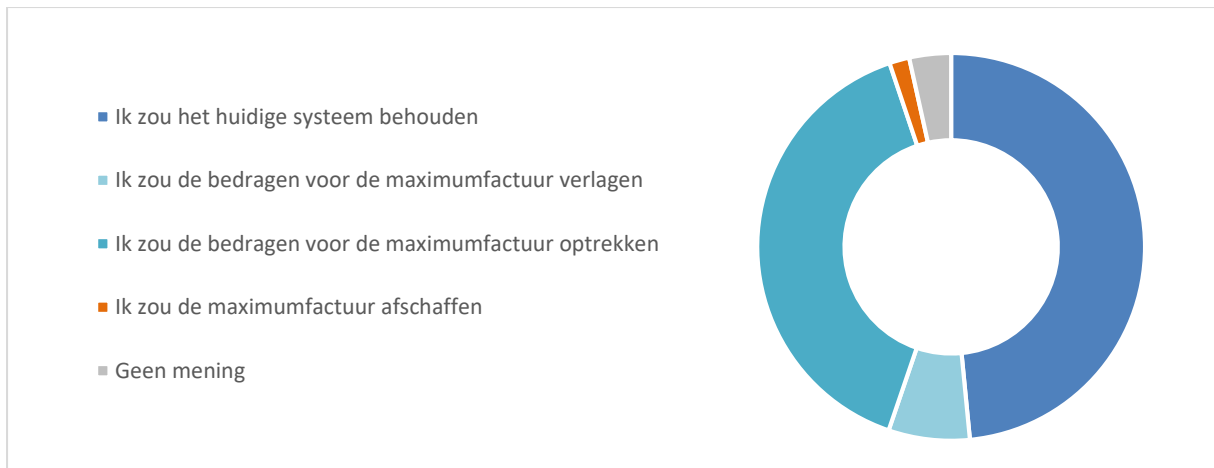
Op het einde van de directievragenlijst wordt er aan de directeurs gevraagd welke twee van de volgende maatregelen de Vlaamse overheid in de toekomst zou moeten nemen. In Tabel 59 tonen we welke maatregelen de directeurs gesteund hebben. Vooral maatregelen omtrent investeringen in de bouw of renovatie van scholen, en extra administratieve omkadering krijgen veel steun van de directeurs.

Tabel 59. Opinie van directeurs over hypothetische beleidsmaatregelen

	Steun aan voorstel (in %)
Rechtstreeks doorstorten van schooltoelagen naar scholen	3,5%
Investeren in bouw of renovatie van scholen	40,0%
Extra administratieve omkadering	26,9%
Extra middelen om te voldoen aan bijkomende regelgeving	11,2%
Extra middelen om te digitaliseren	14,6%
Extra middelen voor technische uitrusting (materiaal en machines)	0,0%
Andere	1,3%

Tot slot werd aan de directeurs gevraagd naar hun opinie tegenover de huidige maximumfactuur voor het basisonderwijs. Bijna de helft van de schooldirecties (48%) zegt voorstander te zijn om het huidige systeem te behouden en de bedragen niet aan te passen. 40% van de directeurs zou de bedragen voor de maximumfactuur willen optrekken, en 7% zou deze bedragen willen verlagen. Slechts 2% van de schooldirecteurs zou het systeem van de maximumfactuur willen afschaffen. De overige 3% had geen mening hierover.

Figuur 35. *Opinie van schooldirecteurs over het systeem van de maximumfactuur*

5 De dubbele maximumfactuur en de bijdrageregeling: omvang van de gemiddelde studiekosten volgens vijf categorieën

Om de evolutie van de studiekosten beleidsmatig op te kunnen volgen, is het belangrijk om ook een overzicht te hebben van de studiekosten binnen de indeling die het decreet kostenbeheersing voorziet. In dit hoofdstuk stellen we het cijfermateriaal voor volgens deze beleidsmatige indeling. Ook maken we een vergelijking met de situatie in 2007, op basis van de oefening gemaakt door Bollens & Poesen-Vandeputte. Gezien Bollens & Poesen-Vandeputte gemiddelde cijfers gebruikten, bespreken we hier de gemiddelde cijfers in plaats van de medianen.

De vijf categorieën zijn:

- de kosten verbonden aan de ontwikkelingsdoelen en eindtermen (ODET), waarbij aan de ouders geen bijdragen gevraagd mogen worden;
- de scherpe maximumfactuur: dit is een plafond voor activiteiten en materialen die niet strikt noodzakelijk zijn voor de eindtermen, maar waarvoor de school wel beslist heeft dat ze verplicht zijn. In 2017-2018 bedroeg de scherpe maximumfactuur 45 euro per schooljaar in het kleuteronderwijs, en 85 euro per schooljaar in het lager onderwijs;
- de minder scherpe maximumfactuur is een plafond voor het totaal aan meerdaagse uitstappen die in de volledige duur van het lager onderwijs plaatsvinden. Dit bedrag is vastgelegd op 425 euro. In het kleuteronderwijs is er geen scherpe maximumfactuur, scholen mogen met andere woorden geen bedrag vragen voor meerdaagse uitstappen;
- de bijdrageregeling: de school vermeldt in de bijdragenlijst hoeveel de bijdrage is die van de ouders gevraagd wordt voor goederen en diensten die door de school aangeboden worden. Hiervoor bestaat geen maximum, maar de kostprijs moet in verhouding staan tot wat de school aanbiedt;
- basisuitrusting: ouders zijn vrij om deze schoolartikelen buiten de school aan te kopen. Hiervoor zijn dus geen beperkingen.

In onderstaande Figuur 30 geven we weer hoe deze categorieën geoperationaliseerd worden volgens onze studiekostenrubricering. Een aantal rubrieken uit onze kostenrubricering vallen onder geen van deze 5 categorieën. Uitgaven voor vervoer, studiebegeleiding die niet via de school georganiseerd wordt, of andere éénmalige kosten vallen buiten de kosten die via de school worden aangerekend en kunnen ook niet als basisuitrusting gezien worden. Deze worden niet besproken in dit hoofdstuk.

Figuur 36. Classificatie kostenrubrieken basisonderwijs naar categorieën in de regelgeving

Lijst van kosteloze materialen (OD/ET)	Scherpe maximumfactuur	Minder scherpe maximumfactuur	Bijdrageregeling	Basisuitrusting	Andere
<ul style="list-style-type: none"> • Schoolboeken, werkboeken en agenda • Print- en kopiekosten • Kosten voor ICT en toebehoren • Duurzame uitrusting nodig voor studies • Verbruiksmateriaal nodig voor studies • Één jaar zwemmen 	<ul style="list-style-type: none"> • Kosten voor (verplichte) tijdschriften • Kledingkosten • Eéndaagse schooluitstappen tijdens de schooluren • Schoolzwemmen (behalve één jaar gratis) 	<ul style="list-style-type: none"> • Meerdaagse schooluitstappen 	<ul style="list-style-type: none"> • Kosten voor (niet verplichte) tijdschriften • Kledingkosten (niet verplicht) • Verbruiksmateriaal nodig voor studies • Duurzame uitrusting nodig voor studies • Toezicht, opvang • Activiteiten na de schooluren • Schoolbus • Voeding • Internaatkosten • Andere eenmalige uitgaven • Kosten verbonden aan steunacties voor of door de school 	<ul style="list-style-type: none"> • Kledingkosten • Duurzame uitrusting • Verbruiksmateriaal (schriften, ...) • Kosten voor ICT, internet 	<ul style="list-style-type: none"> • Vervoerskosten van en naar school • Studiebegeleidingskosten/buitenschoolse hulp (bijlessen, logopedie, ...) • Andere éénmalige uitgaven

Bron: Naar Coomans et al. (2016), p. 81

In wat volgt bespreken we de kosten die ouders hebben gemaakt per rubriek uit het beleid. Hierbij bespreken we niet de mediaankosten, maar de gemiddeldes. Dit is nodig om een correcte vergelijking te kunnen maken qua verdeling van de kosten naar rubriek, met vorig onderzoek. We berekenen deze kosten enkel op de groep uit de steekproef die de vervolgvraag heeft ingevuld. Ook bespreken we hier niet het percentage van ouders dat een kostenitem heeft gebruikt, maar het percentage ouders dat hier een effectieve uitgave voor heeft gemaakt. We geven zowel een gemiddelde kost mee van de groep ouders die een uitgave hadden, als de gemiddelde kost voor alle ouders in deze groep (waarbij indien er geen uitgave of geen gebruik was, de prijs 0 is). Verschillen met de informatie in Hoofdstuk 3 kunnen dus hierdoor verklaard worden.

Bij de bespreking van de resultaten vergelijken we ook met de uitgaven die in vorig onderzoek (Bollens & Poesen-Vandeputte, 2007) per rubriek werden berekend. Bij deze bespreking geven we telkens de geïndexeerde prijzen weer (zie Bijlage 10).

5.1 Kosten verbonden aan de ontwikkelingsdoelen en eindtermen

In de eerste categorie gaat het om kosten verbonden aan materialen en activiteiten die nodig zijn voor het behalen van de ontwikkelingsdoelen (in de kleuterschool) en de eindtermen (in de lagere school). De Vlaamse overheid heeft een lijst samengesteld van materialen die gratis aangeboden moeten worden door de school²⁷. De lijst omvat zowel duurzame materialen (ICT-materiaal van de school, kinderliteratuur, meetmateriaal, handboeken, atlas, rekenmachine, ...) als verbruiksmaterialen (knutselmateriaal, schrijfgerief, tekengerief, ...). Een school is niet verplicht om al het materiaal aan te bieden, maar als het gebruikt wordt, moet het gratis zijn. Ook krijgen de leerlingen niet noodzakelijk al het materiaal persoonlijk ter beschikking. Het volstaat dat de school deze materialen in de klas aanbiedt, zolang er voldoende beschikbaar zijn. Het kan dus dat ouders er toch voor kiezen om bepaalde artikelen aan te kopen voor thuisgebruik.

In Tabel 60 en 61 stellen we de uitgaven voor die ouders hadden voor deze materialen. Hoewel in principe schrijfpapier en schrijfgerief ook gratis moeten aangeboden worden op school, zijn we er hier vanuit gegaan dat ouders die dit hebben aangekocht, dit voor thuisgebruik gedaan hebben. Deze items worden daarom besproken bij de kosten die verbonden zijn aan de basisuitrusting.

Ouders in het kleuteronderwijs betaalden gemiddeld 2 euro per leerling per schooljaar voor materialen verbonden aan de ontwikkelingsdoelen. Slechts 9% van de ouders had uitgaven; deze ouders betaalden gemiddeld 21 euro. De uitgaven die hier gemaakt werden, waren bijna uitsluitend voor knutsel- en tekengerief. In 2007 betaalden ouders van kleuters gemiddeld 9 euro in deze categorie²⁸ (Bollens & Poesen-Vandeputte 2007, p. 104). Toen lag het zwaartepunt van de kosten ook bij knutsel- en tekengerief.

²⁷ <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/lijst-met-gratis-materiaal>

²⁸ Omgerekend naar het prijspeil volgens de gezondheidsindex.

Tabel 60. Gemiddelde omvang van de studie-uitgaven (in euro) verbonden aan de ontwikkelingsdoelen in het kleuteronderwijs

	% gezinnen met uitgaven	Gemiddelde van gezinnen met uitgaven	Gemiddelde van alle gezinnen in de steekproef
Schoolboeken, werkboeken, schoolagenda	0,0%	.	0,00
Fotokopieën	0,7%	3,00	0,02
Knutsel- en tekengerief	9,2%	20,53	1,89
Rekenmachine	0,0%	.	0,00
Passer, gradenboog, tekendriehoek, ...	0,0%	.	0,00
Schaar	0,0%	.	0,00
Woordenboek, atlas	0,0%	.	0,00
Muziekinstrumenten	0,0%	.	0,00
Totaal ODET	8,8%	20,86	1,84

Ouders in het lager onderwijs betaalden gemiddeld 15 euro aan materiaal verbonden aan de eindtermen. 44% van de ouders maakte een uitgave voor deze categorie, voor een gemiddeld bedrag van 33 euro. Net als bij de kleuters, bevinden deze kosten zich vooral bij het knutsel- en tekengerief; één op drie (35%) ouders maakte hiervoor een uitgave en betaalde gemiddeld 22 euro. Een andere niet te negeren kost betreft de schoolboeken, werkboeken en schoolagenda. Toch nog 8% van de ouders maakte hiervoor een uitgave, en betaalde gemiddeld 62 euro.

Vergeleken met 2007 zijn ook voor de leerlingen uit het lager onderwijs de kosten in deze categorie gedaald; van 35 euro naar 15 euro (zie Bijlage 10). Hier moet echter bij opgemerkt worden dat de kosten voor schrijfgierief en schrijfpapier in het vorige studiekostenonderzoek wel werden opgenomen. De gemiddelde uitgave voor schrijfgierief bedroeg 9 euro (op alle gezinnen in de steekproef), maar wordt door ons besproken bij de basisuitrusting.

Uit bijkomende analyses blijkt verder dat ouders met uitgaven voor ODET niet binnen bepaalde scholen geclusterd zijn. Het is met andere woorden niet zo dat binnen bepaalde scholen meer ouders uitgaven moeten maken voor kosteloze materialen dan op andere scholen.

Tabel 61. Gemiddelde omvang van de studie-uitgaven (in euro) verbonden aan de eindtermen in het lager onderwijs

	% gezinnen met uitgaven	Gemiddelde van alle gezinnen met uitgaven	Gemiddelde van alle gezinnen in de steekproef
Schoolboeken, werkboeken, schoolagenda	8,4%	61,98	4,94
Fotokopieën	8,6%	20,51	1,76
Knutsel- en tekengerief	35,2%	22,06	7,76
Rekenmachine	6,0%	10,26	0,55
Passer, gradenboog, tekendriehoek, ...	15,0%	9,39	1,41
Schaar	6,8%	6,24	0,42
Woordenboek, atlas	0,7%	.	0,00
Muziekinstrumenten	1,5%	30,73	0,31
Totaal ODET	44,2%	33,12	14,65

5.2 Kosten verbonden aan de scherpe maximumfactuur

De scherpe maximumfactuur omvat de kosten voor schoolartikelen en activiteiten die niet strikt verbonden zijn aan de ontwikkelingsdoelen en de eindtermen, maar waar de school ervoor kiest om deze te organiseren, binnen het eigen pedagogisch project. Hieronder vallen activiteiten die tijdens de schooluren georganiseerd worden (bijvoorbeeld: toneelbezoek, boswandeling, sportactiviteiten, zwemlessen (behalve 1 schooljaar gratis zwemmen)) en bepaalde materialen die via de school aangekocht worden (bv. tijdschriften, sportkledij met een logo van de school, turnzak, ...). In de studiekostenmonitor werd bij bepaalde items bevraagd of de aankoop via de school verplicht is. Deze items plaatsen we onder de scherpe maximumfactuur.

Tabel 62 toont dat ouders in het kleuteronderwijs gemiddeld 13 euro betaalden aan artikelen en activiteiten verbonden aan de scherpe maximumfactuur. Het zwaartepunt ligt hier bij de ééndaagse schooluitstappen. 43% van de ouders hadden uitgaven voor deze activiteiten, en betaalden gemiddeld 15 euro. In het schooljaar 2005-2006 werd gemiddeld 25 euro betaald in deze categorie en hadden bijna alle ouders (98%) uitgaven. Een mogelijke verklaring ligt bij de kosten voor zwemlessen. In 2007 werd gemiddeld 11 euro aan zwemlessen uitgegeven tegenover gemiddeld 1 euro in onze steekproef, en had 29% van de ouders uitgaven hiervoor, ten opzichte van 12% in onze steekproef.

Tabel 62. Gemiddelde omvang van de studie-uitgaven (in euro) verbonden aan de scherpe maximumfactuur in het kleuteronderwijs

	% gezinnen met uitgaven	Gemiddelde van gezinnen met uitgaven	Gemiddelde van alle gezinnen in de steekproef
Verplichte tijdschriften	9,2%	15,98	1,15
Kledij (verplicht)	17,3%	19,89	3,09
Zwemmen	12,1%	16,61	1,36
Eéndaagse schooluitstappen	42,5%	15,05	6,39
Totaal scherpe maximumfactuur	57,8%	23,20	13,41

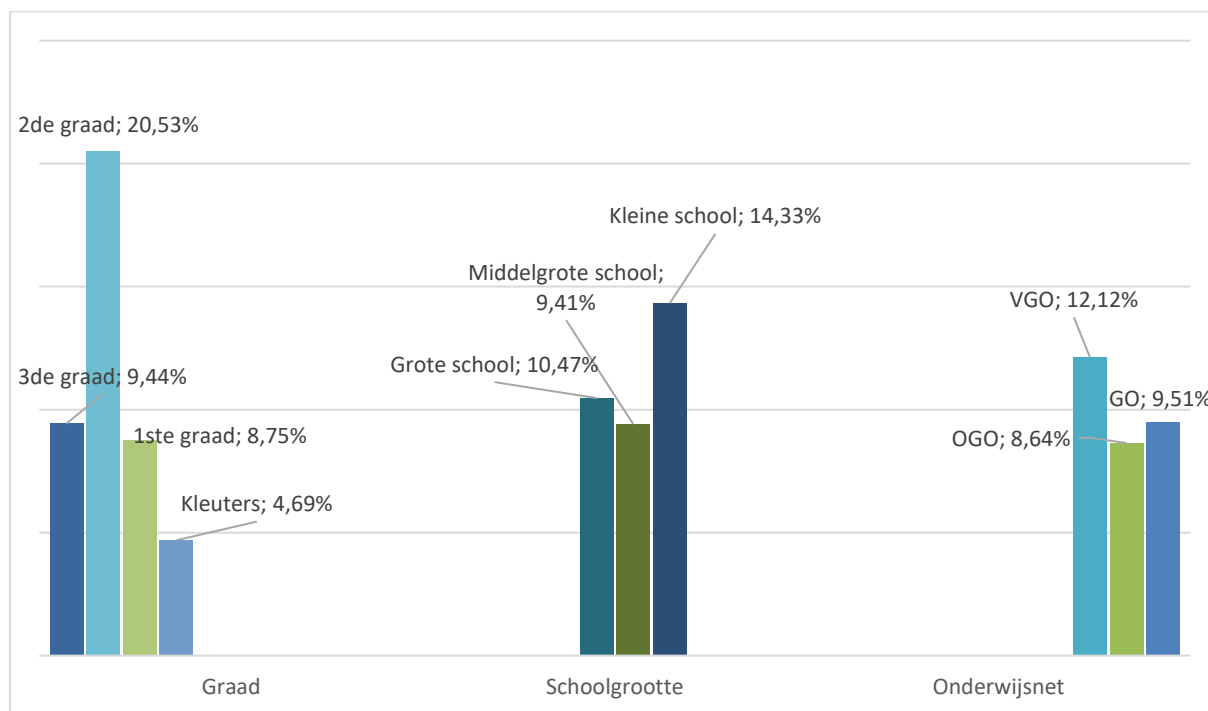
Ouders van leerlingen uit het lager onderwijs betaalden gemiddeld 54 euro voor de scherpe maximumfactuur (Tabel 63). Bijna alle ouders (94%) maakten uitgaven in deze categorie. De uitgaven situeren zich voornamelijk bij de zwemlessen. Hiervoor werd door drie op vier ouders (76%) gemiddeld 36 euro uitgegeven. Voor alle items werd meer uitgegeven dan in het kleuteronderwijs. Vergelijken met de kosten die in 2005-2006 gemaakt werden, is de gemiddelde uitgave voor deze beleids categorie echter wel hoger. Toen betaalden de ouders gemiddeld 46 euro aan artikelen en activiteiten onder de maximumfactuur. De stijging ligt vooral aan een toename van de kosten voor verplichte kledij. In 2007 werd in het bevestigingsinstrument echter niet systematisch bevestigd of de aankoop van een item door de school verplicht was. Voor kledij is daarom door de onderzoekers de keuze gemaakt om enkel schooluniform en uniformschort als verplichte kledij op te nemen. Het gebruik hiervan lag slechts op 1,5% met als volgt een gemiddelde uitgave van slechts 2,4 euro. Door dat in onze bevestiging dit onderscheid gemaakt kon worden, hebben we ook andere vormen van kledij (bijvoorbeeld turnkledij, gele hesjes om op uitstap te gaan, ...) die toch verplicht werden, mee kunnen opnemen.

Tabel 63. Gemiddelde omvang van de studie-uitgaven (in euro) verbonden aan de scherpe maximumfactuur in het lager onderwijs

	% gezinnen met uitgaven	Gemiddelde van gezinnen met uitgaven	Gemiddelde van alle gezinnen in de steekproef
Verplichte tijdschriften	12,7%	31,55	3,39
Kledij (verplicht)	45,5%	35,58	16,06
Zwemmen	76,2%	36,23	26,97
Eéndaagse schooluitstappen	70,8%	24,47	17,21
Totaal scherpe maximumfactuur	93,7%	58,14	54,47

In het schooljaar 2017-2018 bedroeg de maximumfactuur 45 euro voor kleuters en 85 euro voor leerlingen in de lagere school. In onze steekproef betaalde 4,7% van de ouders uit het kleuteronderwijs, en 13,3% van ouders uit het lager onderwijs een bedrag hoger dan dit voorgeschreven plafond. Ouders met uitgaven boven het plafond, zijn niet geclusterd binnen scholen. Figuur 37 toont het aandeel van leerlingen in het basisonderwijs, die voor de categorieën van de scherpe maximumfactuur meer dan het vastgelegde plafond hebben betaald, naar onderwijsnet, schoolgrootte en graad. We zien dat in onze steekproef, leerlingen uit het VGO iets vaker de maximumfactuur overschreden hebben, net als leerlingen in kleine scholen. Het is mogelijk dat dit komt door een lagere administratieve capaciteit in deze scholen. We zien ook een uitschieter in de tweede graad van het lager onderwijs. Dit komt door een uitschieter in het vierde leerjaar.

Figuur 37. Aandeel leerlingen met uitgaven die de scherpe maximumfactuur overschrijden, naar onderwijsnet, schoolgrootte en graad

5.3 Kosten verbonden aan de minder scherpe maximumfactuur

Voor meerdaagse buitenschoolse activiteiten, zoals zee-, bos-, sneeuw- of plattelandsklassen die gedeeltelijk binnen en buiten de schooluren vallen bestaat er in het lager onderwijs een ‘minder scherpe maximumfactuur’. Dit is een basisbedrag voor de volledige duur van het lager onderwijs. In het schooljaar 2017-2018 was dit bedrag 425 euro aan het einde van het lager onderwijs. Het bedrag wordt jaarlijks geïndexeerd en kan dus ook jaarlijks stijgen. Meerdaagse uitstappen die volledig buiten de schooluren vallen (bv. in een schoolvakantie), nemen we op in de bijdrageregeling. Deze vallen namelijk niet onder de maximumfactuur.

In het kleuteronderwijs mogen scholen wel meerdaagse activiteiten organiseren, maar mogen zij daar geen bijdrage voor vragen. In onze steekproef had geen enkele kleuter deelgenomen aan een meerdaagse buitenschoolse uitstap. In 2007 had 4,5% van de ouders in het kleuteronderwijs uitgaven aan meerdaagse uitstappen, en bedroeg de gemiddelde uitgave 5,7 euro.

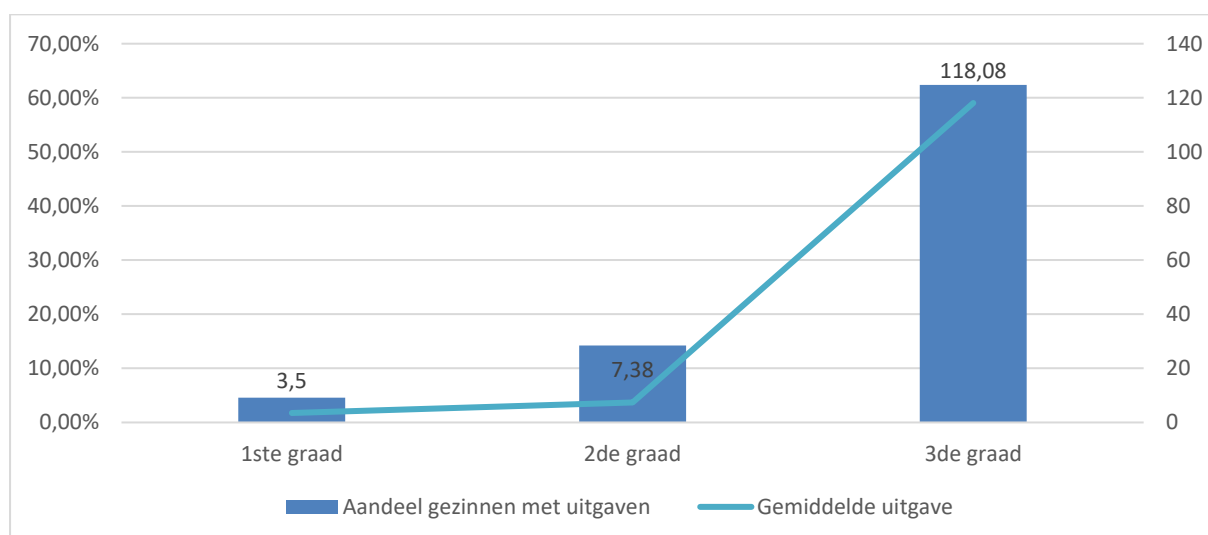
In het lager onderwijs maakte 30% van de ouders in het afgelopen schooljaar een uitgave onder de minder scherpe maximumfactuur (Tabel 64). Gemiddeld gaven deze ouders 178 euro uit. In de volledige steekproef is de gemiddelde uitgave 54 euro. In 2007 had 25% van de ouders uit het lager onderwijs uitgaven voor deze categorie en werd er gemiddeld 61 euro uitgegeven.

Tabel 64. Gemiddelde omvang van de studie-uitgaven (in euro) verbonden aan de minder scherpe maximumfactuur in het lager onderwijs

	% gezinnen met uitgaven	Gemiddelde van gezinnen met uitgaven	Gemiddelde van alle gezinnen in de steekproef
Meerdaagse extramurale activiteiten	30,45%	178,38	54,33
Totaal minder scherpe maximumfactuur	30,45%	178,38	54,33

Figuur 38 toont ons dat de uitgaven zich voornamelijk bevinden in de derde graad van het lager onderwijs. De linker-as van de figuur geeft het percentage weer van de gezinnen die uitgaven maakten, in de rechter-as wordt de gemiddelde uitgave in euro weergegeven. De gemiddelde uitgave, berekend op alle gezinnen in de derde graad kwam neer op 118 euro per leerjaar, tegenover slechts 3,5 en 7,4 euro in de eerste en tweede graad.

Figuur 38. Gezinnen met uitgaven voor de scherpe maximumfactuur, en gemiddelde uitgave (berekend op alle gezinnen), naar graad in het lager onderwijs

5.4 Kosten verbonden aan de bijdrageregeling

In de bijdrageregeling zitten alle artikelen en diensten die de school aanbiedt, maar die niet noodzakelijk zijn voor het behalen van de ontwikkelingsdoelen en de eindtermen en die ook geen verplichte materialen of activiteiten gedeeltelijk of volledig tijdens de lessen zijn. De gevraagde kostprijs moet in verhouding zijn tot de geleverde prestatie. Dit omvat de niet-verplichte tijdschriften, buitenschoolse kosten (bijvoorbeeld: opvang, avondstudie, dactylolessen op de school), andere kosten (bijvoorbeeld bijdrage voor het oudercomité, schoolkrant, ...), eten op school, kosten voor het gebruik van de refter op school ('reftergeld'), het gebruik van de schoolbus voor woon-schoolvervoer, schoolactiviteiten die volledig buiten de schooluren vallen, en steunactiviteiten.

Tabel 65 toont ons dat alle gezinnen in het kleuteronderwijs uitgaven hadden in de categorie van de bijdrageregeling. De gemiddelde uitgave hiervoor bedraagt 313 euro. Hoewel slechts de helft van de ouders uitgaven had voor buitenschoolse kosten, zijn de uitgaven hiervoor zo hoog dat ze in de volledige steekproef nog altijd veel invloed uitoefenen op het gemiddelde. Steunactiviteiten

en andere kosten zijn twee items die zowel een hoog gebruik hebben, als ook een aanzienlijke kost in de bijdrageregeling vormen.

In 2007 betaalden ouders van kleuters gemiddeld 392 euro aan de bijdrageregeling. Het verschil kan verklaard worden door een lagere gemiddelde uitgave aan eten en drinken op school. In het schooljaar 2005-2006 betaalde 71% van de kleuters voor eten op school, wat resulteerde in een gemiddelde van 161 euro. In onze steekproef maakte slechts 26% van de ouders gebruik van het aanbod aan eten en drinken op school. Als bijkomende observatie merken we echter op dat het gebruik om reftergeld te betalen, toegenomen is. In 2005-2006 werd door slechts 14% van de ouders uit het kleuteronderwijs reftergeld betaald, tegenover 66% van de ouders in 2017-2018 (ibid. p. 49).

Tabel 65. Gemiddelde omvang van de studie-uitgaven (in euro) verbonden aan de bijdrageregeling in het kleuteronderwijs

	% gezinnen met uitgaven	Gemiddelde van gezinnen met uitgaven	Gemiddelde van alle gezinnen in de steekproef
Niet verplichte tijdschriften	19,3%	31,15	6,02
Buitenschoolse kosten	52,8%	312,80	165,14
Andere kosten	95,8%	39,52	37,84
Eten op school	25,8%	180,62	46,53
Reftergeld	65,8%	63,79	41,36
Schoolbus	3,5%	13,75	0,48
Schooluitstappen buiten de schooluren	0,7%	.	0,00
Steunactiviteiten	81,2%	58,78	47,74
Totaal bijdrageregeling	100,0%	313,17	313,17

In Tabel 66 lezen we dat ook in het lager onderwijs alle ouders uitgaven maakten via de bijdrageregeling. De gemiddelde uitgave bedraagt hier 373 euro. Net als bij de kleuters ligt het zwaartepunt bij de buitenschoolse kosten. Hier zien we echter dat de gemiddelde uitgaven aan steunactiviteiten hoger liggen dan bij de kleuters (79 euro tegenover 48 euro). Qua uitgavenpatronen zien we gelijkaardige gebruikspercentages over de items heen, met uitzondering van de steunactiviteiten die meer genoemd worden in het lager onderwijs. Ook wordt er in het lager onderwijs iets vaker betaald voor eten en drinken op school (33% tegen 25%). De gemiddelde uitgaven die ouders maakten aan andere kosten, reftergeld en steunactiviteiten, zijn ook enigszins hoger dan in het kleuteronderwijs.

Tabel 66. Gemiddelde omvang van de studie-uitgaven (in euro) verbonden aan de bijdrageregeling in het lager onderwijs

	% gezinnen met uitgaven	Gemiddelde van gezinnen met uitgaven	Gemiddelde van alle gezinnen in de steekproef
Niet verplichte tijdschriften	14,5%	27,55	3,87
Buitenschoolse kosten	55,3%	314,94	174,04
Andere kosten	98,8%	48,73	48,14
Eten op school	33,2%	156,32	51,88
Reftergeld	64,4%	81,13	52,27
Schoolbus	0,9%	5,74	0,05
Schooluitstappen buiten de schooluren	3,7%	84,66	3,20
Steunactiviteiten	93,5%	84,73	79,15
Totaal bijdrageregeling	100,0%	373,23	373,23

In 2007 betaalden ouders in het lager onderwijs gemiddeld 410 euro aan de bijdrageregeling. De kosten van deze categorie zijn dus iets lager in 2017-2018. Net als bij het kleuteronderwijs kunnen we een verklaring vinden bij het andere patroon voor eten en drinken op school; in 2005-2006 kocht 71% van de leerlingen eten op school en was de gemiddelde uitgave 147,4 euro. Ook voor niet verplichte tijdschriften en de schoolbus werden toen vaker uitgaven gemaakt. Voor reftergeld zien we echter weer een zelfde verschuiving als bij de kleuters, waarbij er in 2007 slechts door 18% reftergeld werd betaald tegenover 64% van de ouders in 2017-2018.

5.5 Kosten verbonden aan de basisuitrusting

Tot slot bespreken we de kosten die verbonden zijn aan de basisuitrusting die een kind verondersteld wordt te hebben, om naar school te kunnen gaan. Het gaat hier om artikelen zoals turnkledij, een boekentas, pennenzak, of een brooddoos. We nemen hier, net als in de rest van het rapport, enkel de kosten op die in het schooljaar 2017-2018 gemaakt werden. Hoewel dus waarschijnlijk bijna elk gezin wel ooit een boekentas heeft gekocht, is dit niet noodzakelijk in het afgelopen schooljaar gebeurd. Zoals eerder besproken, nemen we in deze categorie ook het schrijfgerief en schrijfpapier op. Ook worden hier alle niet-verplichte kledij artikelen opgenomen. In vorig onderzoek werd alle kledij, behalve schooluniform en uniformschoot, opgenomen in de basisuitrusting.

Indien leerlingen gebruik maken van ICT-artikelen (laptop, tablet, printer, internet) voor school, nemen we de berekende kost hiervan op bij de basisuitrusting. Aangezien in het onderzoek van 2007 ICT-artikelen niet opgenomen werden, berekenen we zowel een totaal met de ICT-kosten als een totaal zonder de ICT-kosten. Dit zal ons beter in staat stellen om een vergelijking te maken met de kostenpatronen in 2005-2006.

Tabel 67 toont ons dat 74% van de ouders in het kleuteronderwijs gemiddeld 59 euro heeft uitgegeven voor de basisuitrusting van hun kind. Op de totale steekproef berekend bedraagt het gemiddelde 44 euro. De aankoop van duurzaam materiaal is hier de belangrijkste uitgavepost (gemiddeld 25 euro). In 2005-2006 betaalden de ouders van kleuters gemiddeld 29 euro aan basisuitrusting. Als we dit vergelijken met het gemiddelde zonder ICT-kosten, zien we geen grote verschuiving.

Tabel 67. Gemiddelde omvang van de studie-uitgaven (in euro) verbonden aan de basisuitrusting in het kleuteronderwijs

	% gezinnen met uitgaven	Gemiddelde van gezinnen met uitgaven	Gemiddelde van alle gezinnen in de steekproef
Niet verplichte kledij	36,7%	27,46	9,96
Duurzaam materiaal: (boekentas, pennenzak, pennendoos, brooddoos, USB-stick)	54,3%	45,86	24,91
Niet-duurzaam materiaal (schrijfgerief, schrijfpapier)	3,5%	4,76	0,17
ICT	14,3%	89,73	11,89
Totaal basisuitrusting	74,4%	59,03	43,91
Totaal basisuitrusting zonder ICT	71,6%	46,75	33,12

In het lager onderwijs betaalden de ouders gemiddeld 219 euro aan de basisuitrusting van hun kind (Tabel 68). Bijna alle ouders hadden ook uitgaven (97%). De belangrijkste uitgavepost zijn hier duidelijk de ICT-artikelen; negen op tien leerlingen maakte hiervan gebruik voor hun studies. Ook aan schrijfgerief en schrijfpapier werd aanzienlijk meer en vaker geld uitgegeven dan in het kleuter-onderwijs. Hoewel voor duurzaam materiaal ongeveer even vaak uitgaven werden gemaakt, waren deze gemiddeld dan wel weer aanzienlijk hoger, wat ook de totale uitgaven beïnvloedt.

In 2005-2006 was de gemiddelde uitgave aan basisuitrusting in het lager onderwijs 64 euro. Zelfs als men nu de ICT-artikelen niet meerekent, is dit in 2017-2018 toch nog hoger (82 euro). Het is aannemelijk dat de kosten voor schrijfgerief en schrijfpapier dit verschil verklaren, aangezien deze in 2007 niet bij de basisuitrusting werden opgenomen.

Tabel 68. Gemiddelde omvang van de studie-uitgaven (in euro) verbonden aan de basisuitrusting in het lager onderwijs

	% gezinnen met uitgaven	Gemiddelde van gezinnen met uitgaven	Gemiddelde van alle gezinnen in de steekproef
Niet verplichte kledij	48,5%	44,20	21,30
Duurzaam materiaal: (boekentas, pennenzak, pennendoos, brooddoos, USB-stick)	51,2%	84,59	41,32
Niet-duurzaam materiaal (schrijfgerief en/of schrijfpapier)	75,8%	27,24	20,64
ICT	90,2%	152,29	137,37
Totaal basisuitrusting	97,4%	224,82	218,99
Totaal basisuitrusting zonder ICT	87,3%	93,85	81,93

5.6 Samengevat

Tabel 69 geeft de gemiddelde kosten weer van alle gezinnen in de steekproef, per categorie en als totaal. Hoewel we hier een totaal berekenen, komt dit bedrag niet overeen met de totale kost die in hoofdstuk 3 berekend wordt. Ten eerste omvat dit andere rubrieken dan in de studiekost; hier worden de leefkosten (eten en drinken) wel meegeteld en de vervoerskosten niet. Ook berekenen we hier het totaal als een som van de gemiddeldes van elke categorie. Dit is nodig om te kunnen berekenen welk aandeel elke categorie inneemt in de studiekost.

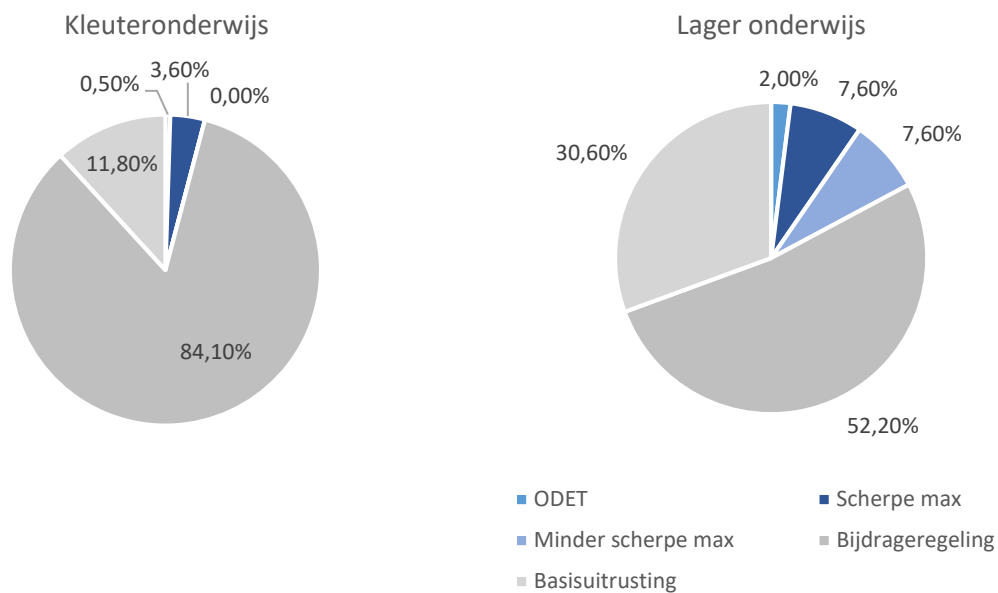
Tabel 69. Gemiddelde uitgaven (in euro, voor alle gezinnen) in kleuter- en lager onderwijs, volgens 5 categorieën van het beleid

	Gemiddelde	Min	Med	Max	Gezinnen met uitgaven	Aandeel in totale kost	Aandeel in totale kost zonder ICT
Kleuteronderwijs							
ODET-lijst	1,84	0,00	0,00	45,00	8,8%	0,5%	0,5%
Scherpe maximumfactuur	13,41	0,00	5,00	60,50	57,8%	3,6%	3,7%
Minder scherpe maximumfactuur	0,0%	0,0%	0,0%
Bijdrageregeling	313,17	5,00	128,50	2385,25	100,0%	84,1%	86,6%
Basisuitrusting	43,91	0,00	22,00	186,25	74,4%	11,8%	.
Basisuitrusting excl. ICT	33,12	0,00	22,00	159,00	71,6%	.	9,2%
Totaal	372,33					100,0%	.
Totaal excl. ICT	361,54					.	100%
Lager onderwijs							
ODET-lijst	14,65	0,00	0,00	280,00	44,2%	2,0%	2,5%
Scherpe maximumfactuur	54,47	0,00	49,60	268,00	93,7%	7,6%	9,4%
Minder scherpe maximumfactuur	54,33	0,00	0,00	510,00	30,5%	7,6%	9,4%
Bijdrageregeling	373,23	0,85	199,00	3564,70	100,0%	52,2%	64,5%
Basisuitrusting	218,99	0,00	198,50	613,50	97,4%	30,6%	.
Basisuitrusting excl. ICT	81,93	0,00	51,93	435,00	87,3%	.	14,2%
Totaal	715,67					100%	.
Totaal excl. ICT	578,61					.	100%

Een niet onaanzienlijk aandeel gezinnen maakt nog uitgaven voor materialen die in principe kosteloos zouden moeten zijn. In het kleuteronderwijs maakt 8,8% van de gezinnen uitgaven in deze categorie, in het lager onderwijs is dit zelfs 44% van de gezinnen. Het kan echter dat ouders toch op de vrije markt bepaalde artikels aankopen, en we kunnen dus niet per definitie ervan uitgaan dat de school in overtreding is. Voor de scherpe maximumfactuur zien we dat de gemiddelde uitgaven ruim onder de grenswaarden van 45 en 85 euro blijven. In het kleuteronderwijs hadden een heleboel gezinnen zelfs geen enkele uitgaven voor artikelen van de scherpe maximumfactuur; slechts 35% maakte hier uitgaven. Toch had 13,3% van de gezinnen in het lager onderwijs, en 4,7% van de gezinnen in het kleuteronderwijs, uitgaven die de scherpe maximumfactuur overschreden. Voor kosten verbonden aan de minder scherpe maximumfactuur had 30% van de gezinnen in het lager onderwijs uitgaven in het bevestigde schooljaar. Eén ouder rapporteerde een prijs voor een meerdaagse uitstap die al de maximumgrens voor de volledige zes leerjaren overschrijdt (472 euro). Over alle gezinnen heen, werd een gemiddelde van 54,3 euro betaald aan deze categorie. De grootste categorie in omvang in zowel kleuter- als lager onderwijs, is de bijdrageregeling. De gemiddelde uitgave bedraagt 313 euro in het kleuteronderwijs en 373 euro in het lager onderwijs. Kosten voor de basisuitrusting van de leerling blijven eerder beperkt voor kleuters, met gemiddeld 42 euro uitgaven. In het lager onderwijs is de basisuitrusting echter een aanzienlijke kostenpost en werd gemiddeld 219 euro uitgegeven.

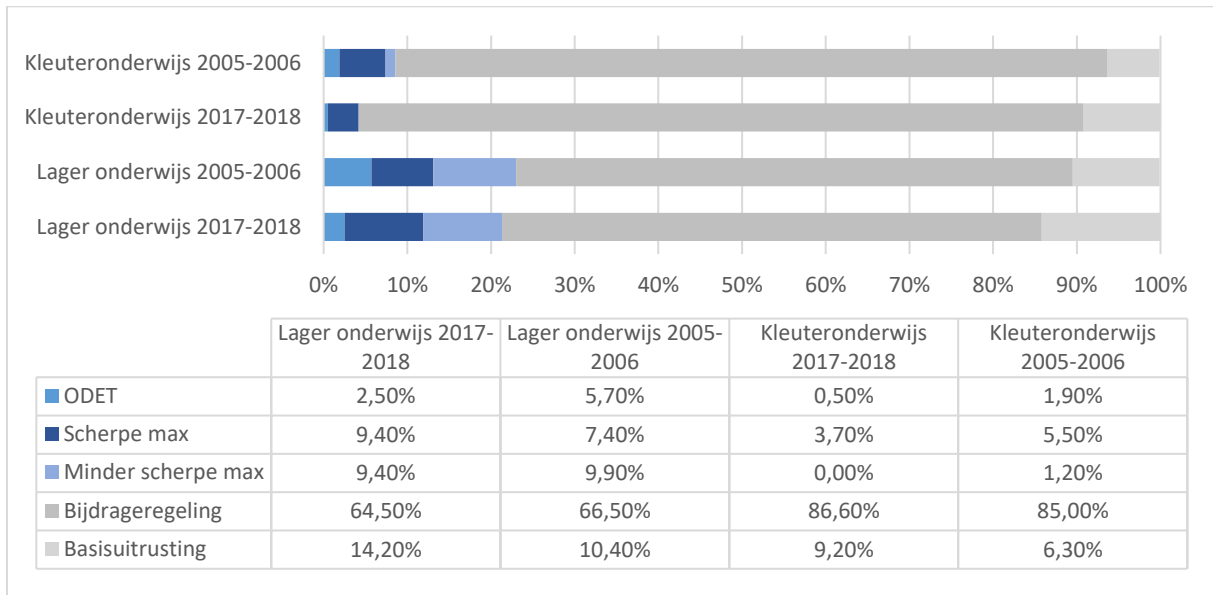
We stellen vast dat het grootste deel van de studiekosten bij de bijdrageregeling ligt; bij de kleuters gaat het hier om 84% van de studiekost en bij de leerlingen in het lager onderwijs om 52%. Daarnaast neemt de basisuitrusting een belangrijk aandeel in van de kosten; 12% in het kleuteronderwijs en 31% in het lager onderwijs. Dit wordt geïllustreerd in Figuur 39. De kosten die door het systeem van de dubbele maximumfactuur worden gereguleerd, omvatten dus eigenlijk slechts een fractie van de studiekosten. Bij de kleuters gaat het hier om 4,1% van de totale kost, en in de lagere school is dit 17,2%. Dit is waarschijnlijk een reflectie van het beleid, dat verschillende grenswaarden hanteert voor de dubbele maximumfactuur in kleuter en lager onderwijs. Tussen het kleuteronderwijs en de lagere school zien we vooral een groot verschil in het aandeel dat ingenomen wordt door de uitgaven verbonden aan de basisuitrusting. De verklaring hiervoor vinden we vooral bij de verschillende gebruikspatronen voor ICT-materiaal.

Figuur 39. Relatief aandeel van de verschillende uitgavencategorieën in de totale uitgave die ouders hebben voor hun schoolgaand kind, in kleuter- en lager onderwijs

Gezien de ICT-kosten niet opgenomen waren in het onderzoek van 2007, bespreken we in de volgende vergelijking de basisuitrusting zonder inbegrip van ICT-kosten. In Figuur 40 zien we dat het relatieve aandeel van de categorieën ODET-lijst, scherpe maximumfactuur en minder scherpe maximumfactuur enigszins gedaald is, terwijl de basisuitrusting in relatief aandeel is toegenomen. Dit komt zowel door een lichte daling in absolute termen van de kosten verbonden aan de uitgaven die onder ODET-lijst en dubbele maximumfactuur vallen, als een stijging van de kosten verbonden aan de uitgaven voor de basisuitrusting (zie Bijlage 10). Nemen we de uitgaven voor ICT-materiaal mee in de vergelijking, zijn de uitgaven voor basisuitrusting in het lager onderwijs aanzienlijk toegenomen. Algemeen gesteld stellen we vast dat het patroon van uitgaven weinig is veranderd sinds 2007, en dat de bijdrageregeling de belangrijkste uitgavencategorie blijft.

Figuur 40. Relatief aandeel van de verschillende uitgavencategorieën (exclusief ICT) in de totale uitgaven die ouders hebben voor hun schoolgaand kind, in 2005-2006 en 2017-2018

Bron: op basis van Bollens & Poesen-Vandeputte, 2007

6 Conclusie

6.1 Overzicht van de belangrijkste resultaten

Dit rapport geeft een overzicht van de studiekosten en leefkosten van leerlingen in het basisonderwijs in 2017-2018. De data voor het onderzoek werden verzameld in een grootschalige bevraging in twee golven bij 1060 ouders van leerlingen in 73 basisscholen. De bevraging bevatte een groot aantal vragen naar de uitgaven van ouders aan kostenrubrieken zoals schoolmateriaal, specifieke kledij, schoolactiviteiten en buitenschoolse activiteiten. De antwoorden van de ouders op deze bevraging vormen de basis van de analyses die in dit rapport gepresenteerd worden. In de bespreking van de resultaten en de beleidsmatige analyse van de resultaten hebben we ervoor gekozen om de resultaten voor kleuter- en lager onderwijs apart te bespreken.

We vatten hieronder eerst de voornaamste resultaten voor ieder onderwijsniveau samen, waarna we de verschillen naar graad/leerjaar en schoolkenmerken bespreken. In het laatste deel van de conclusie koppelen we de resultaten terug naar het beleid rond kostenbeheersing.

De resultaten in dit rapport tonen aan dat de mediaanuitgave aan studiekosten voor één schooljaar in het kleuteronderwijs 170 euro bedraagt zonder vervoerskosten. Wanneer we de mediaanuitgaven voor de verschillende kostenrubrieken apart bekijken, zien we dat de belangrijkste kostenrubrieken in het kleuteronderwijs zijn duurzame schooluitrusting (vooral rugzak/boekentas en brooddoos) met een mediaanuitgave van 30 euro voor gezinnen met uitgaven (en 25 euro voor alle gezinnen) en steunactiviteiten met een mediaanuitgave van 50 euro voor gezinnen met uitgaven (en 40 euro voor alle gezinnen). Ook hebben praktisch alle ouders nog uitgaven voor andere kosten, zoals schoolfoto's en traktaties bij de verjaardag. De mediaanuitgave voor deze categorie is 26 euro.

De vervoerskosten voor leerlingen in het kleuteronderwijs mogen niet over het hoofd gezien worden: zeventig procent van de ouders heeft uitgaven aan het woon-schoolvervoer, en zij geven hier tussen 21 en 3770 euro voor een schooljaar aan uit. Ongeveer drie ouders op tien brengen hun kind te voet of met de fiets naar school, en hebben dus geen directe uitgaven hieraan. De mediaanuitgave aan woon-schoolvervoer voor alle leerlingen bedraagt 126 euro voor een schooljaar. Verder heeft 14% van de gezinnen nog beperkte bijkomende uitgaven voor de aankoop van een fiets en dergelijke.

Wanneer we de vervoerskosten mee opnemen in de berekening van de totaaluitgave, komen we tot een mediaantotaaluitgave van 287,80 euro voor een schooljaar in het kleuteronderwijs. De kosten kennen een sterke spreiding, er zijn met andere woorden grote verschillen tussen ouders in de uitgaven die ze voor de studies van hun kind maken.

Indien we de gemiddelde uitgaven aan de verschillende kostenrubrieken vergelijken met het vorige studiekostenonderzoek in 2005-2006, kunnen we vaststellen dat voor de meeste kostenrubrieken de uitgaven in het kleuteronderwijs zijn afgenomen of gelijk gebleven. Hier waren twee uitzonderingen op. Voor duurzame schooluitrusting zien we dat meer ouders hier kosten voor hebben, en

er ook gemiddeld meer aan uitgeven. Het meest opvallende verschil zien we echter bij de vervoerskosten: de uitgaven hiervoor zijn meer dan verdubbeld ten opzichte van het vorige onderzoek. De belangrijkste verklaring hiervoor vinden we in de hogere prijs per kilometer die we in dit onderzoek gebruiken tegenover het vorige onderzoek.

De uitgaven aan studiekosten zijn hoger in het lager onderwijs dan in het kleuteronderwijs, en dit voor alle kostenrubrieken met uitzondering van niet-duurzaam materiaal. In het lager onderwijs hebben meer ouders uitgaven aan niet-duurzame uitrusting, maar is de mediaanuitgave (voor gezinnen met uitgaven) drie euro lager dan in het kleuteronderwijs. De mediaan van de totaaluitgave voor één jaar in het lager onderwijs is 448,55 euro zonder vervoerskosten, en 628,75 euro met vervoerskosten. De hoogste uitgaven noteren we voor ICT-materialen en vervoer. Hoewel in het vorige studiekostenonderzoek ICT-materialen niet bevraagd werden, hebben we in dit onderzoek besloten dit wel mee te laten tellen in de vaststelling van de studiekosten. Deze beslissing is gemotiveerd door het hoge gebruik van ICT-materialen door leerlingen (87% in totaal, en 100% voor derde graad) en de hoge uitgaven hieraan, namelijk een mediaanbedrag van 135,71 euro voor een schooljaar (voor gezinnen met uitgaven) in het lager onderwijs. Net als in het kleuteronderwijs zijn ook de vervoerskosten een belangrijke kostenrubriek: de mediaanuitgave aan woon-schoolvervoer is 126 euro voor een schooljaar. Ook hier zien we een zeer grote spreiding in de uitgaven: de uitgaven aan studiekosten (inclusief vervoer) van de helft van de ouders situeert zich tussen 384 en 952 euro.

In vergelijking met het vorige onderzoek zien we voor de meeste kostenrubrieken een lichte stijging van de kosten in het lager onderwijs ten opzichte van het geïndexeerde gemiddelde van 2005-2006. Ook hier is de grootste toename in de vervoerskosten, en wordt dit grotendeels verklaard door de hogere prijs per kilometer die we toekennen in dit onderzoek. Meer ouders hebben uitgaven aan kledij en aan niet-duurzame schooluitrusting dan 12 jaar geleden. De gemiddelde uitgave aan niet-duurzaam materiaal is afgenomen tegenover het vorige onderzoek, dit is de enige kostenrubriek waarvoor we een uitgesproken daling waarnemen. Verder willen we nogmaals opmerken dat het vorige studiekostenonderzoek de uitgaven aan ICT-materialen niet opgenomen heeft; gelet op het hoge gebruik en de hoge uitgaven is het cruciaal dat deze kostenrubriek meegenomen wordt in de berekening van totaaluitgaven.

De uitgaven aan studiekosten in kleuter- en lager onderwijs variëren naargelang het leerjaar waarin het kind zit, het onderwijsnet en de schoolgrootte. In het kleuteronderwijs ligt het zwaartepunt van de uitgaven vooral in de instapklas/eerste kleuterklas, omdat ouders vooral in dit jaar uitgaven hebben aan duurzame materialen, zoals een boekentas en een brooddoos. In het lager onderwijs zien we een andere evolutie van de studiekosten: ondanks de hogere uitgaven aan niet-duurzame materialen in de eerste graad, nemen de studiekosten toe doorheen de schoolloopbaan van kinderen. De hoogste uitgaven zien we in de derde graad, en dit komt voornamelijk door de hoge kost van meerdaagse uitstappen die voor leerlingen in de derde graad georganiseerd worden en het hoger gebruik van de ICT-materialen in de derde graad.

In het kleuteronderwijs zijn de mediaantotaaluitgaven in GO-scholen en VGO-scholen ongeveer even hoog, en ligt de mediaanuitgave in OGO-scholen lager. In OGO-scholen hebben leerlingen minder uitgaven aan schoolactiviteiten, kledij en steunactiviteiten. In GO-scholen zijn de uitgaven aan materialen tamelijk laag, maar rapporteren ouders wel hoge uitgaven aan steunactiviteiten en

schoolactiviteiten. In het lager onderwijs is de mediaantotaaluitgave in VGO-scholen 160 à 180 euro hoger dan in GO- en OGO-scholen. In VGO-scholen hebben leerlingen de hoogste uitgaven aan schoolactiviteiten, duurzaam schoolmateriaal en steunactiviteiten. Zowel in het lager als in het kleuteronderwijs hebben leerlingen in kleine scholen (i.e. scholen met minder dan 250 leerlingen) en scholen in een landelijke omgeving de hoogste mediaanuitgaven in totaal, en dit kan verklaard worden door de hogere uitgaven aan school- en steunactiviteiten in deze scholen. Deze verschillen naar schoolkenmerken moeten echter wel met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Bepaalde schoolkenmerken hangen sterk samen (bv. schoolgrootte en verstedelijking) en het was niet mogelijk om multivariate analyses uit te voeren.

Een deel van de studiekosten die ouders in het basisonderwijs maken, vallen onder het decreet kostenbeheersing van 6 juli 2007. Dit decreet was nog niet van kracht toen het vorige studiekostenonderzoek (2005-2006) werd uitgevoerd. Het is daarom interessant om na te gaan in welke mate de uitgavenpatronen van ouders gewijzigd zijn in het kader van de verschillende categorieën die in het decreet gepreciseerd worden. Deze categorieën zijn 1) de kosten verbonden aan ontwikkelingsdoelen en eindtermen; 2) de scherpe maximumfactuur; 3) de minder scherpe maximumfactuur; 4) de bijdrageregeling. Hier voegen we een vijfde categorie aan toe, namelijk de basisuitrusting.

Voor de eerste categorie mogen scholen geen bijdragen vragen aan ouders. Toch rapporteert 44% van de ouders van een leerling in het lager onderwijs uitgaven voor deze in principe kosteloze materialen. In het kleuteronderwijs is dit 8%. Zowel voor het kleuter- als het lager onderwijs zien we dat ouders gemiddeld lage uitgaven voor maken, en dat de uitgaven hiervoor gedaald zijn ten opzichte van 2005-2006. Ouders maken voornamelijk uitgaven voor knutsel- en tekengerief. Het is echter niet zeker dat deze uitgaven erop wijzen dat veel scholen toch bijdragen vragen voor deze kosteloze materialen; het is immers mogelijk dat ouders nog bijkomende artikelen aankopen voor hun kind (bv. knutselmateriaal) zonder dat dit door de school gevraagd wordt.

De tweede categorie, de scherpe maximumfactuur, bevat de kosten voor schoolartikelen en -activiteiten die niet onder de eerste categorie vallen, maar die de school organiseert binnen het pedagogisch project. Dit gaat bijvoorbeeld over ééndaagse uitstappen of materialen die via de school aangekocht worden. Hiervoor is er in het kleuteronderwijs een maximumbedrag vastgelegd op 45 euro, en in het lager onderwijs op 85 euro. 5% van de leerlingen in het kleuteronderwijs en 13% van de leerlingen in het lager onderwijs rapporteren uitgaven die hoger liggen dan de scherpe maximumfactuur. Ten opzichte van het vorige studiekostenonderzoek zijn in het kleuteronderwijs de uitgaven voor de scherpe maximumfactuur gedaald. In het lager onderwijs worden gemiddeld hogere uitgaven gemaakt dan twaalf jaar geleden. Deze toename kan mogelijks verklaard worden doordat in het huidige studiekostenonderzoek meer categorieën van verplichte kledij opgenomen zijn (bv. turnkledij, fluohesje), met als gevolg een stijging in de gemiddelde uitgaven aan deze categorie. Deze toename in uitgaven lijkt met andere woorden eerder aan verschillen in het meetinstrument te liggen.

De minder scherpe maximumfactuur is de derde categorie, en dit omvat de meerdaagse buitenschoolse activiteiten die binnen en buiten de schooluren vallen. Deze minder scherpe maximumfactuur bestaat enkel in het lager onderwijs. Het percentage ouders die uitgaven hebben aan zulke meerdaagse uitstappen uitgave is toegenomen ten opzichte van 2005-2006, maar de gemiddelde

kost is licht afgenomen. Net als eerder aangehaald, is het vooral voor leerlingen in de derde graad dat meerdaagse uitstappen georganiseerd worden en zien we dus vooral in deze groep hoge uitgaven aan meerdaagse uitstappen. In het kader van dit onderzoek is het niet mogelijk een schatting te maken van de uitgaven aan meerdaagse activiteiten over de hele schoolloopbaan van een leerling. Bijgevolg kunnen we niet evalueren in welk percentage van de scholen de minder scherpe maximumfactuur overschreden wordt. Wel kunnen we vaststellen dat de uitgaven voor sneeuwklassen tussen 400 en 510 euro liggen. Gelet dat het maximumbedrag voor de minder scherpe maximumfactuur 425 euro voor een volledige schoolloopbaan bedraagt, kunnen we ervan uitgaan dat dit bedrag overschreden wordt voor de meeste scholen die sneeuwklassen organiseren.

De kosten die door het systeem van de dubbele maximumfactuur worden gereguleerd, omvatten slechts een fractie van de studiekosten. De derde categorie, de bijdrageregeling, omvat het grootste deel van de werkelijke studiekosten van leerlingen: 84% van de studiekosten van leerlingen in het kleuteronderwijs, en 52% van de studiekosten van leerlingen in het lager onderwijs vallen hieronder. De kosten verbonden aan de bijdrageregeling zijn kosten voor artikelen en diensten die een school aanbiedt en niet onder de vorige categorieën vallen. Hiervoor is geen maximumbedrag vastgelegd, de uitgaven moeten in verhouding zijn tot de geleverde prestatie. De uitgaven hieraan zijn, in vergelijking met het vorige studiekostenonderzoek, in het kleuteronderwijs met ongeveer 80 euro gedaald en in het lager onderwijs met ongeveer 25 euro. Deze daling lijkt voornamelijk gelinkt te zijn met een lager gebruik van eten en drinken dat door de school aangeboden wordt.

Tot slot zijn er de kosten voor de basisuitrusting die kinderen nodig hebben om naar school te gaan. Verschillend met het vorige onderzoek is dat we hier ook de uitgaven aan ICT-materialen opgenomen hebben. De uitgaven aan basisuitrusting zijn vooral in het lager onderwijs toegenomen ten opzichte van het vorig onderzoek, vooral als we de ICT-kosten meenemen. In het kleuteronderwijs zijn de uitgaven ongeveer gelijk gebleven in vergelijking met het vorig onderzoek.

In het algemeen kunnen we stellen dat het (relatieve) uitgavenpatroon van ouders aan deze vijf categorieën nauwelijks gewijzigd is ten opzichte van 2005-2006. De bijdrageregeling blijft de voornaamste uitgavecategorie. De belangrijkste wijziging zien we in de toename van de kosten voor basisuitrusting in het lager onderwijs, en dit komt voornamelijk door het hoge gebruik en de relatief hoge kost voor ICT-materialen.

In het kader van dit onderzoek werd ook een bevraging uitgevoerd bij directieleden omtrent het beleid rond kostenbeheersing op school. Bijna alle directeurs in het onderzoek geven aan dat ze geconfronteerd worden met onbetaalde schoolfacturen. Drie op de vier schooldirecteurs voorziet wel speciale tegemoetkomingen voor ouders met betalingsmoeilijkheden, maar in de meeste gevallen gaat het hier om een spreiding en/of uitstel van betaling. Een vermindering of kwijtschelding is mogelijk in minder dan een derde van de scholen.

Net niet de helft (44%) van de directeurs geeft aan dat er in hun school beleid wordt gevoerd rond kostenbeheersing. Echter, deze directies verwezen daarbij vooral naar het bestaande beleid van de dubbele maximumfactuur. Dit lijkt te impliceren dat kosten via de bijdrageregeling niet onder het kostenbeleid van deze scholen valt.

Alle directieleden in de bevraging bezig met manieren om de kosten te drukken. Een veel voorkomend middel hiertoe is het gebruik van sociale en andere voordelen van het lokale bestuur. Zo maakt 68% van de directies gratis gebruik van gemeentelijke of stedelijke sportinfrastructuur. Opvallend is ook dat 43% van de schooldirecties zegt beroep te doen op fondsen van oudervereniging.

Twee beleidsaanbevelingen waar deze directies zich het meest achter schaarde, zijn het voorstel om meer te investeren in de bouw of renovatie van scholen, en om te voorzien in extra administratieve omkadering. Bij de directeuren is veel steun voor het systeem van de dubbele maximumfactuur, de helft van de directieleden (48%) zou het systeem behouden en de bedragen niet aanpassen. 40% zou de bedragen willen optrekken; 7% zou de bedragen willen verlagen en 2% zou het systeem afschaffen.

Tot slot willen we dieper ingaan op de uitgaven van leerlingen met een functiebeperking. Op basis van het beperkt aantal ouders van een leerling met een functiebeperking, konden we in dit rapport vaststellen dat bijna alle leerlingen met een functiebeperking bijkomende uitgaven maken voor gespecialiseerde ondersteuning, en dit vooral in het lager onderwijs. Eén op drie heeft ook uitgaven voor extra leermiddelen. De mediaan van de uitgaven ten gevolge van een functiebeperking is 1500 euro voor een schooljaar, maar de kosten zijn sterk gespreid en situeren zich tussen 100 euro en 6000 euro voor een schooljaar. Omwille van het zeer lage aantal observaties is het moeilijk deze resultaten te veralgemenen. We suggereren daarom dat het verder verkennen van de studieuitgaven ten gevolge van een functiebeperking een uiterst interessante piste voor toekomstig onderzoek kan zijn.

6.2 Aanbevelingen voor beleid

Op basis van dit overzicht van de belangrijkste resultaten van het rapport, focussen we op enkele vaststellingen die relevant voor beleidsmakers kunnen zijn.

Ten eerste is het uiterst relevant om de uitgaven aan studiekosten te vergelijken met het bedrag van schooltoelagen in het kleuter- en lager onderwijs. In het kleuteronderwijs bedraagt de schooltoelage 96,69 euro voor een schooljaar. Gezien de mediaan van de totale studiekosten 170 euro zonder vervoerskosten en 287,80 euro met vervoerskosten voor een schooljaar in het kleuteronderwijs bedraagt, stellen we vast dat voor het kleuteronderwijs het bedrag van de schooltoelage onvoldoende is om de studiekosten te dekken. In het lager onderwijs komen we tot dezelfde vaststelling: de bedragen voor de schooltoelages (minimumtoelage van 108,78 euro en volledige toelage van 163,17 euro) liggen ruim onder de mediaanstudiekost in dit onderzoek, namelijk 448,55 euro zonder en 628,75 euro met vervoerskosten. In vergelijking met het vorige onderzoek in 2005-2006 zien we voor de meeste kostenrubrieken in het lager onderwijs een lichte stijging van de gemiddelde kosten bovenop de index. In het kleuteronderwijs zien we, behalve voor de uitgaven aan duurzame schooluitrusting een stagnatie of een daling van de gemiddelde kosten na indexering. Vooral in het lager onderwijs, is het bijgevolg aangewezen om de bedragen voor schooltoelagen op te trekken.

Ten tweede stellen we in dit rapport vast dat de studiekosten aan de verschillende kostenrubrieken in zowel kleuter- als lager onderwijs beperkt zijn toegenomen of afgenomen met uitzondering van

de vervoerskosten en ICT-materialen. De vervoerskosten hebben een belangrijk aandeel in de uitgaven van ouders, en er is een zeer grote spreiding van kosten. Dit komt vooral doordat iets minder dan één derde van de kinderen zich op een relatief kosteloze wijze naar school verplaatst (te voet of met de fiets), en dat de uitgaven voor andere vervoersvormen, en dan vooral autovervoer, tamelijk hoog liggen. Positief is dat de kosten voor openbaar vervoer gedaald zijn ten opzichte van het vorige onderzoek²⁹, maar gelet op het lage percentage leerlingen die hier gebruik van maken, heeft dit een zeer beperkte invloed op de mediaanvervoerskost.

Ten derde willen we wijzen op het hoge gebruik van ICT-materialen bij leerlingen in het lager onderwijs. In de derde graad van het lager onderwijs maakt bijna 100% van de leerlingen gebruik van deze materialen voor schoolwerk, en de jaarlijkse kosten hiervoor zijn hoog. Hoewel scholen gratis ICT moeten aanbieden in het kader van de lijst van kosteloze materialen (ODET), blijkt het een realiteit te zijn dat veel leerlingen hier ook thuis van gebruik maken in het kader van hun studies (zie ook: Heymans e.a., 2018). Het is daarom belangrijk dat beleidsmakers zich blijvend inzetten om de toegankelijkheid van leerlingen tot ICT-materialen te verhogen, niet enkel op school maar ook in de thuisomgeving.

Ten vierde willen we de aandacht vestigen op de hoge uitgaven aan meerdaagse activiteiten. In het vorige studiekostenonderzoek in 2005-2006 werd dit reeds als een aandachtspunt naar voor geschoven: de hoge uitgave aan meerdaagse activiteiten in de derde graad heeft een sterke impact op de totaalcost. In vergelijking met het vorige onderzoek stellen we vast dat de deelname aan meerdaagse uitstappen is toegenomen, en dat de gemiddelde kostprijs licht is afgenomen. Dit resultaat suggereert dat de minder scherpe maximumfactuur ervoor gezorgd heeft dat meer leerlingen deelnemen aan meerdaagse uitstappen voor een gemiddeld lagere prijs. We bevelen daarom aan dat de opvolging van de minder scherpe maximumfactuur een blijvend aandachtspunt voor beleidsmakers moet blijven.

Ten vijfde willen we erop wijzen dat de uitgaven die onder de bijdrageregeling vallen, nog steeds een hoog aandeel hebben in de totale studiekost van ouders en de belangrijkste uitgavecategorie vormen. Dit zien we zowel in het kleuter- als in het lager onderwijs. We zijn dan ook van mening dat het cruciaal is dat het beleid zorgt voor een consequente opvolging van de manier waarop scholen de bijdrageregeling opstellen en de mate waarin de kosten in verhouding zijn tot de geleverde prestaties. Op dit moment wordt de verantwoordelijkheid om toe te zien op de correcte toepassing van de bijdrageregeling bij de ouders gelegd (Commissie Zorgvuldig Bestuur, 2015, p. 78). Daarnaast vraagt het Rekenhof in een rapport van 2011 ook een actiever toezicht door de overheid, eventueel door de inspectie of de verificatiediensten van de administratie (Rekenhof, 2011).

²⁹ Vanaf 1 juli 2005 kostte een jaarabonnement bij De Lijn voor een kind tussen 6 en 11 jaar 149,90 euro voor een jaar. Vanaf 1 februari 2017 kost een jaarabonnement bij De Lijn voor een kind tussen 6 en 11 jaar 52 euro.

Bijlagen

Bijlage 1. Gewichten

Tabel 70. Gewichten voor eerste bevraging

	<200	200-350	>350
GO	1,2429	0,8078	0,3398
OGO	0,6140	1,3396	0,5571
VGO	1,1309	2,0609	0,9065

Tabel 71. Gewichten voor vervolgebvraging

	<200	200-350	>350
GO	1,2299	0,7988	0,3359
OGO	0,7083	1,3248	0,5507
VGO	1,1177	2,0371	0,8963

Tabel 72. Gewichten voor directiebevraging

	<200	200-350	>350
GO	1,2233	1,1919	0,2924
OGO	0,3525	0,9883	0,2466
VGO	0,6117	2,5328	1,5602

Bijlage 2. Verschil in uitgaven in eerste bevraging tussen deelnemers eerste bevraging en beide bevragingen

In bijkomende analyses hebben we voor het kleuteronderwijs en het lager onderwijs nagegaan of de gerapporteerde totaaluitgaven in de eerste bevraging verschillen tussen 1) ouders die enkel aan de eerste bevraging deelgenomen hebben; en 2) ouders die aan de eerste en de vervolgbefvraging deelgenomen hebben. Omdat we de finale totaaluitgaven enkel berekenen voor deze laatste groep, is het interessant om te evalueren of deze groep gelijk op de groep van ouders die aan slechts één bevraging deelgenomen hebben, en zo representatief zou kunnen zijn voor de volledige steekproef.

We hebben hiervoor in SAS 9.4 een Wilcoxon two-sample test uitgevoerd. Deze test vergelijkt de gemiddelden over twee steekproeven en houdt hierbij ook rekening met de ordening van de observaties (wat een impact heeft op kwartielen en medianen). In de twee onderstaande tabellen geven we voor enkele totaaluitgaven van de eerste bevraging weer of er een significant verschil is tussen de twee groepen van ouders, en welke richting dit verschil heeft.

Voor het kleuteronderwijs zien we enkel dat ouders die aan beide bevragingen deelnemen, gemiddeld hogere uitgaven aan steunactiviteiten rapporteren dan ouders die enkel aan de eerste bevraging deelnamen. Voor de andere kostenrubrieken zijn de verschillen beperkt en insignificant, we kunnen dus concluderen dat de selecte groep die aan beide bevragingen deelnam representatief is met de steekproef van de eerste bevraging voor deze totaaluitgaven.

Tabel 73. Wilcoxon two-sample test voor totaaluitgaven op basis van eerste bevraging voor kleuteronderwijs

Totaaluitgaven op basis van eerste bevraging	Gemiddelde: enkel eerste bevraging	Gemiddelde: beide bevragingen	Verschil significant ($p < 0,05$)?
Kledij	55,85	57,62	Nee
Niet-duurzame artikelen	19,79	14,00	Nee
Duurzame artikelen	80,78	74,19	Nee
Schoolzwemmen	10,57	10,36	Nee
Steunactiviteiten	66,32	83,10	Ja
Buitenschoolse activiteiten	57,01	49,16	Nee
Andere uitgaven	89,76	89,08	Nee

Voor het lager onderwijs zien we meer uitgesproken verschillen. Ouders die aan beide bevragingen deelnamen, rapporteren gemiddeld lagere uitgaven aan niet-duurzame artikelen dan ouders die enkel aan de eerste bevraging deelnamen. Voor andere uitgaven en duurzame artikelen zien we eenzelfde patroon, maar is dit verschil niet significant ($p=0,05$). Op basis van deze uitkomsten kunnen we concluderen dat de steekproef van ouders die aan beide bevragingen deelneemt grotendeels representatief is voor de volledige steekproef van de eerste bevraging, maar dat er een risico op onderschatting van de totaaluitgaven is omwille van de lager gerapporteerde uitgaven aan niet-duurzaam materiaal, duurzame artikelen en andere uitgaven.

Tabel 74. Wilcoxon two-sample test voor totaaluitgaven op basis van eerste bevraging voor lager onderwijs

Totaaluitgaven op basis van eerste bevraging	Gemiddelde: enkel eerste bevraging	Gemiddelde: beide bevestigingen	Verskil significant (p<0,05)?
Kledij	216,43	204,54	Nee
Niet-duurzame artikelen	254,80	214,77	Ja
Duurzame artikelen	222,15	198,06	Nee (borderline insignificant)
Schoolzwemmen	195,21	179,69	Nee
Steunactiviteiten	168,29	183,83	Nee
Buitenschoolse activiteiten	138,94	135,14	Nee
Andere uitgaven	223,55	203,06	Nee (borderline insignificant)

Bijlage 3. Uitgaven aan studiekosten naar leerjaar in het kleuteronderwijs

Tabel 75. Uitgaven aan studiekosten in instapklas/eerste kleuterklas

Instappers/Eerste kleuterklas	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	20,6	32,00	6,00	6,00	70,00	70,00
Kledij	72,6	6,00	0,00	4,00	15,50	50,00
Duurzame schooluitrusting	77,5	45,00	0,00	20,00	79,50	105,00
ICT	11,8	81,25	3,50	3,50	84,75	128,50
Vervoerskosten (transport)	100,0	163,36	0,00	0,00	628,32	1256,64
Vervoerskosten (extra)	11,9	51,25	1,25	16,58	200,00	200,00
Schoolactiviteiten	88,1	10,00	0,00	2,00	12,50	30,00
Eten en drinken	28,9	136,00	0,00	20,40	391,00	680,00
Reftergeld	31,1	60,00	12,00	32,50	70,00	148,00
Buitenschoolse kosten	48,8	250,00	7,00	148,00	740,00	1000,00
Steunactiviteiten	90,8	40,00	2,00	10,00	90,00	140,00
Andere uitgaven	88,7	26,00	14,00	21,00	54,00	149,00

Tabel 76. Uitgaven aan studiekosten in tweede kleuterklas

Tweede kleuterklas	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	31,9	35,00	6,00	20,00	43,00	70,00
Kledij	37,9	6,00	0,00	0,00	35,00	35,99
Duurzame schooluitrusting	89,6	30,00	0,00	25,00	59,00	93,00
ICT	7,3	84,75	3,50	3,50	140,08	143,75
Vervoerskosten (transport)	100,0	125,66	0,00	0,00	314,16	2073,46
Vervoerskosten (extra)	17,2	12,50	2,50	6,50	19,17	625,00
Schoolactiviteiten	85,5	5,00	0,00	4,50	12,00	40,00
Eten en drinken	24,2	46,75	4,25	40,80	226,53	637,50
Reftergeld	29,4	60,00	10,00	40,00	72,50	400,00
Buitenschoolse kosten	69,3	288,00	30,00	146,25	410,00	600,00
Steunactiviteiten	89,5	58,00	1,00	40,00	90,50	175,00
Andere uitgaven	100,0	31,00	7,50	25,00	40,00	265,00

Tabel 77. Uitgaven aan studiekosten in derde kleuterklas

Derde kleuterklas	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	43,0	35,00	2,00	15,00	37,00	41,00
Kledij	71,8	20,00	8,00	12,00	30,00	97,50
Duurzame schooluitrusting	77,3	25,00	0,00	9,95	47,00	61,00
ICT	10,4	84,75	27,80	84,75	156,25	215,30
Vervoerskosten (transport)	100,0	125,66	0,00	0,00	502,66	3769,92
Vervoerskosten (extra)	12,1	9,58	6,25	8,33	21,46	100,00
Schoolactiviteiten	100,0	14,50	0,00	6,00	25,50	37,00
Eten en drinken	38,4	102,00	0,00	34,00	206,13	1193,40
Reftergeld	29,8	50,00	1,70	14,80	80,00	350,00
Buitenschoolse kosten	47,7	101,75	40,00	84,00	800,00	2180,00
Steunactiviteiten	67,6	35,00	8,00	10,00	86,00	130,00
Andere uitgaven	100,0	25,80	4,00	18,00	47,00	80,00

Bijlage 4. Uitgaven aan studiekosten in kleuteronderwijs naar net

Tabel 78. Uitgaven aan studiekosten in kleuteronderwijs in GO

Net = GO	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	19,6	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00
Kledij	83,5	15,00	3,00	8,00	20,49	39,00
Duurzame schooluitrusting	89,7	20,50	7,00	10,00	38,00	105,00
ICT	6,6	34,75	34,75	34,75	143,75	215,30
Vervoerskosten (transport)	100,0	0,00	0,00	0,00	477,52	1884,96
Vervoerskosten (extra)	25,8	19,17	6,25	15,63	34,38	100,00
Schoolactiviteiten	100,0	25,50	0,00	0,00	30,00	34,00
Eten en drinken	59,9	127,50	4,25	22,10	357,00	1193,40
Reftergeld	33,4	70,00	1,70	50,00	80,00	400,00
Buitenschoolse kosten	91,8	101,75	7,00	55,50	800,00	2180,00
Steunactiviteiten	52,6	100,00	10,00	35,00	105,00	105,00
Andere uitgaven	100,0	40,00	14,00	16,00	80,00	149,00

Tabel 79. Uitgaven aan studiekosten in kleuteronderwijs in OGO

Net = OGO	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	22,4	32,00	6,00	6,00	43,00	70,00
Kledij	57,8	7,00	0,00	2,00	30,00	50,00
Duurzame schooluitrusting	76,7	47,00	0,00	30,00	60,00	105,00
ICT	13,1	84,75	3,50	81,25	156,25	156,25
Vervoerskosten (transport)	100,0	125,66	0,00	20,94	376,99	1256,64
Vervoerskosten (extra)	12,1	16,58	1,25	6,50	34,88	625,00
Schoolactiviteiten	100,0	4,70	0,00	2,00	10,00	40,00
Eten en drinken	31,5	102,00	0,00	8,50	226,53	680,00
Reftergeld	32,2	70,00	10,00	51,80	81,40	140,00
Buitenschoolse kosten	44,6	250,00	50,00	180,50	260,00	600,00
Steunactiviteiten	80,8	29,00	1,00	12,00	70,00	120,00
Andere uitgaven	100,0	31,00	16,00	26,00	45,00	100,00

Tabel 80. Uitgaven aan studiekosten in kleuteronderwijs in GO

Net = VGO	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	39,8	35,00	6,00	15,00	41,00	70,00
Kledij	57,8	12,00	0,00	6,00	29,00	97,50
Duurzame schooluitrusting	76,7	25,00	0,00	10,00	61,00	105,00
ICT	9,1	84,75	3,50	3,50	121,55	190,08
Vervoerskosten (transport)	100,0	125,66	0,00	0,00	502,66	3769,92
Vervoerskosten (extra)	11,8	11,67	2,50	8,33	14,58	200,00
Schoolactiviteiten	100,0	12,00	0,00	6,00	16,00	37,00
Eten en drinken	25,2	85,00	11,48	34,00	145,35	467,50
Reftergeld	28,2	40,00	5,00	15,00	70,00	350,00
Buitenschoolse kosten	60,2	288,00	30,00	84,00	550,00	1780,00
Steunactiviteiten	87,7	60,00	5,00	30,50	92,00	175,00
Andere uitgaven	93,4	25,00	4,00	19,00	50,00	265,00

Bijlage 5. Uitgaven aan studiekosten in kleuteronderwijs naar grootte van basisschool

Tabel 81. Uitgaven aan studiekosten in kleuteronderwijs in basisschool met minder dan 250 leerlingen

Grootte = <250 lln	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	35,9	35,00	6,00	15,00	70,00	70,00
Kledij	57,2	6,00	0,00	4,00	35,00	97,50
Duurzame schooluitrusting	83,1	52,50	0,00	29,00	93,00	105,00
ICT	7,7	121,55	27,80	27,80	190,08	190,08
Vervoerskosten (transport)	100,0	167,55	0,00	62,83	581,91	1884,96
Vervoerskosten (extra)	4,8	4,38	4,17	4,17	6,50	6,50
Schoolactiviteiten	93,1	12,00	0,00	5,00	15,00	20,00
Eten en drinken	27,1	344,25	25,50	206,13	382,50	680,00
Reftergeld	38,6	56,00	12,00	32,50	72,50	160,00
Buitenschoolse kosten	40,1	452,50	144,00	250,00	600,00	1000,00
Steunactiviteiten	100,0	73,00	2,00	22,00	100,00	175,00
Andere uitgaven	100,0	26,00	4,00	19,00	58,00	73,00

Tabel 82. Uitgaven aan studiekosten in kleuteronderwijs in basisschool met tussen 250 en 350 leerlingen

Grootte = 250-350 lln	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	28,7	32,00	2,00	6,00	37,00	37,00
Kledij	59,6	12,00	0,00	7,00	20,00	39,00
Duurzame schooluitrusting	85,0	20,00	0,00	10,00	50,00	81,00
ICT	10,3	84,75	3,50	3,50	84,75	156,25
Vervoerskosten (transport)	100,0	125,66	0,00	0,00	439,82	3769,92
Vervoerskosten (extra)	19,8	19,17	6,25	12,50	100,00	625,00
Schoolactiviteiten	85,7	14,50	0,00	4,50	25,50	37,00
Eten en drinken	37,7	85,00	0,00	25,50	212,50	1193,40
Reftergeld	25,2	44,40	1,70	12,00	74,00	350,00
Buitenschoolse kosten	60,8	250,00	55,50	101,75	288,00	800,00
Steunactiviteiten	72,3	30,50	6,00	12,00	60,00	120,00
Andere uitgaven	91,2	26,00	16,00	20,00	50,00	100,00

Tabel 83. Uitgaven aan studiekosten in kleuteronderwijs in basisschool met meer dan 350 leerlingen

Grootte >350 lln	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	31,1	36,00	6,00	20,00	42,00	43,00
Kledij	57,4	20,00	0,00	5,00	30,00	50,00
Duurzame schooluitrusting	77,0	30,00	0,00	20,00	58,00	105,00
ICT	10,8	84,75	3,50	50,00	140,08	215,30
Vervoerskosten (transport)	100,0	125,66	0,00	0,00	381,70	1256,64
Vervoerskosten (extra)	11,9	11,67	1,25	8,33	34,88	80,00
Schoolactiviteiten	93,7	10,00	0,00	0,00	20,00	40,00
Eten en drinken	26,3	59,08	4,25	22,95	145,35	637,50
Reftergeld	29,4	68,00	9,00	40,00	70,00	400,00
Buitenschoolse kosten	67,8	148,00	7,00	50,00	400,00	2180,00
Steunactiviteiten	81,4	46,50	1,00	12,00	90,50	130,00
Andere uitgaven	100,0	32,00	7,50	25,00	46,00	265,00

Bijlage 6. Uitgaven aan studiekosten naar graad in het lager onderwijs

Tabel 84. Uitgaven aan studiekosten in eerste graad van het lager onderwijs

Graad = 1	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	74,9	20,00	2,00	8,00	45,00	210,00
Kledij	96,6	28,00	0,00	15,00	45,00	244,00
Duurzame schooluitrusting	89,2	83,00	0,00	40,00	126,00	228,00
ICT	67,1	128,50	3,50	114,58	175,00	270,83
Vervoerskosten (transport)	100,0	144,51	0,00	0,00	314,16	5026,56
Vervoerskosten (extra)	7,7	36,46	5,27	17,50	44,58	52,50
Schoolactiviteiten	100,0	26,60	0,00	8,00	40,00	191,00
Eten en drinken	21,8	258,40	8,50	65,03	382,50	801,55
Reftergeld	37,4	70,00	3,00	50,00	148,00	270,00
Buitenschoolse kosten	71,5	300,00	0,00	200,00	510,50	2670,00
Steunactiviteiten	90,0	50,00	5,00	15,00	85,00	145,00
Andere uitgaven	88,3	39,00	6,00	26,00	78,00	500,00

Tabel 85. Uitgaven aan studiekosten in tweede graad van het lager onderwijs

Graad = 2	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	82,2	35,000	1,980	20,000	45,000	280,000
Kledij	80,0	29,000	0,000	13,000	50,000	189,000
Duurzame schooluitrusting	87,5	44,000	0,000	8,000	75,000	193,000
ICT	92,2	140,08	41,67	121,55	178,50	315,30
Vervoerskosten (transport)	100,0	125,66	0,00	0,00	293,22	2513,28
Vervoerskosten (extra)	12,3	27,92	1,88	11,25	52,33	80,63
Schoolactiviteiten	100,0	45,000	12,750	35,100	85,000	184,600
Eten en drinken	35,7	85,00	0,85	30,60	212,50	612,00
Reftergeld	35,2	70,00	2,98	42,50	80,00	460,00
Buitenschoolse kosten	77,5	144,000	0,000	65,500	300,000	2250,000
Steunactiviteiten	92,9	50,000	3,000	24,000	130,000	485,000
Andere uitgaven	100,0	23,000	7,300	15,000	35,000	175,000

Tabel 86. Uitgaven aan studiekosten in derde graad van het lager onderwijs

Graad = 3	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	90,9	36,95	5,00	15,00	71,00	325,00
Kledij	75,8	20,00	0,00	12,00	55,00	400,00
Duurzame schooluitrusting	92,9	35,20	0,00	0,00	120,00	239,00
ICT	98,6	143,75	34,75	125,00	178,50	315,30
Vervoerskosten (transport)	100,0	89,25	0,00	0,00	251,33	3391,60
Vervoerskosten (extra)	18,0	25,00	0,63	4,67	42,71	560,00
Schoolactiviteiten	98,1	160,50	0,00	34,00	231,40	574,75
Eten en drinken	31,7	85,00	0,00	32,30	187,00	722,50
Reftergeld	28,6	70,00	4,25	51,80	83,25	250,00
Buitenschoolse kosten	71,4	249,95	0,00	60,00	570,00	2362,00
Steunactiviteiten	90,1	67,00	5,00	30,00	115,00	276,00
Andere uitgaven	100,0	27,00	8,00	18,75	50,00	333,00

Bijlage 7. Uitgaven aan studiekosten in lager onderwijs naar net

Tabel 87. Uitgaven aan studiekosten in lager onderwijs in GO

Net = GO	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	87,7	35,00	10,00	23,00	45,00	280,00
Kledij	77,2	17,00	0,00	8,00	45,00	189,00
Duurzame schooluitrusting	98,2	25,00	0,00	0,00	75,00	166,00
ICT	87,2	128,50	31,25	118,75	175,00	310,67
Vervoerskosten (transport)	100,0	62,83	0,00	0,00	251,33	1759,30
Vervoerskosten (extra)	12,7	32,50	1,25	7,33	45,42	60,83
Schoolactiviteiten	92,0	45,00	0,00	0,00	77,92	285,00
Eten en drinken	46,9	108,38	8,50	34,00	493,00	801,55
Reftergeld	26,7	70,00	4,25	60,00	80,00	460,00
Buitenschoolse kosten	58,1	215,50	96,00	150,00	860,00	2250,00
Steunactiviteiten	100,0	85,00	5,00	30,00	125,00	268,50
Andere uitgaven	100,0	40,00	7,30	16,00	90,00	212,00

Tabel 88. Uitgaven aan studiekosten in lager onderwijs in OGO

Net = OGO	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	67,5	22,30	1,98	14,00	57,00	115,00
Kledij	84,5	28,00	0,00	15,00	45,00	244,00
Duurzame schooluitrusting	82,0	50,00	0,00	35,20	88,00	228,00
ICT	88,6	128,50	34,75	121,55	178,50	272,25
Vervoerskosten (transport)	100,0	94,25	0,00	0,00	251,33	3391,60
Vervoerskosten (extra)	10,6	17,71	0,63	1,25	46,88	63,75
Schoolactiviteiten	100,0	39,15	0,00	25,25	68,45	345,00
Eten en drinken	33,1	56,10	0,85	34,00	187,00	663,00
Reftergeld	28,5	70,00	4,25	70,00	81,40	185,00
Buitenschoolse kosten	63,7	229,90	0,00	65,50	350,00	1348,00
Steunactiviteiten	80,8	40,00	3,00	16,00	78,00	200,00
Andere uitgaven	93,9	26,00	6,00	20,00	35,00	110,00

Tabel 89. Uitgaven aan studiekosten in lager onderwijs in VOGO

Net = VGO	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	90,0	31,58	2,00	10,00	58,26	325,00
Kledij	83,9	28,00	0,00	12,00	55,00	400,00
Duurzame schooluitrusting	91,5	46,95	0,00	5,00	120,00	239,00
ICT	87,1	140,08	3,50	125,00	178,50	315,30
Vervoerskosten (transport)	100,0	125,66	0,00	0,00	314,16	5026,56
Vervoerskosten (extra)	14,2	27,92	0,63	11,25	44,58	560,00
Schoolactiviteiten	100,0	75,50	0,00	26,60	191,00	574,75
Eten en drinken	25,9	85,00	0,00	32,30	229,50	722,50
Reftergeld	36,0	70,00	2,98	30,00	118,40	270,00
Buitenschoolse kosten	79,8	180,00	0,00	60,00	360,00	2362,00
Steunactiviteiten	93,1	67,00	5,00	24,00	115,00	485,00
Andere uitgaven	97,5	27,00	8,00	18,75	53,00	500,00

Bijlage 8. Uitgaven aan studiekosten in lager onderwijs naar grootte van basisschool

Tabel 90. Uitgaven aan studiekosten in lager onderwijs in basisschool met minder dan 250 leerlingen

Grootte=<250 lln	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	83,1	41,00	5,00	30,00	71,00	210,00
Kledij	84,6	17,00	0,00	5,00	57,00	97,00
Duurzame schooluitrusting	95,8	63,00	0,00	0,00	103,00	230,00
ICT	78,9	140,08	41,67	121,55	178,50	315,30
Vervoerskosten (transport)	100,0	94,25	0,00	0,00	251,33	5026,56
Vervoerskosten (extra)	12,2	25,00	2,92	7,50	37,00	63,75
Schoolactiviteiten	100,0	59,25	0,00	34,00	191,00	574,75
Eten en drinken	35,9	122,40	3,40	68,00	493,00	801,55
Reftergeld	43,2	65,00	2,98	30,00	99,45	200,00
Buitenschoolse kosten	62,2	350,00	0,00	96,00	737,00	2250,00
Steunactiviteiten	100,0	85,00	5,00	25,00	125,00	276,00
Andere uitgaven	100,0	26,00	6,00	17,20	60,00	175,00

Tabel 91. Uitgaven aan studiekosten in lager onderwijs in basisschool met 250 tot 350 leerlingen

Grootte = 250-350 lln	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	86,5	20,60	1,98	8,90	37,50	280,00
Kledij	85,0	28,00	0,00	14,00	50,45	118,00
Duurzame schooluitrusting	90,2	46,95	0,00	9,60	90,99	166,00
ICT	89,1	143,75	3,50	125,00	178,50	310,67
Vervoerskosten (transport)	100,0	125,66	0,00	0,00	276,46	3769,92
Vervoerskosten (extra)	13,8	27,92	0,63	11,25	44,58	560,00
Schoolactiviteiten	98,5	61,60	0,00	26,60	153,15	380,50
Eten en drinken	28,9	85,00	0,00	25,50	212,50	663,00
Reftergeld	26,6	70,00	4,25	50,00	88,80	200,00
Buitenschoolse kosten	74,2	180,00	0,00	63,00	300,00	2362,00
Steunactiviteiten	87,1	53,00	6,00	32,50	110,00	485,00
Andere uitgaven	94,1	27,00	7,30	20,00	62,00	500,00

Tabel 92. Uitgaven aan studiekosten in lager onderwijs in basisschool met meer dan 350 leerlingen

Grootte > 350 lln	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	79,6	45,00	3,00	15,00	75,00	325,00
Kledij	79,2	29,48	0,00	15,00	44,00	400,00
Duurzame schooluitrusting	85,9	42,50	0,00	10,00	140,00	239,00
ICT	90,0	128,50	34,75	121,55	178,50	315,30
Vervoerskosten (transport)	100,0	100,00	0,00	0,00	333,01	3391,60
Vervoerskosten (extra)	13,0	32,50	0,63	6,25	47,00	80,63
Schoolactiviteiten	100,0	35,00	0,00	17,30	103,40	512,00
Eten en drinken	28,3	85,00	0,85	42,50	229,50	722,50
Reftergeld	37,0	70,00	4,25	60,00	114,75	460,00
Buitenschoolse kosten	78,0	230,00	0,00	100,00	350,00	1348,00
Steunactiviteiten	90,0	50,00	3,00	16,00	95,00	200,50
Andere uitgaven	98,7	32,00	10,00	15,00	40,00	110,00

Bijlage 9. Uitgaven aan studiekosten naar leerjaar in het lager onderwijs

Tabel 93. Uitgaven aan studiekosten naar leerjaar in het lager onderwijs

Eerste leerjaar	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	63,6	30,00	6,00	8,00	54,00	210,00
Kledij	100,0	37,00	8,00	28,00	60,00	65,00
Duurzame schooluitrusting	100,0	115,00	24,00	50,00	129,00	228,00
ICT	56,9	125,00	3,50	93,75	171,55	235,42
Vervoerskosten (transport)	100,0	176,00	0,00	0,00	314,16	5026,56
Vervoerskosten (extra)	8,8	44,58	5,38	17,71	48,75	48,75
Schoolactiviteiten	100,0	18,50	0,00	8,00	65,00	191,00
Eten en drinken	20,3	258,40	10,20	65,03	337,88	801,55
Reftergeld	33,4	80,00	3,00	51,25	148,00	270,00
Buitenschoolse kosten	73,6	200,00	120,00	150,00	250,00	601,00
Steunactiviteiten	81,6	30,00	5,00	6,00	78,00	125,00
Andere uitgaven	88,9	39,00	6,00	26,00	45,00	500,00
Tweede leerjaar	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	84,4	18,00	2,00	3,00	34,00	115,00
Kledij	93,7	23,00	0,00	8,00	42,00	244,00
Duurzame schooluitrusting	79,2	80,00	0,00	9,60	115,00	204,00
ICT	80,9	135,42	50,00	121,55	175,00	270,83
Vervoerskosten (transport)	100,0	125,66	0,00	0,00	314,16	3769,92
Vervoerskosten (extra)	6,3	25,00	5,27	17,50	25,00	52,50
Schoolactiviteiten	100,0	26,60	0,00	0,00	34,00	77,92
Eten en drinken	24,0	314,50	8,50	56,10	476,00	612,00
Reftergeld	42,8	70,00	6,00	40,00	100,00	200,00
Buitenschoolse kosten	62,8	400,00	0,00	300,00	488,00	1348,00
Steunactiviteiten	100,0	55,00	10,00	35,00	110,00	145,00
Andere uitgaven	87,5	60,00	12,00	25,00	78,00	340,00
Derde leerjaar	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	78,4	30,00	3,00	12,95	37,50	280,00
Kledij	80,3	40,00	1,00	15,00	45,90	118,00
Duurzame schooluitrusting	89,0	57,00	0,00	15,00	90,00	151,00
ICT	91,0	140,08	41,67	118,75	185,42	315,30
Vervoerskosten (transport)	100,0	125,66	0,00	0,00	314,16	2513,28
Vervoerskosten (extra)	11,9	52,33	1,88	27,92	60,00	80,63
Schoolactiviteiten	100,0	74,25	17,00	35,10	90,10	184,60
Eten en drinken	40,6	102,00	0,85	42,50	297,50	612,00
Reftergeld	34,8	70,00	2,98	40,00	80,00	200,00
Buitenschoolse kosten	84,1	144,00	0,00	30,00	300,00	2250,00
Steunactiviteiten	91,3	88,00	3,00	25,00	130,00	268,50
Andere uitgaven	100,0	20,00	8,00	15,60	35,00	175,00
Vierde leerjaar	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	85,8	38,75	1,98	23,00	76,00	135,00
Kledij	79,7	25,00	0,00	13,00	50,00	189,00
Duurzame schooluitrusting	86,0	38,49	0,00	0,00	63,50	193,00
ICT	93,5	140,08	41,67	125,00	178,50	270,83
Vervoerskosten (transport)	100,0	94,25	0,00	0,00	251,33	1388,02
Vervoerskosten (extra)	12,7	11,67	1,88	11,25	42,08	63,75
Schoolactiviteiten	100,0	44,00	12,75	25,50	85,00	170,00
Eten en drinken	30,5	76,50	4,25	17,00	122,40	612,00
Reftergeld	35,6	70,00	12,00	44,40	88,80	460,00
Buitenschoolse kosten	72,1	140,00	50,00	96,00	200,00	765,00
Steunactiviteiten	94,4	46,50	8,00	24,00	74,00	485,00
Andere uitgaven	100,0	25,00	7,30	15,00	32,00	170,00

Vijfde leerjaar	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	97,7	34,50	5,00	20,60	58,26	87,00
Kledij	83,0	18,00	0,00	10,00	25,00	63,97
Duurzame schooluitrusting	97,8	45,00	0,00	5,00	120,00	230,00
ICT	99,1	166,92	34,75	128,50	178,50	315,30
Vervoerskosten (transport)	100,0	125,66	0,00	0,00	376,99	3391,60
Vervoerskosten (extra)	15,7	7,50	0,63	1,25	30,63	66,46
Schoolactiviteiten	96,9	153,15	0,00	31,00	221,10	574,75
Eten en drinken	37,9	127,50	3,40	42,50	229,50	722,50
Reftergeld	22,0	70,00	9,00	42,50	81,40	200,00
Buitenschoolse kosten	73,0	440,00	0,00	229,90	1080,00	2362,00
Steunactiviteiten	92,9	67,00	7,50	40,00	100,00	276,00
Andere uitgaven	100,0	20,00	8,00	15,00	37,00	205,00
Zesde leerjaar	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Niet-duurzame schooluitrusting	83,5	45,00	5,00	10,00	85,00	325,00
Kledij	68,0	50,00	0,00	15,00	80,00	400,00
Duurzame schooluitrusting	86,8	14,99	0,00	0,00	85,00	239,00
ICT	98,2	128,50	69,50	121,55	178,50	287,50
Vervoerskosten (transport)	100,0	62,83	0,00	0,00	209,44	1884,96
Vervoerskosten (extra)	20,0	34,88	1,25	15,00	46,42	560,00
Schoolactiviteiten	100,0	215,00	21,00	42,00	345,00	512,00
Eten en drinken	26,2	46,75	0,00	17,00	93,50	680,00
Reftergeld	34,7	70,00	4,25	68,00	88,80	250,00
Buitenschoolse kosten	70,4	60,00	0,00	10,00	200,00	350,00
Steunactiviteiten	87,5	70,00	5,00	25,00	115,00	234,00
Andere uitgaven	100,0	35,00	12,00	27,00	62,00	333,00

Bijlage 10. Gemiddelde omvang van uitgaven voor de beleidscategorieën in 2005-2006

Tabel 94. Gemiddelde omvang van de uitgaven (in euro) voor de beleidscategorieën in 2005-2006

Categorie	Prijs 2006	Prijs 2006 omgerekend met gezondheidsindex 2018
ODET kleuter	7,09	8,89
ODET lager	28,27	35,45
Scherpe maximum kleuter	20,21	25,34
Scherpe maximum lager	36,48	45,74
Minder scherpe maximum kleuter	4,54	5,69
Minder scherpe maximum lager	48,78	61,16
Bijdrageregeling kleuter	312,93	392,37
Bijdrageregeling lager	327,27	410,35
Basisuitrusting kleuter	23,33	29,25
Basisuitrusting lager	51,06	64,02

Bron: Bollens & Poesen-Vandeputte, 2007

Bijlage 11. Gemiddelde omvang van uitgaven voor de beleidscategorieën in 2005-2006

Tabel 95. Gemiddelde omvang van de uitgaven (in euro) voor de beleidscategorieën in 2005-2006

Categorie	Prijs 2006	Prijs 2006 omgerekend met gezondheidsindex 2018
ODET kleuter	7,09	8,89
ODET lager	28,27	35,45
Scherpe maximum kleuter	20,21	25,34
Scherpe maximum lager	36,48	45,74
Minder scherpe maximum kleuter	4,54	5,69
Minder scherpe maximum lager	48,78	61,16
Bijdrageregeling kleuter	312,93	392,37
Bijdrageregeling lager	327,27	410,35
Basisuitrusting kleuter	23,33	29,25
Basisuitrusting lager	51,06	64,02

Bron: Bollens & Poesen-Vandeputte, 2007.

Bijlage 12. Verschil in uitgaven in eerste bevraging tussen deelnemers eerste bevraging en beide bevragingen

In bijkomende analyses hebben we voor het kleuteronderwijs en het lager onderwijs nagegaan of de gerapporteerde totaaluitgaven in de eerste bevraging verschillen tussen 1) ouders die enkel aan de eerste bevraging deelgenomen hebben; en 2) ouders die aan de eerste en de vervolgbefvraging deelgenomen hebben. Omdat we de finale totaaluitgaven enkel berekenen voor deze laatste groep, is het interessant om te evalueren of deze groep gelijk op de groep van ouders die aan slechts één bevraging deelgenomen hebben, en zo representatief zou kunnen zijn voor de volledige steekproef.

We hebben hiervoor in SAS 9.4 een Wilcoxon two-sample test uitgevoerd. Deze test vergelijkt de gemiddelden over twee steekproeven en houdt hierbij ook rekening met de ordening van de observaties (wat een impact heeft op kwartielen en medianen). In de twee onderstaande tabellen geven we voor enkele totaaluitgaven van de eerste bevraging weer of er een significant verschil is tussen de twee groepen van ouders, en welke richting dit verschil heeft.

Voor het kleuteronderwijs zien we enkel dat ouders die aan beide bevragingen deelnemen, gemiddeld hogere uitgaven aan steunactiviteiten rapporteren dan ouders die enkel aan de eerste bevraging deelnamen. Voor de andere kostenrubrieken zijn de verschillen beperkt en insignificant, we kunnen dus concluderen dat de selecte groep die aan beide bevragingen deelnam representatief is met de steekproef van de eerste bevraging voor deze totaaluitgaven.

Tabel 96. Wilcoxon two-sample test voor totaaluitgaven op basis van eerste bevraging voor kleuteronderwijs

Totaaluitgaven op basis van eerste bevraging	Gemiddelde: enkel eerste bevraging	Gemiddelde: beide bevragingen	Vershil significant (p<0,05)?
Kledij	55,85	57,62	Nee
Niet-duurzame artikelen	19,79	14,00	Nee
Duurzame artikelen	80,78	74,19	Nee
Schoolzwemmen	10,57	10,36	Nee
Steunactiviteiten	66,32	83,10	Ja
Buitenschoolse activiteiten	57,01	49,16	Nee
Andere uitgaven	89,76	89,08	Nee

Voor het lager onderwijs zien we meer uitgesproken verschillen. Ouders die aan beide bevragingen deelnamen, rapporteren gemiddeld lagere uitgaven aan niet-duurzame artikelen dan ouders die enkel aan de eerste bevraging deelnamen. Voor andere uitgaven en duurzame artikelen zien we

eenzelfde patroon, maar is dit verschil niet significant ($p=0.05$). Op basis van deze uitkomsten kunnen we concluderen dat de steekproef van ouders die aan beide bevragingen deelneemt grotendeels representatief is voor de volledige steekproef van de eerste bevraging, maar dat er een risico op onderschatting van de totaaluitgaven is omwille van de lager gerapporteerde uitgaven aan niet-duurzaam materiaal, duurzame artikelen en andere uitgaven.

Tabel 97. Wilcoxon two-sample test voor totaaluitgaven op basis van eerste bevraging voor lager onderwijs

Totaaluitgaven op basis van eerste bevraging	Gemiddelde: enkel eerste bevraging	Gemiddelde: beide bevragingen	Vershil significant ($p<0,05$)?
Kledij	216,43	204,54	Nee
Niet-duurzame artikelen	254,80	214,77	Ja
Duurzame artikelen	222,15	198,06	Nee (borderline insignificant)
Schoolzwemmen	195,21	179,69	Nee
Steunactiviteiten	168,29	183,83	Nee
Buitenschoolse activiteiten	138,94	135,14	Nee
Andere uitgaven	223,55	203,06	Nee (borderline insignificant)

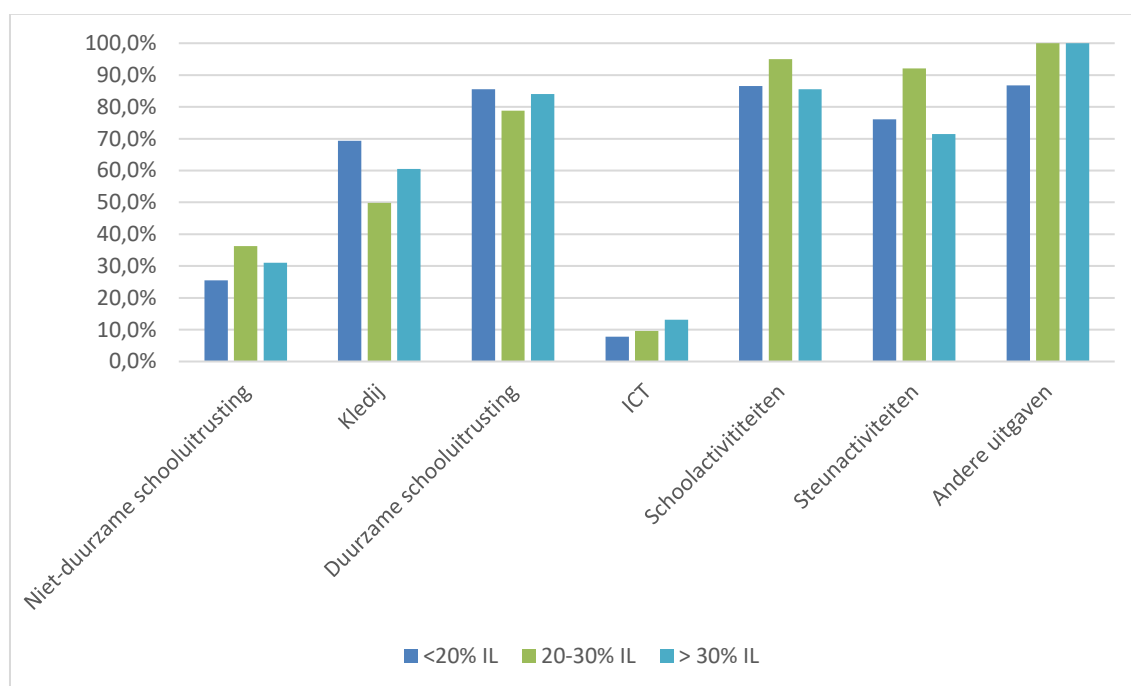
Bijlage 13. Gebruik en uitgaven aan studiekosten naar percentage indicatorleerlingen op de school

We analyseren in deze laatste bijlage tot slot of het gebruik en de uitgaven aan de aparte rubrieken van studiekosten, en de totale studiekosten variëren naargelang het percentage indicatorleerlingen op de school. We maken een onderscheid tussen drie categorieën: 1) scholen met minder dan 20% indicatorleerlingen; 2) scholen met 20 tot 30% indicatorleerlingen; en 3) scholen met meer dan 30% indicatorleerlingen. We presenteren hieronder achtereenvolgens de resultaten voor kleuteronderwijs en lager onderwijs.

Kleuteronderwijs

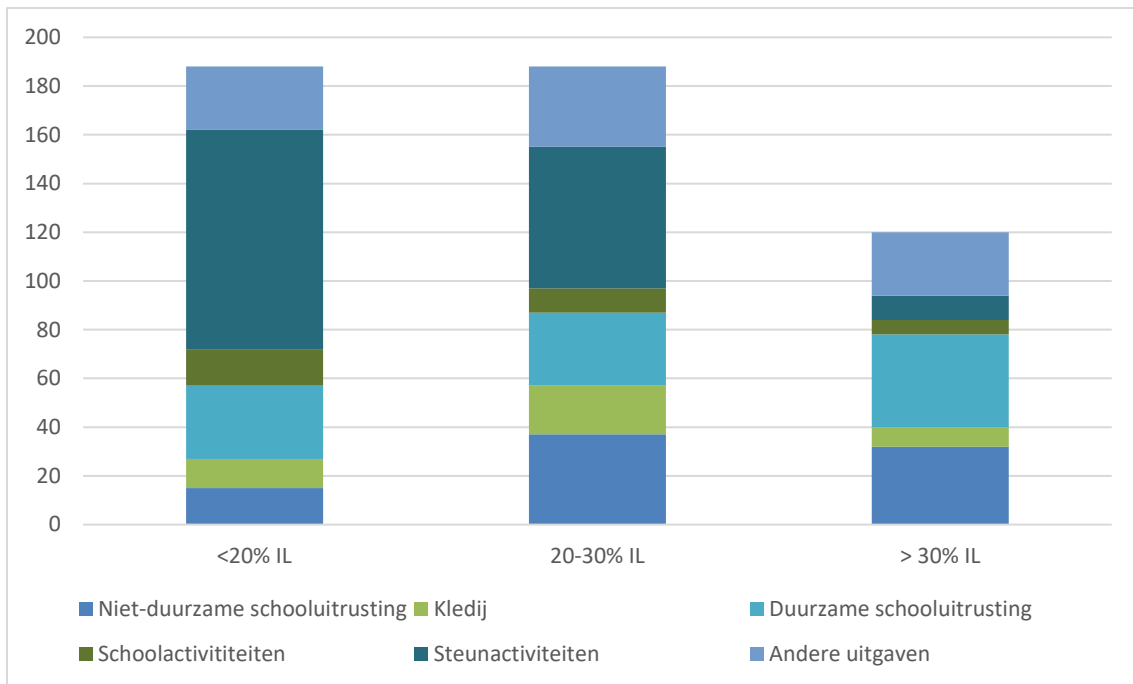
Ouders met kinderen in scholen met minder dan 20% indicatorleerlingen hebben minder vaak uitgaven voor niet-duurzame schooluitrusting en aan steunactiviteiten, maar ze hebben wel het hoogste percentage gebruik van kledij. Ouders van kinderen in scholen met 20 tot 30% indicatorleerlingen hebben het hoogste percentage gebruik van schoolactiviteiten en steunactiviteiten.

Figuur 41. Gebruik (%) van kostenrubrieken van studiekosten in kleuteronderwijs naar percentage indicatorleerlingen

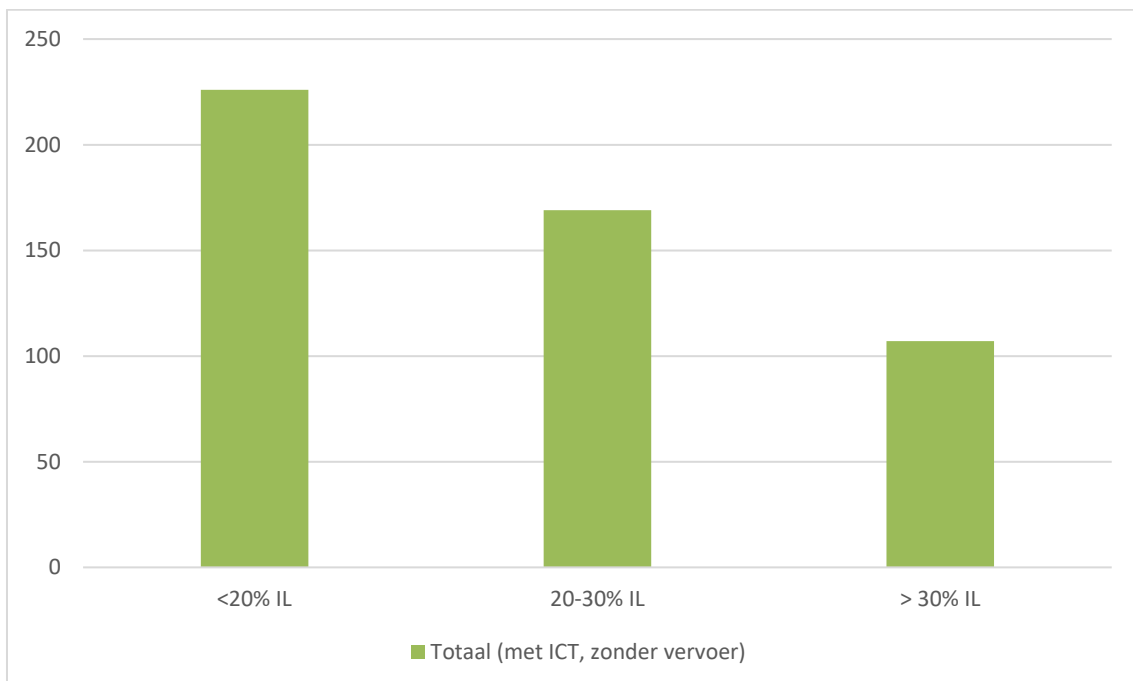
In de volgende figuur zien we duidelijk dat ouders voor scholen met meer dan 30% indicatorleerlingen minder uitgaven rapporteren voor schoolactiviteiten en steunactiviteiten. Vooral voor steunactiviteiten is het verschil zeer uitgesproken, namelijk een mediaanuitgave van 10 euro (scholen met > 30% indicatorleerlingen) tegenover 90 euro (scholen met <20% indicatorleerlingen) en 58 euro (scholen met 20-30% indicatorleerlingen). De mediaanuitgave voor niet-duurzame schooluitrusting is in scholen met minder dan 20% indicatorleerlingen 15 euro, dit is meer dan de helft lager dan in scholen met meer indicatorleerlingen.

Figuur 42. Uitgaven (euro) aan kostenrubrieken van studiekosten in kleuteronderwijs naar percentage indicatorleerlingen

De mediaan van de totale studiekosten (zonder vervoer) is het hoogst in scholen met minder dan 20% indicatorleerlingen, namelijk 225,99 euro. In scholen met 20 tot 30% indicatorleerlingen is dit 169 euro en in scholen met meer dan 30% indicatorleerlingen bedraagt de mediaantotaaluitgave 107 euro.

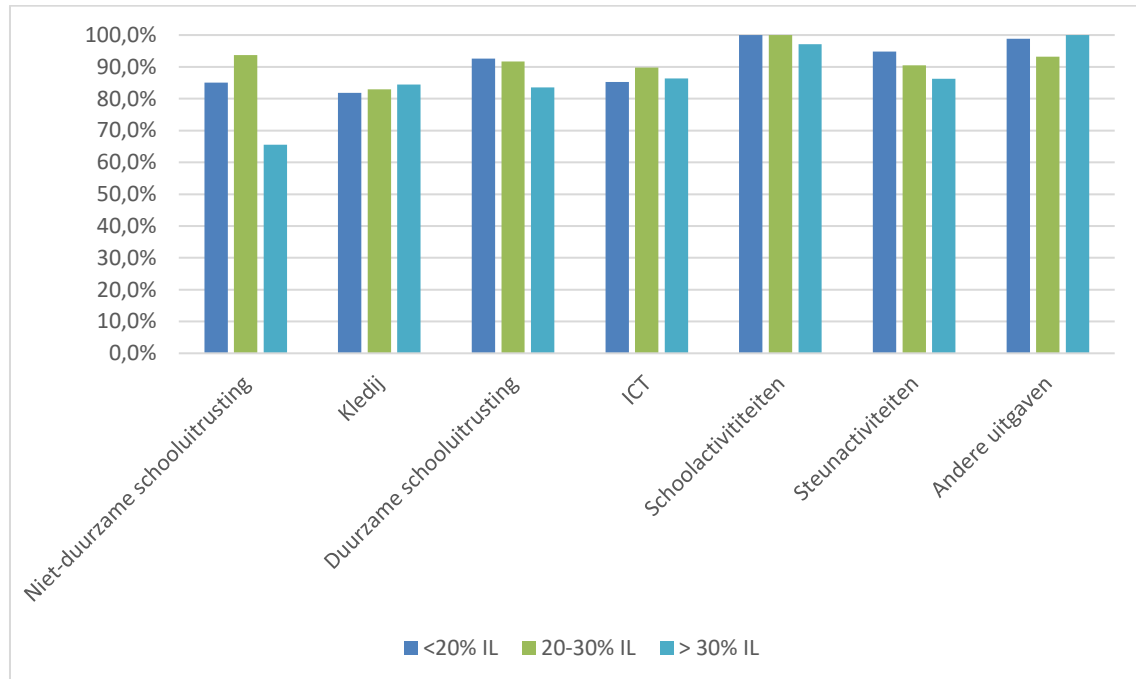
Figuur 43. Uitgaven (euro) aan totale studiekosten in kleuteronderwijs naar percentage indicatorleerlingen

Lager onderwijs

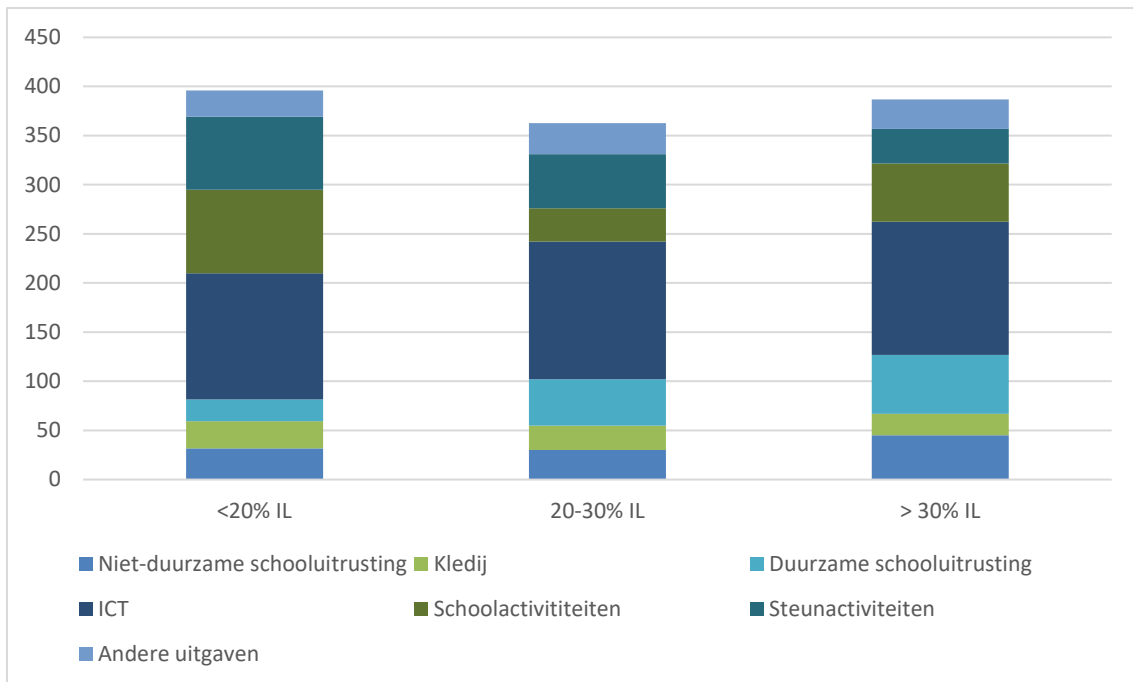
De meest uitgesproken verschillen in percentage gebruik zien we voor het gebruik van niet-duurzame schooluitrusting. 65,5% van de ouders met een kind op een school met meer dan 30% indicatorleerlingen heeft hier uitgaven voor gemaakt, dit percentage is 20 tot 30% lager dan in scholen met minder indicatorleerlingen. Ook voor duurzame schooluitrusting en steunactiviteiten zijn er beperkte verschillen (>8%) in gebruik tussen scholen met meer dan 30% indicatorleerlingen en scholen met minder dan 20% indicatorleerlingen.

Figuur 44. Gebruik (%) van kostenrubrieken van studiekosten in lager onderwijs naar percentage indicatorleerlingen

Wanneer we vervolgens naar de mediaanuitgaven voor de aparte kostenrubrieken kijken, zien we de volgende verschillen. Voor niet-duurzame en duurzame schooluitrusting zien we dat ouders in scholen met proportioneel veel indicatorleerlingen hogere uitgaven rapporteren dan in scholen met minder dan 30% indicatorleerlingen. In de vorige figuur zagen we echter ook dat minder ouders uitgaven rapporteren voor deze twee kostenrubrieken in scholen met meer dan 30% indicatorleerlingen. In deze scholen hebben dus minder ouders uitgaven, maar indien ze uitgaven maken, is de mediaanprijs hiervoor hoger.

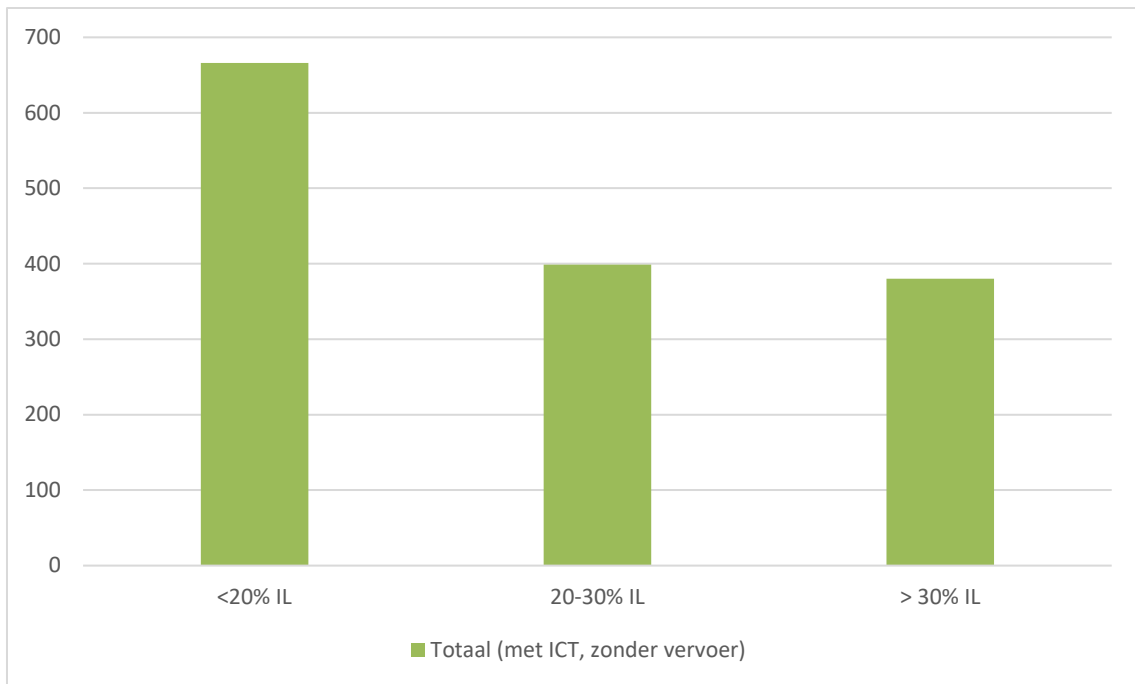
Figuur 45. Uitgaven (euro) aan kostenrubrieken van studiekosten in lager onderwijs naar percentage indicatorleerlingen

Voor schooluitstappen en steunactiviteiten zien we lagere uitgaven in scholen met een hoog percentage indicatorleerlingen. De uitgaven aan schoolactiviteiten zijn het hoogst in scholen met de laagste percentages indicatorleerlingen: ouders van leerlingen in scholen met minder dan één vijfde indicatorleerlingen geven hier een mediaanbedrag van 85 euro aan, dit is 34 euro in scholen met 20 à 30% indicatorleerlingen en 59 euro in scholen met meer dan 30% indicatorleerlingen. Ouders van leerlingen in scholen met minder dan 20% indicatorleerlingen, hebben een mediaanuitgave van 74 euro aan steunactiviteiten. Dit mediaanbedrag is 19 euro hoger dan in scholen met 20%-30% indicatorleerlingen, en 39 euro hoger dan in scholen met meer dan 30% indicatorleerlingen.

De totaaluitgaven aan studiekosten (zonder vervoer) zijn als gevolg van de hogere uitgaven aan steunactiviteiten en schoolactiviteiten hoger in scholen met minder dan 20% indicatorleerlingen (namelijk 666,17 euro) dan in scholen met 20-30% indicatorleerlingen (398,77 euro) en scholen met meer dan 30% indicatorleerlingen (380 euro).

Figuur 46. Uitgaven (euro) aan totale studiekosten in lager onderwijs naar percentage indicatorleerlingen

Bibliografie

Bollens, J., & Poesen-Vandeputte, M. (2007). Studiekosten in het basisonderwijs, Wat het kost om schoolgaande kinderen te hebben. HIVA-KU Leuven.

Bollens, J., Vleugels, I., De Vos, H., & Verhaeghe, J.P. (2000). *Studiekosten in het basisonderwijs, Wat het kost om schoolgaande kinderen te hebben*. HIVA-KU Leuven.

Commissie Zorgvuldig Bestuur (2015). *Jaarverslag 2015, adviezen en beslissingen 2008-2015*. <http://www.agodi.be/sites/default/files/atoms/files/CZB%20jaarverslag%202015.pdf>

Coomans, S., Groenez, S. & Kuppens, S. (2017). *Ontwikkeling van een studiekostenmonitor*. Leuven: HIVA, 88 p.

Heymans, P. J., Godaert, E., Elen, J., van Braak, J., & Goeman, K. (2018). MICTIVO2018. Monitor voor ICT-integratie in het Vlaamse onderwijs. Eindrapport van O&O-opdracht: Meting ICT-integratie in het Vlaamse onderwijs (MICTIVO). KU Leuven/Universiteit Gent.

Rekenhof (2011). *Kosteloosheid en kostenbeheersing in het basisonderwijs*. (Vol. 37–N). Brussel.

Van Hooreweghe B. & Van Regenmortel T. (1989). *Basisonderwijs: gratis onderwijs? Een onderzoek naar de kosteloosheid van het kleuter- en lager onderwijs in Vlaanderen*, Leuven: HIVA, 135 p.

Van Landeghem, G., Vandenberghe, N., & Van Damme, J. (2010). *Culturele activiteiten, sport en uitstappen in het basisonderwijs voor en na het invoeren van de maximumfacturen*. SSL/OD1/2010.30, Leuven: Steunpunt 'Studie- en Schoolloopbanen' (SSL).